

IFN 1939 – 2019

80 år av ekonomisk forskning

Magnus Henrekson (red.)

Ekerlids Förlag

IFN
1939–2019

IFN 1939–2019

80 ÅR AV EKONOMISK FORSKNING

MAGNUS HENREKSON, REDAKTÖR

Ekerlids Förlag

Ekerlids Förlag
Tegnérgatan 37
111 61 Stockholm
Tel: 08-411 42 70
kontakt@ekerlids.com
www.ekerlids.com

Institutet för Näringslivsforskning (IFN)
Box 55665
102 15 Stockholm
Tel: 08-665 45 00
info@ifn.se
www.ifn.se

Foto: Entreprenörskapsforum, Fredrik Eriksson, IIES/Stockholms universitet,
Jernkontorets porträttsamling, Bosse Johansson, Karl Gabor, Linus Liljeberg/IFAU,
Eva Meyersson Milgrom, Kristian Pohl/Regeringskansliet, Elisabeth Precht,
SOFI/Stockholms universitet, Jan Wallanders privata fotoarkiv och Kumaraswamy
Velupillai. Bilderna i övrigt kommer från författarnas personliga arkiv och IFN:s arkiv.
För det fall fotografen är okänd ombuds upphovsmannen kontakta IFN.

© IFN
Formgivning omslag: Irons Design och Elisabeth Precht
Sättning: RPform, Richard Persson
Tryckt hos Livonia Print, Riga, november 2019
Boken är utgiven av Ekerlids Förlag, Stockholm, 2019
ISBN: 978-91-88849-45-8

INNEHÅLL

Förord 5

Staffan Bohman

Kapitel 1 80 år med IFN – Dåtid, nutid, framtid 7

Magnus Henrekson

Kapitel 2 IFN:s forskningsprogram Globaliseringen och företagen 2009–2019 29

Joacim Tåg

Kapitel 3 Tillit, tolerans och lycka – Ny nationalekonomisk forskning vid IFN 49

Niclas Berggren

Kapitel 4 IFN:s forskningsprogram Tjänstesektorns ekonomi 2009–2019 77

Henrik Jordahl

Kapitel 5 IFN:s forskningsprogram Elmarknadens ekonomi 2007–2019 91

Thomas Tangerås

Kapitel 6 IFN:s forskningsprogram Entreprenörskapets ekonomi 2009–2019 111

Magnus Henrekson och Lars Persson

Kapitel 7 Kommunikation – Digert arbete som ger riklig belöning 125

Elisabeth Precht

Kapitel 8 Folke Kristensson 1914–1993 – Företagsekonom i gränsområdet till nationalekonomin 135

Lars-Gunnar Mattsson och Jan Valdelin

Kapitel 9 Erik Höök – En kartläggare av den svenska ekonomin 157

Eskil Wadensjö

Kapitel 10 Hans B. Thorelli – Statsvetaren som blev professor i företagsekonomi i USA	171
<i>Lars-Gunnar Mattsson</i>	
Kapitel 11 Bengt Höglund – Svensk input-output-pionjär	185
<i>Bo Sandelin</i>	
Kapitel 12 Bo Axell 1945–2006	199
<i>Mats Persson och Claes-Henric Siven</i>	
Kapitel 13 IUI 1989–1996 – Ett omedvetet stresstest av IUI:s forskningsberoende	227
<i>Per Lundborg</i>	
Kapitel 14 En fritänkare finner sin forskarmiljö – IUI 1988–1998	235
<i>Eva Meyersson Milgrom</i>	
Kapitel 15 En personlig reflektion – IUI:s kreativa uppbyggelseprocesser	255
<i>Pontus Braunerhjelm</i>	
Kapitel 16 Junioren som till slut blev forskare	275
<i>Erik Mellander</i>	
Kapitel 17 Empiri och en doft av rostbiff provençale – Mina år på IUI 1980–86	293
<i>Lars Jagrén</i>	
Kapitel 18 Forskning om multinationella företag på IUI i slutet av 1990-talet	303
<i>Karolina Ekholm</i>	
SAMMANSTÄLLNINGAR	
IFN:s personal och affilierade forskare 31 augusti 2019	319
IFN:s verkställande direktörer och biträdande chefer 1939–2019	329
IFN:s styrelse 1939–2019	331
Kronologisk alumniförteckning över forskare vid IFN 1939–2019	335
Alfabetisk alumniförteckning över forskare vid IFN 1939–2019	355
IFN:s historiska projekt	375
Personregister	376

FÖRORD

IFN:s verksamhet är till nytta för samhället och därmed även för näringslivet. Så har det varit under institutets 80-åriga historia. Här analyseras *näringslivsklimatet* vetenskapligt, i alla dess mångfacetterade aspekter. Forskarna studerar företagets konkurrenskraft, entreprenörskap, utbildningens betydelse för samhällsutvecklingen, arbetsmarknadens funktionssätt och mycket mer. De granskar och analyserar ekonomins funktionssätt, de ramverk inom vilka företag verkar, inte de enskilda företagens behov. Syftet är att ge kunskapsunderlag som visar beslutsfattarna hur samhällsekonomin kan fungera på bästa sätt.

Ekonomi fungerar förvisso bäst om marknadskrafterna ges fritt spelrum, utan subventioner och snedvridande beskattning. Men ekonomiska styrmedel kan självfallet motiveras ifall marknaden inte prissätter produktionsfaktorer på ett korrekt sätt. Detta gäller exempelvis miljöförstöring som det finns vällovliga och rationella skäl att hantera via beskattning. Vi borde dock oftare se till vad som fungerar bäst, och även lära av det som fungerar sämre. Se på den offentliga sektorn där det finns ett otal effektivitetsbrister, något som forskarna på IFN studerar och ger förslag på hur dessa marknader kan organiseras på ett bättre sätt.

Inom tjänstesektorn är RUT- och ROT-avdrag tankeväckande reformer för att åtgärda illa fungerande marknader. Reformerna har varit relativt lyckade på grund av i grunden orimliga skatteklivar för vanliga människor. Men man kan fråga sig: hade det inte varit enklare och bättre med lägre skatter?

På IFN studeras välståndsskapande faktorer som skatter, skola, bostadsförsörjning och arbetsmarknadens funktionssätt. Ur olika aspekter har IFN-forskare även studerat de påfrestningar som samhället ställts inför med en fördubbling av andelen utrikesfödda under de senaste 25 åren (från knappt 10 till 19 procent av totalbefolkningen). Vi kan konstatera att invandringen påverkat Sverige och att vissa välståndsskapande faktorer inte klarat av integrationen med negativa konsekvenser för samhället.

Under senare år har även det politiska tonläget förändrats. Marknadsekonomiska landvinningar som gjordes efter krisen på 1990-talet har alltmer börjat ifrågasättas. Och ansatsen är inte alltid konstruktiv. Det gäller inte minst inom närings-

politiken. Prioriteringarna har emellanåt hamnat snett: vi sägs inte ha råd att satsa på infrastruktur eller avsätta 1,5 procent av BNP till försvaret samtidigt som elcyklar subventioneras och en extra semestervecka för barnfamiljer införs. Och inom energiförsörjningen har prisbilden snedvridits så mycket med subventioner till förnybar energi att det inte längre är ekonomiskt försvarbart att driva kärnkraftverk! Felprioriteringar görs även inom den offentliga sektorn därför att många beslut fattas utan saklig grund och det är här forskningen kommer in i bilden.

IFN har, med solid forskning och företrädare som med policyförslag når ut i samhällsdebatten, ett stort förtroendekapital att förvalta. Och det är inget tvivel om att institutet är en tillgång i det offentliga samtalet. IFN har en lång tradition av att bedriva forskning med hög integritet och kvalitet. Forskningsämnen skiftar med tiden och det görs stora ansträngningar för att så tidigt som möjligt hitta de mest angelägna frågorna för framtiden. Det är ju endast på detta sätt som IFN kan förbli en central aktör i såväl forskarvärlden som samhällsdebatten.

IFN:s forskning fokuserar i hög grad på hur resurser skapas av företagssamma människor, vilket är av stor vikt när så mycket samhällsvetenskaplig forskning handlar om hur de resurser som skapats ska fördelas. På IFN lyfts entreprenörer fram som avgörande för att nya idéer ska omsättas till fungerande företag och bidra till den ekonomiska utvecklingen. Forskarna undersöker entreprenörskapets förutsättningar i Sverige och i Europa, t.ex. när det gäller patent och forsknings- och utvecklingspolitik.

Det finns inte något Alexanderhugg som kan lösa de problem som vi i dag står inför; skatter och konkurrenspolitik är viktiga, men det är också ett bra utbildningssystem, trygghetssystem som främjar förkovran och arbete, finansmarknadsregleringar som främjar finansiering av viktiga framtidssatsningar och ett effektivt rättsväsende som främjar tillit mellan människor och företag. Hela detta spektrum av frågor beforskas av IFN och utan akademiska studier kring dessa frågor är det svårt att få gehör hos makthavarna för brister i näringslivets villkor och förslag hur dessa kan rättas till.

När vi i denna jubileumsbok läser om det som var, det som är och vad som förhoppningsvis ska komma i framtiden så slår det mig att ord som *seriöst*, *gediget*, *trovärdigt* och *framåtsyftande* på ett bra sätt beskriver institutets verksamhet. *Opartiskt* och *oberoende* beskriver dessutom forskarnas arbete. Och jag inser strax att bättre förutsättningar för att nå ut med företags- och näringslivsrelaterad ekonomisk forskning är det svårt att finna!

Stockholm i september 2019

Staffan Bohman
Styrelsens ordförande

KAPITEL 1

80 ÅR MED IFN

– DÅTID, NUTID, FRAMTID*

MAGNUS HENREKSON

*Economics works towards the common good;
its goal is to make the world a better place.*

Jean Tirole (2018, s. 5)

Institutet för Näringslivsforskning (IFN) såg dagens ljus den 1 februari 1939.¹ Enligt stiftelsens stadgar är uppgiften att ”bedriva forskning rörande de ekonomiska och sociala förhållanden som är av betydelse för den industriella utvecklingen”. I stadgarna slås också fast att institutet ska driva ”sin verksamhet efter vetenskapliga linjer” och att ”forskningsresultat av allmänt intresse avses att publiceras”.

Redan ett par år in på 1940-talet hade institutet utvecklats till ett oberoende forskningsinstitut, där den forskning som producerades förväntades hålla en hög akademisk nivå. Denna inriktning har bevarats och om något stärkts över tid. Huvudmännen har aldrig försökt styra resultaten i den forskning som producerats.² Deras inflytande har i princip begränsats till att tillsätta vd och säkerställa institutets fortsatta grundfinansiering genom att tillse att institutet arbetar med frågeställningar som av huvudmännen uppfattas som relevanta. Under de 80 år som institutet funnits har därmed Svenskt Näringsliv och dess föregångare gjort en mycket viktig och omfattande insats för svensk nationalekonomisk forskning.

IFN har under hela sin existens spelat en central roll inom tillämpad ekonomisk forskning och därmed också i den ekonomisk-politiska debatten. Ett otal inflytelserika utredningar och forskningsrapporter har skrivits vid IFN. Generationer av forskare har arbetat och utvecklats vid institutet. Alumniförteckningen i slutet av denna volym upptar 275 personer. En överväldigande majoritet av dessa alumner

---

* Tack till Alexandra Allard, Marcos Demetry, Elisabeth Gustafsson och Hedda Nielsen för värdefulla synpunkter.

1 Till och med 2005 bedrevs verksamheten under namnet Industriens Utredningsinstitut (IUI).

2 Efter sammanslagningen av SAF och Industriförbundet 2001 finns endast en huvudman.

har med stor framgång gått vidare till näringsliv, statsförvaltning, universitet och intresseorganisationer.

Såväl vid 70-årsjubileet 2009 som vid 75-årsjubileet 2014 presenterades en samlingsvolym med redogörelser för IFN:s forskningsprogram, vad som åstadkommit de senaste åren, hur detta står sig i jämförelse med andra institutioner och förutsättningarna inför framtiden.³ Visserligen publiceras sedan 2007 *IFN:s Årsbok*, vilken innehåller detaljerad information om föregående års verksamhet, inklusive uttömmande sammanställningar över allt som publicerats. Det betyder dock inte att behovet av mer långsiktiga utvärderingar och jämförelser bortfallit. Tvärtom. Skillnaderna mellan enskilda år kan bli stora utan att detta behöver innebära något trendbrott, och ett alltför starkt fokus på det allra senaste året kan göra det svårt att få en rättvisande bild av den underliggande verksamhetens kvalitet och produktivitet. I detta inledningskapitel görs därför en omfattande genomgång av forskningsproduktionen såväl kvantitativt som kvalitativt. Det senare innebär att forskningen vid IFN jämförs med vad som produceras vid andra institutioner såväl i Sverige som internationellt. Likaså presenteras två undersökningar av citeringsfrekvensen för IFN:s forskare jämfört med andra svenska forskare.

Dagens fem forskningsprogram presenteras i kapitel 2–6 av respektive programchefer, medan jag i detta kapitel kommer att redogöra för vad som åstadkommit vid IFN de senaste fem åren (2014–2018), jämföra detta såväl med tidigare perioder som med vad som produceras vid andra institutioner och diskutera vad jag i dag uppfattar som de största utmaningarna för att säkerställa en fortsatt god utveckling för IFN.

Utöver att utföra och publicera forskning är det centralt för IFN att vår forskning sprids utanför forskarsamhället. I kapitel 7 diskuterar Elisabeth Precht, IFN:s kommunikationschef 2012–2019, värdet av god vetenskaplig kommunikation och varför detta stärker förtroendet för forskning. Nedan redovisas ett antal mått på de insatser som görs för att sprida IFN:s forskning utanför akademien i form av debattartiklar, sociala medier etc.

I det följande avsnittet diskuteras tre utmaningar som är särskilt viktiga för IFN:s fortsatta framgång: finansieringen, genomslaget för den egna forskningen såväl i vetenskapssamhället som i samhället i stort och förmågan att lyckas attrahera nya talangfulla forskare med intresse för näringslivsrelevanta frågeställningar.

För att en organisation ska överleva och blomstra under skiftande tider och förhållanden krävs att den både förnyar sig och hämtar kraft ur sin egen historia. Vi har därför, liksom vid de två tidigare nämnda jubileerna, inbjudit ett antal

³ Henrekson (2009a) och Henrekson och Albinsson Bruhner (2014). I den förra boken beskrivs också den stora omställningsprocess som genomfördes i samband med namnbytet (Henrekson 2009b).

alumner att skriva en personlig betraktelse över vad tiden vid IFN betytt för deras personliga och professionella utveckling. Till föreliggande volym inbjöds åtta tidigare forskare att skriva. Sex hörsammade inbjudan, och därutöver finns fem essäer om tidigare medarbetare som gjort viktiga insatser skrivna på uppdrag av IFN. Sammantaget blir det således elva kapitel (kapitel 8–18).

Bokens sista sektion **Sammanställningar** innehåller:

- En presentation av medarbetarna på IFN på sensommaren 2019.
- En förteckning över samtliga chefer och biträdande chefer/sekreterare med uppgift om när de innehade sin position, var de kom ifrån och var de tog vägen när de lämnade institutet.
- En förteckning över samtliga ordföranden och styrelseledamöter med uppgift om när de satt i styrelsen och vad de innehade för huvudposition vid inträdet i institutets styrelse.
- En förteckning över samtliga forskare som verkat vid IFN sedan starten 1939 sorterade på två olika sätt: (i) kronologiskt, baserat på när forskaren slutade vid institutet, och (ii) i bokstavsordning. För varje forskare anges när denne arbetade vid institutet och de viktigaste posterna i den efterföljande karriären.
- Ett personregister.

FORSKNINGSPRODUKTIONEN

I detta avsnitt redovisas ett antal mått på vad som producerats vid IFN de senaste fem åren och en jämförelse görs med tidigare perioder. Detta görs både genom redovisning av flera kvantitativa mått och genom att redovisa ett antal indikatorer för att fånga kvaliteten på forskningen: tidskrifternas rang, institutets internationella rang och en jämförande citeringsanalys. Avsnittet inleds dock med att redogöra för några viktiga utgångspunkter för forskningen vid IFN.

Forskningen vid IFN har, liksom all annan nationalekonomisk forskning, det allmännas bästa eller samhällets välfärd i fokus. Detta innebär att forskningens mål i slutändan är att bidra till strävan att göra världen bättre. Det betyder inte att detta är enkelt, långt därifrån. Samhället består av enskilda människor som ofta prioriterar egenintresset framför allmänintresset. Var människor än befinner sig på samhällsstegen så reagerar de på de incitament de möter. Dessa incitament i kombination med deras personliga preferenser kommer att bestämma deras agerande, och detta agerande kan vara mer eller mindre i linje med allmänintresset. Nationalekonomisk forsknings viktigaste uppgift blir då att söka identifiera de institutioner som främjar allmänintresset, dvs. får egenintresset att sammanfalla med allmänintresset. God nationalekonomisk forskning står därför fri från maktintressen oavsett om dessa utgörs av enskilda ägarintressen eller syftar till att an-

vända statens resurser för att påtvinga andra vissa värderingar eller för att säkerställa att ett visst intresse tillgodoses på andras bekostnad.

Om något kan sägas utmärka IFN:s forskning så är det ett större fokus på frågor som handlar om betingelserna för *skapandet* av nyttigheter snarare än hur redan skapade nyttigheter fördelas. Likaså är hög näringslivs- och samhällsrelevans en viktig ledstjärna vid valet av forskningsfrågor. Om ett visst fenomen skulle vara idealiskt att studera på grund av att tillgängliga data gör det möjligt att dra säkra kausala slutsatser men frågan är av ytterst marginell betydelse, då faller den ändå på relevanskriteriet. I stället är utgångspunkten den relevanta samhällsfrågan, och sedan beforskas denna så bra det överhuvudtaget går med den metodologiska verktygslåda som står till buds.

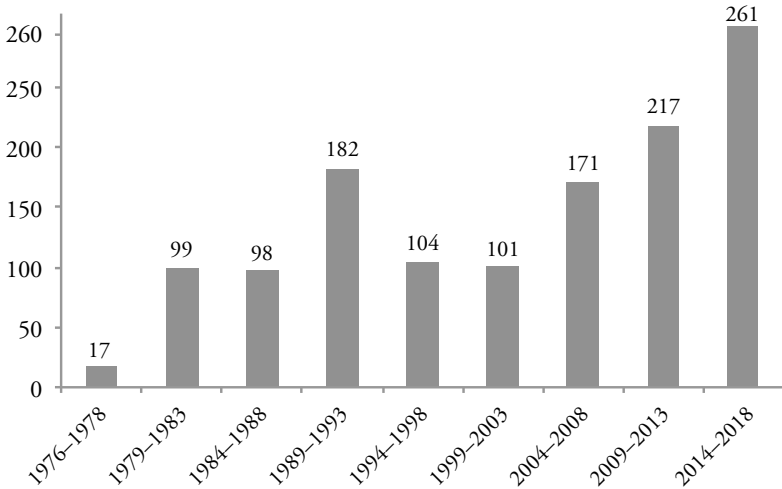
En annan ambition med forskningen vid IFN, inte minst i de forskningsbaserade policyrapporter som skrivs vid institutet, är att inte bara peka på ett antal problem och ofullkomligheter som identifierats utan gå ett steg längre. Problem som påvisas av forskare är ofta redan välkända, t.ex. brister i skolan, näringslivets kompetensförsörjning eller eldistributionen. Det viktiga är nästa steg i analysen, vilket oftast är betydligt svårare att ta och som ökar riskerna för att studien blir kontroversiell: att identifiera de incitament hos de i sammanhanget relevanta aktörerna som leder till det bristfälliga utfallet. Först då blir det möjligt att verkligen förstå vad som behöver göras för att förbättra situationen.

FORSKNINGEN UR ETT KVANTITATIVT PERSPEKTIV

I princip all ny forskning vid IFN presenteras först i ett working paper där målgruppen främst är andra forskare. Alla working papers från senare år är författade på engelska, och sedan 2006 finns även en svensk populärvetenskaplig sammanfattning. Ett working paper innehåller vanligtvis forskning som kommit så långt att arbetet är färdigt att skickas in till en vetenskaplig tidskrift för granskning och eventuell publicering. IFN:s working paper-serie startades 1976. Som framgår av *figur 1* låg antalet utgivna working papers per femårsperiod på runt 100 fram till 2003 (med undantag av början av 1990-talet). De senaste tio åren har utgivningen stigit kraftigt, och den senaste femårsperioden gavs 261 working papers ut.

I dag är internationell publicering den självklara utgångspunkten för alla projekt vid IFN. Detta innebär att forskningsrapporterna skrivs med sikte på publicering i en vetenskaplig tidskrift med s.k. *peer review*. Detta är nödvändigt dels för att forskarna ska vara konkurrenskraftiga, dels för att få den kvalitetsstämpel som ger IFN:s forskare tyngd och trovärdighet när de skriver utredningar och deltar i samhällsdebatten. Så var det inte i institutets barndom. Som framgår av *figur 2* publicerade institutets samtliga forskare bara en enda artikel i en interna-

Figur 1 Antal working papers per femårsperiod, 1976–2018.

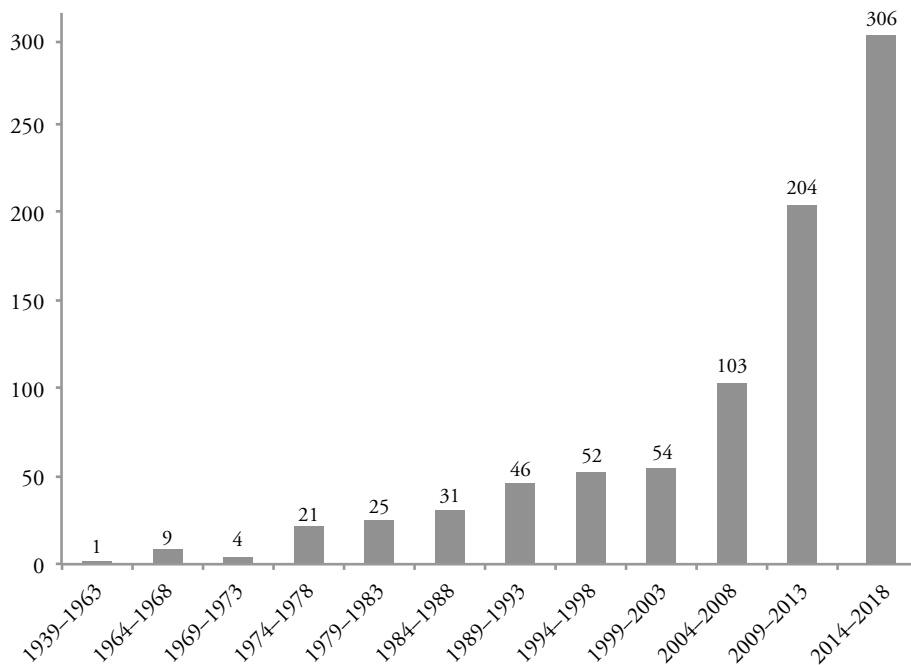
Anm.: Den första perioden är bara tre år på grund av att working paper-serien startades 1976.

tionell vetenskaplig tidskrift under de första 35 åren.⁴ Det är inte förrän i mitten av 1970-talet som det börjar bli vanligt att IFN-forskarna publicerar sig i internationella tidskrifter. I genomsnitt publicerade IFN-forskarna sammantaget fyra till sex tidskriftsartiklar per år under denna tid. I början av 1990-talet sker en fördubbling av takten till ca tio artiklar per år. Under såväl femårsperioden 2004–2008 som 2009–2013 fördubblades återigen takten till ca 20 respektive ca 40 artiklar per år.

Under den allra senaste femårsperioden har publiceringstakten stigit med ytterligare 50 procent, och i genomsnitt publicerades 61 artiklar per år 2014–2018. Till detta kan läggas sammanlagt 44 forskningsuppsatser under denna period, dvs. nästan nio per år i genomsnitt, publicerade i antologier utgivna på internationella akademiska förlag.⁵ Således har i genomsnitt 70 artiklar per år publicerats internationellt antingen i vetenskapliga tidskrifter eller samlingsvolymen den senaste femårsperioden.

4 Ruist (1946).

5 Under de tio föregående åren (2005–2014) publicerades i genomsnitt sju uppsatser per år i internationella samlingsvolymen.

Figur 2 Antal publicerade tidskriftsartiklar med *peer review* per femårsperiod, 1939–2018.

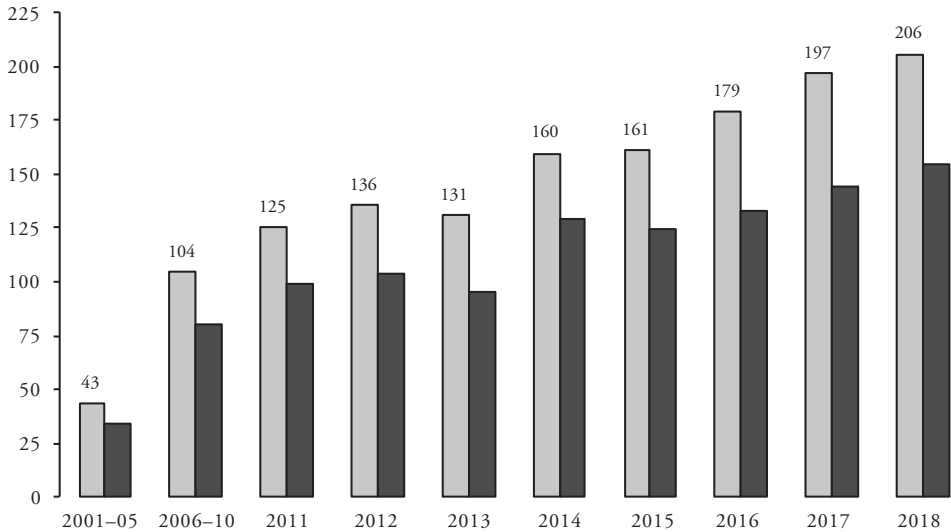
FORSKNINGEN UR KVALITETSPERSPEKTIV: TIDSKRIFTSKVALITET, RANKNING OCH CITERINGAR

Att bara mäta antalet publicerade artiklar innebär att ingen hänsyn tas till att det är stora kvalitetsskillnader mellan olika tidskrifter, och det är ett viktigt mål för IFN:s forskare att publicera sina arbeten i så högkvalitativa tidskrifter som möjligt. Forskning som publiceras i ämnets toptidskrifter får i regel ett klart större genomslag än forskning som ges ut i tidskrifter med lägre rang. För att ta hänsyn till publikationernas kvalitet har IFN utvecklat en intern poängskala där en artikel i de absoluta toptidskrifterna ger tio poäng medan en artikel i de lägst rankade tidskrifterna endast ger en poäng. Poängskalan redovisas i årsböckerna och på institutets hemsida. Som framgår av *figur 3* har institutets output även mätt på detta sätt ökat mycket kraftigt; det handlar näst intill om en femdubbling sedan början av 2000-talet.

IFN hävdar sig också väl när det gäller publiceringar i de absoluta toptidskrifterna, de s.k. topp fem-tidskrifterna.⁶ Under de senaste femton åren (2005–2019)

⁶ *American Economic Review*, *Quarterly Journal of Economics*, *Journal of Political Economy*, *Review of Economic Studies* och *Econometrica*.

Figur 3 Antal publiceringspoäng baserat på IFN:s poängskala, 2001–2018.

Anm.: Den högra stapeln anger antalet publiceringspoäng justerat för externa medförfattare. En artikel med en extern medförfattare räknas som 0,71, med två externa medförfattare som 0,58 osv., enligt formeln $1/\sqrt{1 + \text{antal externa medförfattare}}$. Kommentarer, noter och repliksvår räknas som en halv artikel.

har ordinarie eller affilierade forskare vid IFN publicerat 18 artiklar i dessa tidskrifter (oftast med en eller flera medförfattare). En indikation på hur svårt det är att bli antagen i någon av dessa tidskrifter framgår av Björklunds (2014) genomgång av samtliga 65 artiklar med någon svensk medförfattare publicerade i dessa tidskrifter under perioden 2002–2013: Endast en av artiklarna hade en svensk (med)författare som inte var verksam i Stockholm eller Uppsala.

Hur väl står sig IFN:s forskning vid en jämförelse med andra jämförbara institut och institutioner i Sverige och Europa? Den internationellt mest heltäckande och mest använda rankningen av nationalekonomiska forskare och forskningsinstitutioner är den s.k. *RePEc*-rankningen (<https://ideas.repec.org/top/>),⁷ som görs varje månad. Per den 31 juli 2019 var IFN enligt *RePEc* rankat som:

⁷ *RePEc* (*Research Papers in Economics*; www.repec.org) är en databas som underhålls och utvecklas gemensamt av hundratal frivilliga i 101 länder för att underlätta spridningen av forskning i nationalekonomi och närliggande ämnen. I juli 2019 hade *RePEc* 56 600 registrerade författare och i databasen fanns totalt 2,8 miljoner uppsatser från 3 200 tidskrifter och ca 5 000 working paper-serier. Antalet europeiska författare var 28 300 vid 3 584 anslutna institutioner. Från Sverige fanns 753 forskare och 97 institutioner listade.

- Nummer tre bland svenska forskningsinstitutioner (av 97 registrerade) efter Handelshögskolan i Stockholm och Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet. Varken Handelshögskolan i Göteborg eller Ekonomihögskolan vid Lunds universitet som helhet var högre rankade än IFN. Följaktligen var heller ingen enskild nationalekonomisk institution vid något lärosäte högre rankad än IFN.
- Nummer 62 (51 om internationella organisationer, virtuella nätverk och centralbanker exkluderas) bland de 3 584 europeiska forskningsinstitutioner som var registrerade i *RePEc* (98:e percentilen).
- Endast ett helprivat forskningsinstitut – det ”virtuella” forskarnätverket Institute of Labor (IZA) med 872 registrerade författare – var högre rankat än IFN.

Enligt *RePEc* hade IFN vid denna tidpunkt 31 forskare bland de 20 procent högst rankade i Sverige (av 753 registrerade), fyra forskare som var topp-två procent i Europa och ytterligare tolv forskare som tillhörde de 12,5 procent högst rankade i Europa.⁸

I *RePEc* rankas också institutioner och forskare på vissa specialområden. Ett av dessa är *Entrepreneurship*. Här rankades IFN per den 31 juli 2019 som nummer ett i Sverige, nummer två i Europa efter London School of Economics och som nummer nio i världen (av 2 056 rankade institutioner).

Att ett arbete blir publicerat i en högt rankad tidskrift säger dock inte nödvändigtvis något om hur inflytelserikt detta arbete är då tidskriftens rang bygger på de publicerade artiklarnas genomsnittliga genomslag i forskarvärlden. Om man vill försöka värdera inflytandet hos en enskild forskare behöver man också beakta i vilken omfattning dennes artiklar citeras.

Hösten 2015 anlät IFN bibliometrikern Ulf Sandström, verksam som professor vid KTH, för att jämföra citeringsgraden hos IFN:s forskare med citeringsgraden för samtliga forskare *i samtliga ämnen* verksamma vid svenska forskningsinstitutioner. Ulf Sandström har utvecklat en metod som gör att forskare inom helt olika fält kan jämföras (t.ex. en teknisk fysiker med en medeltidshistoriker). Sandström har gjort motsvarande undersökningar såväl för flera svenska universitet och institut som för Vetenskapsrådet och andra forskningsfinansiärer. Våren 2019 gjorde Ulf Sandström en uppföljande studie.

Vid en jämförelse av citeringsgraden hos IFN:s forskare (inkl. affilierade forskare) med citeringsgraden för samtliga 48 000 forskare inom samtliga discipliner med svenska affilieringar som publicerat sig under femårsperioden 2008–2012 visades att:

---

⁸ *RePEc* listar endast de 12,5 procent högst rankade forskarna i Europa.

- fyra av IFN:s forskare tillhörde de en procent (480 personer) mest citerade;
- (ytterligare) två var bland de två procent mest citerade;
- (ytterligare) tre var bland de fem procent mest citerade;
- (ytterligare) fem var bland de tio procent mest citerade;
- (ytterligare) 14 var bland de 25 procent mest citerade;
- (ytterligare) 12 var bland de 50 procent mest citerade.

Totalt ingick 44 forskare som var tillräckligt seniora för att kunna ha någon publikation 2008–2012. Endast fyra av dessa tillhörde således inte de 50 procent mest citerade.

Den uppföljning som gjordes 2019, baserat på studier publicerade 2012–2015, visade att:

- tre av IFN:s forskare tillhörde de en procent mest citerade;
- (ytterligare) åtta var bland de fem procent mest citerade;
- (ytterligare) tio var bland de tio procent mest citerade;
- (ytterligare) åtta var bland de 20 procent mest citerade;
- (ytterligare) sex var bland de 30 procent mest citerade;
- (ytterligare) åtta var bland de 40 procent mest citerade;
- (ytterligare) fyra var bland de 50 procent mest citerade.

Totalt ingick 50 forskare som var tillräckligt seniora för att kunna ha någon publikation 2012–2015. Endast tre av dessa tillhörde inte de 50 procent mest citerade.

Enligt Ulf Sandström, som genomfört undersökningen, är detta exceptionellt bra. Han skriver följande i sin utvärdering av resultaten:

IFN karakteriseras av att ha en stor grupp forskare som ingår i topp-10 procent av svenska forskare. Det är den tiondel som bär upp svensk forskning och som tillsammans producerar två tredjedelar av all svensk forskning. Gruppens produktion ser ut att vara stabil mellan perioderna. [...] Sammantaget får detta sägas vara ett påfallande bra resultat och ett kvitto på att forskningen vid institutet är vital samt har ett fokus som motsvarar andra forskares inriktningar och forskningsfronter.

För att få en jämförelse med andra forskningsinstitut använder vi i ett första steg Naturhistoriska riksmuseet (NRM), ett statligt institutliknande forskningsorgan som vi vet har mycket goda resultat. Medan IFN har ca 80 procent av sin personal i de fyra översta decilerna är detta fallet för 56 procent av NRM:s personal. Endast ett fåtal svenska universitet och högskolor närmar sig det resultat som gäller för NRM och det skulle inte vara tänkbart att något svenskt lärosäte kom i närheten av IFN:s mycket goda resultat.

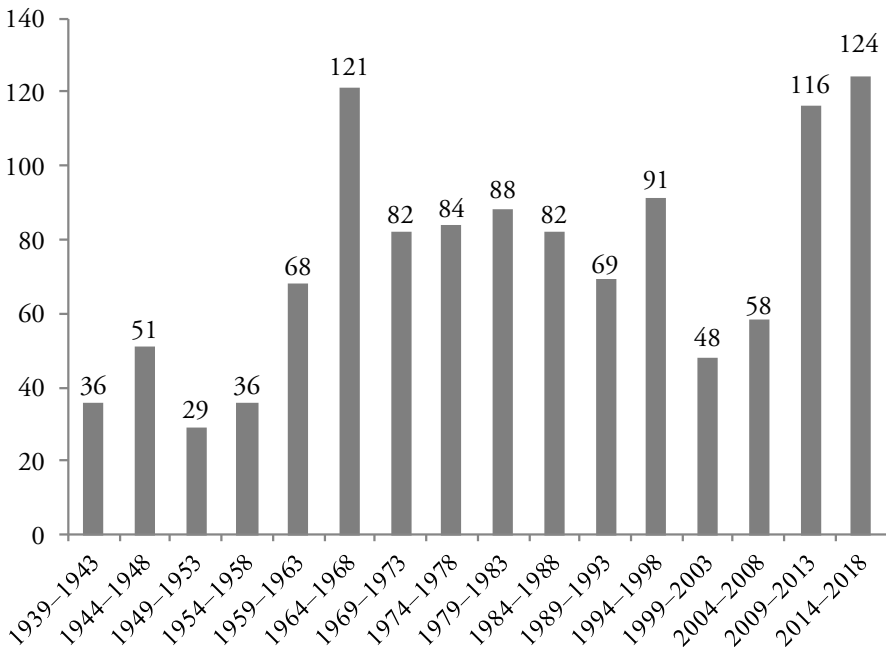
Ulf Sandström gör också en jämförelse med andra jämförbara ekonomiska forskningsinstitut i Sverige. IFAU har exempelvis två forskare i den översta decilen, Riksbanken med sin stora forskningsavdelning har en och Institutet för Framtidsstudier ingen.

PUBLICERING PÅ SVENSKA OCH I BOKFORM

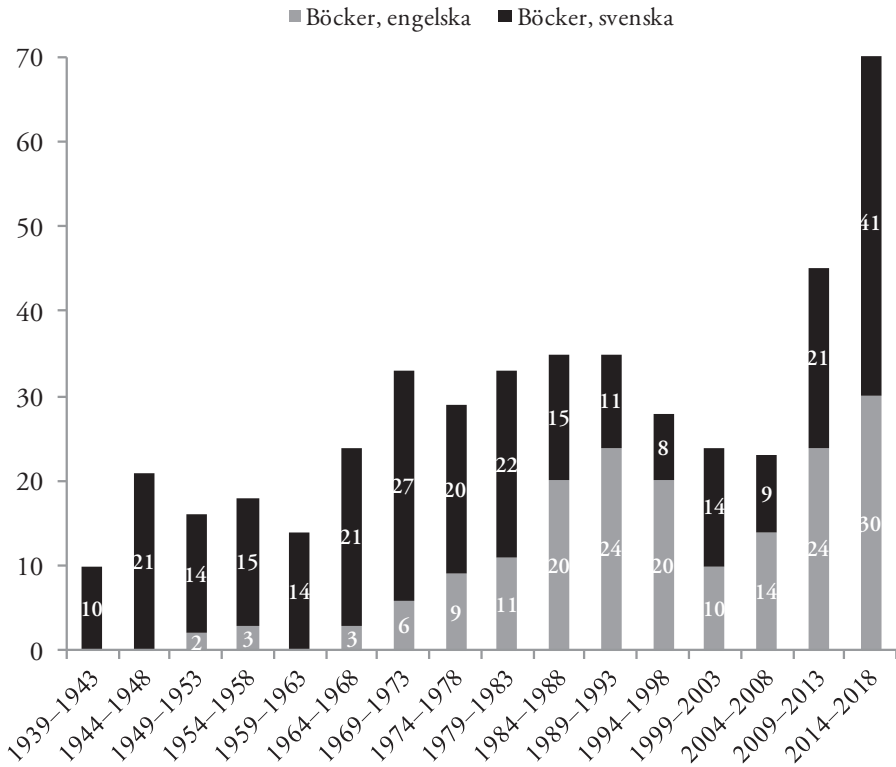
Den kraftiga ökningen i internationella publiceringar har inte skett på bekostnad av publiceringar på svenska. *Figur 4* visar antalet publicerade tidskriftsartiklar och antologibidrag på svenska. Den senaste femårsperioden innebär en fördubbling jämfört med perioden innan, och nivån är i paritet med de absoluta toppåren i mitten av 1960-talet när institutets verksamhet var i princip helt och hållet inriktad på publicering på svenska.

En vanlig kritik är att inriktningen mot tidskriftspublicering leder till att forskarna slutar producera böcker och att frågor som inte går att studera på ett tillfredsställande sätt i artikelform därmed inte blir beforskade. Böcker ansågs under lång tid vara den i särklass viktigaste formen för att redovisa institutets forskning. Som framgår av *figur 5* producerades i genomsnitt tre till fem böcker per år under

Figur 4 Antal tidskriftsartiklar och bokkapitel på svenska per femårsperiod, 1939–2018.

Figur 5 Antal böcker, avhandlingar och redigerade volymer per femårsperiod, 1939–2018.

de första 40 åren när väl verksamheten fått upp farten. Detta ökade sedan till sex à sju böcker per år under en period, för att sedan sjunka tillbaka till den tidigare nivån. De senaste fem åren har dock bokproduktionen stigit kraftigt till den klart högsta nivån i institutets historia, med en genomsnittlig utgivning av nio böcker och avhandlingar per år. Det kan också noteras att nio doktorsavhandlingar sedan 2014 helt eller delvis har skrivits vid IFN.

Här kan särskilt nämnas att IFN bidragit med åtta (av totalt 45) ESO-rapporter under perioden 2013–2018. Bland de ämnen som behandlats märks digitaliseringen och dynamiken i näringslivet, konkurrens i välfärdssektorn (tre rapporter), det ökade jobbskapandet i näringslivet till följd av 90-talets marknadsreformer och ägarbeskattningens betydelse för entreprenörskap och tillväxt.⁹ Kvalitetskraven

9 Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (ESO) är en självständig kommitté under Finansdepartementet som syftar till att ge underlag för samhällsekonomiska och finanspolitiska beslut.

är mycket höga, granskningen är rigorös och närheten till den politiska beslutsprocessen innebär att det är den mest kraftfulla kanalen där forskare genom sina analyser har möjlighet att påverka den ekonomiska politiken. Om inte IFN funnits – eller hållit den höga akademiska nivån som krävs för att anses kvalificerad att skriva för ESO – så hade dessa centrala frågeställningar knappast alls blivit behandlade av ESO.

FORSKNINGSKOMMUNIKATIONEN

Att IFN:s forskning publiceras i välrenommerade vetenskapliga tidskrifter är ett kvitto på att forskningen är av hög kvalitet. Men som det inledande citatet av Jean Tirole – den i särklass mest meriterade av Europas nu aktiva nationalekonomer – anger är det djupare syftet med forskningen att öka kunskapen om hur det samhällsekonomiska systemet fungerar. Förhoppningen är sedan att den nya kunskapen ska kunna ge vägledning och underlag till beslut som bidrar till att ekonomin fungerar bättre och välfärden ökar.

Sedan 2006 ingår det explicit i en IFN-forskares arbetsuppgifter att, utöver att utföra och publicera egen forskning, på lämpligt sätt bidra till att forskning kommuniceras även utanför forskarsamhället. Detta brukar benämnas den tredje uppgiften. För att visa allvaret i denna förändring och för att kunna utföra uppgiften effektivt anställdes samtidigt IFN:s första kommunikationschef. Kommunikationschefen utgör tillsammans med vd och vice vd institutets ledningsgrupp.

Kapitel 7, med titeln ”Kommunikation – Digert arbete som ger riklig belöning”, har författats av Elisabeth Precht, IFN:s kommunikationschef 2012–2019. Hon förklarar hur god vetenskaplig kommunikation stärker förtroendet för forskning, vilket är anledningen till att den tredje uppgiften prioriteras i IFN:s verksamhet. Kommunikation av forskningsresultat utanför akademien är dessutom vägen till att forskningsresultat kommer till nytta – för samhället och för den enskilde. Och mycket tyder på att kommunikation av forskningsresultat utanför akademien spelar en allt större roll även för finansiärer av forskningen.

”Målet [för forskningskommunikation] är inte att få människor att göra saker de inte vill, utan att sänka trösklarna för att få till en positiv förändring”, skriver psykologen Niklas Laninge och entreprenören Arvid Janson i sin bok *Beteendedesign*. Så kan man också tänka om kommunikation av forskningsresultat, förklarar Elisabeth Precht. ”När forskare på ett lättbegripligt språk lyckas förklara behovet av att ta hänsyn till hennes eller hans forskningsresultat i samhällsbygget och makthavarna gjort resultaten till sina, då har forskningskommunikationen lyckats.”

Över tid har en allt effektivare kommunikationsstrategi utvecklats. Som

Elisabeth Precht framhåller i sitt bidrag till den förra jubileumsboken (Precht 2014) är det ”en tränings sak” att lära sig kommunicera. Forskarna tränas därför i att skriva, tala och framträda. Allt för att på effektivast möjliga sätt sprida kunskap om sina forskningsresultat. Att kommunicera effektivare blir nödvändigt i ett samhälle där informationsutbudet hela tiden växer.

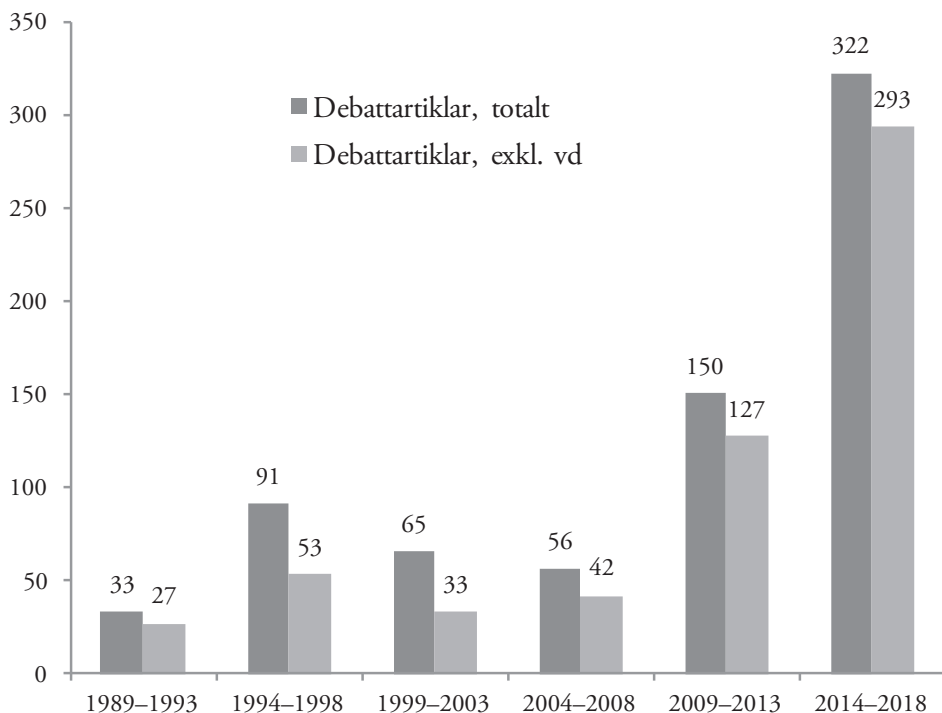
En grundförutsättning för effektiv kommunikation är att ha något substantiellt och relevant att kommunicera. I detta hänseende är det få saker som kan tävla med resultat och slutsatser från betydelsefull forskning av hög kvalitet; ”forskning [som] följer med tiden, återspeglar samhällsutvecklingen och tar sig an de utmaningar som framåtskridande för med sig.” Effektiv kommunikation blir det verktyg som forskningen behöver för att ge avtryck i samhället. Och som Elisabeth Precht (2014 s. 47) skriver så måste inte bara forskningen utan även ”kommunikationen följa med sin tid – reflektera samhället just här och just nu. Konstigare än så är det inte”.

Grunden för IFN:s kommunikationsstrategi är resultat inom den forskning som bedrivs vid institutet. IFN strävar dessutom efter att finna former för kommunikation som möjliggör resonemang och dialog, dels med makthavare och opinionsbildare, dels med en intresserad allmänhet. En imageanalys som gjordes 2018, på uppdrag av IFN:s styrelse och genomförd av Next Research & Consulting, visar att 96 procent av de tillfrågade (opinionsbildare och media) har en positiv inställning till IFN. Och av de sju svenska forskningsinstitutionerna i undersökningen ansågs IFN vara det som har absolut störst genomslag i den offentliga debatten. Detta är en förbättring jämfört med en motsvarande imageanalys som genomfördes år 2009: På en betygsskala 1–10 gick IFN från strax under 5 år 2009 till 7,7 år 2018.

Kommunikationsstrategin har givit resultat. Antalet debattartiklar skrivna av IFN-forskare har ökat dramatiskt. Som framgår av *figur 5* publicerade IFN-forskarna (exklusive vd) inte fler än sex à sju debattartiklar per år i början av 2000-talet. Antalet ökade stegvis efter att forskarna började utbildas i detta och uppgiften blev prioriterad. Under den senaste femårsperioden har IFN-forskarna i genomsnitt publicerat nästan 60 debattartiklar per år. Med få undantag har dessa publicerats i de ledande svenska morgontidningarna. Därutöver finns sedan några år tillbaka flera IFN-forskare som är fasta krönikörer i ledande tidningar som *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter*. Dessa krönikor räknas endast i undantagsfall med bland debattartiklarna. År 2018 publicerade IFN-forskare tolv sådana artiklar; 2019 hade detta antal uppnåtts redan den 24 juli.

För att ytterligare synliggöra och uppmuntra till insatser inom ramen för den tredje uppgiften listas numera också populärvetenskapliga essäer och recensioner i svenska tidskrifter som *Balans*, *Respons* och *Kvartal* och i internationella magasin, nättidskrifter och skriftserier. Under den senaste femårsperioden (2014–2018) publi-

Figur 5 Antal debattartiklar per femårsperiod, 1989–2018.

cerade IFN-forskarna totalt 104 essäer och recensioner i denna serie. Femårsperioden dessförinnan var antalet 44. Under 1990-talet och de första åren på 2000-talet publicerade IFN-forskare endast någon enstaka artikel per år av detta slag.

För att säkerställa utveckling och kvalitet i spridningen av IFN:s forskning ges det elektroniska nyhetsbrevet *Nyheter från IFN* ut på svenska, vilket når drygt 4 000 prenumeranter. Nyhetsbrevet riktar sig till en bredare publik och behandlar aktuella samhällsfrågor. Det utkommer sju gånger per år. Dessutom publiceras ett nyhetsbrev på engelska – *News from IFN* – två gånger årligen. Texterna i det engelska nyhetsbrevet skrivs av IFN-forskare som lyfter fram forskning och forskningsområden som är centrala för institutet. Det engelska nyhetsbrevet sänds, förutom till de svenska prenumeranterna, även till ca 1 500 engelskspråkiga prenumeranter varav många är verksamma inom den akademiska världen. För att de rätta personerna i Sverige men även utomlands ska nås har ett relevant register skapats som ständigt uppdateras. En analys som gjordes 2018 av kommunikationsbyrån Pronto visar att institutets nyhetsbrev öppnas av betydligt fler mottagare än som är vanligt med jämförbara produkter.

IFN:s genomslag i traditionella medier har ökat kraftigt under 2000-talet. År 2005 var första gången som institutet prenumererade på en mediabevakning. Det

året publicerades färre än 100 artiklar där IFN:s namn, forskare eller forskning redovisades. Sedan dess har genomslaget kontinuerligt ökat år för år. Motsvarande siffra för 2018 var 1 275 artiklar och inslag i traditionella medier. Det handlar om texter av olika längd och format. Det är också frågan om inslag i tv men framför allt i radio. Flera hundra artiklar och notiser publicerades därtill i engelskspråkiga medier.

Kommunikationschefen arbetar kontinuerligt med att utveckla IFN:s kommunikationsstrategi. Som en del av detta har ansträngningarna intensifierats att utveckla kommunikationen med intressenter runt om i Europa. Stora insatser har också gjorts för att ge IFN en digital närvaro, exempelvis med den webbplats som dagens kommunikation är uppbyggd kring.

Sociala medier är numera en del av vardagen. IFN tog de första stappande stegen på denna arena för sju–åtta år sedan och har stegvis satsat mer tid och kraft för att 2019 vara närvarande på *Facebook*, *LinkedIn*, *Twitter* och *YouTube*, men även på *Instagram*. Sedan slutet av 2013 produceras också *IFN-poddradio*. Institutets strategi för sociala medier innebär att vi allt oftare gör inlägg och då med både text och bild/video. Utvärdering visar att IFN syns, men att det råder en allt hårdare konkurrens. På *Facebook* blir dock antalet som nås av IFN:s inlägg fler, liksom antalet som agerar/reagerar på inläggen. Det är fler män än kvinnor som tar del av IFN:s aktiviteter i denna kanal. Men på *Twitter* är det i princip en jämn könsfördelning bland dem som nås av IFN:s inlägg. Och på *YouTube* ökar antalet visningar stadigt, samtidigt som tittarna spenderar allt längre tid på att ta del av våra program.

Avslutningsvis förtjänar att noteras att detta stora genomslag åstadkoms med mycket begränsade resurser. Att så är fallet blir uppenbart när vi jämför genomslaget för forskare vid de stora universiteten. Exempelvis hade Uppsala universitet och Linnéuniversitetet i början av 2019 51 respektive 41 anställda på sin kommunikationsavdelning, inklusive egna specialister på video, poddar, sociala medier etc.

ESSÄERNA OM OCH AV TIDIGARE MEDARBETARE

För att en organisation ska överleva och blomstra under skiftande tider och förhållanden krävs att den både förnyar sig och hämtar kraft ur sin egen historia. Som en del av firandet av 70-årsjubileet 2009 och 75-årsfirandet 2014 gick en inbjudan ut till mer än fyrtio tidigare medarbetare att skriva en personlig betraktelse över vad tiden vid IUI betytt för deras personliga och professionella utveckling. Resultatet finns redovisat i två digra volymer som med uppsatser om och av institutets tidigare chefer, forskare och ordföranden ger en inträngande och samtidigt personlig bild av institutets verksamhet (Henrekson 2009, Henrekson och Albinsson Bruhner 2014). Till föreliggande volym bidrar sex tidigare forskare, och därutöver finns fem essäer om tidigare medarbetare som gjort viktiga insatser

skrivna på uppdrag av IFN. Dessa fem tidigare medarbetare är Folke Kristensson, Erik Höök, Hans B. Thorelli, Bengt Höglund och Bo Axell. Följande uppställning (kapitel 8–18) anger vilka före detta IFN-forskare som medverkar med en egen essä eller presenteras, när de var vid IFN och något eller några nedslag i den efterföljande karriären. Bidragen är ordnade kronologiskt efter personens födelseår (i de fall personer är födda samma år efter vilket år de började vid institutet).

Forskare	Levnad	Vid IFN	Huvudkarriär därefter
Folke Kristensson (av Lars-Gunnar Mattsson och Jan Valdelin)	1914–1993	1942–1946	Chef för Affärsekonomiska Forskningsinstitutet, professor i företagsekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm
Erik Höök (av Eskil Wadensjö)	1920–1997	1948–1962	Planeringschef Finansdepartement, vd Jernkontoret
Hans B. Thorelli (av Lars-Gunnar Mattsson)	1921–2009	1945–1950	Vd SNS, professor i företagsekonomi vid University of Chicago och Indiana University
Bengt Höglund (av Bo Sandelin)	1921–2006	1957–1966	Professor i nationalekonomi vid Lunds universitet
Bo Axell (av Mats Persson och Claes-Henric Siven)	1945–2006	1976–1991	Förtidspensionerad
Per Lundborg	1950–	1989–1996	Forskare på Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning (FIEF), professor vid SOFI, Stockholms universitet
Eva Meyersson Milgrom	1952–	1988–1998	Forskare och lärare i sociologi vid Stockholms universitet och Stanford University
Pontus Braunerhjelm	1953–	1989–1999	Vice vd SNS, professor i nationalekonomi vid KTH, vd Entreprenörskapsforum
Erik Mellander	1956–	1978–2003	Ställföreträdande gd, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU)
Lars Jagrén	1957–	1980–1987	Ekonom Industriförbundet, chefsekonom Sveriges Byggindustrier och Företagarna
Karolina Ekholm	1964	1996–2001	Professor i nationalekonomi vid Stockholms universitet, vice riksbankschef, statssekreterare Finansdepartementet

Anm.: Huvudkarriär därefter anger i regel bara den eller de allra viktigaste posterna som personen innehaft. För en mer fullständig bild hänvisas till respektive kapitel i denna volym.

Bidragen visar betydelsen av personliga relationer och individuella drivkrafter. De säger också mycket både om institutets inre liv och om dess i flera dimensioner stora betydelse i efterkrigstidens Sverige. Bidragen i denna och de föregående jubileumböckerna visar också att IFN har spelat en viktig roll i det svenska samhället under de senaste 80 åren, och väl förvaltat har institutet alla möjligheter att fortsätta göra det.

FRAMTIDA UTMANINGAR

Tre utmaningar är särskilt viktiga för att IFN ska fortsätta vara framgångsrikt och utvecklas: finansieringen, genomslaget för den egna forskningen såväl i vetenskapssamhället som i samhället i stort och att IFN lyckas attrahera nya talangfulla forskare med intresse för näringslivsrelevanta frågeställningar. Dessa tre aspekter är intimt sammanflätade och behöver därför behandlas som en helhet.

Alla tre utmaningarna tar sin utgångspunkt i den allt hårdare konkurrensen inom nationalekonomisk forskning. Antalet forskare i världen har ökat utomordentligt snabbt; på de senaste tio åren har antalet författare i databasen *RePEc* (*Research Papers in Economics*) ökat med ca 175 procent såväl globalt som i Europa. Detta innebär att konkurrensen ökat både om att komma in i de högt rankade tidskrifterna och att få genomslag för den egna forskningen.

Trots svårigheter med kvantitativa jämförelser ger den ovan redovisade rangordnings- och citeringsanalysen en tydlig signal om att IFN är konkurrenskraftigt. Detta är dock inget som kan tas för givet; framgång är en skör planta som ständigt måste tillföras näring för att inte förtvina. Att konsolidera dagens höga produktivitet och kvalitet i forskningen är med andra ord en krävande utmaning. Till följd av det stora antalet aktörer och den kraftiga specialiseringen räcker det inte med relevanta forskningsresultat. Det kräver systematisk profilering av den enskilda forskaren i form av konferenspresentationer, externa seminarier, medverkan i media och nätverkande för att få fullt genomslag.

Att våra forskare är konkurrenskraftiga i den ständiga jakten på anslag är också ett gott kvitto på kvalitet och produktivitet. Samtidigt är finansieringen en av våra största utmaningar. Verksamheten kan inte rationaliseras i vanlig mening, och i den mån den tekniska utvecklingen gör att forskare kan jobba effektivare och göra mer, så innebär detta bara att publiceringsribban höjs i motsvarande grad. Detta gör att IFN:s finansiering i praktiken måste hålla jämna steg med löneökningstakten för forskare.

Från början var institutets verksamhet helt finansierad av det årliga anslaget från huvudmännen. Enligt IFN:s stadgar fastställer styrelsen ”budget för Stiftelsen [och] begär motsvarande anslag hos Svenskt Näringsliv”. Så fungerade det länge. År 1991 hade IFN ett anslag från huvudmännen på 12 miljoner kronor,

vilket täckte 91 procent av kostnaderna. I slutet av 1990-talet täckte detta anslag fortfarande två tredjedelar av kostnaderna. Sedan 1991 har den genomsnittliga arbetskostnaden för en heltidsanställd tjänsteman i privata näringslivet ökat med 160 procent. Då IFN:s kostnader till den helt övervägande delen består av löner och lönebikostnader ger detta en god approximation av institutets kostnadsutveckling. Om grundanslaget hade knutits till detta index skulle anslaget år 2019 behöva vara drygt 31 miljoner kronor per år för att motsvara 1991 års nivå. Då det nuvarande årliga grundanslaget är 14 miljoner kronor och verksamheten expanderat sedan början på 1990-talet täcker grundanslaget i dag endast en dryg fjärdedel av de totala kostnaderna.

Trots detta har IFN skapat budgetutrymme för kommunikationsverksamheten, vilken i dag utgör en betydande del av verksamheten och spänner över ett brett spektrum av aktiviteter som inte fanns tidigare, allt från möten med journalister för att lära känna mediavärlden och träning i hur man skriver tidningsvenska till publika seminarier och löpande närvaro i relevanta sociala medier. Kostnaden för kommunikationsverksamheten uppgår i dagsläget till drygt 2,5 miljoner kronor per år.

Som ett litet privat forskningsinstitut som konkurrerar på världsmarknaden söker IFN hela tiden hitta nya konkurrensfördelar. En viktig sådan konkurrensfördel är unika och effektivt uppbyggda företagsdatabaser. Genom en ökad digitalisering av bl.a. patentdata och företagsägardata förbättras möjligheten att få tillgång till alltmer detaljerade uppgifter om företagen och deras strategiska tillgångar. Sådana satsningar är dock kostsamma och IFN har här en konkurrensnackdel jämfört med stora universitet som kan slå ut dessa kostnader på många fler användare.

Det årliga externa finansieringsbehovet är 2019 drygt 35 miljoner kronor. För att klara ett finansieringskrav av den storleken krävs ett ständigt pågående systematiskt arbete för att både hitta nya finansiärer och för att vårda och utveckla relationerna till de existerande. Framför allt är det nödvändigt att en stor del av anslagen är långsiktiga i val av frågor, rekryteringar och hur de enskilda projekten drivs så att originalitet och kvalitet kan prioriteras. Tillväxt är därför inte ett mål för verksamheten; målet är en hög ”produktivitet”. Kvalitet och relevans tillsammans med en egen distinkt profil måste även fortsättningsvis vara institutets signum. IFN ska fortsätta utveckla forskningsstrategier där interaktionen näringslivsrelevanta policyfrågeställningar–empiri–teori står i centrum.

En trång sektor är att tillräckligt tidigt få kontakt med unga talanger på universitet och högskolor och intressera dem för näringslivsfrågor. En viktig kanal är och kommer att vara att anställa forskningsassistenter som efter något eller några år går vidare till doktorandstudier. Tack vare deras arbete vid IFN ligger det nära till hands att avhandlingsarbetet ligger inom IFN:s forskningsområden. Tre av

dagens fyra doktorander, fem ordinarie forskare och en affilierad forskare har tidigare varit forskningsassistenter eller doktorander vid IFN, och sedan 2014 har nio doktorsavhandlingar skrivits helt eller delvis vid IFN. En annan kanal är att fortsätta anordna Öppet Hus för doktorander där vi presenterar vår forskning och synliggör IFN som en potentiell framtida arbetsplats.

Dessa kanaler är dock inte tillräckliga. Att utveckla samarbetsformer med ledande universitet i och utanför Stockholm är avgörande för att bredda rekryteringsbasen. Samarbetet med Lunds universitet inom ramen för Knut Wicksells centrum för finansvetenskap är här viktigt. Det ger inte minst en plattform för att ge kurser på doktorandnivå med inriktning mot näringslivsekonomi. Goda kontakter har också etablerats med Linnéuniversitetet,¹⁰ KTH, Handelshögskolan i Stockholm, Södertörns högskola, Blekinge Tekniska Högskola, Örebro universitet och Ekonomihögskolan i Prag i form av adjungeringar, undervisning och handledning.

SLUTORD

Om inte IFN blivit framstående och därmed respekterat hade vi knappast fått möjlighet att fira dess 80-årsdag. Men varför blev institutet framstående? Något entydigt svar lär vi aldrig få på denna fråga, men allt talar för att Sigfrid Edströms och Ingvar Svennilsons tidiga insatser var avgörande.¹¹ Detta intryck förstärks av Benny Carlsons och Mats Lundahls stora forskningsmonografier över institutets start och verksamhet fram till mitten av 1960-talet, som konsoliderades under Jan Wallanders och Ragnar Bentzels chefskap (Carlson och Lundahl 2014, 2019).

Samtidigt som samhället förändras och forskningen med den så krävs även kontinuitet. Här har IFN med sina 80 år av erfarenheter mycket att bidra med. Att institutet är privatfinansierat är en styrka. Statliga satsningar och prioriteringar har alltid spelat en stor roll för den nationalekonomiska forskningens inriktning. IFN har genom åren säkerställt att det funnits en företags- och näringslivsrelaterad ekonomisk forskning i Sverige. IFN har dessutom en lång tradition av att bedriva forskning med hög integritet och kvalitet. Vidare har IFN av tradition en mycket meriterad styrelse med stor kompetens från näringslivet och med djupt samhällsintresse. Detta säkerställer att institutet är väl förankrat i näringslivet och ger IFN-forskarna en konkurrensfördel genom att de kontakter det ger

¹⁰ IFN-forskaren Per Skedinger är sedan 2014 adjungerad professor vid Linnéuniversitetet.

¹¹ ASEA-chefen Sigfrid Edström var den som tog initiativet till bildandet och blev institutets förste ordförande (1939–1943). Med stöd av Edström omvandlade Ingvar Svennilson (vd 1941–49) IUI från en utredningsbyrå till ett forskningsinstitut med höga vetenskapliga ambitioner.

med ledande beslutsfattare i näringslivet innebär att viktiga frågor kan plockas upp i ett tidigt skede.

Statliga institutioner är helt dominerande inom svensk samhällsvetenskaplig forskning och staten dominerar även kraftigt vad gäller finansieringen. De senaste årens utveckling visar att statligt huvudmannaskap och offentlig finansiering inte är någon garant för akademisk frihet och en samhällsdebatt där obehagliga sanningar inte sopas under mattan. Professorernas oavsättlighet avskaffades 1998 och med borttagna eller kraftigt beskurna basanslag krävs i praktiken externa anslag för att kunna forska. Den som ständigt tvingas söka forskningsmedel blir lätt utlämnad åt den konventionella visdom och de preferenser som för tillfället dominerar bland anslagsgivarna. Privata pengar kan mycket väl vara friare än offentliga. Offentliga finansärer har sannolikt större utrymme för att vara känsliga för politiska strömningar jämfört med privata finansierers utrymme för att otillbörligt gynna mindre meriterade forskare som kan förväntas leverera resultat som gynnar finansären. Den s.k. autonomireformen 2010 tycks på många håll ha inneburit mindre frihet för forskarna och mer makt för universitetsledningarna.¹²

Pluralism och konkurrens mellan olika huvudmän, organisationer och finansärer om de mest talangfulla forskarna är ett bra vaccin mot kringskuren frihet och ett slätstruket forskarsamhälle som ger vetenskaplig legitimitet till etablerade maktintressen. IFN:s historia ger stöd för en sådan slutsats. Institutet har varit plantskola för forskare som valt andra inriktningar och ämnesområden än de som dominerat i den statliga universitetssektorn.

Det som åstadkommit de senaste åren visar på IFN:s förmåga att producera näringslivsrelevant forskning i världsklass och att framgångsrikt förmedla resultaten även utanför akademien. De uppgifter som redovisats visar inte bara att publiceringstakten ökat internationellt utan att detta har åstadkommit samtidigt som en kraftig ökning skett av publiceringarna på svenska och i bokform. Ett ökat fokus på den tredje uppgiften förefaller heller inte stå i motsatsställning till internationell publicering. Därtill kommer att nya forskningsfrågor uppstår i dialogen med det omgivande samhället. Att hitta sina nya forskningsfrågor i den dialogen snarare än i de vetenskapliga tidskrifterna kan ofta öka sannolikheten att den egna forskningen blir både relevant och originell.

Ett viktigt syfte med en jubileumsbok är att stanna upp, sammanfatta och unna sig att känna stolthet över vad som åstadkommit. IFN genomgick en stor omställning efter 2005 och de senaste årens utveckling visar att denna burit frukt. Vi har lyckats ligga i framkant både vad gäller forskningen och den mer policy- och debattinriktade delen av verksamheten. För att lyckas med detta även fram-

12 För talrika indikationer på detta, se *Academic Rights Watch*, <http://academicrightswatch.se/>.

deles måste vi förvalta och bygga vidare på det egna arvet och vidmakthålla och återskapa de betingelser som präglar framgångsrika intellektuella miljöer.

IFN har alla möjligheter att leva vidare och blomstra långt in i framtiden under förutsättning att verksamheten håller akademisk världsklass och att näringslivsrelevans fortsätter att vara en viktig ledstjärna i valet av utgångspunkter och frågeställningar.

REFERENSER

- Carlson, Benny och Mats Lundahl (2014), *Ett forskningsinstitut växer fram – IUI från grundandet till 1950*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Carlson, Benny och Mats Lundahl (2019). *Ett forskningsinstitut expanderar – IUI från 1950 till 1966*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Henrekson, Magnus, red. (2009a), *IFN/IUI 1939–2009 – Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Henrekson, Magnus (2009b), ”Från IUI till IFN: omställningen, nuläget och framtiden”. Kapitel 38 i Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009 – Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Henrekson, Magnus och Göran Albinsson Bruhner, red. (2014), *IFN 1939–2014 – 75 år av ekonomisk forskning*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Janson, Arvid och Niklas Laninge (2017), *Beteendedesign – psykologin som förändrar tankar, känslor & handlingar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Precht, Elisabeth (2014), ”Ingen kommunikation utan forskning – Ingen förändring utan kommunikation”. Kapitel 3, sid. 43–52 i Magnus Henrekson, red., *IFN 1939–2014 – 75 år av ekonomisk forskning*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Precht, Elisabeth (2019), ”Kommunikation – Digert arbete som ger riklig belöning”. Kapitel 7, sid. 125–134 i Magnus Henrekson, red., *IFN 1939–2019 – 80 år av ekonomisk forskning*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Ruist, Erik (1946), ”Standard Errors of the Tilling Coefficients Used in Confluence Analysis”. *Econometrica*, vol. 14, nr 3, 235–241.
- Tirole, Jean (2018), *Economics for the Common Good*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Wadensjö, Eskil (1990), ”Nya forskargenerationer”. *Ekonomisk Debatt*, årg. 18, nr 4, 381–390.

FÖRFATTARPRESANTATION

Magnus Henrekson är professor i nationalekonomi och sedan 1 november 2005 vd för IFN. Han är född 1958 och uppväxt utanför Vadstena. Magnus Henrekson disputerade vid Handelshögskolan i Göteborg 1990 på avhandlingen *An Economic Analysis of Swedish Government Expenditure*. Förutom forskning om den offentliga sektorn analyserade han under denna tid effekterna av 1980-talets avreglering av de svenska kredit- och valutamarknaderna. Under avhandlingsarbetet var han gästforskare under ett år vid University of Michigan, Ann Arbor.

Henrekson var forskare vid Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning (FIEF) 1990–94 där han främst arbetade med projekt kring förklaringar till varför den ekonomiska tillväxten varierar mellan länder. Han rekryterades till IFN 1995 där han var resten av 1990-talet. Vid denna tid kom hans forskning alltmer att inriktas mot entreprenörskapets ekonomi och mot att förklara företagsklimatets institutionella bestämningsfaktorer.

År 2000 tillträdde Henrekson en forskartjänst vid Handelshögskolan i Stockholm där han 2001 blev innehavare av Jacob Wallenbergs forskningsprofessur i ekonomi med särskild inriktning på det svenska näringslivets utveckling och den ekonomiska politiken. Efter att Henrekson blev chef för IFN uppehölls professuren på deltid till och med 2009.

IFN:S FORSKNINGSPROGRAM GLOBALISERINGEN OCH FÖRETAGEN 2009–2019*

JOACIM TÅG

Svensk ekonomi är sedan länge i hög grad internationellt integrerad. Utvecklingen har accentuerats som ett resultat av den globaliseringsprocess som tog fart i Sverige efter den ekonomiska krisen i början av 1990-talet. Svenska företag har fortsatt att expandera sina verksamheter utomlands: i dag är det fler som jobbar i svenska företags utländska verksamheter än i deras svenska anläggningar. Utöver globaliseringen har även den teknologiska utvecklingen och digitaliseringen fört med sig stora förändringar för hur det svenska näringslivet fungerar. Sedan 2005 har ett antal nyckelaspekter rörande globaliseringen, digitaliseringen och den teknologiska utvecklingens effekter på det svenska näringslivet analyserats i forskningsprogrammet Globaliseringen och företagen vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN).

Syftet med denna essä är att beskriva de projekt och externa aktiviteter som drivits inom programmet, samt att kort beskriva ett axplock av programmets forskningsresultat mellan åren 2009 och 2019. Programmet är ett av IFN:s största. Det involverar ett femtontal IFN-forskare och ungefär lika många affilierade forskare och doktorander. Forskarna i programmet eftersträvar att göra forskning av hög relevans för det svenska näringslivet och på högsta internationella akademiska nivå. En central del av forskningen är att sprida forskningresultaten även utanför den akademiska världen.

ETT DECENNIUM AV FORSKNING KRING GLOBALISERING

Programmet startades år 2005 som en naturlig förlängning av den forskning kring internationalisering som sedan lång tillbaka bedrivits på IFN. Sjöholm (2009)

---

* Stort tack till Magnus Henrekson för detaljerade och värdefulla kommentarer och till Daniel Persson för hjälp med denna sammanställning.

redogör i detalj för programmets historia fram till 2009. Forskningen i programmet efter 2009 kan med fördel delas in två perioder. Under perioden 2009–2016 vilade programmet på tre pelare.

Den första pelaren handlade om globaliseringens effekter på kapital och arbete och finansmarknadernas globalisering. Teoretiska modeller visar att globalisering kan leda till ökad lönespridning. Med hjälp av detaljerade sammanfogade data på anställda och företag som omfattar cirka hälften av den totala svenska arbetskraften i privat sektor undersöktes bland annat vilka effekter gränsöverskridande företagsförvärv har på lönespridningen inom företag. Det forskades även kring förändringar i ägarbilderna bland svenska företag. Forskarna undersökte exempelvis den svenska ägarmodellen och vilka effekter gränsöverskridande uppköp och förvärv kan ha.

Den andra pelaren studerade Kinas framväxt och dess effekter på svensk ekonomi. Kinas snabba tillväxt har väckt frågor kring hur utvecklingen sett ut inom Kina och hur övergången mot en mer konsumtionsdriven ekonomi gått till. En viktig forskningsfråga var effekten av sociala försäkringssystem bland anställda i kinesiska industriföretag.

Slutligen tog forskarna sig an inhemsk politik och internationella handelsavtal. En tydlig trend när det kommer till internationella handelsavtal har varit att skifta fokus från gränsrestriktioner, såsom importtullar och kvoter, till inhemska handelshinder. Den viktigaste institutionen bakom detta har varit Världshandelsorganisationen (WTO) som infört lagstiftning mot inhemska handelshinder.

År 2016 försköts tyngdpunkten i forskningen inom globaliseringsprogrammet mot tre närliggande delområden. Det första var den internationella integrationen som i stor utsträckning påverkar svenskt näringsliv och utformningen av internationella handelsavtal. Forskarna studerade detta, men även ägande över gränserna, handelsmönster samt hur utländsk konkurrens påverkar svenska företag.

Det andra området var företagsägandets ekonomi, vilket motiverades av att ägarförändringar och ägarfrågor är centrala i den omstrukturerad av näringslivet som krävs för att möta de utmaningar och möjligheter som globaliseringen för med sig. Forskarna studerade olika aspekter relaterade till företagsägandets ekonomi, bl.a. samhällsekonomiska konsekvenser av uppköp av utländska bolag, investeringar av riskkapitalbolag, börsnoteringar samt den samhällsekonomiska betydelsen av handel med noterade aktier.

Slutligen ökade forskningsinsatserna på digitaliseringens effekter på det svenska näringslivet. Denna har tagit fart i och med den snabba utvecklingen inom informations- och kommunikationsteknologin. Allt fler arbetsuppgifter kan i dag automatiseras. Även mer avancerade arbetsuppgifter kan numera utföras av smarta robotar. Inom programmet tog forskarna bred ansats för att studera

hur denna process påverkar svenska företag och de arbetsuppgifter som utförs i Sverige.

Under åren har en imponerande mängd forskning producerats av ordinarie och affilierade forskare knutna till programmet. Under helåren 2009–2018 uppgick detta till 165 publicerade artiklar på engelska, 27 kapitel på engelska i antologier utgivna av internationella akademiska förlag, 13 böcker och redigerade volymer på engelska, 45 publicerade artiklar på svenska, åtta böcker och redigerade volymer på svenska, 25 forskningsöversikter, policy papers, populärvetenskap, recensioner, avhandlingar och totalt 151 working papers. Bland dessa finns en tydlig spets i forskningen med artiklar publicerade av ordinarie forskare i *American Economic Review*, *Quarterly Journal of Economics*, *Economic Journal*, *Journal of the European Economic Association*, *European Economic Review*, *International Economic Review*, *Journal of International Economics*, *Journal of Public Economics*, *Journal of Development Economics*, *Journal of Labor Economics* och *Journal of Finance*. Utöver den akademiska produktionen har forskarna inom programmet deltagit flitigt i samhällsdebatten och interagerat med internationella forskare genom att producera 79 debattartiklar och arrangerat 18 akademiska och policyinriktade seminarier.

Programmets huvudfinansiär under perioden har varit Marianne och Marcus Wallenbergs Stiftelse. Därutöver har enskilda projekt och forskare erhållit projektmedel från andra finansiärer. Bland dessa märks Energimyndigheten, Forte, Jan Wallanders och Tom Hedelius stiftelse, Johan och Jakob Söderbergs stiftelse, Konkurrensverket, Riksbankens Jubileumsfond, Stiftelsen Svenska Fondhandlareföreningens Understödsfond, Torsten Söderbergs Stiftelse, Vetenskapsrådet och Vinnova.

PROGRAMMETS PROJEKT 2009–2019

I detta avsnitt presenteras mer i detalj de projekt som drivits inom programmet. Dessa kan delas in i sex kategorier: globaliseringens effekter på kapital och arbete, internationella handelsavtal, Asien och Kina, den internationella integrationen, företagsägandets ekonomi, och slutligen globaliseringen och digitaliseringen.

GLOBALISERINGENS EFFEKTER PÅ KAPITAL OCH ARBETE

Globaliseringens effekter på kapitalägande. Med den svenska ägarmodellen avses att kontrollen av företagen i regel är koncentrerad till en eller två ägare. Ofta, men inte alltid, har dessa ägare varit svenska familjer. Den svenska ägarmodellen är nu på tydlig tillbakagång, och en viktig drivkraft bakom denna utveckling är globaliseringen av ägandet. Projektet syftar till att öka förståelsen för dels hur den svenska ägar- och kontrollmodellen påverkas av globaliseringen, dels undersöka

vilka institutionella förändringar i regelverket som skulle kunna möjliggöra en effektiv styrning av bolag med spritt ägande.

Institutioner och organisering av produktion. Ett flertal studier visar på att länders institutionella ramverk påverkar vilka varor som produceras mest effektivt i landet. Industrier i länder med starka rättsliga institutioner tenderar att specialisera sig på produktion av ”komplexa” varor där produktionsprocessen är beroende av välfungerande kontrakt mellan företag. Likaså har länder med välutvecklade finansiella marknader en komparativ fördel i tillverkning som kräver stora investeringar. Företag i länder med undermåliga institutioner kan dock anpassa sin struktur på många sätt för att lyckas i produktion av komplexa eller investeringskrävande varor. Till exempel kan företag i länder där kontrakt med underleverantörer fungerar sämre, välja att köpa upp sina underleverantörer istället (så kallad ”uppströms vertikal integration”). Syftet med detta projekt är att undersöka hur pass mycket utformningen av produktionskedjor beror på länders institutionella egenskaper.

Konkurrens och könsfördelning. Mycket tyder på att kvinnor diskrimineras inom arbetslivet både vad gäller löner och karriärmöjligheter. Även om det finns teorier kring diskriminering som kan förklara detta fenomen är det märkligt att diskriminering kan fortleva i en konkurrensutsatt ekonomi med vinstmaximerande företag. Om kvinnor betalas en lön som är lägre än värdet av sin produktivitet vore det mer lönsamt för företagen att anställa kvinnor än män, vilket i sin tur borde minska diskrimineringen. Syftet med detta projekt är att studera hur konkurrens påverkar svenska företags anställningsbeslut och lönesättning. I projektet ställs frågan hur graden av konkurrens och ägarbyten påverkar svenska företags anställningsbeslut och lönesättning.

Internationella fusioner och produktivitetseffekter i globaliseringsprocessen. Allt fler länder avreglerar sina produktmarknader och tillåter ingående utländska direktinvesteringar. Det finns dock en oro bland dessa länder att utländska uppköp av inhemska företag, till skillnad mot utländska nyinvesteringar, kan försämra konkurrensen på inhemska produktmarknader. Detta skulle kunna skada konsumenter, leda till nedläggning av inhemsk produktion och därigenom reducera antalet inhemska arbetstillfällen. Syftet med projektet är att analysera hur utländska uppköp påverkar effektiviteten på de inhemska produktmarknaderna.

Multinationella företag, globalisering och outsourcing. Det multinationella företaget spelar en stor roll i denna uppdelning av produktion mellan länder. Med sitt internationella nätverk är det multinationella företaget ofta väl lämpat att förlägga olika delar av produktionen där det anses mest effektivt. Syftet med detta projekt är att empiriskt undersöka hur det ökade utrymmet för internationell fragmentering av produktionen påverkar efterfrågan på låg- och högutbildad arbetskraft i Sverige.

Produktivitetstillväxt i detaljhandeln. Detaljhandeln spelar en alltmer betydelsefull roll i våra moderna globaliserade ekonomier och dess bidrag till produktivitetstillväxten är ofta debatterad. Detta är särskilt intressant mot bakgrund av den ständigt aktuella frågan om skillnader i ekonomisk tillväxt mellan Europa och USA. Det övergripande syftet med projektet är att studera produktivitet, butiksdynamik och konkurrens i svensk detaljhandel. Detta ger ökad förståelse kring vad som driver produktivitetstillväxten i detaljhandeln och dess roll för svensk ekonomi i stort.

Utländska företagsförvärv och skatteregler. När ett uppköp sker kan det sammanslagna företags verksamhet bli mer effektiv om företagets tillgångar kompletterar varandra väl. Men även uppköp utan effektivitetsvinster är möjliga. Höga svenska ägarskatter eller allmänt oförmånliga betingelser för svenskt företagsägande riskerar att leda till ineffektiva utländska förvärv. Ineffektiva ägare från länder där ägandet är mer gynnat, exempelvis genom låga skatter, kan förvärva företag med effektiva svenska ägare eftersom de inte behöver betala lika höga skatter. Projektets syfte är att studera hur interaktionen mellan ägartyper och skatteincitament kan leda till ineffektivt ägande.

INTERNATIONELLA HANDELSAVTAL

Inhemsk politik och internationella handelsavtal. I en mer integrerad värld kommer protektionistiska tendenser i omvärlden att få stor inverkan på den inhemska ekonomin. Det har också blivit alltmer uppenbart att inhemska regleringar kan användas för att skydda inhemska industri på utländska företags bekostnad. Alla handelsavtal innehåller därför även restriktioner för vad länder kan göra unilateralt med inhemska instrument. Den centrala klausulen i detta avseende är ”nationell behandling” som kräver att en importerad vara inte behandlas sämre i något avseende än snarlika inhemska producerade varor. Syftet med projektet är att öka förståelsen för hur principen om nationell behandling bör utformas och att belysa empiriskt hur inhemska politikinstrument har hanterats i tvistelösningsmekanismen i Världshandelsorganisationen.

Internationella integrationsavtal, inhemska regleringar och internationell handel. De senaste årtiondenas internationella ekonomiska landskap kännetecknas av två viktiga förändringar. För det första har det skett stora globala handelsliberaliseringar inom ramen för GATT och WTO. För det andra har ett stort antal bilaterala eller multilaterala preferensavtal tillkommit, exempelvis genom EU:s expansion, skapandet av NAFTA i Nord- och Centralamerika, ASEAN i Asien samt EU:s och USA:s bilaterala avtal med ett stort antal länder. Båda dessa processer påverkar svenska företag och svensk ekonomi och syftet med detta projekt är att undersöka dessa fenomen i detalj.

Världshandelsorganisationens tvistelösningsmekanism. Tvistelösningsmekanismen i Världshandelsorganisationen (WTO) har hittills hanterat över 500 dispyter sedan den infördes den 1 januari 1995, vilket gör den till en av världens mest använda forum för tvistelösning. Men trots dess popularitet så har det också riktats kritik mot ett flertal aspekter som i längden skulle kunna undergräva det förtröende som tvistelösningsmekanismen åtnjuter. Till exempel så har man länge bekymrat sig för fattigare länders möjlighet att driva dispyter framgångsrikt då de många gånger saknar de finansiella resurser som krävs. Andra exempel är också hur man tillsätter domare och hur det påverkar kvaliteten på den rättsliga processen samt effekter av dispyter. Syftet med detta projekt är att belysa empiriskt hur tvistelösningsmekanismen har fungerat i praktiken.

ASIEN OCH KINA

Asiens ekonomiska utveckling. Svensk ekonomi är i hög grad påverkad av den ekonomiska utvecklingen i omvärlden. Samtidigt blir Asien ekonomiskt allt starkare och står för en snabbt ökande andel av världens produktion, handel och investeringar. Detta leder i sin tur till att kopplingarna mellan svensk ekonomi och utvecklingen i Asien förstärks. Syftet med detta projekt är att studera den ekonomiska utvecklingen i Kina, utländska direktinvesteringar i Asien och hur utvecklingen i Kina påverkar Europa.

Kinas framväxt och dess effekter på svensk ekonomi. Den ekonomiska kartan är under förändring och tyngdpunkten rör sig mot Ostasien i allmänhet och Kina i synnerhet. Projektet syftar till att studera Kinas ekonomiska utveckling och hur den påverkar såväl svensk ekonomi som svenska företag och arbetstagare.

Politiska incitament och lokal ekonomisk utveckling i Kina. En central fråga inom politisk ekonomi är hur de incitamentsstrukturer som blir resultatet av ett lands politiska system påverkar ekonomisk och social utveckling. Syftet med detta forskningsprojekt är att studera incitament för lokala politiska beslutsfattare i det autokratiska Kina. Projektet behandlar i huvudsak två forskningsfrågor. Den första frågan fokuserar på hur investeringar i utbildning på den lokala nivån är avhängiga den cykliska processen av befordringar inom partistaten. Den andra frågan fokuserar på hur både lokala beslutsfattareshens incitament och generella krav på samhällsallmän välfärd påverkar tillgången till kapital i Kina.

Utländska direktinvesteringar och teknologisk utveckling i Kina. Detta projekt syftar till att undersöka olika aspekter av teknologisk utveckling i Kina. I en första fas fokuserar vi på två centrala områden: utländska direktinvesteringars effekt på teknologisk utveckling samt framkomsten och dynamiken hos små och medelstora teknologiintensiva företag.

DEN INTERNATIONELLA INTEGRATIONEN

De ekonomiska effekterna av globalisering. I en globaliserad värld med få handelshinder är det viktigt att förstå konsekvenserna av handelsflöden. Hur påverkas ländernas välfärd av olika handelsavtal? Vad händer med företagens förutsättningar? Hur påverkas miljön av de ökade ekonomiska flödena? Syftet med detta projekt är att med nyutvecklade ekonometriska metoder förbättra analysredskapen för att mäta effekterna av handel och globalisering.

Finansiell integration och globala obalanser. När länders finansmarknader blir mer integrerade blir allokeringen av kapital till olika verksamheter effektivare. Detta påverkar sambandet mellan hushålls tillgångar och deras konsumtion då hushållen inte längre är lika begränsade i tillgången på likviditet. Ökad finansmarknadsintegration har dock också negativa effekter. Det ökar risken för uppbyggnad av finansiella obalanser, finansiella kriser som tidigare kan ha begränsats till ett enskilt land eller region sprids nu lättare till andra områden och tendensen ökar till plötsliga svängningar i kapitalflöden med svag koppling till den reala ekonomin. Syftet med detta projekt är att undersöka hur internationell finansiell integration påverkar makroekonomiska utfall, t.ex. hur utvecklingen av finansiell integration påverkas av den lokala finanssektorn och sambandet mellan konsumtion och förmögenhet.

Finansmarknadernas globalisering och dess effekter på svensk industristruktur. Omfattande avregleringar av globala finansiella marknader har genomförts under de senaste årtiondena. Detta har lett till att nya ägartyper vuxit fram. Riskkapitalbolag som köper, omstrukturerar och vidare säljer etablerade företag har blivit viktiga företagsägare i länder som USA, Storbritannien och Sverige. I policydebatten finns en oro att dessa förvärv främst drivs av finansiella fördelar och skattefördelar, och därigenom riskerar att leda till mindre effektivt ägande av företag och lägre välfärd. Syftet med detta projekt är att både teoretiskt och empiriskt studera drivkrafterna bakom förvärv som görs av riskkapitalbolag och hur denna typ av ägande påverkar samhället.

Globalisering, sysselsättning och löner. Detta projektet tar sin utgångspunkt i ny ekonomisk teori med heterogena företag och heterogen arbetskraft. Traditionell handelsteori antar att arbetsmarknaden är fullständigt flexibel med full sysselsättning som följd. Nyare teori betonar istället att löner är trögrörliga och att matchningsprocessen mellan arbetstagare och arbetsgivare kan ge upphov till långvarig arbetslöshet. Vidare betonas att effekten, t.ex. vad gäller löneförändringar för en viss typ av arbetskraft, kan skilja sig åt mellan olika slags företag. Ökad globalisering kan exempelvis leda till ökade löner för den typ av arbetskraft vars kvalifikationer bäst överensstämmer med företagets profil. Syftet med detta projekt är att med hjälp av svenska data empiriskt utvärdera relevansen av dessa nya teorier.

Globalisering, ökad konkurrens och företagens utveckling. Företag i Sverige och i utlandet har utsatts för ökad konkurrens i många former. Globaliseringens utveckling gör att inhemska företag är tvungna att anpassa sig till ett tuffare affärsklimat, men handelsreformer innebär också nya import- och exportmöjligheter. Detta projekt består huvudsakligen av empiriska studier som utvärderar effekterna av ökad konkurrens av olika slag, såsom handelsreformer, importkonkurrens och högre elpriser under 2000-talet. Syftet med projektet är att bidra till förståelsen för hur konkurrens påverkar företags tekniska utveckling och sysselsättning, vilket kan vara till hjälp inför framtida ekonomiska reformer.

Internationella investeringsavtal. Mellanstatliga investeringsavtal skyddar utländska investeringar mot åtgärder av värdländerna som avsevärt reducerar dessas värde. De ger också investerare möjlighet att stämma kontrakterande stater för avtalsbrott. Dessa åtaganden har stått i centrum för kritiken mot olika internationella investeringsavtal. Debatten väcker fundamentala frågor rörande internationella investeringsavtal: Vilka slags åtgärder ska leda till kompensation? Kommer värdländer att avstå från att vidta legitima åtgärder? Vem vinner och vem förlorar på avtalen? Det finns i stort sett ingen ekonomisk litteratur som besvarar dessa frågor. Syftet med projektet är att påbörja en systematisk analys av dessa frågor.

Kvotering till börsbolagsstyrelser. Kvotering till börsbolagsstyrelser har införts i en rad länder i Europa. I Sverige har det än så länge endast varit ett hot om lagstiftning. Detta projekt utvärderar det första och mest kraftfulla hotet om kvoteringslag, år 2002, från dåvarande vice statsminister och jämställdhetsminister Margareta Winberg.

Unilateral konkurrenspolitik och standard-essentiella patent. För att uppfylla en industristandard krävs ofta att patenterade teknologier används. Exempelvis utnyttjar telekomstandarder som 3G och 4G en stor mängd sådana standard-essentiella patent. Ägarna till dessa har potentiellt mycket stark marknadsposition, då de kan blockera utnyttjandet av standarden. I praktiken motverkas detta genom nationell konkurrenspolitik. Syftet med projektet är att belysa hur principer för internationell jurisdiktion kan utnyttjas för att motverka internationella intressekonflikter vad gäller denna konkurrensövervakning.

FÖRETAGSÄGANDETS EKONOMI

Allokeringen av talang i det svenska näringslivet. Forskning inom nationalekonomi har lyft fram att allokeringen av talang i en ekonomi kan vara centralt för landets utveckling. Exempelvis kan en talangfull person ur samhällsekonomisk synvinkel vara mer produktiv som företagsledare för ett nytt snabbväxande företag än som mellanchef på ett stort etablerat företag. Ägandeförändringar och sammanslagning av företag leder ofta till att allokeringen av anställda och chefer

förändras. Syftet med detta forskningsprojekt är att studera allokeringen av talang i den svenska ekonomin och hur denna allokering påverkar företagstillväxt, överlevnad och lönsamhet.

Arbetsmarknadseffekter av privatiseringar. Privatisering av statligt ägda företag har sedan början av 1980-talet skett i över hälften av världens länder. Motivet har ofta varit att generera försäljningsintäkter och att effektivisera företagen. Men trots att privatiseringar har attraherat ett stort akademiskt intresse vet vi idag väldigt lite om vilka arbetsmarknadseffekter som uppstår av privatiseringar. Syftet med detta projekt är att studera hur anställda påverkas om deras företag privatiseras.

Den samhällsekonomiska betydelsen av börshandel med aktier. Regelbördan för företag som bedriver värdepappershandel är ofta hög, och detta gäller även regelbördan för företag som önskar noteras på en publik handelsplats. Delvis av denna orsak, men även av många andra, har vi under de senaste 15 åren sett ett minskat intresse för företag att låta sina aktier handlas på reglerade marknadsplatser. Syftet med detta projekt är att studera betydelsen av denna utveckling för samhället i stort.

Företagsägandets ekonomi. Ägarförändringar och ägarfrågor är centrala i den omstrukturering av näringslivet som krävs för att möta de utmaningar och möjligheter som globaliseringen för med sig. Syftet med detta projekt är att studera olika aspekter relaterade till företagsägandets ekonomi, det vill säga hur samhället påverkas av olika ägarformer av företag. Detta inkluderar studier kring riskkapitalinvesteringar, börsnoteringar, företagsförvärv samt beslut att bli företagsägare genom entreprenörskap. Vi studerar även hur företagsägande och ägarförändringar påverkar karriärer hos företagsledare och anställda.

Riskkapital och företagsetik. Investeringsbeslut påverkas i allt större utsträckning av affärsförslagets etiska karaktär. Detta kan påverka vilka entreprenörer och affärsplaner som erhåller finansiering. Syftet med detta projekt är att studera entreprenörers chanser att finansiera sina affärsplaner.

GLOBALISERINGEN OCH DIGITALISERINGEN

Globaliseringen och digitaliseringen. Den teknologiska utvecklingen och digitaliseringen har fört med sig stora förändringar för hur det svenska näringslivet fungerar. Trots den mycket omfattande offentliga och akademiska debatten om effekterna av digitalisering och automatisering, så är de empiriska bevisen knappa. Syftet med detta projekt är att skapa en bättre förståelse för hur digitaliseringen och automatiseringen påverkar den svenska arbetsmarknaden, vilket borde ge insikter med tydlig relevans för svenska beslutsfattare. Våra analyser baseras på detaljerade matchade data på anställda och företag.

Strukturomvandling och digitalisering. Den teknologiska utvecklingen och digitaliseringen utmanar etablerade strukturer i samhället. Detta forskningsprojekt syftar till att öka kunskapen om hur digitalisering påverkar produktivitetstillväxt, arbetsmarknadens utveckling och olika sociala dimensioner (som inkomst-rörlighet och fördelning). Hur kan institutionella skillnader mellan länder mildra denna utveckling utan att hämma innovationer och produktivitetstillväxt? Vilka faktorer blir viktiga för att klara växande skillnader mellan stad och land?

NÅGRA RESULTAT FRÅN FORSKNINGEN

De ovan beskrivna projekten har som redan nämnts resulterat i ett stort antal publicerade studier och rapporter. Här följer en redogörelse för ett urval av de erhållna resultaten. Urvalet har styrts av att resultaten publicerats i tidskrifter av hög rang och skrivits av ordinarie forskare inom varje delområde.

Inom ramen för projekten under globaliseringens effekter på kapital och arbete visar Ferguson och Formai (2013), publicerad i *Journal of International Economics*, att ägande av underleverantörsföretag kan vara ett substitut för ett välfungerande rättsväsende. Industrier i länder med starka rättsliga institutioner tenderar att specialisera sig på produktion och export av varor där produktionsprocessen är beroende av välfungerande kontrakt mellan företag. Rättsväsendet spelar dock en mindre roll för industrier där producenter i en större utsträckning också äger produktionen av insatsvarorna. Samtidigt är tillgången till krediter viktig för dessa företag så att vertikal integration kan finansieras.

Därtill har Davidson, Heyman, Matusz, Sjöholm, och Zhu (2014), publicerad i *Journal of International Economics*, studerat hur globaliseringen påverkar anställda i det svenska näringslivet. På en effektiv arbetsmarknad arbetar varje arbetstagarare i det företag som bäst passar dennes kompetens. Kostnader för att hitta rätt bland företag och arbetsgivare kan dock göra att matchningen inte blir optimal. Om värdet av att ha exakt rätt person anställd är litet i förhållande till sökkostnader kan företag nöja sig med en tillräckligt bra person. Resultatet blir en ekonomi som verkar under sin maximala kapacitet. Författarna finner att ökad globalisering förbättrar matchningen vilket är en positiv välfärdseffekt av globalisering som sällan har uppmärksammats.

Slutligen har Norbäck, Persson, och Douhan (2014), publicerad i *Journal of Development Economics*, studerat globalisering och entreprenörskap. Entreprenörskap tillmätts en allt större betydelse i policydebatten. Uppsatsen utgår från att i länder världen över har institutioner förändrats för att främja entreprenörskap och innovationer. Författarna visar att en förklaring kan vara att produkt- och tillgångsmarknader blir allt mer internationellt integrerade. Orsaken är att nivån på de hinder en reglerare sätter upp för entreprenörsverksamhet minskar när produkt- och

tillgångsmarknader globaliseras. Detta samband testas empiriskt med hjälp av data för etableringshinder och globaliseringsindex. Författarna visar att det finns ett starkt negativt samband mellan graden av globalisering och nivån på etableringshinder för entreprenörer – mer globaliserade länder har lägre hinder.

Gällande internationella handelsavtal har Horn, Maggi, och Staiger (2010), publicerad i *American Economic Review*, studerat handelsavtal och pekar på att handelsavtal är med nödvändighet höggradigt ”inkompleta” – de implementerar inte de ekonomiska utfall som skulle väljas om kontraktsparterna hade fullständig information och kunde kontraktera kostnadsfritt över alla politiska instrument med handelspåverkan. Författarna visar hur en enkel modell för kontraktskostnader kan belysa på vilket sätt WTO-avtalet är inkomplett. Till exempel belyses ett skäl till att inhemska policyinstrument binds i lägre grad än gränshinder. Modellen ger vidare en förklaring till varför WTO-avtalet har infört en reglering av inhemska subventioner som inte fanns i GATT. Den ger också en möjlig förklaring till varför utvecklingsländer särbehandlas i avtalet, hur en *National Treatment*-klausul kan vara del av ett optimalt avtal, och till varför ”svaga” bindningar är att föredra.

Projektet kring Asien och Kina har utmynnat i bland annat Rickne (2013), publicerad i *China Economic Review*. Författaren studerar reformer på socialförsäkringsområdet i Kina. Författaren använder ett omfattande datamaterial för kinesiska företag för att undersöka om tillgången på arbetskraft påverkat företagens beslut att delta i pensions-, sjukvårds-, och/eller arbetslöshetsförsäkring. Resultaten visar att ökad brist på arbetskraft har bidragit till ökat deltagande i samtliga försäkringar under perioden 2000–2007. Utöver detta finner författaren att de sektorer där deltagandet varit som svagast, alltså privata kinesiska företag, icke fackanslutna företag och de med många lågutbildade anställda, påverkats mest av den ökade arbetskraftsbristen. Detta innebär att ytterligare modernisering av ekonomin kommer att öka deltagandet i de nya försäkringssystemen och bidra till ökad jämlikhet när det gäller skydd från inkomstbortfall.

Inom ramen för projektet kring den internationella integrationen så har Tangerås och Tåg (2016), publicerad i *International Journal of Industrial Organization*, studerat integration på de internationella telekommunikationsmarknaderna. Tidigare ekonomisk forskning bygger på det föråldrade antagandet att dessa marknader är nationella. Författarna utvecklar i stället en teoretisk modell med en internationell telekommarknad för att undersöka konsekvenserna för konkurrensen och för de nationella samtrafikavgifterna av ökad globalisering. De visar sedan på hur nationella regleringsmyndigheter kan sakna incitament att genomföra tillräckligt långtgående ingrepp på marknaden. De lyfter fram tre möjliga lösningar på problemet: reglering på centraliserad EU-nivå, att underlätta internationellt ägande av telekomnäten, samt avreglering av marknaden.

Därutöver har Davidson, Heyman, Matusz, Sjöholm och Zhu (2017), publicerad i *European Economic Review*, undersökt sambandet mellan graden av företagsinternationalisering och fördelningen av olika yrken i dessa företag. De finner att företag som i större utsträckning är verksamma på internationella marknader har anställda som i högre grad innehar olika typer av högkvalificerade yrken. Resultaten visar på en typ av inkomstfördelningseffekt av globalisering som tidigare inte uppmärksammats. En fortsatt ökad globalisering kan leda till att företag efterfrågar allt fler personer i yrken som krävs för export eller för att kunna öppna upp utländska dotterbolag. Det kan röra sig om personer sysselsatta inom t.ex. logistik, juridik och marknadsföring. En stor andel av dessa yrken kräver relativt kvalificerade arbetstagare. Den relativa efterfrågan på kvalificerad arbetskraft kommer därför att öka och den relativa efterfrågan på mindre kvalificerad arbetskraft att minska vilket leder till ökad lönespridning.

Inom området företagsägandets ekonomi har Olsson och Tåg (2017), publicerad i *Journal of Labor Economics*, undersökt vilka anställda som vinner och vilka som förlorar på riskkapitalinvesteringar i Sverige. Författarna visar att riskkapitalinvesteringar inte har lett till en generellt ökad arbetslöshetsrisk för anställda. De finner dock spår av investeringar i automatisering och utlokalisering av arbetsuppgifter: anställda som utför rutinmässiga arbetsuppgifter som är lätta att automatisera och arbetsuppgifter som är lätta att flytta till utlandet har i större utsträckning blivit arbetslösa. De dokumenterar även en ökad produktivitet efter investeringarna, vilket i kombination med individeffekterna tyder på att investeringar i automatisering och utlokalisering har följt riskkapitalinvesteringar i Sverige.

Därtill har Baziki, Norbäck, Persson och Tåg (2017), publicerad i *European Economic Review*, lyft fram att en allt större andel av förvärv över gränser görs av riskkapitalbolag istället för av multinationella företag. Författarna tar sedan fram en ny analysram för internationella förvärv som visar att bl.a. svagare synergier och interna kapitalmarknader samt lägre exporthinder och riskpremier leder till fler förvärv av riskkapitalbolag.

Slutligen har projekten inom globaliseringen och digitaliseringen utmynnat i Heyman, Norbäck, och Persson (2016), publicerad som *Rapport till Expertgruppen för Studier i Offentlig Ekonomi*. Forskarna studerar hur investeringar i digitalisering och automatisering påverkat det svenska näringslivet 1996–2013. De finner att svenska företag – särskilt inom tillverkningsindustrin – har dragit fördelar av automatisering. Digital teknologi har även använts ”för att lösa informations- och kommunikationsproblem, skapa individanpassade varor och tjänster, samt utnyttja marknader för outnyttjade privata tillgångar (främst bostäder och bilar; Airbnb och Uber)”. Heyman, Norbäck och Persson skriver att utvecklingen mot ett mer automatiserat näringsliv inte saknar utmaningar. En sådan är att små

skillnader i kvalitet och små försprång in på en marknad kan leda till mycket stora konkurrensfördelar, vilket kan öka inkomst- och förmögenhetsklyftor. En god produktivitetstillväxt i den digitala ekonomin kräver enligt forskarna en väl fungerande produktmarknadskonkurrens, att arbetsmarknaden anpassas till förändringar i efterfrågan på olika yrkeskompetenser, att det finns väl utformade ägande- och kontraktsrättsregler och att regelverk utvecklas för att få ett pålitligt och integritetsskyddande internet.

SAMARBETEN OCH KONFERENSER

En central del av forskarnas arbete är samarbeten med andra akademiska institutioner och att sprida forskningsresultaten till viktiga beslutsfattare, den akademiska världen och samhället i stort. Ett viktigt samarbete genom åren har varit samarbetet med Knut Wicksells centrum för finansvetenskap. IFN och Ekonomihögskolan vid Lunds universitet erhöll år 2011 ett 10-årigt finansieringsstöd från Vinnova för att bygga upp ett centrum för finansvetenskap. Centrumets verksamhet är geografiskt knutet till Ekonomihögskolan vid Lunds universitet. Syftet är att bedriva högkvalitativ forskning inom finansiell ekonomi och att uppmuntra till ömsesidigt värdefullt samarbete med praktiskt verksamma ekonomer. Mer specifikt har aktiviteterna fokuserats på att utföra högkvalitativ forskning, att i samarbete med praktiker försäkra sig om att den forskning som bedrivs är relevant och att skapa en attraktiv miljö för forskning för att härigenom nå ut och kunna rekrytera nya forskare – på fast, tidsbegränsad eller gästforskarbasis – såväl nationellt som internationellt.

För att sprida forskningsresultaten har samma kanaler som för IFN:s övriga forskning utnyttjats. Speciell vikt har dock lagts vid arrangemang av de akademiska och policyinriktade konferenser som listas nedan.

Håller dörren på att stängas för utländska direktinvesteringar? (2010). För att öka kunskapen om det aktuella läget för utländska direktinvesteringar arrangerade IFN ett öppet seminarium onsdagen den 17 februari 2010. Som ett led i att skydda jobben håller möjligheten till utländska företagsförvärv på att begränsas i många länder. Parallellt konkurrerar länder i det fördolda med skattelättnader och subventioner om utländska företags nyetableringar. På seminariet diskuteras ifall motståndet mot utländska företagsförvärv riskerar att få långtgående konsekvenser för svenska företag och svensk ekonomi.

Jubileumssymposium om ägarstyrning och globalisering (2011). Den 15 november 2011 arrangerade IFN ett eftermiddagsseminarium för att presentera två centrala delar av institutets aktuella forskning: riskkapital och globaliseringen samt den svenska modellen för bolagsstyrning. Efter IFN:s styrelseordförande Michael Treschows och vd Magnus Henreksons inledning presenterade Lars

Persson och Joacim Tåg, båda IFN, nya resultat av IFN:s forskning om riskkapital. Conni Jonsson, vd för riskkapitalbolaget EQT, kommenterade forskningsresultaten. Under seminariets andra del presenterade Magnus Henrekson sin och Ulf Jakobssons forskning om förutsättningarna för en livaktig svensk börs och en effektiv bolagsstyrning av börsnoterade företag i Sverige. Börje Ekholm, vd för Investor, kommenterade presentationen varefter en allmän diskussion om de presenterade forskningsresultaten följde.

Riskkapitalbolag och beskattning: Bör ränteavdragen slopas? (2012). Riskkapitalbolagens vinster och investeringar i välfärdssektorn har under den senaste tiden gett upphov till en intensiv samhällsdebatt och diskussion om företagsbeskattning och ränteavdragets utformning. Men vad säger egentligen den ekonomiska och juridiska forskningen om riskkapitalinvesteringars effekter på ekonomin och utformningen av ränteavdrag? Finns det en risk att riskkapitalinvesteringarna minskar om ränteavdraget slopas? För att få svar på dessa frågor ordnade IFN ett frukostseminarium den 3 april 2012.

Globalization, Organization and the Ownership of Firms (2012). IFN Stockholm Conference 2012 anordnades i Vaxholm den 13–14 juni och hade temat "Globalization, Organization and the Ownership of Firms". Konferensens syfte var att samla några av de bästa forskarna som arbetar både teoretiskt och empiriskt med dessa frågor. Målet var att belysa sambandet mellan företagets organisationsstruktur och prestation, samt att förstå effekten av organisations- och ägandeförändringar på produkt- och arbetsmarknaderna i ett internationellt perspektiv. Studierna som presenterades fokuserade bland annat på företagsteori och organisering ur ett internationellt perspektiv med tyngdpunkt på utländska förvärv och sammanslagningar samt multinationella företag.

Kapitalskatter, företagsäggande och globalisering (2012). Detta symposium anordnades i november 2012 för representanter från Jan Wallanders och Tom Hedelius stiftelse och Tore Browaldhs stiftelse. Seminariet inleddes av Sverker Martin-Löf, styrelseordförande SCA och Industrivärden samt ledamot av IFN:s styrelse. I programmet presenterades tre centrala delar av IFN:s forskning.

The Decline and Fall of the Stock Market (2013). Alexander Ljungqvist, då professor i finansiell ekonomi och entreprenörskap vid New York University, Stern School of Business och affilierad till IFN, inledde ett frukostseminarium med titeln "The Decline and Fall of the Stock Market". Han förklarade i första hand hur den amerikanska marknaden ser ut och menade bland annat att antalet börsnoteringar har blivit färre men samtidigt större. Alexander Ljungqvists inledning följdes av kommentarer av Börje Ekholm, vd Investor och ordförande i NASDAQ OMX, samt Magnus Billing, vd NASDAQ OMX i Stockholm.

Jobbdynamik i svenskt näringsliv 1990 till 2009 (2013). Den 4 juni 2013 höll IFN ett seminarium om ESO-rapporten *Jobbdynamik i svenskt näringsliv 1990 till*

2009. IFN-forskarna Fredrik Heyman, Pehr-Johan Norbäck och Lars Persson har studerat hur viktiga små och nya företag har varit för jobbskapande. Vilka typer av jobb har försvunnit respektive skapats? Rör det sig om jobb där de anställda har låg eller hög utbildning? Hur skiljer sig jobbdynamiken mellan tjänstesektor och tillverkningsindustri? Roland Bladh från EU-kommissionens generaldirektorat för sysselsättning och socialpolitik deltog i seminariet.

Industrial Organization and Corporate Finance (2013). Vid den årliga IFN Stockholm Conference i Vaxholm i juni 2013 var temat *Industrial Organization and Corporate Finance*. I en serie presentationer diskuterades bland annat studier om vilken inverkan företagens organisation, entreprenörskap samt marknadsstruktur har på effektivitet, innovation och tillväxt. Tonvikten låg på den globala finanskrisens avtryck samt hur finansmarknaderna påverkar nationella och internationella förvärv och fusioner mellan företag.

Vem ska styra de svenska företagen? (2014). Den 8 maj 2014 anordnade IFN ett seminarium om rapporten ”Vem ska styra de svenska företagen?”. Docent Ulf Jakobsson, tidigare vd för IFN, och ekonomie doktor Daniel Wiberg pekade på tre möjliga förändringar av bolagsstyrningen i börsnoterade bolag. De lyfte fram att enskilt kontrolläggande bör värnas genom att delägare som tar sig an bolagsstyrningen får möjlighet till ersättning för de kostnader som styrningen av bolaget medför, att ifall ägandet är mer spritt och en tydlig kontrollägare saknas bör bolagets ledning få mer långtgående kontrollrättigheter, samt att de institutionella investerarnas roll som ägare bör förtydligas.

Transparens – vad aktieägare verkligen måste få veta (2014). Ämnet för en halvdagskonferens som arrangerades av FAR, IFN, Nasdaq och Transparency International Sverige var transparens och skillnaden mellan rätt och mer information i företagskommunikation. En av talarna var professor Sidney Grey som är medförfattare till boken *Oxford Handbook of Economic and Institutional Transparency*. I den avslutande paneldiskussionen var deltagarna eniga om att dagens omfång på information från företagen inte behöver växa men däremot ta mer hänsyn till samhällsutvecklingen.

Politics vs. the Economy? When Policy Uncertainty Curbs Economic Growth (2015). Innebär politisk osäkerhet att tillväxten dämpas? Ja, svarade Steven Davis, University of Chicago Booth School of Business, på ett seminarium arrangerat av IFN. Det handlar exempelvis om den osäkerhet som regeringar skapar för företag inom välfärdssektorn och den osäkerhet som flyktingströmmarna skapar. Davis är en av grundarna av *Economic Policy Uncertainty Index*, som mäter politisk osäkerhets inverkan på produktion, investeringar och sysselsättning. Vid seminariet deltog även Max Elger, statssekreterare i Finansdepartementet, Ulf Kristersson, Moderaternas ekonomiskpolitiska talesperson och professor John Hassler, ordförande Finanspolitiska rådet.

The Economics of Corporate Ownership (2015). I augusti 2015 arrangerade IFN en vetenskaplig konferens på temat *Economics of Corporate Ownership*. Under två dagar i Vaxholm diskuterade särskilt inbjudna forskare från Europa och USA hur anställda påverkas av ägarformer, skatter, försäkringar, styrelseförändringar, företagsuppköp och innovation.

GDP is not Enough – Or How to Measure Life (2015). BNP är problematiskt som mått på tillväxt, men därmed inte sagt att BNP är värdelöst, förklarade professor Diane Coyle, University of Manchester, på ett seminarium arrangerat av IFN den 7 maj. Coyle menade att BNP-måttet är otillräckligt. I stället behövs en palett av indikatorer. På seminariet räknade hon upp en rad redan existerande alternativa mått, bland annat *Social Progress Index* som skapades 2014.

Vad händer om aktiemarknaden försvinner? (2016). Knut Wicksells centrum för finansvetenskap, Lunds universitet, som IFN är en del av, arrangerade ett symposium kring framtiden för aktiemarknaden. Huvudtalare på symposiet var Alexander Ljungqvist, då professor i finansiering och entreprenörskap vid New York University, Stern School of Business, och affilierad till IFN. I många länder har börsnoteringar blivit färre som ett resultat av en ständigt ökande regelbörda. Vad är konsekvenserna av dessa trender för företagens investeringar och ekonomisk tillväxt? Presentationen efterföljdes av en paneldebatt där Peter Zerhouni (CEO, InDex Pharmaceuticals), John Abrahamson (Managing Director, Investment Banking, SEB) och Frédéric Delmar (professor, Lunds universitet) deltog.

Vad kan vi lära av forskningen om automatisering och digitalisering? (2016). I december 2016 arrangerade IFN ett seminarium om vad vi kan lära av forskningen om automatisering och digitalisering. Huvudtalare var professor Melanie Arntz, ZEW i Mannheim och Heidelberg University. Hon har studerat automatiseringens effekter på arbetsmarknader inom OECD och förklarade att diskussionen ofta är alltför alarmistisk. Från IFN presenterade Lars Persson och Mårten Blix forskning på området. I en panel, som leddes av digitaliseringsexperten Sara Öhrvall, deltog även Annika Winsth, chefsekonom Nordea.

Globalisering och ny teknik: Effekter på företag och anställda (2017). I juni 2017 arrangerade IFN en internationell akademisk tvådagarskonferens med titeln *Globalization and New Technology: Effects on Firms and Worker*. Deltagarna på konferensen var forskare som studerar hur ny teknik och globalisering påverkar företagens organisationsstruktur och ägande samt vad som händer på arbetsmarknaden. Förutom från Sverige så kom deltagarna från Storbritannien, USA, Frankrike, Tyskland, Finland och Norge.

KvinnoKapital i samtal med forskare (2017). KvinnoKapital, ett nätverk för kvinnor som jobbar med kapitalförvaltning, besökte IFN och lyssnade till pre-

sentationer av två IFN-forskare. Björn Tyrefors presenterade studien ”Gender Quotas in the Board Room and Firm Performance: Evidence from a Credible Threat in Sweden”. Forskarna har kommit fram till att hotet om könskvotering i börsbolagsstyrelser gav effekt. Antalet kvinnor har ökat i styrelserna liksom företagens vinster. Joacim Tåg presenterade en studie om varför så få kvinnor blir vd:ar i svenska storbolag. Anledningen är att det visat sig svårare för kvinnor än för män att kombinera familj och en chefskarriär.

Nordic Initiative for Corporate Economics Conference (2018). När Alexander Ljungqvist och Lars Persson inledde arbetet med att skapa nätverket Nordic Initiative for Corporate Economics, NICE, myntade de samtidigt begreppet *corporate economics* som samlingsnamn för ett brett forskningsområde. Vid öppnandet av konferensen den 17 augusti förklarade Ljungqvist att ”vi studerar alla näringsliv och företagande inom ramen för våra olika ekonomiska discipliner. Vårt mål för denna konferens är att skapa en gemensam bas för våra olika specialiteter. Det är det vi kallar *corporate economics*.” Han påpekade att studier om näringsliv och företagande kan komma att berikas när forskarna samverkar och tar del av varandras perspektiv.

DATABASER

Inom ramen för forskningsprogrammet har flera databaser som möjliggör studier av det svenska näringslivet på en mycket detaljerad nivå byggts upp. Speciellt tre databaser har varit, och är, av mycket stor vikt för forskarna.

Den första är databasen över svenska multinationella företags utlandsverksamhet. IFN har utfört enkätundersökningar om svenska multinationella företag verksamma inom tillverkningsindustrin ungefär vart fjärde år sedan början av 1970-talet till 2003. Uppgifter för moderföretag och deras internationella verksamhet finns för 1965, 1970, 1974, 1978, 1986, 1990, 1994, 1998 och 2003. Undersökningspopulationen omfattar alla multinationella företag inom tillverkningsindustrin med juridiskt säte i Sverige och med minst ett producerande majoritetsägt utländskt dotterföretag. Det samlade datamaterialet innehåller detaljerade uppgifter såsom bransch, omsättning, antal anställda, interna och externa handelsflöden, FoU-utgifter, investeringar och vinst för de utländska dotterföretagen.

Den andra är databasen över inhemska och utländska företag verksamma i Sverige. Inom ramen för forskningsprogrammet används unika data där statistik på individnivå är kopplad till företagsdata. Databasen består av tre delar: finansdata, arbetsställdata och individdata. Finansstatistiken innehåller en stor mängd företagsdata, inklusive detaljerade bokslutsdata, sysselsättningsdata, produktivitet, investeringar, FoU med mera för perioden 1973–2002. Från 1986 och

framåt täcks hela ekonomin och dessförinnan enbart tillverkningsindustrin. Från och med 1996 finns årliga data över ca 300 000 företag. Arbetsställestatistiken innehåller detaljerad information på arbetsställenivå om bl.a. anställdas löner, utbildning och orsakskoder för företagssammanslagningar, nedläggningar, nybildningar och förändringar av verksamhetens inriktning. Individstatistiken bygger på SCB:s årliga löneundersökningar och är kompletterad med material från en rad dataregister.

Slutligen har omfattande resurser satsats på att bygga upp IFN:s företagsdatabas. Denna innehåller information om samtliga aktiebolag i Sverige från 1990 till 2015. Uppgifterna kommer från Bolagsverket. Databasen innehåller registreringsinformation om företagen, företagsstatus, boksluts- och årsredovisningar, koncernregister och kopplingar mellan organisationsnummer, samt ett register över fusioner och förvärv samt styrelsemedlemmar och vd.

AVSLUTNING

Det senaste decenniet har forskningsprogrammet Globaliseringen och företagen varit mycket framgångsrikt och produktivt. Att samla ett antal forskare inom ett avgränsat område har möjliggjort en kraftsamling som lett till att en internationellt konkurrenskraftig forskningsmiljö skapats kring frågor relaterade till globaliseringen och digitaliseringen av det svenska näringslivet. Bevis för detta ges av de många akademiska publikationerna i välrenommerade internationella tidskrifter och på väletablerade förlag. Stora ansträngningar har även gjorts för att sprida forskningsresultaten utanför forskarvärlden genom offentliga seminarier, utredningar, populärvetenskapliga skrifter och debattartiklar i dagspressen. Forskargruppen har även fungerat som experter i offentliga utredningar och är flitigt anlitade av media för att kommentera ekonomiska frågor.

Framtiden inom programmet innehåller många lovande nya satsningar. Däribland märks ett nytt samarbete mellan forskarna kring att gemensamt arbeta med svenska registerdata på mikronivå kring frågor om företagen, arbetsmarknaden, och entreprenörskap, fortsatt arbete med att utveckla IFN:s företagsdatabas samt utökade samarbeten med inhemska och internationella universitet. Därutöver är iveren i gruppen stor att fortsätta göra akademisk forskning av hög kvalitet och stor relevans, vilket är ett gott tecken för de kommande tio åren.

REFERENSER

Baziki, Selva Bahar, Pehr-Johan Norbäck, Lars Persson och Joacim Tåg (2017),
 ”Cross-Border Acquisitions and Restructuring: Multinational Enterprises and

- Private Equity Firms”. *European Economic Review* 94(May), 166–184.
- Davidson, Carl, Fredrik Heyman, Steven Matusz, Fredrik Sjöholm och Susan Zhu (2014), ”Globalization and Imperfect Labor Market Sorting”. *Journal of International Economics* 94(2), 177–194.
- Davidson, Carl, Fredrik Heyman, Steven Matusz, Fredrik Sjöholm och Susan Zhu (2017), ”Global Engagement and the Occupational Structure of Firms”. *European Economic Review* 100(November), 273–292.
- Ferguson, Shon och Sara Formai (2013), ”Institution-Driven Comparative Advantage and Organizational Choice”. *Journal of International Economics* 90(1), 193–200.
- Heyman, Fredrik, Pehr-Johan Norbäck, och Lars Persson (2016), *Digitaliseringens dynamik – en ESO-rapport om strukturomvandlingen i svenskt näringsliv*. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2016:4. Stockholm: Finansdepartementet och Wolters Kluwer.
- Horn, Henrik, Giovanni Maggi och Robert W. Staiger (2010), ”Trade Agreements as Endogenously Incomplete Contracts”. *American Economic Review* 100(1), 394–419.
- Norbäck, Pehr-Johan, Lars Persson och Robin Douhan (2014), ”Entrepreneurship Policy and Globalization”. *Journal of Development Economics* 110(September), 22–38.
- Olsson, Martin och Joacim Tåg (2017), ”Private Equity, Layoffs, and Job Polarization”. *Journal of Labor Economics* 35(3), 697–754.
- Rickne, Johanna (2013), ”Labor Market Conditions and Social Insurance in China”. *China Economic Review* 27(December), 52–68.
- Sjöholm, Fredrik (2009), ”Forskningsprogrammet Globaliseringen och företagen”. Kapitel 39, sid. 456–471 i Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009 – Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Tangerås, Thomas och Joacim Tåg (2016), ”International Network Competition under National Regulation”. *International Journal of Industrial Organization* 47(July), 152–185.

FÖRFATTARPRESENTATION

Joacim Tåg är ekon.dr i nationalekonomi och programchef för forskningsprogrammet Globaliseringen och företagen. Han är född 1981 och disputerade 2008 vid Svenska Handelshögskolan i Helsingfors och började på IFN samma år. År 2011 efterträdde han Fredrik Sjöholm som chef för forskningsprogrammet Globaliseringen och företagen. Joacim Tåg har undervisat i företagsfinansiering på Handelshögskolan i Stockholm och varit Fulbright Scholar vid New York University. I sin forskning använder han svenska registerdata för att analysera policyrelevanta frågor rörande entreprenörskap, företagsagerande och arbetsmarknadens funktion. Ett centralt tema är hur chefer och anställda allokeras mellan företag och/eller till entreprenörskap. Han forskar även om hur ägarbyten och olika ägarformer påverkar anställda och samhället i stort samt om nätneutralitet och reglering av företag i telekommunikations- och IT-industrin. Joacim Tåg har publicerat över 30 vetenskapliga alster som uppmärksammats av både nationella och internationella dagstidningar. Hans forskning har ca 1 000 citeringar i Google Scholar och tillhör den översta decilen globalt över nedladdade arbeten i Social Science Research Network.

TILLIT, TOLERANS OCH LYCKA – NY NATIONAL- EKONOMISK FORSKNING VID IFN*

NICLAS BERGGREN

ETT NYTT FORSKNINGSPROGRAM

När Institutet för Näringslivsforskning var 74 år gammalt, 2013, startades forskningsprogrammet *Institutionernas ekonomi*. Nu har det gått sex år, och det passar bra att i samband med institutets 80-årsjubileum skildra vilka bidrag som har gjorts av de medverkande IFN-forskarna under denna tid.

Syftet med forskningsprogrammet, som utgör Sveriges enda sammanhållna nationalekonomiska forskningsgrupp med inriktning mot institutioner och kultur, är att ta ytterligare steg, jämfört med traditionell nationalekonomisk forskning, och studera de *kulturella* och *institutionella* grunderna för en växande ekonomi och ett harmoniskt samhälle.

En bärande tes för programmet är att det som i hög grad avgör ekonomisk, politisk och social framgång i ett land är människors uppfattningar om vad man bör och inte bör göra (deras moral och normer) och deras sätt att se på andra människor (deras sociala attityder) – vilket kan kallas deras kultur. Denna kultur är ofta omedvetet förmedlad från tidigare generationer och relativt stabil men anpassas i olika avseenden över tid (Guiso, Sapienza och Zingales 2006, s. 23).¹ Därutöver är tesen att ekonomisk, politisk och social framgång i ett land även på ett betydan-

---

* Ett stort tack till Magnus Henrekson och Therese Nilsson för noggranna och konstruktiva synpunkter på denna text.

¹ Givetvis varierar de kulturella uttrycken i en grupp; men en grupp kan som helhet kännetecknas av att vissa kulturella yttringar delas i relativt hög grad. Om uppemot två tredjedelar av en grupps medlemmar säger att man kan lita på människor i allmänhet (som i Norge) blir livet annorlunda för gruppens samtliga medlemmar än om sex procent säger samma sak (som i Brasilien).

de sätt påverkas av dess rättssystem – vilket kan kallas dess formella institutioner. Lagar och andra nedtecknade regler, om vem som äger vad och om hur konflikter mellan människor hanteras, är centrala för förutsägbarhet och en förmåga att lita på andra. Ett effektivt och opartiskt rättssystem kan förväntas stimulera fredlig samexistens, innovationer, investeringar, en vilja att utbilda sig och planera för framtiden och ekonomisk tillväxt.

Dessa teser har förstås teoretisk grund (t.ex. utvecklade i North 1990, Myhrman 1994, Acemoglu, Johnson och Robinson 2005 och Rose 2012, 2018), men det har också under senare decennier vuxit fram ett livaktigt forskningsfält inom nationalekonomin, inom vilket studier visar att det också finns empiriskt stöd för dem. Vad gäller kultur har t.ex. tillit, tolerans, individualism och religion studerats – både vad som ger upphov till dessa företeelser och vilka konsekvenser de för med sig i ett samhälle. Exempelvis är det numera välbelagt att tillit människor emellan gynnar ekonomiska transaktioner och ekonomisk tillväxt (Zak och Knack 2001, Berggren, Elinder och Jordahl 2008, Alghan och Cahuc 2010, 2013, Bjørnskov 2012, 2018).² Vad gäller institutioner har Västvärldens enorma välståndsutveckling från tiden för den industriella revolutionen och framåt främst kopplats till sådant som maktindelning och skydd av privat ägande, både i ekonomisk-historiska och nationalekonomiska analyser.³ Det finns även en litteratur om hur kultur påverkar institutioner och om hur institutioner påverkar kultur (Alesina och Giuliano 2015).

Detta kapitel har dock inte för avsikt att ge en fullständig översikt av all nationalekonomisk forskning om institutioner och kultur. Syftet är istället, att mot bakgrund av detta framväxande forskningsfält, ge en översikt av vilka bidrag IFN-forskare har gjort på området, inom ramen för forskningsprogrammet *Institutionernas ekonomi*. Detta görs i avsnitt 2, som tematiskt presenterar publicerad forskning av programmets forskargrupp (Niclas Berggren, Andreas Bergh, Assar Lindbeck, Martin Ljunge och Therese Nilsson) från och med 2014 fram till juli 2019.⁴ I avsnitt 3 ges sedan några kvantitativa indikatorer på forskningens omfattning och genomslag, och

2 För andra resultat inom det nationalekonomiska forskningsfältet om kultur, se t.ex. Berggren och Jordahl (2006), Guiso, Sapienza och Zingales (2006, 2008, 2009, 2016), Berggren och Bjørnskov (2011, 2013), Gorodnichenko och Roland (2011a, 2011b), Roland (2015) och Giavazzi, Petkov och Schiantarelli (2019).

3 Se t.ex. North och Thomas (1973), Pelikan (1979), Rosenberg och Birdzell (1986), Eggertsson (1990), Mokyr (1990), Persson och Tabellini (2003), Rodrik, Subramanian och Trebbi (2004), Waldenström (2005), de Haan, Lundström och Sturm (2006), Besley och Ghatak (2010) och Acemoglu m.fl. (2019).

4 Programmet har även två affilierade forskare, Christian Bjørnskov och Yves Zenou, vars digra forskningsproduktion emellertid inte ingår i denna sammanställning, utom i de fall där en av dem är medförfattare. Se istället deras hemsidor: <http://pure.au.dk/portal/en/chbj@econ.au.dk> samt <https://sites.google.com/site/yveszenou/>.

i avsnitt 4 anges programmets finansörer. Avsnitt 5 avslutar kapitlet med sammanfattande slutsatser – vad har denna forskning gett upphov till för viktiga insikter?

Programmet har som ledstjärna att bedriva sitt vetenskapliga arbete i linje med IFN:s tre huvuduppgifter – att:

- bedriva oberoende nationalekonomisk forskning på högsta internationella akademiska nivå;
- bidra med högkvalitativa analyser och policyrekommendationer till offentliga och privata beslutsfattare på områden av hög relevans för det svenska näringslivet;
- sprida våra forskningsresultat till den akademiska världen och samhället i stort.

Utgångspunkten för programmets forskning är med andra ord att försöka klargöra, med bästa tillgängliga vetenskapliga metoder, hur ett lands regelsystem och kulturella karaktär påverkar dess ekonomiska, politiska och sociala funktionssätt och vilka reformer som är tänkbara för att bättre uppnå olika mål. Detta kapitel utgör en del i arbetet med att sprida dessa insikter till en publik bortom den strikt akademiska.

NYA INSIKTER FRÅN FORSKNINGEN VID IFN

I detta avsnitt presenteras den forskning av programmets deltagare som har publicerats, eller accepterats för publicering, i vetenskapliga tidskrifter eller på akademiska förlag under perioden januari 2014 – juli 2019. Vilka resultat har forskarna kommit fram till? Detta anges tematiskt i sex delavsnitt, som rör tillit, tolerans, lycka, ekonomisk frihet och globalisering, välfärdsstaten samt övrigt.⁵ Presentationen av resultaten är sådan att samtliga publikationer anges i en tabell per tema, med slutsatser efter respektive tabell.

TILLIT

Tillit är en av de kulturella faktorer som har tilldragit sig mest intresse i samhällsvetenskaplig forskning på senare år. Med tillit avses här social tillit, dvs. tillit till människor i allmänhet, som man inte känner eller känner till särskilt mycket om.⁶ Ett centralt skäl för det stora intresset är att tillit har visat sig ha en rad positiva

⁵ För tidigare bidrag på detta forskningsområdet av programmets deltagare, se Berggren (2014).

⁶ Måttet baseras på enkäter, t.ex. World Values Survey, European Values Study, European Social Survey och General Social Survey. En variant utgår från följande fråga: "Allmänt sett, anser du att man kan lita på de flesta människor eller att du behöver vara mycket försiktig när du har med människor att göra?" Andelen som svarar att man kan lita på de flesta människor utgör ett mått på social tillit, t.ex. för ett land. En annan variant ber respondenterna att ange på en tiogradig skala hur stark deras tillit till människor i allmänhet är.

effekter på samhället. Ovan nämndes ekonomisk tillväxt, men andra effekter har också påvisats – t.ex. lycka, hälsa och hög skattemoral (Uslaner 2018).

Även IFN:s forskare har funnit det intressant att studera tillit – såväl dess bestämningfaktorer som dess konsekvenser. I *tabell 1* presenteras mycket kortfattat de elva studier som har publicerats om tillit inom ramen för *Institutionernas ekonomi* 2014–2019.

Tabell 1 IFN-forskning om social tillit 2014–2019.

Forskare och år	Titel	Utfallsvariabel	Huvudsaklig förklarande variabel	Resultat
Bergh och Bjørnskov (2019)	Trust Us to Repay: Social Trust, Long-Term Interest Rates and Sovereign Credit Ratings	Tioåriga obligationsräntor samt kreditbetyg av Standard & Poor's	Tillit (genomsnitt på landsnivå)	I länder med låg tillit är långa räntor och kreditbetyg betydligt känsligare för problem med inflation och ekonomisk tillväxt än i länder med hög tillit.
Bergh och Öhrvall (2018)	A Sticky Trait: Social Trust among Swedish Expatriates in Countries with Varying Institutional Quality	Tillit (på individnivå) hos utvandrare från Sverige	Tidigare tillit (på individnivå) hos utvandrare från Sverige; institutionell kvalitet i det nya landet	Den höga tillit som svenska utvandrare har med sig är robust för personer som var över 30 då de utvandrade; för övriga avtar tilliten över tid om korruptionen är hög och kvaliteten på rättssystemet låg.
Ljunge (2018a)	Trust Promotes Health: Addressing Reverse Causality by Studying Children of Immigrants	Hälsa hos invandras barn	Tillit (genomsnitt i föräldrarnas hemländer)	Ju högre tillit i det land föräldrar till andra generationens invandrare i Europa kom från, desto bättre hälsa har dessa barn.
Ljunge (2018b)	The Role of Trust in Explaining Health and Wealth Gaps in the EU	Hälsa, tillit, inkomst, sysselsättning och arbetstid hos andra generationens invandrare i Europa	Tillit (genomsnitt i föräldrarnas hemländer)	Hög tillit i de länder föräldrar till andra generationens invandrare i Europa kommer ifrån leder till bättre hälsa, högre tillit, högre inkomst, högre sysselsättnings sannolikhet och mer arbetstid hos barnen.

Berggren och Bjørnskov (2017)	The Market-Promoting and Market-Preserving Role of Social Trust in Reforms of Policies and Institutions	Större förändringar i två typer av ekonomisk frihet: rättssystemets kvalitet och graden av reglering	Tillit (genomsnitt på landsnivå)	Tillit underlättar reformer som ökar den ekonomiska friheten och försvårar reformer som minskar den ekonomiska friheten.
Berggren, Daunfeldt och Hellström (2016)	Does Social Trust Speed Up Reforms? The Case of Central-Bank Independence	Antal år (från 1980) det tog att införa oberoende centralbank	Tillit (genomsnitt på landsnivå)	Länder med låg och hög tillit införde oberoende centralbank snabbare än länder med tillit på mellannivå. Relationen ser ut som ett upp- och nedvänt U.
Berggren, Daunfeldt och Hellström (2014)	Social Trust and Central-Bank Independence	Grad av oberoende för centralbanken	Tillit (genomsnitt på landsnivå)	Länder med låg och hög tillit har en mer oberoende centralbank än länder med tillit på mellannivå. Relationen ser ut som ett U.
Bergh och Bjørnskov (2014)	Trust, Welfare States and Income Equality: Sorting Out the Causality	Inkomstjämlighet	Tillit (genomsnitt på landsnivå)	Tillit har en positiv effekt på både brutto- och nettoinkomstjämlighet. Inget stöd hittas för att inkomstjämlighet ökar tillit.
Ljunge (2014a)	Social Capital and Health: Evidence that Ancestral Trust Promotes Health Among Children of Immigrants	Objektiv och subjektiv hälsa hos andra generationens invandrare i Europa	Tillit (genomsnitt på landsnivå)	Ju högre tillit i det land föräldrar till andra generationens invandrare i Europa kom från, desto bättre hälsa har dessa invandrare.
Ljunge (2014b)	Trust Issues: Evidence on the Intergenerational Trust Transmission from Children of Immigrants	Tillit (på individnivå) hos andra generationens invandrare i Europa	Tillit (genomsnitt på landsnivå) i föräldrarnas hemländer	Tilliten är högre hos andra generationens invandrare ju högre den är i moderns hemland. Den består, även i länder med låg tillit, om tilliten i moderns hemland var tillräckligt hög.
Ljunge (2014c)	Social Capital and Political Institutions: Evidence that Democracy Fosters Trust	Tillit (på individnivå) hos andra generationens invandrare i Europa	Grad av demokrati i fäderns hemland	Ju mer demokratiska de politiska institutionerna är i de länder varifrån fäderna till andra generationens invandrare i Europa kommer ifrån, desto högre tillit har de.

Not: Fullständiga referenser återfinns i referenslistan. För mer detaljerade resultat och teoretiska resonemang om mekanismer bakom resultaten hänvisar vi till de enskilda studierna, som förutom på tidskrifters och förlags hemsidor kan erhållas genom att kontakta forskarna.

För att sammanfatta IFN-forskningen på detta område är den viktigaste insikten att tillit är en ytterst värdefull resurs i ett samhälle, vilket är i linje med tidigare forskning. Våra studier tyder på att tillit bidrar till mer stabila marknadsräntor och kreditbetyg, reformer som ökar rättssystemets kvalitet och minskar reglerings omfattning, snabbare tillkomst av oberoende centralbanker, mer oberoende centralbanker och mer inkomstjämlighet (på landsnivå) samt till bättre hälsa, högre inkomst, högre sysselsättnings sannolikhet och mer arbetstid (på individnivå). Det är därför av största intresse att bevara en hög tillitsnivå i de länder där den redan är hög (där vår forskning tyder på betydande beständighet) och att försöka förstärka den i de länder där den är låg. En möjlig väg framåt för ökad tillit är att stärka demokratin samt marknadsekonomins och rättssystemets ställning (Berggren och Jordahl 2006) samt försvagad religiositet (Berggren och Bjørnskov 2011).

TOLERANS

Tre av programmets medarbetare har varit med om att bygga upp ett av de nyaste forskningsområdena inom ”kulturell nationalekonomi” – det som rör tolerans. Före den tidsperiod som detta kapitel täcker genomfördes tre studier: Berggren och Elinder (2012a, 2012b) visade att det finns länkar mellan tolerans och ekonomisk tillväxt, medan Berggren och Nilsson (2013) identifierade ett positivt samband mellan ekonomisk frihet och tolerans. Därefter har forskningen fortsatt.

Med tolerans avses en social attityd av öppenhet gentemot andra människor. Corneo och Jeanne (2009, s. 691) definierar begreppet som ”respekt för mångfald”, och Florida (2003, s. 10) som ”öppenhet, inkluderbarhet och mångfald med avseende på alla etniciteter, raser och sätt att leva”. Det är främst tre typer av enkätmått som har använts i IFN:s forskning om tolerans: vilka grupper respondenter (inte) vill ha som grannar, vilka grupper som respondenter (inte) anser ska få tala offentligt, ha böcker i bibliotek och undervisa ungdomar och den andel som anser att det är viktigt att lära barn tolerans.

Tolerans är av vikt att studera av flera skäl. Tolerans påverkar en ekonomisk funktionssätt. Om man väljer bort personer på grund av egenskaper eller åsikter som inte har med deras förmåga att göra försämrar man effektiviteten i ekonomin; likaså kan samarbetsproblem uppstå om det inte råder respekt och öppenhet, på en marknad eller i ett företag. Den som tydligast har understrukit detta är Florida (2003); som Mokyr (1990, s. 12) påpekar i sin studie av teknologiskt framåtskridande: ”innovation kräver mångfald och tolerans”. Tolerans har också kopplats till lycka (Ingelhart m.fl. 2008) och till skydd för minoriteter (Corneo och Jeanne 2009).

Mot denna bakgrund presenteras, i *tabell 2*, kort de fyra studier som IFN-forskarna har publicerat 2014–2019 på detta område.

Tabell 2 IFN-forskning om tolerans 2014–2019.

Forskare och år	Titel	Utfallsvariabel	Huvudsaklig förklarande variabel	Resultat
Berggren, Ljunge och Nilsson (2019)	Roots of Tolerance Among Second-Generation Immigrants	Tolerans mot homosexuella hos andra generationens invandrare i Europa	46 stycken (faktorer i föräldrarnas hemländer) samt individ-faktorer	En bakgrundsfaktor är mycket robust: andelen muslimer i föräldrarnas hemländer. Men på individnivå drivs resultatet av individuell religiositet snarare än att vara muslim. Tre andra bakgrundsfaktorer spelar roll: andelen som anser att barn ska lära sig tolerans och respekt, andelen som anser att barn ska lära sig att ta ansvar samt opartiska institutioner.
Berggren och Nilsson (2016)	Tolerance in the United States: Does Economic Freedom Transform Racial, Religious, Political and Sexual Attitudes?	Tolerans mot ateister, kommunister, homosexuella och rasister i amerikanska delstater	Ekonomisk frihet i amerikanska delstater	Tolerans gynnas av ett skattesystem som är generellt och som inte diskriminerar (men effekten är svagare för tolerans mot rasister än för tolerans mot de andra tre grupperna).
Berggren och Nilsson (2015)	Globalization and the Transmission of Social Values: The Case of Tolerance	Andelen som anser det viktigt att lära barn tolerans	Globalisering	Ekonomisk och social, men inte politisk, globalisering är positivt relaterad till en vilja att lära barn tolerans.
Berggren och Nilsson (2014)	Market Institutions Bring Tolerance, Especially Where There Is Social Trust	Tolerans mot homosexuella samt mot personer av annan ras	Ekonomisk frihet och tillit	Ekonomisk frihet, inklusive rättssystemets kvalitet, stimulerar tolerans, och effekten är starkare ju mer tillit det finns i ett samhälle.

Not: Fullständiga referenser återfinns i referenslistan. För mer detaljerade resultat och teoretiska resonemang om mekanismer bakom resultaten hänvisar vi till de enskilda studierna, som förutom på tidskrifters och förlags hemsidor kan erhållas genom att kontakta forskarna.

IFN-forskningen om tolerans kan sammanfattas på följande vis. Mot bakgrund av den forskning som visar att tolerans tenderar att bidra till mer ekonomisk dynamik och social harmoni finner vi att formella institutioner har förmåga att stimulera tolerans. Dels genom att de inhemska regelverken blir mer marknadsorienterade, inte minst att rättssystemet blir mer effektivt och opartiskt (i vilket fall förekomsten av tillit gör den positiva effekten än större); dels genom att regelverk och ekonomisk verksamhet blir mer öppna för globalisering. Den senare effekten tycks uppkomma genom att föräldrar inser att deras barn har större chans att lyckas i livet i en mer globaliserad värld om barnen ser på människor som är annorlunda med ett öppet sinnelag. I amerikansk kontext visar forskningen också att icke-generell beskattning riskerar att minska toleransen, då detta kan skapa spänningar människor emellan.

Slutligen studeras vad som påverkar hur toleranta andra generationens invandrare i Europa är gentemot homosexuella. Sådan tolerans kan ses som en indikator på hur västerländskt/liberalt orienterade dessa invandrare är. Metoden kopplar toleransen till 46 bakomliggande faktorer i föräldrarnas hemländer. Det visar sig återigen att formella institutioners kvalitet stimulerar tolerans: den andra generationens invandrare födda i Europa vars föräldrar kommer från länder med opartiska regelverk är mer toleranta. Detsamma gäller om föräldrarna kommer från länder där det anses viktigt att lära barn tolerans och respekt samt ansvarstagande. Den allra viktigaste förklaringsfaktorn är dock andelen muslimer i föräldrarnas hemländer, vilken är negativt relaterad till tolerans. Mekanismen är dock inte främst att andra generationens invandrare själva är muslimer utan att de är religiösa. Institutioner och toleransvänliga värderingar, som svag religiositet, inte minst i muslimsk kontext, är alltså faktorer som har potential att stärka toleransen.

LYCKA OCH TILLFREDSSTÄLLELSE

Sedan enkäter i början av 1980-talet började fråga människor om hur lyckliga de var har en stor empirisk forskning undersökt vad som ger lycka; för en bra introduktion, se Diener, Oishi och Lucas (2002). Även nationalekonomer har i ökad grad kommit att intressera sig för denna frågeställning (se Frey och Stutzer 2001) – vilket inte är så konstigt med tanke på att mycket av ämnets dominerande teoribildning rör maximering av förväntad nytta och social välfärd. Detta gäller även IFN-forskare.

Tre begrepp florerar i denna litteratur. Ett vanligt sätt att förstå dem är att se subjektivt välmående som det övergripande begreppet och livstillfredsställelse (som är mer reflekterande till sin karaktär) och lycka (som är mer affektiv till sin karaktär) som två aspekter av subjektivt välmående. Samtliga dessa begrepp rör synen på det egna livet och den grad, i olika avseenden, som man uppskattar att

leva det (jfr Kahneman och Krueger 2003 och Veenhoven 2012). Det finns också en relaterad litteratur som undersöker tillfredsställelse med olika specifika fenomen i livet och i samhället, t.ex. om man är nöjd med hur demokratin fungerar i det land där man bor.

Vad har IFN-forskarna publicerat på detta område under perioden 2014–2019? *Tabell 3* tar upp de fem bidragen.

Tabell 3 IFN-forskning om lycka och tillfredsställelse 2014–2019.

Forskare och år	Titel	Utfallsvariabel	Huvudsaklig förklarande variabel	Resultat
Berggren och Bjørnskov (2019a)	Do Voters Dislike Liberalizing Reforms? New Evidence Using Data on Satisfaction with Democracy	Tillfredsställelse med demokratin	Större förändringar i ekonomisk frihet	Reformer som stärker rättssystemets kvalitet, som ökar graden av ekonomisk öppenhet och som minskar omfattningen av regleringar ökar tillfredsställelsen med hur demokratin fungerar; och vice versa.
Berggren, Bjørnskov och Nilsson (2018)	Do Equal Rights for a Minority Affect General Life Satisfaction?	Livstillfredsställelse (genomsnitt på landsnivå)	Hur lika rättigheter är beroende på sexuell läggning på tre områden: frånvaro av förföljelse, erkännande och skydd.	Den livstillfredsställelse människor i allmänhet rapporterar är högre vid lika rättigheter – särskilt vad gäller äktenskap, adoption och sexuell myndighetsålder.
Berggren, Bjørnskov och Nilsson (2017)	What Aspects of Society Matter for the Quality of Life of a Minority? Global Evidence from the New Gay Happiness Index	Livskvalitet hos homosexuella män (genomsnitt på landsnivå)	Institutioner, religion	Livskvaliteten hos homosexuella män är positivt relaterad till lika rättigheter, BNP/capita, demokrati och globalisering samt negativt relaterad till religion och postkommunistiska samhällen.

Ljunge (2016)	Migrants, Health, and Happiness: Evidence that Health Assessments Travel with Migrants and Predict Well-Being	Subjektiv hälsa samt lycka och livstillfredsställelse hos andra generationens invandrare i Europa	Subjektiv hälsa (genomsnitt i föräldrarnas hemländer samt individuell nivå hos andra generationens invandrare i Europa)	Ju bättre hälsa som människor rapporterar i de länder föräldrarna till andra generationens invandrare i Europa kommer från, desto bättre hälsa hos andra generationens invandrare i Europa. Bättre subjektiv hälsa ger vidare upphov till betydligt högre lycka och livstillfredsställelse.
Berggren, Bjørnskov och Lipka (2015)	Legitimacy and the Cost of Government	Tillväxt i BNP/capita	Tillfredsställelse med demokratin, statens storlek	Ju mer tillfredsställda människor är med demokratin, desto större är den negativa effekten på ekonomisk tillväxt av en stor stat.

Not: Fullständiga referenser återfinns i referenslistan. För mer detaljerade resultat och teoretiska resonemang om mekanismer bakom resultaten hänvisar vi till de enskilda studierna, som förutom på tidskrifters och förlags hemsidor kan erhållas genom att kontakta forskarna.

IFN:s bidrag på detta forskningsområde har ett institutionellt fokus och kopplar ekonomins och rättsstatens regelverk till kulturella variabler. Ett par studier fokuserar på hur en minoritet (homosexuella) behandlas i lagstiftning och hur det påverkar minoritetens egen livskvalitet och lyckan i befolkningen i stort. Det visar sig att statlig neutralitet och likabehandling utgör en förtjänst i dubbel mening: Både minoriteten i sig och folk i allmänhet blir lyckligare därav. Likaså visar IFN:s forskning att en annan minoritet blir lyckligare av bättre upplevd hälsa – det gäller andra generationens invandrare, vars hälsa för övrigt starkt präglas av den upplevda hälsan i föräldrarnas hemländer. Slutligen använder sig ett par studier av ett mått på tillfredsställelse med demokratin. Denna tillfredsställelse gynnas av liberala ekonomiska reformer, tvärt emot vad som påstås av Naomi Klein och flera andra opinionsbildare med stort globalt genomslag. Tillfredsställelse med demokrati ger också upphov till att den negativa effekt som statens storlek har på ekonomisk tillväxt blir större, vilket antyder att politiker får spelrum att genomföra politik som inte är tillväxtbefrämjande när väljarna redan är relativt nöjda.

INSTITUTIONELL KVALITET OCH GLOBALISERING

Mycket av den forskning inom det kulturella området som redan har presenterats har inkluderat institutionella variabler och de marknadsprocesser som emanerar från det institutionella ramverket. En del annan IFN-forskning fokuserar mer direkt på institutionell kvalitet och globalisering och konsekvenserna därav. De nio studier som gör det presenteras i *tabell 4*.

Tabell 4 IFN-forskning om institutionell kvalitet och globalisering 2014–2019.

Forskare och år	Titel	Utfallsvariabel	Huvudsaklig förklarande variabel	Resultat
Berggren och Bjørnskov (2019b)	Regulation and Government Debt	Statsskuld som andel av BNP	Regleringar av arbetsmarknaden, näringslivet och kreditverksamhet	Liberala regleringar, särskilt avseende kreditgivning, är negativt relaterade till statsskuldens storlek.
Bergh, Mirkina och Nilsson (2019)	Can Social Spending Cushion the Inequality Effect of Globalization?	Inkomstjämlighet	Globalisering, sociala utgifter som andel av BNP	Medan globalisering tenderar att öka inkomstjämligheten inom länder, tycks sociala utgifter inom länderna inte kunna dämpa denna effekt.
Bergh (2017)	Explaining the Labor Market Gaps between Immigrants and Natives in the OECD	Sysselsättningsgapet mellan infödda och invandrare	Arbetsmarknadsinstitutioner, sociala faktorer, intolerans	Den huvudsakliga förklaringen till gapet i sysselsättning mellan infödda och invandrare är arbetsmarknadsinstitutioner som gör det svårt för invandrare att komma in på arbetsmarknaden; särskilt viktig faktor: kollektivavtals-system.

Berggren, Bergh och Bjørnskov (2015)	What Matters for Growth in Europe? Institutions versus Policies, Quality versus Instability	Tillväxt i BNP/capita	Kvalitet på institutioner och ekonomisk politik, instabilitet hos institutioner och ekonomisk politik	Den ekonomiska politikens kvalitet gynnar ekonomisk tillväxt, och denna positiva effekt blir större ju mer instabil den förda ekonomiska politiken är.
Bergh och Henrekson (2015)	Government Size and Growth: A Rejoinder	Tillväxt i BNP/capita	Statens storlek som andel av BNP	Mer bevis för att en större stat är relaterad till lägre ekonomisk tillväxt.
Bergh, Mirkina och Nilsson (2015)	Do the Poor Benefit from Globalization Regardless of Institutional Quality?	Fattigdom	Globalisering, institutionell kvalitet	Globalisering har förmåga att reducera fattigdomen i ett land, och effekten är större när institutionerna har låg kvalitet (pga. korruption och lågt demokratiskt ansvarsutkrävande).
Welander, Lyttkens och Nilsson (2015)	Globalization, Democracy and Child Health in Developing Countries	Barnhälsa	Globalisering, demokrati	Både demokrati och globalisering gynnar barnhälsa; om länder som har hög globalisering också är demokratiska blir effekten större (genom bättre näringstillgång).
Bergh, Mirkina och Nilsson (2014)	Globalization and Institutional Quality: A Panel Data Analysis	Institutionell kvalitet	Globalisering	Handel och kapitalflöden, liksom social globalisering, är relaterade till högre institutionell kvalitet i rika länder, men till lägre institutionell kvalitet i fattiga länder (i det senare fallet pga. naturresurser och därmed relaterade politiska problem).

Bergh och Nilsson (2014)	Is Globalization Reducing Absolute Poverty?	Fattigdom	Globalisering	Globaliseringen, särskilt fria informationsflöden och frihandel, minskar fattigdomen.
--------------------------	---	-----------	---------------	---

Not: Fullständiga referenser återfinns i referenslistan. För mer detaljerade resultat och teoretiska resonemang om mekanismer bakom resultaten hänvisar vi till de enskilda studierna, som förutom på tidskrifters och förlags hemsidor kan erhållas genom att kontakta forskarna.

Sammanfattningsvis visar IFN-forskningen på detta område att institutionell kvalitet och globalisering är kraftfulla faktorer bakom såväl ekonomiska som sociala utfall. I de flesta fall är båda gynnsamma, t.ex. för ekonomisk tillväxt, minskad fattigdom och bättre hälsa, men det finns också fall där globalisering visas leda till ökad inkomstojämlikhet och till lägre institutionell kvalitet i fattiga länder. Det viktiga, när liberaliserande reformer genomförs, är att försöka ta tillvara fördelarna och att, genom medvetenhet om nackdelarna, försöka motverka de senare på olika sätt.

VÄLFÄRDSSTATEN

De nordiska länderna är berömda för sina i många avseenden framgångsrika välfärdssystem. Ekonomer har dock påpekat att det också finns problem i stater med långtgående socioekonomiska och stabiliseringspolitiska ambitioner – se t.ex. Lindbeck (1997) för en diskussion av ”det svenska experimentet” samt Bergh (2014). Frågor om ”den stora staten” och dess möjligheter och svårigheter har alltså intresserat IFN-forskare i *Institutionernas ekonomi*. De åtta artiklar som har publicerats på detta område 2014–2019 presenteras i *tabell 5*.

Tabell 5 IFN-forskning om välfärdsstaten 2014–2019.

Forskare och år	Titel	Utfallsvariabel	Huvudsaklig förklarande variabel	Resultat
Bergh (2019)	Hayekian Welfare States: Explaining the Co-Existence of Economic Freedom and Big Government	Statens storlek, ekonomisk frihet	Kunskapens grad av decentralisering, tillit	En stor välfärdsstat kan vara livskraftig om den kombineras med ekonomisk frihet på andra områden och om systemen utformas så att decentraliserad kunskap tas tillvara.

Lindbeck och Persson (2018)	Social Norms in Social Insurance	Socialföräkringar, arbetsutbud, moralisk risk och fusk	Sociala normer	Analys av under vilka villkor sociala normer kan öka den sociala välfärden och hur normer kan kompensera för begränsad information.
Bergh, Dackehag och Rode (2017)	Are OECD Policy Recommendations for Public Sector Reform Biased against Welfare States? Evidence from a New Database	Reformbehov enligt OECD	Ekonomisk frihet	Det reformbehov OECD anser föreliggande förklaras i hög grad av nivån av ekonomisk frihet: ju lägre ekonomisk frihet, desto större reformbehov. Det angivna reformbehovet predicerar dock inte efterföljande förändringar i välfärdsstatens omfattning.
Bhalotra, Karlsson och Nilsson (2017)	Infant Health and Longevity: Evidence from A Historical Intervention in Sweden	Spädbarnshälsa, livslängd	Utbildningsinsats för mödrar	En reform med spädbarnsvård och information till föräldrar ledde till bättre barnhälsa och längre livslängd, särskilt för barn födda utanför äktenskapet.
Lindbeck, Palme och Persson (2016)	Sickness Absence and Local Benefit Cultures	Sjukfrånvaro	Sociala normer	Sjukfrånvaron varierar inom Sverige och kan inte helt förklaras av traditionella faktorer. Lokala gruppbetenden förklarar en hel del av variationen.
Bergh (2015a)	The Future of Welfare Services: How Worried Should We Be about Baumol, Wagner and Ageing?	Välfärdsstatens tjänster	Kostnadsutveckling, skattekvot, åldersutvecklingen	Välfärdsstaten utmanas av kostnadsutvecklingen, skattekvoten och åldersutvecklingen; lösningar kan innefatta högre skatter eller mer privat finansiering, med risk för minskat folkligt stöd.

Bergh (2015b)	Yes, There Are Hayekian Welfare States (At Least in Theory)	Statens storlek	Kunskapens grad av centralisering, ekonomisk frihet	Liberal reglering kan kombineras med ambitiösa socialförsäkringssystem om de senare nyttjar decentraliserad kunskap.
Bergh (2014b)	What Are the Policy Lessons from Sweden? On the Rise, Fall and Revival of a Capitalist Welfare State	Svensk ekonomisk och socioekonomisk utveckling	Institutioner	Analys av varför Sverige blev rikt och jämlikt pekar på betydelsen av marknadsvänliga institutioner och faktorer före välfärdsstaten.

Not: Fullständiga referenser återfinns i referenslistan. För mer detaljerade resultat och teoretiska resonemang om mekanismer bakom resultaten hänvisar vi till de enskilda studierna, som förutom på tidskrifters och förlags hemsidor kan erhållas genom att kontakta forskarna.

IFN-forskarnas studier på välfärdsområdet visar att väl utformade åtgärder kan ha mycket positiva effekter, som i fallet med utbildning och information till föräldrar, men också att välfärdsstaten medför risker som kan behöva motverkas. Exempelvis kan en stor stat behöva kombineras med liberala reformer som stärker rättssystemet, säkrar frihandel och lättar på olika regleringar, liksom med system av privat tilläggsfinansiering. Forskningen visar också på den viktiga betydelse som kulturella faktorer har för att välfärdsstaten ska fungera väl – för arbete och flit samt undvikande av fusk. Det gäller inte minst sociala normer, som upprätthåller ett ansvarsfullt beteende.

KORRUPTION

Hur väl en stor stat fungerar och hur legitim den anses vara beror bl.a. både på formella och informella regler om hur offentliga medel används. Missbruk är vanligt i många länder, inte minst i form av korruption. I Sverige är korruptionen enligt internationella bedömare mycket låg, men den kan ändå förekomma när de offentliga åtagandena blir allt fler och där de kombineras med olika privata aktörer som producenter av olika tjänster (Andersson m.fl. 2014). IFN-forskare har undersökt förekomsten av korruption i den kommunala sektorn i ett par publicerade studier 2014–2019, vilka redovisas i *tabell 6*.

Tabell 6 IFN-forskning om korruption 2014–2019.

Forskare och år	Titel	Utfallsvariabel	Huvudsaklig förklarande variabel	Resultat
Bergh m.fl. (2019)	Municipally Owned Enterprises as Danger Zones for Corruption? How Politicians Having Feet in Two Camps May Undermine Conditions for Accountability	Överlappning mellan uppdrag som politiker och styrelseledamot i kommunägda bolag	Skapande av kommunägda bolag	En nätverksanalys i elva svenska kommuner visar att det finns betydande överlappning mellan att vara kommunpolitiker och att vara styrelseledamot i kommunägda bolag, vilket kan underminera möjligheter till ansvarsutkrävande.
Bergh, Fink och Öhrvall (2017)	More Politicians, More Corruption: Evidence from Swedish Municipalities	Korruption i svenska kommuner	Antal politiker i kommunstyrelsen	Ju fler ledamöter av kommunstyrelsen i en kommun, desto mer korruption.

Not: Fullständiga referenser återfinns i referenslistan. För mer detaljerade resultat och teoretiska resonemang om mekanismer bakom resultaten hänvisar vi till de enskilda studierna, som förutom på tidskrifters och förlags hemsidor kan erhållas genom att kontakta forskarna.

Sammanfattningsvis indikerar denna forskning att det kan finnas ett större problem med korruption i svenska kommuner än många har trott – inte minst i samband med skapandet och styrningen av kommunägda bolag, där det finns täta band mellan politiker och företag. En möjlig lösning på problemet är, enligt en av studierna, att minska antalet politiker i kommunernas ledning.

ÖVRIGT

De medverkande forskarna har genomfört ytterligare sju studier inom ramen för programmet som inte låter sig sorteras in under de sex rubrikerna ovan. Dessa redovisas i *tabell 7*.

Tabell 7 IFN-forskning om övrigt 2014–2019.

Forskare och år	Titel	Utfallsvariabel	Huvudsaklig förklarande variabel	Resultat
Bergh och Wichardt (2018)	Accounting for Context: Separating Monetary and (Uncertain) Social Incentives	Samarbete	Ekonomiska incitement, sociala normer	Normer påverkar om samarbete eller ej sker; kvinnor är mer känsliga för normer.
Costa-Font och Ljunge (2018)	The "Healthy Worker Effect": Do Healthy People Climb the Occupational Ladder?	Yrkesstatus	Hälsa	Hälsa har positiv effekt på yrkesstatus – att bli chef, att ha autonomi och att ha inflytande.
Ljunge (2017)	Cultural Determinants of Gender Roles: Pragmatism as an Underpinning Attitude toward Gender Equality among Children of Immigrants	Syn på könsroller hos andra generationens invandrare i Europa	Sex kulturella karakteristika hos föräldrarnas hemländer	När föräldrarnas hemländer präglas av maskulinitet är andra generationens invandrare mindre positiva till jämställdhet, och när de präglas av pragmatism är de mer positiva till jämställdhet.
Berggren (2016)	Does Belief in Objective Morality Lead to Coercion? An Analysis of the Arguments of Kelsen and Buchanan	Förespråkande av politiskt tvång	Tron på en objektiv moral	Analysen identifierar tre villkor för att en tro på en objektiv moral ska ge upphov till den politisk syn där utbrett tvång accepteras som politisk metod.
Ljunge (2016)	Social Capital and the Family: Evidence that Strong Family Ties Cultivate Civic Virtues	Universella och altruistiska värderingar, ogillande av fusk och korruption	Familjebandens styrka	Starkare familjer ger upphov till mer universalistiska och altruistiska värderingar samt till ogillande av opportunistiskt beteende av olika slag.

Berggren (2014)	Ekonomins grund i kultur och institutioner	Tillväxt	Institutioner, kulturella faktorer	Översikt av forskning om hur kultur och institutioner påverkar tillväxt, men också om hur institutioner och kultur påverkar varandra.
Bergh och Nilsson (2014b)	When More Poor Means Less Poverty: On Income Inequality and Purchasing Power	Priset på ris, priset på Big Mac	Inkomstjämlighet	Fattiga kan gynnas av ökad inkomstjämlighet genom att priset på en del varor de konsumerar sjunker.

Not: Fullständiga referenser återfinns i referenslistan. För mer detaljerade resultat och teoretiska resonemang om mekanismer bakom resultaten hänvisar vi till de enskilda studierna, som förutom på tidskrifters och förlags hemsidor kan erhållas genom att kontakta forskarna.

Dessa studier är mer disparata men visar, var och en, intressanta resultat. De styrker resultat som visar att sociala normer är viktiga för att forma mänskligt beteende; visar att en god hälsa är gynnsam på arbetsmarknaden; att andra generationens invandrare i Europa påverkas av sin bakgrund (som kulturen i föräldrarnas hemländer, t.ex. när det gäller synen på jämställdhet och graden av samhällsnyttiga dygder.

MÅTT PÅ FORSKNINGEN

I *tabell 8* presenteras en del mått på den forskning som har genomförts och på de forskare som verkar inom ramen för programmet *Institutionernas ekonomi* vid IFN, om inte annat anges under perioden 2014–2019.

Tabell 8 Den vetenskapliga produktionen i *Institutionernas ekonomi* 2014–2019 i siffror.

Mått	Antal
Antal artiklar i vetenskapliga tidskrifter och bokkapitel på akademiska förlag	46
varav artiklar/bokkapitel	43/3
varav om tillit	11
varav om tolerans	4
varav om lycka och tillfredsställelse	5
varav om institutionell kvalitet och globalisering	9
varav om välfärdsstaten	8
varav om korruption	2
varav om övrigt	7
Antal citeringar för dessa artiklar och bokkapitel: totalt/per publikation/per forskare	553/12/III
De tre mest citerade publikationerna:	
1. Bergh och Bjørnskov (2014)	62
2. Bergh och Nilsson (2014)	58
3. Ljunge (2014b)	57
Antal böcker	2
Antal forskare	5
Antal associerade forskare	2
Antal forskningsprojekt/finansiärer	8/5

Not: Antalet citeringar är hämtade från *Google Scholar* den 16 juli 2019. Böckerna är Andersson m.fl. (2014) och Bergh (2014a).

FINANSIÄRER

De medverkande i programmet, liksom IFN, är synnerligen tacksamma för det finansiella stöd som har möjliggjort denna forskning. Forskningen har bedrivits i projekt finansierade av:

- Forte
- Jan Wallanders och Tom Hedelius stiftelse
- Johan och Jakob Söderbergs stiftelse
- Riksbankens Jubileumsfond
- Torsten Söderbergs Stiftelse
- Vetenskapsrådet

SLUTORD MED CENTRALA RESULTAT FRÅN FORSKNINGEN

Ledstjärnan för IFN:s forskningsprogram *Institutionernas ekonomi*, och för dess fem medverkande forskare Niclas Berggren, Andreas Bergh, Assar Lindbeck, Martin Ljunge och Therese Nilsson, är densamma som för IFN i stort: att producera högkvalitativa, vetenskapliga studier som bryter ny forskningsmässig mark och som är relevant för såväl svenskt näringsliv som samhället i stort.

Inriktningen är därför att säkerställa hög kvalitet genom att alla studier presenteras på konferenser och seminarier och accepteras för publicering i vetenskapliga tidskrifter efter granskning. När det gäller att bryta ny forskningsmässig mark utgör detta forskningsprogram vid IFN den enda sammanhållna gruppen bland svenska nationalekonomer som studerar institutioner och kultur, dessas ekonomiska konsekvenser och hur dessa påverkar varandra; och detta fält är relativt nytt och snabbväxande internationellt. När det gäller ett av ämnesområdena för forskningen, tolerans, har IFN-forskare varit bland de allra första att studera hur tolerans uppkommer och vilka vidare konsekvenser tolerans har. Slutligen har valet av ämnen gjorts så att de svarar mot ”verklighe- tens problem” – forskarna identifierar kunskapsluckor på viktiga områden, inte minst i det svenska samhället, och genomför sina studier med syfte att hitta lösningar.

Det är min och mina forskarkollegors förhoppning att denna genomgång av vad vi har ägnat oss åt de senaste fem åren ska väcka intresse för vidare läsning av våra publikationer, att resultaten kan användas för att förbättra förd politik och för att reformera institutioner samt att vi engageras av det omkringliggande samhället i vidare dialog som kan tydliggöra våra resultat och ge oss uppslag för nya, innovativa studier av nytta för samhällsutvecklingen.

Låt mig avsluta med att utifrån redovisad forskning, inalles alltså 46 studier, lyfta fram tio centrala resultat:

1. Tilliten hos svenskar är hög och förblir hög även vid emigration; det är viktigt att vårda den höga svenska tilliten (Bergh och Öhrvall 2018).
2. Samhällen som präglas av pragmatism tenderar att värdesätta jämställdhet; det motsatta gäller i samhällen som präglas av maskulinitet (Ljunge 2017).
3. Globalisering gör föräldrar mer intresserade av att lära sina barn tolerans (Berggren och Nilsson 2015).
4. Svenska kommuner löper risk för korruption när kommunpolitiker sitter i styrelse för kommunala bolag (Berg m.fl. 2019); ett sätt att begränsa kommunal korruption är att minska storleken på kommunstyrelsen (Bergh, Fink och Öhrvall 2017).
5. Framgångsrika välfärdsstater kombinerar marknadsekonomiska institutioner

- med en stor stat som utformar system som inte kräver att personer på central nivå behöver detaljerad kunskap (Bergh 2015b, 2019).
6. Sociala normer påverkar beteende och är viktiga för att se till att arbetsetik upprätthålls och att fusk i välfärdsstaten undviks (Bergh och Wichardt 2018; Lindbeck och Persson 2018).
  7. Det finns bidragskulturer i Sverige som påverkar sjukfrånvaron (Lindbeck, Palme och Persson 2016).
  8. Stöd till föräldrar förbättrar barns hälsa och livslängd (Bhalotra, Karlsson och Nilsson 2017).
  9. Globalisering tenderar att reducera fattigdomen i ett land, med en större effekt när den institutionella kvaliteten är lägre (Bergh, Mirkina och Nilsson 2015).
  10. Tolerans bland andra generationens invandrare påverkas av egenskaper i föräldrarnas hemländer – särskilt om andelen muslimer är hög (negativt), om värderingar säger att barn ska lära sig tolerans och respekt samt ansvarsfullhet (positivt) och om institutionerna är opartiska (positivt). Det är dock inte att den enskilde invandraren är muslim som är i sig kopplat till intolerans utan religiositet (Berggren, Ljunge och Nilsson 2019).

REFERENSER

- Acemoglu, Daron, Simon Johnson och James A. Robinson (2005), "Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth". Sid. 385–472 i Philippe Aghion och Steven N. Durlauf (red.), *Handbook of Economic Growth. Volume 1B*. Amsterdam: Elsevier.
- Acemoglu, Daron, Suresh Naidu, Pascual Restrepo och James A. Robinson (2019), "Democracy Does Cause Growth". *Journal of Political Economy* 127(1), 47–100.
- Alesina, Alberto och Paola Giuliano (2015), "Culture and Institutions". *Journal of Economic Literature* 53(4), 898–944.
- Algan, Yann och Pierre Cahuc (2010), "Inherited Trust and Growth". *American Economic Review* 100(5), 2060–2092.
- Algan, Yann och Pierre Cahuc (2013), "Trust, Growth, and Well-Being: New Evidence and Policy Implications". Sid. 49–120 i Philippe Aghion och Steven N. Durlauf (red.), *Handbook of Economic Growth. Volume 2A*. Amsterdam: Elsevier.
- Andersson, Staffan, Andreas Bergh, Gissur Erlingsson och Mats Sjölin (2014), *Korruption, maktmissbruk och legitimitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Berggren, Niclas (2014), "Ekonomins grund i kultur och institutioner". *Ekonomiska Samfundets Tidskrift* 67(1), 6–15.
- Berggren, Niclas (2016), "Does Belief in Objective Morality Lead to Coercion? An Analysis of the Arguments of Kelsen and Buchanan". *Review of Austrian Economics* 29(3), 315–326.

- Berggren, Niclas, Andreas Bergh och Christian Bjørnskov (2015), "What Matters for Growth in Europe? Institutions versus Policies, Quality versus Instability". *Journal of Economic Policy Reform* 18(1), 69–88.
- Berggren, Niclas och Christian Bjørnskov (2011), "Is the Importance of Religion in Daily Life Related to Social Trust? Cross-Country and Cross-State Comparisons". *Journal of Economic Behavior & Organization* 80(3), 459–480.
- Berggren, Niclas och Christian Bjørnskov (2013), "Does Religiosity Promote Property Rights and the Rule of Law?". *Journal of Institutional Economics* 9(2), 161–185.
- Berggren, Niclas och Christian Bjørnskov (2017), "The Market-Promoting and Market-Preserving Role of Social Trust in Reforms of Policies and Institutions". *Southern Economic Journal* 84(1), 3–25.
- Berggren, Niclas och Christian Bjørnskov (2019a), "Do Voters Dislike Liberalizing Reforms? New Evidence Using Data on Satisfaction with Democracy". *Journal of Institutional Economics* 15(4), 631–648.
- Berggren, Niclas och Christian Bjørnskov (2019b), "Regulation and Government Debt". *Public Choice* 178(1–2), 153–178.
- Berggren, Niclas, Christian Bjørnskov och David Lipka (2015), "Legitimacy and the Cost of Government". *Public Choice* 162(3–4), 307–328.
- Berggren, Niclas, Christian Bjørnskov och Therese Nilsson (2017), "What Aspects of Society Matter for the Quality of Life of a Minority? Global Evidence from the New Gay Happiness Index". *Social Indicators Research* 132(3), 1163–1192.
- Berggren, Niclas, Christian Bjørnskov och Therese Nilsson (2018), "Do Equal Rights for a Minority Affect General Life Satisfaction?". *Journal of Happiness Studies* 19(5), 1465–1483.
- Berggren, Niclas, Sven-Olov Daunfeldt och Jörgen Hellström (2014), "Social Trust and Central-Bank Independence". *European Journal of Political Economy* 34(June), 425–439.
- Berggren, Niclas, Sven-Olov Daunfeldt och Jörgen Hellström (2016), "Does Social Trust Speed Up Reforms? The Case of Central-Bank Independence". *Journal of Institutional Economics* 12(2), 395–415.
- Berggren, Niclas och Mikael Elinder (2012a), "Tolerance and Growth: Modeling the Empirical Relationship". *Public Choice* 153(3–4), 495–502.
- Berggren, Niclas och Mikael Elinder (2012b), "Is Tolerance Good or Bad for Growth?". *Public Choice* 150(1–2), 283–308.
- Berggren, Niclas, Mikael Elinder och Henrik Jordahl (2008), "Trust and Growth, A Shaky Relationship". *Empirical Economics* 35(2), 251–274
- Berggren, Niclas och Henrik Jordahl (2006), "Free to Trust: Economic Freedom and Social Capital". *Kyklos* 59(2), 141–169.
- Berggren, Niclas, Martin Ljunge och Therese Nilsson (2019), "Roots of Tolerance

- Among Second-Generation Immigrants". Under utgivning i *Journal of Institutional Economics*.
- Berggren, Niclas och Therese Nilsson (2013), "Does Economic Freedom Foster Tolerance?". *Kyklos* 66(2), 177–207.
- Berggren, Niclas och Therese Nilsson (2014), "Market Institutions Bring Tolerance, Especially Where There Is Social Trust". *Applied Economics Letters* 21(17), 1234–1237.
- Berggren, Niclas och Therese Nilsson (2015), "Globalization and the Transmission of Social Values: The Case of Tolerance". *Journal of Comparative Economics* 43(2), 371–389.
- Berggren, Niclas och Therese Nilsson (2016), "Tolerance in the United States: Does Economic Freedom Transform Racial, Religious, Political and Sexual Attitudes?". *European Journal of Political Economy* 45(December), 53–70.
- Bergh, Andreas (2014a). *Sweden and the Revival of the Capitalist Welfare State*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Bergh, Andreas (2014b), "What Are the Policy Lessons from Sweden? On the Rise, Fall and Revival of a Capitalist Welfare State". *New Political Economy* 19(5), 662–694.
- Bergh, Andreas (2015a), "The Future of Welfare Services: How Worried Should We Be about Baumol, Wagner and Ageing?". *Nordic Economic Policy Review* 7(2), 197–218.
- Bergh, Andreas (2015b), "Yes, There Are Hayekian Welfare States (At Least in Theory)". *Econ Journal Watch* 12(1), 22–27.
- Bergh, Andreas (2017), "Explaining the Labor Market Gaps between Immigrants and Natives in the OECD". *Migration Letters* 14(2), 243–254.
- Bergh, Andreas (2019), "Hayekian Welfare States: Explaining the Co-Existence of Economic Freedom and Big Government". Under utgivning i *Journal of Institutional Economics*.
- Bergh, Andreas och Christian Bjørnskov (2014), "Trust, Welfare States and Income Equality: Sorting Out the Causality". *European Journal of Political Economy* 35(September), 183–199.
- Bergh, Andreas och Christian Bjørnskov (2019), "Trust Us to Repay: Social Trust, Long-Term Interest Rates and Sovereign Credit Ratings". Under utgivning i *Journal of Money, Credit and Banking*.
- Bergh, Andreas, Margareta Dackehag och Martin Rode (2017), "Are OECD Policy Recommendations for Public Sector Reform Biased against Welfare States? Evidence from a New Database". *European Journal of Political Economy* 48(June), 3–15.
- Bergh, Andreas, Gissur Erlingsson, Anders Gustafsson och Emanuel Wittberg (2019), "Municipally Owned Enterprises as Danger Zones for Corruption?"

- How Politicians Having Feet in Two Camps May Undermine Conditions for Accountability". *Public Integrity* 21(3), 320–352.
- Bergh, Andreas, Günther Fink och Richard Öhrvall (2017), "More Politicians, More Corruption: Evidence from Swedish Municipalities". *Public Choice* 172(3–4), 483–500.
- Bergh, Andreas och Magnus Henrekson (2015), "Government Size and Growth: A Rejoinder". *Journal of Economic Surveys* 30(2), 393–396.
- Bergh, Andreas, Irina Mirkina och Therese Nilsson (2014), "Globalization and Institutional Quality: A Panel Data Analysis". *Oxford Development Studies* 42(3), 365–394.
- Bergh, Andreas, Irina Mirkina och Therese Nilsson (2015), "Do the Poor Benefit from Globalization Regardless of Institutional Quality?". *Applied Economics Letters* 23(10), 708–712.
- Bergh, Andreas, Irina Mirkina och Therese Nilsson (2019), "Can Social Spending Cushion the Inequality Effect of Globalization?". Under utgivning i *Economics & Politics*.
- Bergh, Andreas och Therese Nilsson (2014a), "Is Globalization Reducing Absolute Poverty?". *World Development* 62(October), 42–61.
- Bergh, Andreas och Therese Nilsson (2014b), "When More Poor Means Less Poverty: On Income Inequality and Purchasing Power". *Southern Economic Journal* 81(1), 232–246.
- Bergh, Andreas och Philipp C. Wichardt (2018), "Accounting for Context: Separating Monetary and (Uncertain) Social Incentives". *Journal of Behavioral and Experimental Economics* 72(February), 61–66.
- Bergh, Andreas och Richard Öhrvall (2018), "A Sticky Trait: Social Trust among Swedish Expatriates in Countries with Varying Institutional Quality". *Journal of Comparative Economics* 46(4), 1146–1157.
- Besley, Timothy och Maitreesh Ghatak (2010), "Property Rights and Economic Development". Sid. 4525–4595 i Dani Rodrik och Mark R. Rosenzweig (red.), *Handbook of Development Economics. Volume 5*. Amsterdam: North-Holland.
- Bhalotra, Sonia, Martin Karlsson och Therese Nilsson (2017), "Infant Health and Longevity: Evidence from a Historical Intervention in Sweden". *Journal of the European Economic Association* 15(5), 1101–1157.
- Bjørnskov, Christian (2012), "How Does Social Trust Affect Economic Growth?". *Southern Economic Journal* 78(4), 1346–1368.
- Bjørnskov, Christian (2018), "Social Trust and Economic Growth". Sid. 535–558 i Eric Uslaner (red.), *Oxford Handbook of Social and Political Trust*. Oxford: Oxford University Press.
- Corneo, Giacomo och Olivier Jeanne (2009), "A Theory of Tolerance". *Journal of Public Economics* 93(5–6), 691–702.

- Costa-Font, Joan och Martin Ljunge (2018), "The 'Healthy Worker Effect': Do Healthy People Climb the Occupational Ladder?". *Economics & Human Biology* 28(February), 119–131.
- de Haan, Jakob, Susanna Lundström och Jan-Egbert Sturm (2006), "Market Oriented Institutions and Policies and Economic Growth: A Critical Survey". *Journal of Economic Surveys* 20(2), 157–191.
- Diener, Ed, Shigehiro Oishi och Richard E. Lucas (2002), "Subjective Well-Being: The Science of Happiness and Life Satisfaction". Sid. 187–194 i Shane J. Lopez och C. R. Snyder (red.), *Handbook of Positive Psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- Eggertsson, Thrainn (1990), *Economic Behavior and Institutions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Florida, Richard (2003), "Cities and the Creative Class". *City & Community* 2(1), 3–19.
- Frey, Bruno S. och Alois Stutzer (2001), *Happiness and Economics: How the Economy and Institutions Affect Human Well-Being*. Princeton: Princeton University Press.
- Giavazzi, Francesco, Ivan Petkov och Fabio Schiantarelli (2019), "Culture: Persistence and Evolution". *Journal of Economic Growth* 24(2), 117–154.
- Gorodnichenko, Yuriy och Gérard Roland (2011a), "Which Dimensions of Culture Matter for Long-Run Growth?". *American Economic Review* 101(3), 492–498.
- Gorodnichenko, Yuriy och Gérard Roland (2011b), "Individualism, Innovation, and Long-Run Growth". *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 108(4), 21316–21319.
- Guiso, Luigi, Paola Sapienza och Luigi Zingales (2006), "Does Culture Affect Economic Outcomes?". *Journal of Economic Perspectives* 20(2), 23–48.
- Guiso, Luigi, Paola Sapienza och Luigi Zingales (2008), "Trusting the Stock Market". *Journal of Finance* 63(6), 2557–2600.
- Guiso, Luigi, Paola Sapienza och Luigi Zingales (2009), "Cultural Biases in Economic Exchange?". *Quarterly Journal of Economics* 124(3), 1095–1131.
- Guiso, Luigi, Paola Sapienza och Luigi Zingales (2016), "Long-Term Persistence". *Journal of the European Economic Association* 14(6), 1401–1436.
- Inglehart, Ronald, Roberto Foa, Christopher Peterson och Christian Welzel (2008), "Development, Freedom and Rising Happiness: A Global Perspective (1981–2007)". *Perspectives on Psychological Science* 3(4), 264–285.
- Kahneman, Daniel B. och Alan B. Krueger (2006), "Developments in the Measurement of Subjective Well-Being". *Journal of Economic Perspectives* 20(1), 3–24.
- Lindbeck, Assar (1997), "The Swedish Experiment". *Journal of Economic Literature* 35(3), 1273–1319.

- Lindbeck, Assar, Mårten Palme och Mats Persson (2016), "Sickness Absence and Local Benefit Cultures". *Scandinavian Journal of Economics* 118(1), 49–78.
- Lindbeck, Assar och Mats Persson (2018), "Social Norms in Social Insurance". *Journal of Political Economy* 126(S1), S116–S139.
- Ljunge, Martin (2014a), "Social Capital and Health: Evidence that Ancestral Trust Promotes Health Among Children of Immigrants". *Economics and Human Biology* 15(December), 165–186.
- Ljunge, Martin (2014b), "Trust Issues: Evidence on the Intergenerational Trust Transmission from Children of Immigrants". *Journal of Economic Behavior and Organization* 106(October), 175–196.
- Ljunge, Martin (2014c), "Social Capital and Political Institutions: Evidence that Democracy Fosters Trust". *Economics Letters* 122(1), 44–49.
- Ljunge, Martin (2015), "Social Capital and the Family: Evidence that Strong Family Ties Cultivate Civic Virtues". *Economica* 82(January), 103–136.
- Ljunge, Martin (2016), "Migrants, Health and Happiness: Evidence that Health Assessments Travel with Migrants and Predict Well-Being". *Economics & Human Biology* 22(September), 35–46.
- Ljunge, Martin (2017), "Cultural Determinants of Gender Roles: Pragmatism as an Underpinning Attitude toward Gender Equality Among Children of Immigrants". Sid. 197–232 i Joan Costa-Font och Mario Macis (red.), *Social Economics: Current and Emerging Avenues*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Ljunge, Martin (2018a), "Trust Promotes Health: Addressing Reverse Causality by Studying Children of Immigrants". Sid. 184–195 i Sherman Folland och Eric Nauenberg (red.), *The Elgar Companion to Social Capital and Health*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Ljunge, Martin (2018b), "The Role of Trust in Explaining Health and Wealth Gaps in the EU". Sid. 199–219 i Ulf Bernitz, Moa Mårtensson, Lars Oxelheim och Thomas Persson (red.), *Bridging the Prosperity Gap in the EU: The Challenge Ahead*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Mokyr, Joel (1990), *The Lever of Riches: Technological Creativity and Economic Progress*. New York: Oxford University Press.
- Myhrman, Johan (1994), *Hur Sverige blev rikt*. Stockholm: SNS.
- North, Douglass C. (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- North, Douglass C. och Robert P. Thomas (1973), *The Rise of the Western World: A New Economic History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pelikan, Pavel (1979), "Towards a Rational Method of Choosing Economic Institutions". Seminar Paper nr 135, Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet, Stockholm.

- Persson, Torsten och Guido Tabellini (2003), *The Economic Effects of Constitutions*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Rodrik, Dani, Arvind Subramanian och Francesco Trebbi (2004), "Institutions Rule: The Primacy of Institutions over Geography and Integration in Economic Development". *Journal of Economic Growth* 9(2), 131–165.
- Roland, Gérard (2015), "Economics and Culture". Online i *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118900772.etrds0091>.
- Rose, David C. (2012), *The Moral Foundation of Economic Behavior*. Oxford: Oxford University Press.
- Rose, David C. (2018), *Why Culture Matters Most*. Oxford: Oxford University Press.
- Rosenberg, Nathan och Luther E. Birdzell Jr (1986), *How the West Grew Rich: The Economic Transformation of the Industrial World*. London: Tauris.
- Uslaner, Eric (red.) (2018), *Oxford Handbook of Social and Political Trust*. Oxford: Oxford University Press.
- Veenhoven, Ruut (2012), "Happiness: Also Known as 'Life Satisfaction' and 'Subjective Well-Being'". Sid. 63–77 i Kenneth C. Land, Alex C. Michalos och M. Joseph Sirgy (red.), *Handbook of Social Indicators and Quality of Life Research*. Berlin: Springer.
- Waldenström, Daniel (2005), "Privat äganderätt och ekonomisk tillväxt". Sid. 34–73 i Niclas Berggren och Nils Karlson (red.), *Äganderättens konsekvenser och grunder*. Stockholm: Ratio.
- Welander, Anna, Carl Hampus Lyttkens och Therese Nilsson (2015), "Globalization, Democracy and Child Health in Developing Countries". *Social Science & Medicine* 136–137(June), 52–63.
- Zak, Paul J. och Stephen Knack (2001), "Trust and Growth". *Economic Journal* 111(470), 295–321.

FÖRFATTARPRESANTATION

Niclas Berggren är född 1968 och disputerade i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm 1997 på avhandlingen *Essays in Constitutional Economics*. Ett år av doktorandstudierna var förlagt till Center for Study of Public Choice vid George Mason University och finansierades av Fulbright-kommissionen. År 2005 erhöll han titeln docent från Handelshögskolan i Stockholm, och år 2016 erhölls samma titel från Ekonomihögskolan i Prag. Efter disputationen forskade han vid City-universitetet (1997–2001) och Ratio (2002–2011), för att sedan börja på Institutet för Näringslivsforskning (IFN) 2011. Sedan 2012 är han affilierad till Nationalekonomiska institutionen vid Ekonomihögskolan i Prag. Forskningsinriktningen är politisk och institutionell ekonomi, där fokus framför allt har kommit att ligga på kulturella faktorerers ekonomiska betydelse – särskilt tillit, tolerans och religion. I slutet av 2013 startade IFN det nya forskningsprogrammet *Institutionernas ekonomi*, för vilket Niclas Berggren är programchef. Detta program samlar IFN-forskare som intresserar sig för hur samhällets spelregler i vid mening, inklusive moral och normer samt sociala attityder som tillit och tolerans, uppstår och vilken betydelse de har för ekonomiska utfall som inkomst, tillväxt och entreprenörskap. Under perioden 2012–2019 är Niclas Berggren en av redaktörerna för tidskriften *Ekonomisk Debatt*. Mer information, inte minst om publikationer och aktuell forskning, finns på hans hemsida www.ifn.se/niclasb.

IFN:S FORSKNINGSPROGRAM TJÄNSTESEKTORNNS EKONOMI 2009–2019

HENRIK JORDAHL

Näringslivsrelevans är en ledstjärna för IFN. Forskningen bör behandla de möjligheter och problem som landets företag står inför. Därmed hamnar tjänstesektorn i fokus. Liksom i andra postindustriella länder dominerar tjänstesektorn den svenska ekonomin.

Med 80 procent av sysselsättningen i Sverige är tjänstesektorn egentligen för stor för att studeras på samma sätt som mindre sektorer eller branscher. Forskningsinriktningen är ändå motiverad eftersom det går att anlägga tjänsteperspektiv på de flesta ekonomiska frågor. Tjänster är t.ex. immateriella och därmed omöjliga eller svåra att lagra. För många tjänster gäller att köpare och säljare måste träffas fysiskt; kunderna är med och skapar tjänsterna. Det är inte en slump att urbanisering och befolkningstäthet sammanfaller med tjänstesektorns uppgång. Flera tjänster behöver de stora städernas befolkningstäthet för att uppnå lönsam skala.

Tjänstesektorns storlek innebär även att forskningen måste fokusera på vissa verksamheter och branscher. Valfärdstjänsterna har med tiden kommit att utgöra en tyngdpunkt i forskningsprogrammet. Bland de frågeställningar som berör välfärdssektorn finns forskning om privatiseringar, marknadsmodeller, managementmetoder och etablering av friskolor. Många frågor kretsar kring politikernas och väljarnas val mellan offentlig och privat drift och vilka konsekvenser dessa val får för tjänsternas kostnader och kvalitet. Programmet innehåller även forskningsprojekt om bl.a. minimilöner, anställningsskydd, handel och besöksnäringar.

Forskningsprogrammet startades 2006 som en del av den kraftsamling som följde på Magnus Henreksons tillträde som vd för IFN. Vid starten leddes programmet av Mattias Ganslandt, som efterträddes av nuvarande programchef Henrik Jordahl redan 2007. Almega har varit med som finansiär sedan programmet startade. Bland andra finansiärer kan nämnas Catarina och Sven Hagströmers

stiftelse, Formas, Forte, Handelsrådet, Jan Wallanders och Tom Hedelius stiftelse, Marianne och Marcus Wallenbergs Stiftelse, Ragnar Söderbergs stiftelse och Vetenskapsrådet. Två av projekten om välfärdstjänster finansierades till stora delar av anslag från medlemmar i projektens referensgrupper.

Det här kapitlet beskriver de projekt som har bedrivits inom programmet under de senaste tio åren inklusive några framträdande forskningsresultat samt en avslutande framåtblick. Kapitlet beskriver också de utredningar och populärvetenskapliga publikationer som bidragit till forskningens samhällspåverkan.

PROGRAMMETS PROJEKT 2009–2019

När programmet startade 2006 handlade de första projekten om internationell tjänstehandel, lokalisering av kunskapsintensiva tjänster och reglering av IT-tjänster. Men relativt snart kom fokus att förskjutas mot välfärdstjänster och tjänstesektorns arbetsmarknadsaspekter. Sedan 2009 har 28 projekt – 18 avslutade och 10 pågående – bedrivits inom programmet. Bland de tjänster och näringar som studerats mest finns utbildning, äldreomsorg, handel och besöksnäring. Ett par projekt behandlar betydelsen av personliga egenskaper och humankapital för arbetsmarknadsutfall i tjänsteyrken.

Nedan följer en kortfattad beskrivning av de projekt som bedrivits inom programmet under de senaste tio åren.¹

Industrinära tjänster i den svenska ekonomin. Vad har outsourcing av industrinära tjänster för effekter på produktivitet och arbetsmarknad? Det har funnits utbredda farhågor för att outsourcing flyttar jobb utomlands. Efterfrågan på mindre kvalificerade tjänster har sjunkit medan efterfrågan på mer kvalificerade tjänster istället har ökat. Totalt sett har sysselsättningen i hemländerna inte sjunkit. Det finns även en tendens att löneskillnaderna mellan hög- och lågkvalificerade tjänster i hemlandet ökar. Utflyttningen har haft vissa positiva effekter på produktiviteten i hemlandet genom att företagen lokaliserar produktionen där den är mest effektiv.

COINVEST. Hur bidrar immateriella investeringar till innovationer, konkurrenskraft, tillväxt och produktivitet i Europa? Immateriella investeringar har med några få undantag behandlats som intermediära insatsfaktorer i produktionsprocessen. Detta innebär att de inte antas skapa några varaktiga tillgångar för företag eller ekonomier. Forskarna i projektet samlade in data för ett brett spektrum av immateriella investeringar och inorporerade dessa i ekonomiska prestationsmått i syfte att förbättra vår förståelse av kunskapsdrivna ekonomier och företag.

¹ En redogörelse för programmets tre första år finns i Jordahl (2009).

COINVEST var ett samarbetsprojekt mellan sju europeiska forskningsorganisationer (i Belgien, Bulgarien, Frankrike, Portugal, Storbritannien, Sverige och Tyskland) och finansierades med stöd från Europeiska kommissionen under dess sjunde ramprogram.

Barnomsorgens effekter på det långsiktiga arbetskraftsutbudet. Detta projekt syftade till att studera långsiktiga effekter av subventionerad barnomsorg på arbetskraftsutbud och tillgång till humankapital. Barnomsorg kan ha betydelse för det långsiktiga arbetskraftsutbudet genom att påverka dels barnafödande, dels barns utveckling, hälsa och framtida humankapital. Kunskap om vad som påverkar barnafödandet är viktig i dagens Europa där låga födelsetal och åldrande befolkning ökar försörjningsbördan. I projektet studerades tre frågor: i) hur påverkar barnomsorgskostnader barnafödandet?, ii) hur påverkar förskolan barns och föräldrars hälsa på kort sikt? samt iii) hur påverkar förskolan individens humankapital?

Offentlig och privat produktion av skattefinansierade tjänster. Vilka konsekvenser har valet mellan offentlig och privat drift för tjänsters kostnader och kvalitet? En utgångspunkt är att olika offentliga tjänster lämpar sig olika väl för kontraktssavtalad verksamhet. Skillnader mellan offentlig och privat drift uppstår i ett samspel mellan driftsform, konkurrens och verksamhetens kontraktsförutsättningar. Projektet har bl.a. resulterat i en översiktsartikel om outsourcing av offentligt finansierade tjänster och en empirisk studie av ungdomsvård i kommunal och privat regi.

Offentliga tjänsteköp och regional näringslivsutveckling. Tjänsteinköp står för en betydande och växande del av kommunernas kostnader. Tidigare forskning har främst behandlat hur kvalitet och kostnader påverkas av om offentligt finansierade tjänster utförs av privata företag eller i offentlig regi. Syftet med detta projekt var att gå bortom denna frågeställning och studera hur näringslivets struktur och utveckling varierar med kommunernas beslut om graden av egenproduktion. Speciellt studerades de mekanismer som avgör tjänsteinköps omfattning, såsom politiska och demografiska faktorer.

Offentliga tjänster i väljarnas ögon. I projektet studerades samspelet mellan väljare och politiker kring de offentliga tjänsterna. Hur reagerar väljarna när utbud av och priser på de offentliga tjänsterna förändras? Väljarnas efterfrågan på tjänster som vård, utbildning och omsorg tillgodoses på olika sätt i olika kommuner och landsting. Väljarnas uppfattningar fångades bl.a. med hjälp av intervjuundersökningar, som de svenska valundersökningarna.

Incitament i organisationer och på marknader. Projektet motiverades dels av att det finns en rad frågor kring den offentliga sektorns organisation som endast i blygsam omfattning varit föremål för analys med denna utgångspunkt, dels av att man saknat ett enhetligt konceptuellt ramverk för att studera och analysera hur

incitament bestäms på marknader, i hierarkier/byråkratier och i gränsytan mellan marknader och organisationer. Projektets syfte var att dels utveckla teorin för hur incitament inne i organisationer och på marknader bestäms, dels tillämpa denna teori på frågor kring organisationen av offentlig verksamhet med särskilt fokus på svensk sjukvård.

Fildelning, nöjesindustrin och Ipred-lagen. Efter millennieskiftet minskade den globala musikförsäljningen kraftigt. Musikbranschen har hävdade att den främsta orsaken till detta är illegal fildelning. 2009 implementerades Ipred-lagen i Sverige där syftet var att stävja den omfattande piratkopieringen av främst musik och film. I projektet undersöktes vilka effekter Ipred-lagen hade på illegal fildelning och försäljning av musik och film i Sverige och indirekt effekterna av fildelning på försäljning av film och musik.

Effekter av skolval. I det här projektet undersökte forskarna hur möjligheten att välja mellan olika kommunala skolor påverkade elevernas resultat. Leder skolval och konkurrens till bättre resultat genom att eleverna hittar rätt skola, att alla skolor blir bättre och alla lär sig mer? Eller finns det även förlorare av ökad valfrihet? Sedan början av 1990-talet har elever och föräldrar kunnat välja mellan olika kommunala skolor och friskolor. Enligt tidigare forskning har konkurrensen från friskolorna lett till bättre resultat för alla elever. Effekterna av att välja mellan kommunala skolor har inte undersökts i samma utsträckning, trots att denna reform kan ha haft nog så stora effekter som friskolereformen.

Beskattning och sysselsättning i tjänstesektorn. I projektet undersöktes effekter av de sänkta arbetsgivaravgifterna för ungdomar under perioden 2007–2011 på antalet anställda, antalet arbetstimmar och löner i detaljhandeln. Ekonomisk teori pekar på motverkande effekter av sänkta arbetsgivaravgifter. En sänkning stimulerar efterfrågan på arbetskraft på kort sikt, men på längre sikt kan lönerna drivas upp vid omförhandlingar, vilket minskar sysselsättningen. Projektet bidrog till mer kunskap i främst två avseenden. För det första undersöktes effekter av sänkta arbetsgivaravgifter på variabler som studerats i mycket liten utsträckning eller inte alls i forskningslitteraturen, nämligen egentliga löner (istället för lönesummor per anställd) och arbetstimmar. För det andra låg fokus på ungdomar; en grupp som hittills endast ett fåtal studier har beaktat.

Besöksnäringsskuster i Sverige. Forskarna i projektet har kartlagt besöksnäringen och flera av dess attribut i syfte att illustrera denna sektors lokalisering i svenska kommuner och landsting samt hur lokaliseringen har förändrats med tiden. Projektet innehöll även en djupgående kvantitativ analys av förklaringsfaktorerna till framgång och misslyckande i besöksnäringen för att därigenom erhålla slutsatser som kan användas för investering och planering.

Produktivitet och reglering av nya butiker. Nyetablering av stora *big-box*-butiker tillsammans med en kraftig minskning av totala antalet butiker har varit en

utmärkande trend i detaljhandeln. Det mest kända exemplet är expansionen av Wal-Mart som bl.a. har visats leda till lägre priser och utslagning av små butiker i USA, den s.k. Wal-Mart-effekten. Om än i mindre skala och med en mer restriktiv reglering av nya butiker har detaljhandeln i Europa följt samma trend. När projektet inleddes fanns det inte mycket forskning om hur produktivitet i handeln kan mätas och vilken roll *big-box*-butiker och reglering av nya butiker haft för handelns utveckling. Med hjälp av detaljerade data över alla dagligvarubutiker i Sverige belyste projektet betydelsen av marknadsmakt och strategisk interaktion mellan butiker på lokala marknader för att mäta produktivitet på ett korrekt sätt.

Från välfärdsstat till välfärdssamhälle. Detta projekt om hur det svenska systemet för produktion av välfärdstjänster kan förbättras drev IFN tillsammans med SNS – Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. Projektet innehöll forskning bedriven på IFN och av utomstående forskare, samt populärvetenskap och offentliga seminarier som publicerades och anordnades av SNS. Forskningsprojektets fokus var den genomgripande omvandling i produktionen av välfärdstjänster som skett i Sverige sedan slutet av 1980-talet. Konkurrens har införts på en rad olika välfärdsområden och privata aktörer har kompletterat den offentliga sektorn som utförare. Projektets syfte var att bidra med forskningsbaserade förslag om hur det svenska systemet för produktion av välfärdstjänster kan förbättras.

Strategisk positionering i dagligvaruhandeln. En stor del av de investeringar som görs i dagligvaruhandeln syftar till att öka differentieringen butiker emellan vad gäller storlek, geografiskt läge och service. Tillsammans med stora butiker i tätorternas utkanter finns i dag en trend mot att utveckla mindre butiksformat som ligger geografiskt nära konsumenten. Det övergripande syftet med detta forskningsprojekt var att göra en dynamisk analys av efterfrågan och marknadsstruktur i svensk dagligvaruhandel. Projektet bestod av två delar. Den första delen bestod av en ingående analys av konsumenternas val och värdering av olika butiksformat utifrån ett geografiskt perspektiv. Den andra delen behandlade företagsstrategier och kostnader för att etablera, omfördela och ta bort butiker från lokala marknader. En unik kombination av databaser som täcker alla dagligvarubutiker i Sverige under perioden 2001–2010 användes.

Innovationer i besöksnäringen. I projektet studeras implementeringen och lokaliseringen av innovationer i besöksnäringen. I steg ett identifierades innovationer inom besöksnäringen som överensstämmer med internationella vetenskapliga och branschmässiga definitioner. I steg två samlade forskarna in detaljerade data för den svenska besöksnäringen genom att kartlägga en bred referensgrupp. I projektets tredje och sista steg genomfördes en kvantitativ analys av innovationssatsningar inom den svenska besöksnäringen inklusive beräkningar av vilken avkastning dessa satsningar har gett.

Beteendenaspekter av institutionell design. Forskningsprojektet syftade till att studera beteendemässiga aspekter av institutionell design, med utgångspunkten att en institution är en formell och centraliserad struktur. Det finns många exempel på sådana institutioner: hur man skapar centraliserade anbudsförfaranden vid offentlig upphandling, hur man designar auktioner för spektrumlicenser, hur man fördelar skolplatser givet föräldrarnas preferenser för skolor eller hur man organiserar centraliserade institutioner för organtransplantationer.

Beroende på hur de formella regelverken utformas kommer agenternas (exempelvis företag, föräldrar eller sjukhus) beteende med stor sannolikhet att påverkas. Det kan finnas strategiska hänsynstaganden eller dynamiska effekter som agenterna försöker anpassa sitt beteende efter. Forskningsprojektet inriktades mot två fokusområden: (i) hur formella och centraliserade institutioner ska utformas givet att specifika mål ska uppnås och (ii) vilka beteendenaspekter som följer av specifika institutionella utformningar.

Friskolornas val av etableringsort. Syftet med projektet var att undersöka friskolornas val av etableringsort, och hur detta val påverkas av faktorer som varierar mellan geografiska områden. Närmare bestämt undersöktes om exempelvis kommunernas resurstilldelning och attityder till friskolor, liksom bakgrunden hos eleverna i närområdet, påverkar sannolikheten att en friskola etableras i ett visst område. I projektet studerades också om etableringsmönstret skiljer sig åt mellan olika typer av fristående skolor.

Framtidens välfärdstjänster. Under de senaste åren har välfärdstjänsterna hamnat allt högre upp på den politiska dagordningen. Speciellt omdebatterat har förslaget om en vinstbegränsning i hela välfärdssektorn varit. Den statliga Välfärdsutredningens förslag (SOU 2016:78) riskerade att innebära en avveckling av många välfärdsföretag. Behovet av välfärdsforskning är med andra ord stort. Inom projektet studerades styrning och ledning av välfärdstjänster, effektivitetsskillnader vid tjänsteproduktionen samt marknadsmodeller och konkurrensformer. Syftet var att producera forskning som kan fungera som kvalificerat beslutsunderlag i frågor om välfärdssektorns reglering.

Ägandeformer, etablering och konkurrens på tjänstemarknader i stad och landsbygd. Forskarna i det här projektet studerar hur ägandeformer, etablering och konkurrens påverkar produktivitet och effektivitet inom hemtjänsten och detaljhandeln. För hemtjänsten används nya data insamlade från ett antal svenska kommuner. Databasinsamlingen bygger på de senaste årens digitalisering med nya system för att mäta hemtjänstpersonalens arbetstid elektroniskt. För detaljhandeln har forskarna tillgång till omfattande och detaljrika databaser över samtliga dagligvarubutiker i Sverige sedan år 2001. En sådan databas, med uppgifter om ägare, butikstyp, omsättning och försäljningsyta, möjliggör utförliga analyser på butiksnivå.

Minimilöner och efterfrågan på lågutbildad arbetskraft. Syftet med detta projekt är att undersöka vilka effekter minimilönerna har på sysselsättning och andra utfall på arbetsmarknaden, särskilt för lågutbildad arbetskraft. Sverige har haft ett stort inflöde av nyanlända under de senaste decennierna och många i denna grupp har svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Ett syfte med projektet är att undersöka hur minimilöner påverkar arbetslöshet bland nyanlända i Sverige. Ett annat syfte är att undersöka arbetsmarknadsutsikterna för lågutbildad arbetskraft bland inrikes och utrikes födda. Slutligen studeras sambanden mellan företagens finansiella situation och deras efterfrågan på arbetskraft när minimilöner förändras.

Anställningsskydd. Projektet studerar vilka effekter lagstiftningen om anställningsskydd har – i Sverige och i andra länder. Ett första syfte är att kartlägga och kritiskt diskutera den omfattande internationella forskningen på området och att identifiera kunskapsluckor. Ett andra syfte är att undersöka vilka effekter anställningsskyddet har för den svenska arbetsmarknadens funktionssätt och för svenska multinationella företag i andra länder. Reformen av LAS år 2001, då företag med upp till tio anställda fick möjlighet att undanta två personer från turordningsreglerna vid uppsägningar på grund av arbetsbrist, möjliggör en undersökning av hur de ändrade reglerna påverkade sysselsättningsmöjligheterna för arbetslösa och deltagare i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Forskarna studerar även hur skillnader i anställningsskyddet mellan länder och över tiden påverkar sysselsättningen i svenska multinationella företag. Slutligen studeras arbetsmarknadsutsikterna för visstidsanställda, en grupp där ungdomar och utrikesfödda är starkt överrepresenterade.

Utvärdering av styrmedel för hållbar regional utveckling. Tillgången till kommersiell service i både landsbygd och städer är avgörande för en hållbar regional utveckling i hela landet. Exempel på styrmedel är en nyligen införd subvention till företag i glesbygd och regional planering av nyetableringar. Syftet med projektet är att utvärdera och kvantifiera effekterna av sådana styrmedel för konsumenter, företag och samhället som helhet. I projektet används data över alla svenska tjänsteföretag för att utvärdera styrmedel som kontrolleras direkt av beslutsfattare.

Shopping för förändring. Projektet syftar till att undersöka detaljhandelns betydelse för stads- och landsbygdsutvecklingen i Sverige. Analysen utnyttjar mycket stora mängder geografiskt kodade mikrodata för svenska regioner, kommuner och stadsdelar för att identifiera effekter på sysselsättning, stads- och landsbygdsutveckling samt platsers attraktivitet. Forskarna tillämpar kvantitativa metoder på detaljerad geografisk nivå. De tre forskningsfrågorna utgår från olika geografiska nivåer: (i) detaljhandelns betydelse för arbetsmarknaden i kommuner eller regioner, (ii) detaljhandelns betydelse för stads- och landsbygdsutvecklingen samt (iii)

huruvida platsers attraktivitet handlar om samspelet mellan läget och konsumtionsmöjligheter i kommuner och regioner i Sverige.

Personlighetens betydelse för utfall på arbetsmarknaden. I jobbannonser betonas ofta personliga egenskaper som stresstålighet, självdisciplin och social förmåga. De empiriska beläggen för att andra personliga egenskaper än intelligens påverkar utfallet på arbetsmarknaden är dock förvånansvärt svaga. En möjlig orsak till detta är att de flesta studier av personlighet och utfall på arbetsmarknaden använder personlighetsmått som bygger på enkätsvar. I projektet använder forskarna ett mått på personlighet från den militära mönstringen i Sverige. Måttet avser att beskriva de mönstrandets förmåga att klara av de psykologiska påfrestningarna av militärtjänst och bedöms av en psykolog efter en personlig intervju. Måttet kan även förväntas fånga personliga egenskaper som är viktiga på den civila arbetsmarknaden.

Det kunskapsrika företags framväxt. Ofta betonas den centrala betydelse som medarbetarnas kunskaper – s.k. humankapital – har för företagets produktivitet. I detta projekt studeras fördelningen av humankapital mellan olika företag över tid; i vilken grad detta beror på ökad specialisering vad gäller vilka arbetsuppgifter som utförs på företagen, alternativt att de särskilt humankapitalstarka inom olika yrkesgrupper koncentreras till vissa företag. Det visar sig att runt hälften av den ökade lönespridningen mellan företag under de senaste 20 åren kan hänföras till att arbetskraft med mycket humankapital i allt högre grad koncentreras till vissa företag.

Skolreformer. Den svenska vänstern och högern har samfällt genomfört flera av de senaste decenniernas framträdande reformer av skolväsendet. Både vänster- och högerpolitiker har varit skeptiska till lärarnas inflytande och ofta sett det som ett hinder för elevernas frihet och lärande. Detta kom till uttryck bl.a. i 1992 års borgerliga friskolereform som har befästs av senare socialdemokratiska regeringar. Friskolereformen syftade till att stärka elevernas kunskaper, men innehöll luckor som även öppnade för konkurrens genom betygsinflation. En annan viktig ändring av spelplanen är den postmoderna och socialkonstruktivistiska kunskapssyn som både vänstern och högern har skrivit in i skolans läroplaner sedan 1960-talet. Projektet försöker utröna hur de skolreformer som har genomförts i politiskt samförstånd har påverkat skolan, lärarna och eleverna.

Konkurrens och etableringsbeslut i hemtjänsten. Närmare 20 procent av alla omsorgstagare i hemtjänsten får service och omsorg levererade av en privat utförare. Användningen av privata utförare skiljer sig dock stort mellan tät- och glesbefolkade kommuner. Anledningen kan vara att de vinstdrivande privata utförarna föredrar att etablera sig på de marknader där brukarunderlaget är stort och där avstånden mellan brukarna är små. Privata utförarens marknadsandel kan skilja sig beroende på befolkningstäthet även inom kommuner. Många kommuner till-

låter privata utförare att endast etablera sig i geografiskt avgränsade kommunelar. Syftet med projekt är att studera de privata utförarnas inomkommunala etableringsbeslut.

Välfärdsteknik och styrning: tillit, kontroll och tjänstekvalitet. Välfärdsteknik, som nattkameror och elektronisk tidmätning i hemtjänsten, syftar i många fall till att höja tjänstekvaliteten för brukarna, men kan också underlätta övervakning och kontroll av de anställda. Ökad kontroll riskerar att försvaga personalens inre motivation. Utifrån det perspektivet försöker forskarna i projektet besvara fyra frågor om införandet, implementeringen och konsekvenserna av välfärdsteknik i svenska kommuner och landsting: (i) när och varför införs välfärdsteknik?, (ii) hur implementeras tekniken i form av ledning, stödtjänster och ekonomisk styrning?, (iii) vilka blir konsekvenserna för tjänsternas brukare, de anställda och skattebetalarna? samt (iv) vad kännetecknar framgångsrika och misslyckade exempel på införda välfärdstekniker?

NÅGRA FRAMTRÄDANDE FORSKNINGRESULTAT

Betydelsen av ett tjänsteperspektiv illustreras tydligast i det EU-finansierade samarbetsprojektet COINVEST där Harald Edquist deltog för IFN:s räkning. Hans svenska beräkningar publicerades i tidskriften *Review of Income and Wealth* (Edquist 2011). En stor andel av de immateriella investeringarna utgörs av kunskapsintensiva tjänster. Därmed finns det risk för att underskatta dessa tjänsters betydelse för ekonomin. De minskade investeringarna i den svenska ekonomin sedan 1960 förklaras sannolikt till stor del av tjänstesektorns ökande omfattning. När immateriellt kapital inkluderas i s.k. tillväxtbokföring står det för en tredjedel av arbetsproduktivitetstillväxten 1995–2004 och den oförklarade delen av produktiviteten halveras.

Att näringslivet förändras visas även i en studie av Christina Håkanson, Erik Lindqvist och Jonas Vlachos (2019), som är under publicering i *Journal of Human Resources*. Författarna visar att arbetstagarna under perioden 1986–2008 i allt större utsträckning har sorterats efter sin förmåga. Expansionen av informations- och kommunikationsteknik utgör den huvudsakliga förklaringen till den ökade sorteringen och innebär att skillnaderna i de anställdas förmåga är större mellan än inom företag. Ungefär hälften av de ökade löneskillnaderna mellan företag kan förklaras av skillnader i hur företag bedömer de anställdas förmåga. Detta beror både på att sorteringen ökat och på att sambandet mellan företagens lönenivå och de anställdas förmågor blivit starkare.

Välfärdstjänster har behandlats i flera av programmets forskningsprojekt. Bland annat har Fredrik Andersson, Henrik Jordahl och Jens Josephson (2019) sammanställt forskningslitteraturen om den offentliga sektorns köp av tjänster.

Deras granskning är inriktad på tjänsternas kontraktproblem. För tjänster med små kontraktproblem ger tjänsteköpen relativt fördelaktiga utfall. För tjänster med stora kontraktproblem är bilden inte lika tydlig och offentlig produktion framstår i många fall som mer fördelaktig.

Välfärdstjänsterna har också studerats ur ett politiskt perspektiv. Privata utförare av välfärdstjänster har större marknadsandelar i kommuner med högermajoritet än i kommuner med vänstermajoritet. Det gäller både för vinstsyftande och ideella utförare. Genom att jämföra förskolan och grundskolan fram till 2006 visar Mikael Elinder och Henrik Jordahl (2013a) att kommunpolitiker agerar mer ideologiskt vid etablering av skolor än vad föräldrar gör när de väljer skolor till sina barn. I opinionsundersökningar finns ett liknande mönster av att politiker har mer polariserade inställningar till privatiseringar än vad väljarna har (Elinder och Jordahl 2013b).

Två närliggande artiklar i programmet behandlar de långsiktiga effekterna av skolval. Möjligheterna att välja skola ökade dramatiskt för många elever efter politiska beslut i början av 1990-talet. Forskarna finner att elever som fick fler skolor att välja mellan fick något högre betyg i slutet av grundskolan, men dessa resultat syns inte på senare utfall som universitetsutbildning, sysselsättning, kriminalitet och hälsa. (Wondratschek, Edmark och Frölich 2013). Elever från familjer med låga inkomster vann i viss mån på de utökade valmöjligheterna. Men skillnaderna mellan inkomstgrupper och den genomsnittliga reformeffekten var små (Edmark, Frölich och Wondratschek 2014).

Skolan har också studerats i flera artiklar av Johan Wennström. Övergripande teman är konvergensen mellan vänstern och högern i skolpolitiken och brister i skolmarknadens reglering. En artikel i *Journal of Institutional Economics*, skriven tillsammans med Magnus Henrekson, söker förklaringar till den svenska skolans allvarliga problem i form av sjunkande kunskaper, betygsinflation, ökad psykisk ohälsa och lärarbrist (Henrekson och Wennström 2019). Som grundorsak framhålls den läroplan som nedvärderar ämneskunskaper, ger elever för stort ansvar och försvagar lärarrollen. När denna kunskapssyn kombineras med marknadsreformer uppstår incitament för skolorna att konkurrera med annat än kunskaper.

Per Skedinger har själv och tillsammans med kollegor publicerat flera artiklar om minimilöner och deras sysselsättningseffekter. Skedinger (2015) visar att fler anställningar avslutas när minimilönerna höjs och att denna effekt är koncentrerad till lågavlönade och deltidsanställda. Lundborg och Skedinger (2016) studerar en omfattande enkätundersökning där svenska arbetsgivare svarar på frågor om sina attityder till och erfarenheter av att anställa flyktingar. Majoriteten av företag ser inte minimilöner som något hinder för att anställa flyktingar. Däremot anger företag som har anställt många flyktingar att sänkta löner skulle ge möjlighet till betydligt fler anställningar.

Två studier av nyetableringsregleringar i handeln kombinerar dynamiska, strukturella och teoretiska modeller med omfattande analys av data. Florin Maican och Matilda Orth (2015) beräknar att mer liberala inträdesregleringar i detaljhandeln skulle öka den framtida produktiviteten, speciellt för små butiker och marknader. Studien utsågs till årets bästa artikel i *International Journal of Industrial Organization* 2015. I en liknande studie av dagligvaruhandeln uppskattar författarna att välfärden ökar när konkurrensen stimuleras av lägre inträdeskostnader. Därmed framstår det som en dålig idé att skydda små butiker genom att tvinga stora butiker att betala licensavgifter (Orth och Maican 2018). En kartläggning av detaljhandelns utveckling över tid och i geografiskt hänseende har genomförts av andra forskare i programmet (Öner, Klaesson och Pugatšova 2017).

BÖCKER, UTREDNINGAR OCH POPULÄRVETENSKAP

Förutom vetenskapliga artiklar och rapporter har programmet resulterat i en strid ström av böcker, utredningar, policyrapporter, populärvetenskap och debattartiklar. Redan 2010 redogjorde Per Skedinger för forskningen om anställningsskydd i en uppmärksam bok där Assar Lindbeck skrev förordet. Flera av programets forskare medverkade i antologin *Den svenska tjänstesektorn* som gavs ut av Studentlitteratur 2012 efter ett samarbete mellan IFN och IVA (Jordahl 2012). Inom ramen för ett annat samarbetsprojekt, den gången med SNS, utkom 2013 antologin *Välfärdstjänster i privat regi* (Jordahl 2013), liksom flera rapporter om bl.a. värdet av information i skolsystemet samt om styrning och ledning inom vård och omsorg. Den bok som rönt störst uppmärksamhet och intresse är förmodligen *Kunskapssynen och pedagogiken*, som kritiserar dagens skolparadigm med elevcentrerad undervisning till förmån för strukturerad ämnesdefinierad undervisning med resultatmätning (Henrekson 2017). Slutligen kan nämnas att Mårten Blix och Henrik Jordahl befinner sig i slutskedet av arbetet med en bok om den svenska välfärdssektorn för en internationell publik.

Statens offentliga utredningar (SOU) och rapporter för Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (ESO) intar en särställning när det gäller den politiska beslutsprocessen. Forskarna i programmet har sedan 2009 författat fyra ESO-rapporter (om privat äldreomsorg, digitalisering i sjukvården, etablering av friskolor och institutionsplacering av ungdomar) samt skrivit ett kapitel i en SOU (om utsatta barn i skolan). Lovisa Persson medverkade som en av tre författare i SNS senaste konjunkturrådsrapport som hade kommunernas framtid som tema. Andra policyrapporter av programmets forskare har publicerats av bland annat Entreprenörskapsforum, Fores, LO och Svenskt Näringsliv.

Forskarna i programmet har även varit flitiga skribenter i *Ekonomisk Debatt*. Inte mindre än åtta artiklar har publicerats i denna svenska tidskrift sedan 2009,

bl.a. om maxtaxan i barnomsorgen (Elinder, Jordahl och Poutvaara 2009; Mörk, Sjögren och Svaleryd 2009), outsourcing av producenttjänster (Svensson 2010) och produktiviteten i tjänsteföretag (Maican och Orth 2018).

AVSLUTNING

I skrivande stund är 17 IFN-anknutna forskare verksamma i forskningsprogrammet Tjänstesektorns ekonomi. De kommer sannolikt ha all anledning att ställa liknande frågor i framtiden. Mycket tyder på att tjänstesektorn som helhet inklusive de skattefinansierade tjänsterna kommer att växa i förhållande till den övriga ekonomin. Genom att ge kvalificerade forskare förutsättningar att studera dessa områden bidrar IFN till att de näringslivrelevanta inslagen i svensk nationalekonomisk forskning upprätthålls.

REFERENSER

- Andersson, Fredrik, Henrik Jordahl och Jens Josephson (2019), "Outsourcing Public Services: Contractibility, Cost, and Quality". *CESifo Economic Studies*, under utgivning.
- Edmark, Karin, Markus Frölich och Verena Wondratschek (2014), "Sweden's School Choice Reform and Equality of Opportunity". *Labour Economics* 30(October), 129–142.
- Edquist, Harald (2011), "Can Investment in Intangibles Explain the Swedish Productivity Boom in the 1990s?". *Review of Income and Wealth* 57(4), 658–682.
- Elinder, Mikael och Henrik Jordahl (2013a), "Political Preferences and Public Sector Outsourcing". *European Journal of Political Economy* 30(June), 43–57.
- Elinder, Mikael och Henrik Jordahl (2013b), "Kommunpolitikens beslut och brukarnas val". Kapitel 5, sid. 143–164 i Henrik Jordahl, red., *Välfärdstjänster i privat regi: Framväxt och drivkrafter*. Stockholm: SNS Förlag.
- Elinder, Mikael, Henrik Jordahl och Panu Poutvaara (2009), "Själviska och framåtblickande väljare – Hur många röster köpte maxtaxan i barnomsorgen?". *Ekonomisk Debatt* 37(2), 6–12.
- Henrekson, Magnus, red. (2017), *Kunskapssynen och pedagogiken*. Stockholm: Dialogos Förlag.
- Henrekson, Magnus och Johan Wennström (2019), "'Post-Truth' Schooling and Marketized Education: Explaining the Decline in Sweden's School Quality". *Journal of Institutional Economics*, publicerad online.
- Håkanson, Christina, Erik Lindqvist och Jonas Vlachos (2019), "Firms and Skills: The Evolution of Worker Sorting". *Journal of Human Resources*, under utgivning.

- Jordahl, Henrik (2009), "Forskningsprogrammet Tjänstesektorns ekonomi". Kapitel 40, sid. 484–492 i Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009 – Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Jordahl, Henrik, red. (2012), *Den svenska tjänstesektorn*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Jordahl, Henrik, red. (2013), *Välfärdstjänster i privat regi – Framväxt och drivkrafter*. Stockholm: SNS Förlag.
- Lundborg, Per och Per Skedinger (2016), "Employer Attitudes towards Refugee Immigrants: Findings from a Swedish Survey". *International Labour Review* 155(2), 315–337.
- Maican, Florin och Matilda Orth (2015), "A Dynamic Analysis of Regulation and Productivity in Retail Trade". *International Journal of Industrial Organization* 40(May), 67–80.
- Maican, Florin och Matilda Orth (2018), "Entry Regulations, Welfare and Determinants of Market Structure". *International Economic Review* 59(2), 727–756.
- Mörk, Eva, Anna Sjögren och Helena Svaleryd (2009), "Effekter av barnomsorgsavgifter på barnafödandet". *Ekonomisk Debatt* 37(2), 59–69.
- Skedinger, Per (2010), *Employment Protection Legislation: Evolution, Effects, Winners and Losers*. Cheltenham, UK och Northampton, MA: Edward Elgar.
- Skedinger, Per (2015), "Employment Effects of Union-Bargained Minimum Wages". *International Journal of Manpower* 36(5), 694–710.
- SOU 2016:78. *Ordning och reda i välfärden*. Betänkande av Välfärdsutredningen. Stockholm: Regeringskansliet och Wolters Kluwer.
- Svensson, Roger (2010), "Outsourcing av producenttjänster". *Ekonomisk Debatt* 38(6), 43–56.
- Wondratschek, Verena, Karin Edmark och Markus Frölich (2013), "The Short- and Long-Term Effects of School Choice on Student Outcomes – Evidence from a School Choice Reform in Sweden". *Annals of Economics and Statistics* 111/112, 71–101.
- Öner, Özge, Johan Klaesson och Olga Pugatšova (2017), "En vitbok om kommunernas detaljhandelsmarknader – uppgång och fall?". Rapport. Stockholm: IFN och Handelsrådet.

FÖRFATTARPRESANTATION

Henrik Jordahl är forskare och programchef på IFN. Han disputerade 2002 vid Uppsala universitet på avhandlingen *Essays on Voting Behavior, Labor Market Policy, and Taxation*. Därefter har han fortsatt att undervisa och handleda studenter i Uppsala.

Henrik Jordahl rekryterades till IFN 2006 och blev chef för forskningsprogrammet Tjänstesektorns ekonomi 2007. År 2019 tillträdde han en professur i nationalekonomi vid Örebro universitet. Henrik Jordahl är affilierad med Uppsala Centre for Fiscal Studies och med de internationella forskarnätverken CESifo och IZA samt ledamot av Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA). Mellan 2012 och 2015 var han forskningsledare vid SNS för ett program om välfärdssektorn.

Henrik Jordahls huvudsakliga forskningsområde är skattefinansierade välfärdstjänster, speciellt frågor om driftsformer, valfrihet, kvalitet, samt styrning och ledning. För närvarande arbetar han bl.a. med att färdigställa en bok om den svenska välfärdssektorn för en internationell publik.

IFN:S FORSKNINGSPROGRAM ELMARKNADENS EKONOMI 2007–2019*

THOMAS TANGERÅS

Avregleringen av den nordiska elmarknaden inleddes 1991 då Norge införde ett marknadssystem för elhandel. Sverige, Finland och Danmark anslöt kort därefter och sedan 2000 utgör Norden en gemensam elmarknad. Avregleringen skedde inte utan motstånd. Många ifrågasatte om konkurrens på elmarknaden överhuvudtaget kunde fungera. Forskningen om elmarknaden kring millennieskiftet var delvis ett svar på dessa frågor genom att visa på fördelar med en avreglerad elmarknad och genom att föra en diskussion kring hur marknaden borde organiseras för att uppnå dessa fördelar. Forskningsprogrammet Elmarknadens ekonomi startades 2007 i syfte att upprätthålla och vidareutveckla kompetensen i Sverige kring den ekonomiska forskningen om elmarknader.

Syftet med detta kapitel är att redovisa forskningen inom elprogrammet fram till hösten 2019. För att bättre förstå denna i många stycken starkt specialiserade forskning, är det en fördel med viss bakgrundskunskap om den nordiska elmarknaden. Kapitlet inleds därför med en kortfattad historisk beskrivning av orsakerna till varför elmarknaden blev avreglerad och en redogörelse för hur den nordiska elmarknaden är uppbyggd. Därefter följer en redovisning av forskningen inom programmet. I elprogrammet bedrivs forskning om elmarknadens båda huvudben – den avreglerade marknaden för elproduktion och den reglerade marknaden för överföring av el. Elprogrammet har särskilt en rad projekt som rör omställningen mot ett energisystem helt baserat på förnybar elproduktion.

Forskarna inom elprogrammet ingår i centrala forskningsnätverk och samarbetar med flera av världens ledande forskare om energimarknader. Dessa samarbeten bidrar till att sprida forskningen och säkerställa dess relevans och kvalitet. Ett viktigt uppdrag har varit att bidra till utbildning av nya forskare med kompetens inom området. I kapitlet redovisas dessa internationella nätverk, forsk-

---

* Ett stort tack till Pär Holmberg, Erik Lundin och Magnus Henrekson för kommentarer och synpunkter.

ningssamarbeten och insatser för att främja forskning om elmarknader. Att göra forskningsresultaten tillgängliga för allmänheten är en självklar del av arbetet. De många insatser som gjorts för att sprida forskningsresultaten utanför forskarsamhället sammanfattas i ett avsnitt. Kapitlet avslutas med en kort redogörelse för hur programmet finansierats.

VARFÖR BLEV DEN NORDISKA ELMARKNADEN AVREGLERAD?

Som ett av de första länderna i världen etablerade Norge 1991 ett omfattande marknadssystem för handel med el. Beslutet att avreglera elmarknaden byggde på ett missnöje med att den befintliga elförsörjningen var så ineffektiv (Bye och Johnsen 1991; Bye och Hope 2005, 2007). Det fanns inget samband mellan värdet av att investera i ny produktion och nätkapacitet å ena sidan och kostnaden för dessa investeringar å andra sidan. I stället hade man ökat kapaciteten i syfte att tillhandahålla elintensiv industri med billig el. Industrin hade leveranskontrakt till priser som vida understeg den långsiktiga produktionskostnaden för deras förbrukning.

Underskottet täcktes till viss del av hushåll och mindre verksamheter som betalade upp till fyra gånger så mycket för elen som den elintensiva industrin. Men dessa överpriser var inte tillräckliga för att kompensera för underpriserna till den elintensiva industrin. Därför fick elbolagen även direkta subventioner och mycket av ansvaret för investeringarna föll på det statligt ägda elbolaget Statkraft. Elbolagen hade få alternativ när de väl hade uppfyllt sina leveranskrav till industrin. Exempelvis kunde många producenter inte exportera överskottsel utomlands eftersom de inte hade tillgång till det högspända transmissionsnätet. Följden blev slöseri med el och att vattenkraftverk släppte vatten direkt ut i havet. Viss produktion exporterades förvisso utomlands, men till priser långt under de priser norska konsumenter fick betala. Överinvesteringarna och slöseriet med vattenkraften kunde helt enkelt inte fortsätta.

Lösningen på problemen med elförsörjningen blev att avreglera elmarknaden. Beslutet underlättades av att vissa norska producenter redan hade erfarenhet av marknadsbaserad prissättning av el. Den så kallade Samkjøringsmodellen hade använts sedan 1972 för att hantera regionala obalanser i elproduktionen. Grundstenarna i den norska avregleringen var:

- Etablera en oberoende elbörs för att handla el på marknadsmässiga villkor.
- Säkerställa full tillgång till transmissionsnätet på samma villkor för alla marknadsaktörer.
- Uppdelning av det statliga elbolaget i en produktionsdel (Statkraft) och en del som äger och driver transmissionsnätet (Statnett).
- Effektivare reglering av de regionala och kommunala distributionsnäten för el.

Sverige genomförde i början på 1990-talet vissa strukturella åtgärder som liknade de norska. Till exempel hade man brutit upp det statliga elbolaget i Vattenfall, som står för elproduktionen, och Svenska Kraftnät (SvK), som äger det svenska transmissionsnätet. I Sverige var de flesta överens om att det inte kortsiktigt fanns några argument för att avreglera elmarknaden eftersom den redan fungerade på ett kostnadseffektivt sätt (Högselius och Kaijser 2007). Bekymret var istället att man hade överinvesterat i ny elproduktion. Syftet med en avreglering var att investeringar på elmarknaden i framtiden skulle ske på marknadsmässiga grunder utifrån priserna på elmarknaden. Norge och Sverige bildade således världens första gränsöverskridande elmarknad genom skapandet av den gemensamma elbörsen *Nord Pool* år 1996.

Finland avreglerade elmarknaden kort efter Sverige och blev medlem av Nord Pool 1998. Sedan anslöt sig Danmark år 2000. Argumenten var snarlika de som anfördes för att avreglera elmarknaderna i Norge och Sverige. Besluten underlätades sannolikt av att det redan fanns en etablerad börs för handel med el. Tio år senare anslöt sig även de baltiska staterna. Estland blev en del av Nord Pool 2010, Litauen 2012 och Lettland året efter. Nord Pool integrerades sedan med den gemensamma europeiska elmarknaden 2014.

DEN NORDISKA ELMARKNADEN I KORTA DRAG

Elmarknaden består i själva verket av en mängd delmarknader som samverkar för att säkerställa att det vid varje tidpunkt är balans mellan produktionen och konsumtionen av el. På elmarknaden bestäms priserna för elproducenter och slutkunder. Handeln för fysisk el kompletteras med en finansiell marknad där man med terminskontrakt kan prissäkra framtida elleveranser. Exempelvis är de långsiktiga terminspriserna viktiga signaler för att bestämma lönsamheten av investeringar i ny produktionskapacitet. Till detta kommer komplementära marknader såsom marknaden för elcertifikat som syftar till att uppnå Sveriges politiska mål för förnybar elproduktion.

Den mesta av elen som produceras och förbrukas i Norden, inklusive import och export, handlas på Nord Pool. Den viktigaste av Nord Pools marknader är *Elspot*. Elspot är i sin tur indelad i femton lokala marknader eller elområden. Fem av dessa ligger i Norge, fyra i Sverige och två i Danmark. De resterande fyra medlemsländerna utgör var sitt elområde. De regionala elmarknaderna i resten av Europa har en likartad indelning, men oftast utgör varje land ett eget elområde. Elspot är av fundamental betydelse för den nordiska elmarknaden. Detta gäller inte bara på grund av storleken på Elspot i form av handlade volymer, men även därför att Elspot bestämmer priset på andra viktiga marknader. Exempelvis sätts elpriset till slutkunderna i de olika elområden som ett fast påslag på Elspot-priset

för det angivna elområdet och det enhetliga *systempriset* på Elspot fungerar som referenspris för terminskontrakten på den nordiska elmarknaden.

Elspot fungerar på följande sätt. Varje dag, senast klockan 12.00, mottar Nord Pool rapporter från nätägarna där de anger kapaciteten på transmissionsnätet som binder ihop de olika elområden samt utlandsförbindelserna till kontinenten. Dessa kapaciteter anges för varje timme nästkommande dygn. Samtidigt anger elproducenterna en säljkurva som beskriver hur mycket man är villig att producera till olika priser för varje elområde och för varje enskild timme påföljande dygn. På motsvarande sätt lämnar återförsäljare och större elkonsumenter in köpkurvor där de anger hur mycket el de är villiga att köpa till olika priser timme för timme och i varje elområde det nästkommande dygnet. Säljare och köpare är endast tillåtna att bjuda i de elområden där de har produktions- respektive förbrukningskapacitet. Nord Pool slår därefter ihop alla säljkurvor i alla elområden för att beräkna den totala utbudskurvan för hela den nordiska elmarknaden för varje timme påföljande dygn. På motsvarande sätt aggregeras köpkurvorna för att beräkna marknadens totala efterfrågekurva. Det timvisa systempriset för el uppstår där dessa två kurvor korsar varandra och utbudet därmed är lika med efterfrågan.

Systempriset utgör marknadspriset på Elspot för den gällande timmen i fall elnätet har tillräcklig kapacitet att hantera de beräknade elflöden som uppstår mellan elområdena. Om kapaciteten inte räcker till uppstår flaskhalsar i elnätet. Detta inträffar särskilt ofta under timmar med hög förbrukning då importkapaciteten till tätbebyggda områden som södra Sverige är otillräcklig för att möta den efterfrågan som uppstår vid systempriset. Nord Pool räknar då om marknaden med utgångspunkt i utbuds- och efterfrågekurvorna för varje elområde i syfte att klara marknaden på de olika elområdena med hänsyn till flaskhalsarna i systemet. De olika elområdena utgör då lokala marknader med lokala elpriser. Elområdespriserna skiljer sig åt genom att vara högre i importbegränsade än exportbegränsade elområden. Varje timme kan det finnas upp till 15 olika elområdespriser på Elspot.

Priserna på Elspot kan sättas så mycket som 36 timmar innan leverans och mycket kan hända på den tiden. Efterfrågan på el kan skifta till följd av att vädret blir kallare eller varmare än förväntat. Den kraftiga ökningen av vindkraft de senaste åren har gjort det svårare att förutspå behovet av kärnkraft och vattenkraft eftersom lokala vindförhållanden i hög grad är oförutsägbara lång tid i förväg. Även andra oförutsedda händelser, exempelvis störningar i produktionen, kan påverka möjligheten att leverera el. Både elproducenter och elhandlare kan därför behöva ändra den planerade produktionen och förbrukningen. För att tillåta sådan ombalansering har Nord Pool skapat den kortsiktiga marknaden *Elbas*. Elbas öppnar två timmar efter att Elspot har stängt klockan 12.00 och är i gång fram till en timme före leverans. Elbas fungerar ungefär som en aktiemarknad där köpare

och säljare kontinuerligt kan lägga bud att köpa eller sälja el.

Produktion och förbrukning måste kontinuerligt balanseras mycket noga i hela systemet för att undvika störningar i nätet och elavbrott. I varje land ansvarar en systemoperatör för att säkerställa den momentana elbalansen inom landet. De nationella systemoperatörerna samarbetar för att den nordiska marknaden ska fungera. I Europa är det vanligt att företaget som äger transmissionsnätet även är systemoperatör. I Sverige är detta Svenska Kraftnät (SvK). En timme innan leverans tar SvK över ansvaret för marknaden från Nord Pool. SvK upprätthåller balansen i elsystemet främst med hjälp av olika marknader för balanskraft och upphandlad reservkapacitet.

Ryggraden i elnätet är det högspända transmissionsnätet. Detta nät består av en mängd sammankopplade noder. I varje produktionsnod finns ett eller flera kraftverk som matar in el i systemet. I varje konsumtionsnod finns en transformatorstation varifrån el överförs via lågspända regional- och distributionsnät till slutkunderna. Transmissionsnätet ägs av SvK, medan regional- och distributionsnäten antingen är privat, kommunalt eller statligt ägda genom Vattenfall. På grund av de höga fasta kostnaderna att bygga parallella nät, räknas nätbolagen som naturliga monopol och är därför reglerade. Ett huvudproblem är att dessa företag kan utnyttja sin monopolställning genom att överdriva sina kostnader och därigenom ta ut högre nättariffer från kunderna. Den svenska nätregleringen har ändrats flera gånger sedan avregleringen för att bli mera ändamålsenlig och effektiv. Ansvaret för att reglera de svenska elnätsbolagen åligger Energimarknadsinspektionen.

En tanke med en avreglerad elmarknad är att investeringar i ny produktion ska ske på marknadsmässiga villkor. I verkligheten är investeringarna ofta styrda av energipolitiska beslut. För Sveriges del har de flesta investeringarna de senaste 15 åren skett i vindkraft eller bioeldade värmekraftverk. Men det är inte på grund av att dessa energislag har haft en kostnadsfördel gentemot andra typer av elproduktion. Huvudorsaken är istället det särskilda stöd för el från förnybara energikällor som Sverige införde 2003. Detta var ett led i genomförandet av EU:s förnybarhetsdirektiv som anger bindande mål för andelen förnybar elproduktion i varje medlemsland. I det svenska elcertifikatsystemet får elbolagen ett certifikat för varje megawattimme (MWh) förnybar el de producerar från nya anläggningar. Dessa kan de sälja till elhandlare som måste köpa elcertifikat för att täcka en fast andel av den el som deras kunder förbrukar. Försäljningen av elcertifikat utgör en extra inkomstkälla utöver det bolagen tjänar på att sälja den el de producerar på elbörsen. Syftet är att stimulera investeringar i förnybar elproduktion för att kunna ersätta icke-förnybar elproduktion som kärnkraft.

FORSKNINGEN OM DEN NORDISKA ELMARKNADEN

Avregleringen av den nordiska elmarknaden skedde inte utan motstånd. Många har ifrågasatt om konkurrens på elmarknaden överhuvudtaget kan fungera. Ett problem är att ett fåtal företag står för en dominerande del av produktionen och att det är svårt för utomstående att ta sig in på marknaden. Flaskhalsarna i det högspända transmissionsnätet bidrar till att öka marknadskoncentrationen genom de lokala marknader de ger upphov till. Dessutom anser många att det är orättvist att man som konsument ska tvingas betala olika elpriser beroende på inom vilket elområde man råkar bo. Denna kritik var särskilt intensiv i samband med indelningen av Sverige i fyra elområden 2011.

Debatten kring liberaliseringen av elmarknaden stimulerade ekonomisk forskning både om den tidigare regleringens för- och nackdelar och om förutsättningarna för en välfungerande nordisk elmarknad. I Sverige koncentrerades denna forskning under 1990-talet i hög grad kring Lars Bergman vid Handelshögskolan i Stockholm och Lennart Hjalmarsson vid Göteborgs universitet. Andersson och Bergman (1995) undersökte risken för otillbörligt höga elpriser på en avreglerad nordisk marknad medan Lennart Hjalmarsson bidrog med flera studier om elindustrins funktionssätt innan avregleringen (Hjalmarsson 1996; Hjalmarsson och Kumbhakar 1998). Dessa två forskningsmiljöer bidrog även till att utvärdera hur den liberaliserade nordiska elmarknaden har fungerat i praktiken (Damsgaard och Green 2005).

Elmarknadsforskningen minskade i omfattning efter millennieskiftet. De olika intressenterna på elmarknaden var oroliga för att denna utveckling på sikt skulle urholka den ekonomiska kompetensen om elmarknadens villkor. Mot denna bakgrund togs initiativ till forskningsprogrammet Elmarknadens ekonomi vid IFN. Programmet startades 2007 i syfte att bli ett kompetenscentrum i Sverige för ekonomisk forskning om elmarknaden.

Syftet med programmet har sedan starten varit att på basis av konventionell nationalekonomisk teori, med hjälp av ekonometriska metoder och ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, studera elförsörjningens organisering, funktionssätt och reglering. Elmarknadsprogrammet ska leverera forskning av hög internationell kvalitet och forskningsrönen ska spridas till allmänheten. I programmet bedrivs forskning både om den avreglerade elmarknaden och om regleringen av elnätet inom ramen för fyra huvudteman.

HUR VÄL FUNGERAR KONKURRENSEN PÅ DEN NORDISKA ELMARKNADEN?

Den nordiska elmarknaden präglas av att ett fåtal stora aktörer kontrollerar mycket av produktionen och att importmöjligheterna är begränsade på grund av flaskhalsar i elnätet. Samtidigt är efterfrågan okänslig för kortsiktiga förändringar i priset därför att hushållen oftast möter priser satta på månads- eller årsbasis. Koncentrerade marknader med prisokänslig (oelastisk) efterfrågan är sårbara för utnyttjandet av marknadsmakt där företagen betar sig strategiskt för att höja priserna. Spekulationer om att elbolagen på den nordiska marknaden utnyttjar marknadsmakt har fått ytterligare näring av de rekordhöga prisspikarna på Elspot som har uppstått vid olika tillfällen. Ett centralt tema för elmarknadsprogrammet har från början varit att utveckla metoder för att mäta graden av konkurrens på elmarknaden och att använda dessa metoder för att skatta konkurrensen på den nordiska elmarknaden.

Fridolfsson och Tangerås (2009a, 2009b) utvärderar den tidiga forskningen om prisbildningen på den nordiska elmarknaden. Denna forskning ger inte stöd för påståendet att elproducenterna systematiskt pressar upp elpriserna genom att utöva marknadsmakt. Dock verkar det som om företagen från tid till annan utnyttjar sin marknadsmakt i enstaka elområden till följd av tillfälliga flaskhalsar i elsystemet. Den tidigare forskningen om konkurrensen på elmarknaden led dock av metodmässiga svagheter, vilket gör det svårt att dra några säkra slutsatser. Tillkomsten av nya och förbättrade data om aktörernas budgivning på Elspot har underlättat att utvärdera prisbildningen på den nordiska elmarknaden.

Marknadsmakt kan användas på många sätt som inte fångas av tidigare studier. Exempelvis har samägandet mellan Vattenfall, E.ON och Fortum av de svenska kärnkraftverken lyfts fram av Konkurrensverket som en källa till problem. Oron är att samägandet kan underlätta för bolagen att koordinera produktionen för att få upp elpriset. Lundin (2016a) använder data om underhåll och produktion från varje kärnkraftverk och marknadsdata från Elspot för att visa att utfallet faktiskt stämmer överens med en teoretisk modell där elbolagen planerar underhållet av sina reaktorer så att de kan öka vinsten. Resultaten från studien tyder på att elpriset under den undersökta perioden 2011–2013 skulle ha blivit åtminstone fem procent lägre om varje bolag istället hade ägt varsitt kärnkraftverk istället för att koordinera produktionen.

Fogelberg och Lazarczyk (2019) undersöker hypotesen att producenter håller tillbaka kapacitet från Nord Pool under förevändning att det uppkommit tekniska störningar. Ett sådant agerande kan vara lönsamt eftersom det driver upp priserna utan att det ser ut som om företagen utövar marknadsmakt. Författarna dokumenterar ett positivt statistiskt samband mellan elpriset och mängden fel-

meddelanden, vilket tolkas som en indikation på att företagen har ekonomiska incitament att rapportera fel som inte beror på tekniska problem.

Tangerås och Mauritzen (2018) utvecklar en metod för att utvärdera konkurrensen på vattenkraftbaserade elmarknader som den nordiska. Metoden bygger på att jämföra prisrelationer mellan de olika delmarknaderna för att testa huruvida konkurrensen sammantaget kan anses vara fungerande. Metoden används sedan för att studera prisbildningen på Nord Pool. Det visar sig att priserna inte är förenliga med hypotesen att elmarknaden genomgående kännetecknas av en fungerande konkurrens. Eftersom man jämför olika marknader, kan man dock inte skatta företagens prispåslag på de enskilda marknaderna med hjälp av denna metod. Lundin och Tangerås (2019) utvecklar en annan metod som bygger på att analysera förskjutningar i marknadens utbuds- och efterfrågekurvor. En fördel med denna metod är att man även kan skatta företagens prispåslag. Författarna applicerar metoden på data från Nord Pool och kommer fram till att prispåslaget på Elspot var ungefär fyra procent.

Sammanfattningsvis visar forskningen att det vore felaktigt att karakterisera den nordiska elmarknaden som en marknad med perfekt konkurrens. Producenternas prispåslag förefaller dock att vara relativt små. Slutkundernas förluster till följd av marknadsakt är i så fall begränsade. Emellertid finns det inga grundliga studier av konkurrensen inom de olika elområdena. De största konkurrensproblemen finns sannolikt på dessa lokala marknader. Utmaningen i att undersöka sådan lokal marknadsakt beror på att Nord Pool ogärna ger forskare tillgång till detaljerade buddata på elområdesnivå, eftersom det då blir svårare att anonymisera budgivare.

Forskningen om konkurrensen på elmarknaden har hittills fokuserat på producenternas incitament att hålla tillbaka kapacitet från marknaden. Men producenterna är inte de enda som har makt och incitament att påverka elmarknaden. Även de olika ländernas systemoperatörer kan ha incitament att begränsa marknadens transmissionskapacitet. Genom att dra ner den nätkapacitet man bjuder in till Nord Pool kan en nätägare ha incitament att skapa eller förstärka flaskhalsar på Nord Pool. Ökade flaskhalsar förstärker prisskillnaderna mellan elområden, vilket möjliggör *flaskhalsvinster* för nätägarna genom att köpa el i elområden med produktionsöverskott och exportera den till ett högre pris till elområden med efterfrågeöverskott. Kanske än viktigare är att nerdragningar i nätkapaciteten underlättar för nätbolagen att upprätthålla den balans i elsystemet som de ansvarar för. Exempelvis hade Svenska Kraftnät tidigare som praxis att dra ner exporten av el till Danmark för att upprätthålla elbalansen i södra Sverige som lider av ett efterfrågeöverskott, bl.a. efter nerläggningen av kärnkraftverket i Barsebäck. I ett nytt projekt ska Henrik Horn och Thomas Tangerås undersöka nätägarnas incitament att utnyttja marknadsakt i transmissionsnätet på en internationell elmarknad.

EFFEKTIV DESIGN AV ELMARKNADEN

Nord Pool Elspot och de flesta andra spotmarknader för el tillämpar marginalprissättning, dvs. alla accepterade sälj- och köpbud handlas till samma pris. Klemperer och Meyer (1989) samt Green och Newbery (1992) har utvecklat teoretiska prissättningsmodeller som kan användas till att utvärdera elmarknader med marginalprissättning. Holmberg (2007, 2008, 2009a) vidareutvecklar denna teori och visar särskilt att konkurrensen ofta är förhållandevis god på elmarknaden tills efterfrågan blir så pass hög att produktionen närmar sig kapacitetstaket. I det läget kan elpriset komma att öka kraftigt. Han analyserar även hur priserna på elmarknaden beror på antalet företag, det maximala budpriset på elbörsen och produktionskapaciteten på marknaden. Holmberg och Newbery (2010) sammanställer forskningen och drar slutsatser om hur marknadsreglerna på elmarknaden kan förbättras för att öka konkurrensen.

Marginalpriset baseras på den kortsiktiga produktionskostnaden för den dyraste enheten som levererar el i jämvikt. Andra enheter levererar därför el till priser som överstiger deras kortsiktiga produktionskostnader. Från den elintensiva industrin hörs ibland klagomål om att elen sammantaget är för dyr eftersom kundernas totala utgifter för att köpa el är högre än den totala kortsiktiga produktionskostnaden. För att komma till rätta med detta, har det föreslagits att man borde frångå marginalprissättning och ersätta varje producent i enlighet med de säljbud som företaget lagt in. Principen om betalning enligt bud används exempelvis på elmarknaden i Storbritannien. Det finns omständigheter där detta ger ett lägre elpris jämfört med marginalpriser, men kunderna skulle ändå tjäna förhållandevis lite på en omläggning. Orsaken är helt enkelt att producenterna skulle svara med att kräva bättre betalt för sin el (Hästö och Holmberg 2006; Holmberg 2009b). Anderson m.fl. (2013) visar dessutom att risken är stor att budgivning blir volatil, vilket kan orsaka väsentliga effektivitetsförluster på elmarknaden. Holmberg och Wolak (2018) finner att marginalpriser är bättre för konsumenterna ifall elbörsen delar med sig av sin information till alla budgivare. Det senare resultatet ger visst stöd åt EU:s reformarbete för att öka transparensen på elmarknaden. Holmberg m.fl. (2013) och Anderson och Holmberg (2018) studerar hur ändringar i själva budgivningsprotokollet påverkar priserna. Holmberg (2017) analyserar hur ransoneringsreglerna – hur man ska klarera marknaden när det finns flera bud till samma pris – ska se ut för att öka effektiviteten.

Flaskhalsar i transmissionsnätet kan uppstå även inom enskilda elområden och inte bara mellan elområden. Spotmarknaden kan inte lösa de lokala obalanser mellan utbud och efterfrågan som följer av dessa interna flaskhalsar. I stället åligger det systemoperatören att upprätthålla jämvikten inom elområden genom att handla el på balanskraftmarknaden. Spot- och balanskraftsmarknaden ger ofta

upphov till förutsägbara prisskillnader som stimulerar till arbitrage där företagen ökar försäljningen på marknaden med högt pris och köper tillbaka den från marknaden med lågt pris. Holmberg och Lazarczyk (2015) visar i en av de första vetenskapliga studierna av detta fenomen, att arbitrage kan leda till kraftiga övervinster och på lång sikt snedvridda investeringarna. Sarfati m.fl. (2018b, 2018c) finner att arbitrage kan leda till väsentliga ineffektiviteter redan på kort sikt om det finns mycket vindkraft och det är dyrt att snabbt ställa om produktionen.

Det finns olika sätt att minska problemet med oönskad arbitragehandel. Ett är att ändra prissättningen på balanskraftmarknaden (Sarfati m.fl. 2018a), ett annat är att introducera s.k. flödesbaserade elområdespriser (Sarfati m.fl. 2019). Det mest uppenbara är att öka antalet elområden (Sarfati m.fl. 2018b). Elområdena på den nordiska marknaden har utökats flera gånger sedan avregleringen, t.ex. utgjorde Sverige ett enda elområde fram till slutet av 2011. I extremfallet är varje elområde så litet att det bara består av en enda nod i nätverket. Alla flaskhalsar beaktas då redan på spotmarknaden och det finns inga arbitragevinster att hämta. Denna typ av marknadslösning brukar kallas för *nodpriser* och är särskilt vanlig i USA. Arbitrage mellan spot- och balanskraftmarknaden förvärrade elmarknads-krisen i Kalifornien i början av 2000-talet, och var en bidragande orsak till att elmarknader i USA gick över från elområdespriser till nodpriser. Holmberg och Philpott (2018) och Ruddell (2018a, 2018b) undersöker i vilken utsträckning fluktuerande utbud från förnybar elproduktion påverkar konkurrensen på en marknad med nodprissättning. De identifierar omständigheter där producenter har incitament att skapa flaskhalsar för att utnyttja marknadsmakt.

Ahlqvist m.fl. (2018) jämför olika marknadslösningar mera generellt. Nodpriser innebär mer kostnadseffektiv produktion, men förutsätter att producenterna levererar detaljerade data till elbörsen som sedan bestämmer hur mycket som ska produceras av varje enskild anläggning. Den extra compensation som dessa marknader betalar för att täcka olika fasta kostnader gör att producenterna har incitament att överdriva sina kostnader. Dessutom gör det stora antalet olika priser att det är svårt att organisera en effektiv intradagshandel på en marknad med nodpriser.

Det är välkänt att det är bra för konkurrensen på spotmarknaden när producenter prissäkrar en relativt större andel av sin produktion eftersom man har mindre att tjäna på att höja spotpriset när de egna intäkterna är mindre beroende av spotmarknaden. Dock är det inte lika uppenbart hur denna omständighet påverkar producenternas incitament att prissäkra produktionen. Holmberg (2011) identifierar villkor när producenter prissäkrar mera för att öka sin marknadsandel, trots att detta försämrar deras möjligheter att utöva marknadsmakt på spotmarknaden. Holmberg och Willems (2015) analyserar en mer generell modell där producenter prissäkrar sig med en portfölj av olika optionskontrakt. Då kommer

strategiska producenter att utforma portföljen så att deras möjligheter att utöva marknadsmakt på spotmarknaden ökar. Detta resultat kan möjligen förklara förekomsten av de ”ologiska” bud som förekom på Elspot innan budreglerna ändrades. Tangerås och Wolak (2017) visar hur elbolagens incitament att prissäkra sin produktion med långsiktiga leverantörskontrakt och de konkurrensmässiga effekterna av sådan prissäkring beror på om spotmarknaden baseras på nod- eller elområdespriser. Ruddell m.fl. (2018) visar att den elintensiva industrin har mer att vinna på att köpa prissäkringskontrakt från stora elproducenter än via standardiserade terminskontrakt eftersom de då samtidigt får ned spotpriset. Detta är intressant eftersom likviditeten på den nordiska terminsmarknaden som organiseras av Nasdaq har sjunkit under senare år.

REGLERING AV ELNÄTEN PÅ DEN NORDISKA MARKNADEN

I Norge har man försökt begränsa nätbolagens monopolmakt genom att skapa en måttstockskonkurrens där nättariffen även beror på kostnaderna i andra nät med liknande förutsättningar. En sådan jämförelse gör det svårare för de enskilda företagen att försvara höga kostnader och ger även incitament att sänka kostnaderna. Emellertid kan företagen också sänka sina kostnader genom att spara in på underhållet av elnätet, vilket kan leda till elavbrott. Tangerås (2009) visar hur måttstockskonkurrens kan utformas för att ta hänsyn till sådana kvalitetsaspekter. Införandet av sådan typ av nätreglering i Sverige försvåras dock av att många distributionsnät har en och samma ägare.

Incitamenten att uppnå kostnadseffektivitet i driften av elnäten kan även påverkas av ägandeformen. Privata aktörer har större incitament att uppnå kostnadseffektivitet än offentliga ifall de privata ägarna kan plocka ut en större andel av effektiviseringarna som vinst. Lundin (2016b, 2019) undersöker hur privatiseringar av svenska eldistributionsnät påverkat arbetskostnader och pris genom att studera utvecklingen i kommunala elnät som blivit uppköpta av privata aktörer. Resultaten visar att arbetskostnaden i de uppköpta näten minskade med upp till 18 procent, men att kostnadsminskningen inte ledde till lägre priser.

På en integrerad elmarknad påverkar förändringar i transmissionskapaciteten elflödet och priserna på hela marknaden. Det finns därför vinster i att samordna investeringar mellan de medverkande länderna för att beakta de internationella effekterna. Vore det inte då en bra idé att skapa en enda regional myndighet ansvarig för att reglera en enda regional nätägare istället för att som i dag ha en myndighet i varje land med ansvar för var sin nätoperatör? Tangerås (2012) visar att svaret på frågan inte är självklar. Exempelvis har en regional nätägare större marknadsmakt än de nationella nätägarna var för sig. Persson och Tangerås (2018) argumenterar att det informella samarbetet mellan nätägarna på den nordiska

marknaden har underlättat utbyggnaden av internationell överföringskapacitet i Norden jämfört med på kontinenten. I ett relaterat arbete undersöker Blázquez de Paz (2017, 2018) hur nättariffer och investeringar i produktions- och överföringskapacitet påverkar konkurrensen på elmarknaden.

OMSTÄLLNINGEN MOT ETT ELSYSTEM HELT BASERAT PÅ FÖRNYBAR ENERGI

Sverige skiljer sig från många andra länder med förnybarhetsmål genom att en stor del av den svenska elproduktionen utgjordes av förnybar elproduktion, i synnerhet vattenkraft, redan innan man införde något stödsystem. Fridolfsson och Tangerås (2013) illustrerar i en teoretisk modell hur ett stödsystem för förnybar elproduktion under sådana villkor leder till en undanträngning av annan förnybar elproduktion så att nettoeffekten av stödsystemet blir lägre än vad man ursprungligen tänkt. Orsaken är att investeringar i ny förnybar elproduktion driver ner priset på elbörsen, vilket försämrar lönsamheten i all annan elproduktion – även befintlig förnybar elproduktion som inte har rätt till elcertifikat. Mauritzen (2014) dokumenterar denna undanträngningseffekt genom att visa på hur fullt funktionsdugliga vindkraftverk i Danmark läggs ner i förtid för att ersättas av nya i syfte att få de subventioner som de befintliga vindkraftverken inte längre har rätt till.

På en integrerad elmarknad, som den europeiska, uppstår problem som sällan uppmärksammas när man diskuterar regionala energi- och klimatpolitiska målsättningar, nämligen att länderna kan uppnå sina nationella mål genom att utforma den inhemska energipolitiken på ett sådant sätt att man uppnår ekonomiska fördelar på bekostnad av grannländerna. Tangerås (2015) visar exempelvis hur länder som är nettoimportörer av el har incitament att subventionera förnybar elproduktion för att sänka marknadspriset på el och därigenom tjäna på billigare import. Omvänt kan länder som är nettoexportörer av el tjäna på att uppnå sina förnybarhetsmål genom att beskatta fossila bränslen i syfte att driva upp elpriset. Lösningen på problemet är att begränsa ländernas möjligheter att välja olika energipolitiska verktyg.

Sverige har de senare åren utökat ambitionerna för den förnybara elproduktionen. Energiöverenskommelsen från 2016 anger helt sonika att Sverige innan 2040 ska ha ställt om till ett elsystem som helt och hållet vilar på förnybar elproduktion. Detta är dock en oroande målsättning för många. Farhågan är att ett för stort beroende av variabel och opålitlig elproduktion baserad på vind och sol gör elförsörjningen sårbar för svängningar i vädret. Variabiliteten i den förnybara elproduktionen kan innebära stora prissvängningar och öka risken att det plötsligt inte finns tillräckligt med el till att möta behovet. Den vanligaste lösningen för

att trygga elförsörjningen är att systemoperatören handlar upp reservkapacitet att använda i situationer där marknaden inte klarar att leverera den el som behövs. Holmberg och Ritz (2019) visar hur sådana kapacitetsmekanismer kan utformas på ett effektivt sätt. Ett lands beslut om effektreserven och dess användande har emellertid konsekvenser även utomlands på en integrerad elmarknad som den nordiska. Tangerås (2018) utvidgar analysen genom att undersöka reservkapacitet och förstärkningar av elnätet på en integrerad internationell elmarknad. Han visar att nationellt beslutade effektreserver kan vara för låga eller för höga utifrån ett gemensamt perspektiv. Investeringar i nya nät blir för små om länderna inte tar hänsyn till hur förbättrad marknadsintegration minskar risken för resursbrist utomlands.

Oron för försörjningstryggheten har lett vissa politiker till slutsatsen att målet om ett elsystem med hundraprocentig förnybar elproduktion inte är hållbart. Man vill ändra den långsiktiga energipolitiken till att målet i stället ska vara helt fossilfri elproduktion. Skillnaden är att man då öppnar för kärnkraft som en del även av den framtida elförsörjningen. Men i synnerhet Vattenfall har sagt att en sådan omläggning av energipolitiken i praktiken inte får någon betydelse, eftersom de själva hursomhelst inte tänker investera pengar i att upprätthålla den nuvarande kapaciteten i kärnkraft eller att bygga nytt. Fridolfsson och Tangerås (2015) visar emellertid att elbolagen har ett ekonomiskt egenintresse i att lägga ner kärnkraften i förtid eftersom ökningen i elpriset gör att de då tjänar mer på den kapacitet de har kvar. Detta problem förstärks i Sverige av samägandet av kärnkraften. Författarnas lösning för att öppna upp för nya investeringar på området är att auktionera ut licenserna för att bygga ny kärnkraft.

INTERNATIONELLA NÄTVERK, FORSKNINGSSAMARBETEN OCH PUBLICERINGAR

Elmarknadsprogrammet har haft en kärna bestående av tre heltidsanställda forskare sedan starten 2007. Förutom Thomas Tangerås, är docent Pär Holmberg heltidsanställd inom programmet sedan 2008. Fil.dr Sven-Olof Fridolfsson var anställd inom programmet fram till dess att han lämnade IFN 2014 för en tjänst som biträdande chefsekonom vid Konkurrensverket.

Ett viktigt uppdrag har varit att bidra till utbildning av nya forskare med kompetens inom området. Thomas Tangerås var biträdande handledare för Ewa Lazarczyk, som 2014 disputerade vid Handelshögskolan i Stockholm (HHS) på avhandlingen *Essays on Electricity Markets: Information and Trading*, Sara Fogelberg Lövgren som 2015 försvarade sin avhandling *Markets, Interventions and Externalities: Four Essays in Applied Economics* och Erik Lundin som 2016 disputerade vid HHS på avhandlingen *Empirical Essays on Strategic Behavior in the*

Electricity and Water Sectors. Ewa Lazarczyk har en forskartjänst vid Reykjavik University och är affilierad till IFN. Erik Lundin har en postdok-tjänst inom elmarknadsprogrammet vid IFN. Mahir Sarfati, doktorand på avdelningen för elkraftteknik på KTH, har utfört den senare delen av sitt avhandlingsarbete vid IFN i samarbete med Pär Holmberg. Han planerar att försvara sin avhandling under 2019. Pär Holmberg har även handledt en rad masterstudenter vid Uppsala universitet. Han var även assisterande handledare åt Erik Lundin. I regi av IFN, gav Frank A. Wolak minikurser om empirisk ekonomi med fokus på elmarknader 2010 och 2012. Dessa kurser riktade sig främst till nordiska doktorander i nationalekonomi i syfte att sprida kunskap om och skapa intresse för elmarknadsforskning.

Elmarknadsprogrammet har ett aktivt gästforskarprogram där ett syfte varit att knyta till sig nyutbildade forskare genom anställningar på ett- eller flerårig basis. Johannes Mauritzen disputerade vid Norges Handelshøyskole och forskade vid IFN 2012–13, Mario Blázquez de Paz hade en postdok-tjänst vid IFN 2014–17 efter att ha disputerat vid University of Bologna. Keith Ruddell var forskare på IFN i ett år efter sin disputation vid University of Auckland 2017.

Elmarknadsprogrammet har genom en rad workshops och konferenser samlat ledande forskare för att diskutera ny forskning. IFN arrangerade Nordic Workshop on Electricity Economics 2008, Designing Electricity Auctions 2009 och The Performance of Electricity Markets – IFN Waxholm Conference 2014. Hunt Allcott, Lawrence Ausubel, Peter Cramton, Richard Green, Erin Mansur, David Newbery och Shmuel Oren är exempel på några av de världsledande el- och energimarknadsforskare som har hållit anföranden vid dessa tillfällen. IFN var även medarrangör till IAEE International Conference 2011 i Stockholm, som samlade mer än 400 energiforskare från hela världen.

Forskarna inom elmarknadsprogrammet samarbetar med några av världens ledande elmarknadsforskare. Pär Holmberg har skrivit flera vetenskapliga uppsatser på temat energiomställning och *market design* med David Newbery, Daniel Ralph och Robert Ritz, alla vid University of Cambridge, samt med Edward Anderson vid University of Sydney, Andy Philpott vid University of Auckland och Bert Willems vid Tilburg University. Erik Lundin, Pär Holmberg och Thomas Tangerås är alla involverade i forskningsprojekt med Frank Wolak vid Stanford University. Inom Sverige har Pär Holmberg haft ett tvärvetenskapligt samarbete med Mohammad Reza Hesamzadeh vid KTH.

Forskarna vid IFN ingår i två centrala forskningsnätverk. Pär Holmberg och Thomas Tangerås är affilierade med Energy Policy Research Group (EPRG) vid University of Cambridge. Erik Lundin, Pär Holmberg och Thomas Tangerås är affilierade med Program on Energy and Sustainable Development (PESD) vid Stanford University.

Trots den begränsade personalmässiga omfattningen har forskarna i elmarknadsprogrammet publicerat 34 forskningsartiklar i internationella facktidskrifter samt gett ut ytterligare 14 arbeten i IFN:s working paper-serie från 2007 och fram till hösten 2019. Dessa working papers undergår vetenskaplig granskning eller är under revidering i syfte att publiceras i internationella facktidskrifter.

DELTAGANDE I DEN OFFENTLIGA DEBATTEN

Att göra forskningsresultaten tillgängliga utanför forskarvärlden är en självklar del av arbetet. Effektiv kommunikation är ett måste i ett samhälle där informationsutbudet i dag är större än någonsin tidigare. Forskarna inom elmarknadsprogrammet har publicerat närmare 40 debattartiklar om elmarknaden sedan starten i 2007, till största delen i de ledande svenska dagstidningarna. En fullständig lista finns på elmarknadsprogrammets hemsida (www.ifn.se/forskning/elmarknadens_ekonomi).

I en rapport till Expertgruppen för Miljöstudier behandlar Fridolfsson och Tangerås (2011) frågan om hur väl lämpad marknadsstrukturen och energipolitiken är för att främja samhällsekonomiskt önskvärda investeringar. Rapporten utmynnar i fyra förslag för att förbättra marknaden, bl.a. att öppna för andra än de nuvarande bolagen att äga ny svensk kärnkraft och att slopa Svenska Kraftnäts monopol på att bygga utlandsförbindelser för elöverföring.

Lundgren m.fl. (2013) diskuterar ett antal frågeställningar rörande de kommunala energibolagens roll på energimarknaden, bland annat om dessa har en särskild klimatpolitisk roll att spela och vilka effekterna är av den särskilda lagstiftningen som omfattar de kommunala energibolagen. En slutsats är att kommunala extrasteg inte har några direkta effekter på klimatet och endast belastar skattebetalare och kunder med onödiga kostnader. Boken konkluderar också att det finns samhällsekonomiska skäl att begränsa de kommunala energibolagens affärsverksamhet, bl.a. i syfte att förhindra kommuner att utöva sin rätt till självbestämmande för att minska den konkurrens de egna energibolagen möter lokalt.

ELMARKNADSPROGRAMMETS FINANSIÄRER

Elmarknadsprogrammet vid IFN var till en början samfinansierat av en rad aktörer på elmarknaden. De tre stora producenterna på den svenska elmarknaden, Vattenfall, Fortum och E.ON, samt systemoperatören SvK deltog på lika villkor. Konsumentvaru- och pappersföretaget SCA, och i ett skede Basindustrins energisamarbete SKGS, var med som representant för elkonsumenterna. Energiforsk är en organisation som söker och samordnar forskningsfinansiärer för el- och energiprojekt och har varit av central betydelse för att säkerställa finansieringen. Dessa

aktörers betydelse för finansiering av forskning om elmarknader har emellertid minskat kraftigt under de senare åren. Energimyndigheten har hela tiden varit den största och viktigaste finansören för elmarknadsprogrammet. Enskilda projekt har dessutom erhållit medel från Konkurrensverket, Jan Wallanders och Tom Hedelius stiftelse, Torsten Söderbergs Stiftelse och Nordisk Energiforskning.

REFERENSER

- Ahlqvist, Victor, Pär Holmberg och Thomas Tangerås (2018), "Central- versus Self-Dispatch in Electricity Markets". IFN Working Paper nr 1257. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Anderson, Edward och Pär Holmberg (2018), "Price Instability in Multi-Unit Auctions". *Journal of Economic Theory* 175(May), 318–341.
- Anderson, Edward, Pär Holmberg och Andrew Philpott (2013), "Mixed Strategies in Discriminatory Divisible-Good Auctions". *RAND Journal of Economics* 44(1), 1–32.
- Andersson, Bo och Lars Bergman (1995), "Market Structure and the Price of Electricity: An Ex Ante Analysis of the Deregulated Swedish Electricity Market". *Energy Journal* 16(2), 97–109.
- Blázquez de Paz, Mario (2017), "Production or Transmission Investments? A Comparative Study". IFN Working Paper nr 1158. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Blázquez de Paz, Mario (2018), "Electricity Auctions in the Presence of Transmission Constraints and Transmission Costs". *Energy Economics* 74(August), 605–627.
- Bye, Torstein och Einar Hope (2005): "Deregulation of Electricity Markets: The Norwegian Experience". *Economic and Political Weekly* 40(December), 5269–5278.
- Bye, Torstein och Einar Hope (2007), "Deregulering av elmarkedet – norske erfaringer". *Økonomisk Forum* 1, 17–25.
- Bye, Torstein och Tor Arnt Johnsen (1991), "Effektivisering av kraftmarkedet". Statistisk Sentralbyrå Rapport 91/13. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Damsgaard, Niclas och Richard J. Green (2005), *Den nya elmarknaden – framgång eller misslyckande?* Stockholm: SNS Förlag.
- Fogelberg, Sara och Ewa Lazarczyk (2019), "Strategic Withholding through Production Failures". *Energy Journal* 40(5), 247–266.
- Fridolfsson, Sven-Olof och Thomas Tangerås (2009a), "Market Power in the Nordic Electricity Wholesale Market: A Survey of the Empirical Evidence". *Energy Policy* 37(9), 3681–3692.
- Fridolfsson, Sven-Olof och Thomas Tangerås (2009b), "Fungerar konkurrensen på elmarknaden?" *Økonomisk Debatt* 37(8), 21–37.

- Fridolfsson, Sven-Olof och Thomas Tangerås (2011), *Investeringar på elmarknaden – fyra förslag för förbättrad funktion*. Rapport till Expertgruppen för miljöstudier 2011:5. Stockholm: Regeringskansliet.
- Fridolfsson, Sven-Olof och Thomas Tangerås (2013), "A Reexamination of Renewable Electricity Policy in Sweden". *Energy Policy* 58(July), 57–63.
- Fridolfsson, Sven-Olof och Thomas Tangerås (2015), "Nuclear Capacity Auctions". *Energy Journal* 36(3), 247–261.
- Green, Richard J. och David M. Newbery (1992), "Competition in the British Electricity Spot Market". *Journal of Political Economy* 100(5), 929–953.
- Hjalmarsson, Lennart (1996), "From Club Regulation to Market Competition in the Scandinavian Electricity Supply Industry". Sid. 97–122 i Richard J. Gilbert och Edward P. Kahn, red., *International Comparisons of Electricity Regulations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hjalmarsson, Lennart och Subal C. Kumbhakar (1998), "Relative Performance of Public and Private Ownership under Yardstick Competition: Swedish Electricity Retail Distribution, 1970–1990". *European Economic Review* 42(1), 97–122.
- Holmberg, Pär (2007), "Supply Function Equilibrium with Asymmetric Capacities and Constant Marginal Costs". *Energy Journal* 28(2), 55–82.
- Holmberg, Pär (2008), "Unique Supply Function Equilibrium with Capacity Constraints". *Energy Economics* 30(1), 148–172.
- Holmberg, Pär (2009a), "Numerical Calculation of Asymmetric Supply Function Equilibrium with Capacity Constraints". *European Journal of Operational Research* 199(1), 285–295.
- Holmberg, Pär (2009b), "Supply Function Equilibria of Pay-as-Bid Auctions". *Journal of Regulatory Economics* 36(2), 154–177.
- Holmberg, Pär (2011), "Strategic Forward Contracting in the Wholesale Electricity Market". *Energy Journal* 31(1), 169–202.
- Holmberg, Pär (2017), "Pro-Competitive Rationing in Multi-Unit Auctions". *Economic Journal* 127(605), F372–F395.
- Holmberg, Pär och Ewa Lazarczyk (2015), "Comparison of Congestion Management Techniques: Nodal, Zonal and Discriminatory Pricing". *Energy Journal* 36(2), 145–166.
- Holmberg, Pär och David Newbery (2010), "The Supply Function Equilibrium and Its Policy Implications for Wholesale Electricity Auctions". *Utilities Policy* 18(4), 209–226.
- Holmberg, Pär och Andrew Philpott (2018), "On Supply-Function Equilibria in Radial Transmission Networks". *European Journal of Operational Research* 271(3), 985–1000.
- Holmberg, Pär och Robert Ritz (2019), "Capacity Mechanisms and the Technology Mix in Competitive Electricity Markets". IFN Working Paper nr

1292. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Holmberg, Pär och Bert Willems (2015), "Relaxing Competition through Speculation: Committing to a Negative Supply Slope". *Journal of Economic Theory* 159(September), 236–266.
- Holmberg, Pär och Frank A. Wolak (2018), "Comparing Auction Designs where Suppliers have Uncertain Costs and Uncertain Pivotal Status". *RAND Journal of Economics* 49(4), 995–1027.
- Holmberg, Pär, David Newbery och Daniel Ralph (2013), "Supply Function Equilibria: Step Functions and Continuous Representations". *Journal of Economic Theory* 148(4), 1509–1551.
- Hästö, Peter och Pär Holmberg (2006), "Some Inequalities Related to Electricity Auctions". *Applied Mathematics Letters* 19(8), 814–819.
- Högselius, Per och Arne Kaijser (2007), *När folkhemselen blev internationell*. Stockholm: SNS Förlag.
- Klemperer, Paul D. och Margaret A. Meyer (1989), "Supply Function Equilibria in Oligopoly under Uncertainty". *Econometrica* 57(6), 1243–1277.
- Lundgren, Tommy, Jesper Stage, Thomas Tangerås och Björn Carlén (2013), *Energimarknaden, ägandet och klimatet*. Stockholm: SNS Förlag.
- Lundin, Erik (2016a), "Market Power and Joint Ownership: Evidence from Nuclear Power Plants in Sweden". IFN Working Paper nr 1113. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Lundin, Erik (2016b), "Effects of Privatization on Price and Labor Efficiency: The Swedish Electricity Distribution Sector". IFN Working Paper nr 1139. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Lundin, Erik (2019), "Effekter av privatiseringar på pris och arbetskostnad i den svenska eldistributionsektorn". *Ekonomisk Debatt*, under utgivning.
- Lundin, Erik och Thomas Tangerås (2019), "Cournot Competition in Wholesale Electricity Markets: The Nordic Power Exchange, Nord Pool". IFN Working Paper nr 1191, reviderat. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Mauritzen, Johannes (2014), "Scrapping a Wind Turbine: Policy Changes, Scrapping Incentives and Why Wind Turbines in Good Locations Get Scrapped First". *Energy Journal* 35(2), 159–163.
- Persson, Lars och Thomas Tangerås (2018), "Transmission Network Investment across National Borders: The Liberalized Nordic Electricity Market". IFN Working Paper nr 1242. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Ruddell, Keith, Anthony Downward och Andy Philpott (2018), "Market Power and Forward Prices". *Economics Letters* 166(May), 6–9.
- Ruddell, Keith (2018a), "Supply Function Equilibrium over a Constrained Transmission Line I: Calculating Equilibria". IFN Working Paper nr 1208. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.

- Ruddell, Keith (2018b), "Supply Function Equilibrium over a Constrained Transmission Line II: Multiple Plants and Nodal Price Derivatives". IFN Working Paper nr 1209. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Sarfati, Mahir, Mohammad Reza Hesamzadeh och Pär Holmberg (2018a), "Simulation and Evaluation of Zonal Electricity Market Designs". IFN Working Paper nr 1211. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Sarfati, Mahir, Mohammad Reza Hesamzadeh och Pär Holmberg (2018b), "Increase-Decrease Game under Imperfect Competition in Two-Stage Zonal Power Markets: Part I: Concept Analysis". IFN Working Paper nr 1253. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Sarfati, Mahir, Mohammad Reza Hesamzadeh och Pär Holmberg (2018c), "Increase-Decrease Game under Imperfect Competition in Two-Stage Zonal Power Markets: Part II: Solution Algorithm". IFN Working Paper nr 1254. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Sarfati, Mahir, Mohammad Reza Hesamzadeh och Pär Holmberg (2019), "Production Efficiency of Nodal and Zonal Pricing in Imperfectly Competitive Electricity Markets". *Energy Strategy Reviews* 20(April), 193–206.
- Tangerås, Thomas (2009), "Yardstick Competition and Quality". *Journal of Economics and Management Strategy* 18(2), 589–613.
- Tangerås, Thomas (2012), "Optimal Transmission Regulation of an Integrated Energy Market". *Energy Economics* 34(5), 1644–1655.
- Tangerås, Thomas (2015), "Renewable Electricity Policy and Market Integration". *Energy Journal* 36(4), 331–353.
- Tangerås, Thomas (2018), "Equilibrium Supply Security in a Multinational Electricity Market with Renewable Generation". *Energy Economics* 72(May), 416–435.
- Tangerås, Thomas och Johannes Mauritzen (2018), "Real-Time versus Day-Ahead Market Power in a Hydro-Based Electricity Market". *Journal of Industrial Economics* 66(4), 904–941.
- Tangerås, Thomas och Frank A. Wolak (2017), "The Competitive Effects of Linking Electricity Markets Across Space and Time". IFN Working Paper nr 1184. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.

FÖRFATTARPRESENTATION

Thomas Tangerås är född 1969 och disputerade vid Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet, på avhandlingen *Essays in Economics and Politics: Regulation, Elections and International Conflict*. Efter ett år som gästforskare vid universitetet i Toulouse, rekryterades han till Institutet för Näringslivsforskning under 2001. Thomas Tangerås är sedan starten 2007 chef för forskningsprogrammet Elmarknadens ekonomi. Han är docent i nationalekonomi vid Stockholms universitet och affilierad till Energy Policy Research Group vid University of Cambridge samt Program on Energy and Sustainable Development vid Stanford University där han gästforskade under det akademiska året 2017–2018. De senaste åren har Tangerås forskning främst rört elmarknaden. Några av de frågor han försöker besvara i sin forskning är: Hur väl fungerar konkurrensen på elmarknaden? Hur ska elnäten regleras för att säkerställa en effektiv elförsörjning? Hur samverkar energipolitiken på lokalt och regional håll och hur påverkar detta effektiviteten i elförsörjningen?

KAPITEL 6

IFN:S FORSKNINGSPROGRAM ENTREPRENÖRSKAPETS EKONOMI 2009–2019

MAGNUS HENREKSON OCH LARS PERSSON

Modern nationalekonomisk forskning har inte i någon större utsträckning studerat entreprenörskapets roll för näringslivets utveckling. IFN har varit en av få – under vissa perioder den enda – nationalekonomiska forskningsmiljöer i Sverige där sådan nationalekonomisk forskning om entreprenörskapets ekonomi har bedrivits kontinuerligt under efterkrigstiden. Forskningen har letts av personer som Erik Dahmén, Gunnar Eliasson, Gunnar Du Rietz och Bo Carlsson.

I samband med att Magnus Henrekson tillträdde som vd för IFN år 2005 beslöts att institutet skulle kraftsamla på ett fåtal viktiga forskningsområden av betydelse för näringslivets utveckling. *Entreprenörskapets ekonomi* blev ett av de centrala områdena. Magnus Henrekson och Lars Persson startade gemensamt programmet och har sedan dess delat programchefsansvaret.

Initialt var forskningen inom programmet fokuserad på entreprenörskapspolitik och samspelet mellan entreprenörer, etablerade företag och finansärer. Över tid har antalet frågeställningar och delområden breddats och programmet är i dag IFN:s största.¹

Vi kommer i denna essä att kort beskriva de projekt som drivits inom programmet de senaste tio åren, lyfta fram några av de viktigaste forskningsresultaten och redogöra för ett antal viktiga samarbeten som möjliggör att programmet konsolideras och ytterligare stärks.

PROGRAMMETS PROJEKT 2009–2019

Syftet med forskningsprogrammet *Entreprenörskapets ekonomi* är att belysa vilka ekonomiska grundförutsättningar såsom bolagsägandeformer, skattesystem

---

¹ De övriga fyra programmen – Globaliseringen och företagen, Institutionernas ekonomi, Tjänstesektorns ekonomi och Elmarknadens ekonomi – beskrivs i kapitel 2–5 i denna volym.

och allmänna institutioner som kan bidra till att skapa en entreprenörsdriven tillväxt. Programmets målsättning är att göra Institutet för Näringslivsforskning till den viktigaste forskningsbaserade källan i den svenska näringslivsorienterade samhällsdebatten i denna fråga. Programmet ska möjliggöra (i) att på institutet skapa en forskarkompetens inom dessa för svenskt näringsliv avgörande frågor; (ii) att utveckla en unik databas med information om hur entreprenörskap påverkas av olika institutionella faktorer; och (iii) att skapa en naturlig mötesplats för experter, forskare, befattningshavare och journalister med intresse för entreprenörskapets betydelse för näringslivets dynamik och den allmänna välståndsutvecklingen.

Inom programmet väljer forskarna självständigt ämnesområden och metod, men utgångspunkten för forskningen är frågor av hög relevans för näringslivets utveckling. Såväl teoretisk som empirisk forskning ska bedrivas, med ett särskilt fokus på interaktionen mellan teori och empiri. Vår målsättning är att publicera forskningen i högt rankade vetenskapliga internationella tidskrifter och att kommunicera viktiga policy slutsatser till utomstående i olika fora. Uppstarten och expansionen av programmet Entreprenörskapets ekonomi möjliggjordes genom en generös donation från Gustaf Douglas med familj. Under år 2011 finansierade Stichting af Jochnick Foundation till stor del programmet. Fr.o.m. år 2012 är Jan Wallanders och Tom Hedelius stiftelse huvudfinansierare. Härutöver finns enskilda projekt och forskare som också erhåller projektmedel från andra finansierare. Bland dessa märks Ragnar Söderbergs stiftelse och Torsten Söderbergs Stiftelse.

Entreprenörskapsprogrammet har både levererat forskning av hög internationell kvalitet och viktiga bidrag till den svenska samhällsdebatten. Forskningsresultaten har publicerats såväl i ledande allmänna internationella tidskrifter som i ledande specialtidningar. Vidare har läroböcker, expertrapporter och ett stort antal debattartiklar om entreprenörskap publicerats på svenska.

Nedan följer en kortfattad beskrivning av de olika delprojekt som drivits inom programmet under de senaste tio åren.²

Att mäta entreprenörskap. För att analysera entreprenörskap måste fenomenet först definieras och mätas. Tidigare forskning har förlitat sig på egenföretagande eller närbesläktade mått för att kvantifiera entreprenörskap. Men de allra flesta egenföretagare är vare sig innovativa eller tillväxtorienterade. Det rör sig i stället om exempelvis rörmokare, taxiförare, tandläkare och konsulter, vilka skiljer sig markant från entreprenörer. I detta projekt utvecklas ett antal mått med syfte att bättre mäta graden av nydanande och tillväxtorienterat entreprenörskap, ibland benämnt schumpeterianskt entreprenörskap. I projektet jämförs länder, geografiska regioner samt företag ur egenföretagar- och entreprenörskapsperspektiv.

2 I Henrekson och Persson (2009) redogör vi för forskningen under de tre första åren.

Innovativa samarbetsblock. Forskningsprojektets utgångspunkt är att en innovationsprocess är samverkande till sin natur, och samarbetena sker inom ramen för s.k. innovativa samarbetsblock. Entreprenören kan vara den som påbörjar ett innovationsprojekt men är för att lyckas beroende av ett antal kompletterande färdigheter som finns i samarbetsblocket. Framgångsrika innovationer kommer till stånd när bärare av olika ekonomiska färdigheter förs samman. Förutom entreprenörer rör det sig om tidiga och sena finansärer, nyckelpersonal och kunder. För att innovationer ska ha en god chans att blomstra måste var och en av dessa färdigheter återfinnas i tillräckligt stor omfattning.

Det svenska skattesystemet i ett historiskt och entreprenöriellt perspektiv. Det höga aggregerade skattetrycket i Sverige innebär att skatter många gånger påverkar de ekonomiska beslut som fattas av individer och företag. Samtidigt har det svenska skattesystemet och dess struktur varit föremål för omvandling och kraftiga förändringar. Syftet med detta projekt är att beskriva och analysera det svenska skattesystemets utveckling i ett långsiktigt historiskt perspektiv från mitten av 1800-talet och fram till i dag. I projektet analyseras skattesystemets funktion och hur detta påverkat ekonomin i allmänhet och näringslivets struktur, utveckling och organisering i synnerhet.

Svensk inkomst- och förmögensfördelning och mobilitet. Kunskap om kopplingarna mellan generationer med avseende på inkomster och förmögenheter är av yttersta vikt för centrala samhällsvetenskapliga frågor. I detta projekt studeras intergenerationell mobilitet i inkomster och förmögenheter i Sverige från början av 1900-talet till i dag. Projektet består av att skapa nya databaser över förmögenheter och arv, och utifrån detta studera såväl frågor av allmän karaktär som en rad Sverigespecifika frågor rörande inkomst och förmögensfördelning från välfärdsstatens uppbyggnad, via dess expansionsfas fram till i dag.

Anställningsskydd – hur lagstiftade och implicita kontrakt påverkar sysselsättning, produktivitet och segmentering av arbetsmarknaden. Anställningsskyddet minskar risken för uppsägning och därmed den risk som är associerad med ekonomiska fluktuationer. Men det utgör även en kostnad för företag då det blir svårare att anställa och säga upp personer. Syftet med projektet är att från ett empiriskt perspektiv öka förståelsen för hur anställningsskydd påverkar företag, individer och ekonomin som helhet. Projektet undersöker även förekomsten och konsekvenser av implicita kontrakt om anställningsskydd i familjeföretag.

Anställningsskydd och invandras ställning på arbetsmarknaden. Teoretiska modeller visar att marginalgruppers ställning på arbetsmarknaden kan försvagas av ett starkt anställningsskydd. Också den empiriska litteraturen tyder på att marginalgrupper, särskilt unga människor, missgynnas av ett starkt anställningsskydd. Däremot är vetenskapen om hur invandras ställning på arbetsmarknaden påverkas av anställningsskydd begränsad, trots att denna fråga är mycket relevant

från ett policyperspektiv. Syftet med projektet är att utröna hur invandrades möjligheter till anställning och egenföretagande påverkas av anställningsskydd.

Optioner, beskattning och entreprenöriellt företagande. I USA har optionsinstrumentet fått en avgörande betydelse i den entreprenöriella sektorn. Hur kan det komma sig att optioner används avsevärt mindre och tycks fungera sämre i Sverige, ett land som numera också har betydande nyföretagande och riskkapital? Utgångspunkten i projektet är att skillnader mellan användningen av optioner för att skapa effektiva avtal mellan entreprenörer och nyckelmedarbetare å ena sidan och externa finansärer å andra sidan är att söka i skattesystemets utformning. Syftet med projektet är att undersöka avgörande skillnader i de svenska och amerikanska skattereglerna i detta avseende och sedan på en något mindre detaljerad nivå göra detta för ett så brett urval av länder som möjligt.

Entreprenöriella innovationer och private equity-utköp: skatter och ägar-effektivitet. Forskning visar att etablerade företag i allt större grad använder uppköp av och samarbeten med små innovativa företag för att få tillgång till ny kunskap och nya teknologier. Ofta finansieras dessa företag i ett initialt skede av riskkapital. Forskning visar även att private equity-utköp, ofta med kraftig belåning, får en allt större betydelse i näringslivets omstruktureringsprocess. Det övergripande syftet med detta forskningsprojekt är att bidra till ökad kunskap om interaktionen mellan aktörer med olika ägarformer i innovations- och omstruktureringsprocessen samt hur olika institutioner påverkar effektiviteten i denna process.

Ägande, samverkan och konkurrens i innovationsindustrin. Empiriska studier visar att etablerade företag ofta tillägnar sig nya teknologier genom uppköp av små entreprenörsföretag, vilka ofta är finansierade av riskkapital. Vidare observerar vi att nya företagsstrategier och nya teknologier ofta introduceras på marknaden av entreprenöriella nyinträdande företag, och att dessa nya strategier och teknologier sedan tas upp av etablerade företag. Projektets syfte är att öka vår förståelse för hur interaktionen mellan företag med olika slags ägandeformer sker på innovationsmarknaden och hur regelverk, såsom konkurrenslagor och företagsbeskattningssystem, påverkar denna process.

Entreprenöriella innovationer och konkurrenspolitik. Förhållandet mellan entreprenörer och etablerade företag inom innovationsindustrin är intrikat. Kunskapen om hur konkurrenslagor påverkar effektiviteten på denna typ av marknader är dock begränsad. I synnerhet gäller att konkurrenslagorna inte endast påverkar intensiteten i konkurrensen mellan de etablerade företagen, utan också mellan de etablerade företagen och entreprenörerna. Syftet med projektet är att såväl teoretiskt som empiriskt studera hur utformningen och tillämpningen av konkurrenslagor påverkar välfärden och effektiviteten på marknader där etablerade företag möter konkurrens från entreprenörsföretag.

Globaliseringen och ägarpolitiken i efterkrigstidens Sverige. Efter andra världskriget präglades ägarpolitiken i hög grad av en socialistisk vision där det slutliga målet var ett *de facto* avskaffande av den privata äganderätten. Denna politik nådde vägs ände i början av 1980-talet. Sedan dess har den utländska ägarandelen på den svenska börsen ökat kraftigt. I projektet studeras denna dramatiska omsvängning i svensk ägarpolitik och ägarstruktur i det svenska näringslivet under efterkrigstiden och möjliga framtidsscenarier analyseras.

Born global-företag. Det svenska välståndet bygger till stor del på framgångsrika exportföretag. Den snabbt ökande globala konkurrensen ställer allt högre krav på nya svenska exportföretag. Utvecklingen har lett till att intresset på senare tid har växt för ett litet antal exceptionellt exportorienterade företag, s.k. *born globals*. Syftet med projektet är att öka vår kunskap om de egenskaper som definierar svenska born global-företag samt vilka ekonomiska förutsättningar som möjliggör en effektiv tillväxtstrategi hos dessa företag.

Kommersialisering av svenska patent. Sverige är topprankat i världen med avseende på forskning och utveckling, beviljade patent och publikationer i forskningstidskrifter. Men det finns få små snabbväxande teknologibaserade företag. Kommersialiseringen av intellektuellt kapital är relativt sett mindre framgångsrikt i Sverige jämfört med andra länder. Syftet med projektet är att empiriskt analysera kommersialiseringprocessen av intellektuellt kapital i Sverige genom att följa patent. Särskilt studeras betydelsen av statliga finansieringssystem och affärsänglar. En unik databas över svenska patent ägda av uppfinnare och småföretag har byggts upp för ändamålet.

Politik för snabbväxande företag. Enligt kompetensblocksteorin drivs tillväxten på företagsnivå av en ständigt fortgående process där ny kunskap upptäcks, skapas och appliceras. Kompetensblocket består av de nyckelaktörer med kompletterande kompetenser som erfordras för att generera och kommersialisera nya affärsidéer: uppfinnare, entreprenörer, företagsledare, riskkapitalister, aktörer på andrahandsmarknaderna, utbildad/yrkeskunnig arbetskraft och kompetenta kunder. Syftet med detta projekt är att utifrån kompetensblocksteorin analysera dels de snabbväxande företagens betydelse för sysselsättning och jobbskapande, dels hur det institutionella ramverket påverkar de snabbväxande företagen.

Kringgående entreprenörskap. Nästan all forskning kring sambandet mellan institutioner och entreprenörskap antar att entreprenörer rättar sig efter de institutionella spelregler som finns. Det stämmer dock dåligt med verkligheten. I själva verket syftar mycket entreprenörskap till att kringgå eller undvika existerande institutioner. Syftet med detta projekt är att studera i vilken utsträckning kringgående entreprenörskap är en viktig källa till innovationer samt hur och under vilka omständigheter det har en produktiv respektive destruktiv effekt på ekonomin.

Entreprenörskap, företagsdynamik och ekonomiska reformer. Europas länder sätter allt större hopp till att unga entreprenörs- och teknologidrivna företag ska vara den motor som får igång ekonomin och därigenom generera produktivitet- och sysselsättningstillväxt. Samtidigt finns en oro att den senaste teknologit- utvecklingen ska skapa en produktivitetstillväxt utan motsvarande sysselsättnings- tillväxt. Syftet med projektet är att öka förståelsen för dels hur teknologiskiften påverkar produktivitet- och sysselsättningsdynamiken i näringslivet, dels hur regelverk och institutioner, såsom konkurrenslagar, utbildningssystem och företags- beskattningssystem, påverkar denna process.

Entreprenörskapets politiska ekonomi. Utgångspunkten i detta projekt är att entreprenörer inte per automatik bidrar positivt till samhällsekonomin. Istället utgår projektet från premissen att huruvida bidraget är positivt beror på de insti- tutionella betingelserna i ekonomin, vilka bestämmer vad som också har kallats ”den samhälleliga belöningsstrukturen” vad gäller entreprenörskap. Entreprenörer analyseras som ekonomiska agenter vilka hela tiden söker efter en avkastning (*eco- nomic rent*) som överstiger den riskjusterade räntan i ekonomin. Syftet med pro- jektet är att analysera hur graden av entreprenörsaktivitet, och till vilka verksa- mheter denna kanaliseras, bestäms av centrala institutioner i ekonomin.

Talangutveckling och institutionella faktorer. Talangutveckling har blivit allt viktigare för länders framgångar. Men kommer mindre länder såsom Sverige klara av att ta fram och behålla talanger på en alltmer konkurrensutsatt global mark- nad? Syftet med projektet är att bidra till ökad kunskap om hur olika insti- tutioner inom talangutvecklingssystem, t.ex. utbildning, påverkar effektiviteten i talangutvecklingsprocessen. Initialt studeras utvecklingen inom idrott. Dels stu- deras hur EU:s inre marknad påverkar talangutveckling inom europeisk fotboll, dels studeras hur ålderskillnader bland ungdomar påverkar kompetensutveck- lingen.

Teknisk utbildning, humankapital och innovation. Forskningen om ekono- misk tillväxt har länge betonat betydelsen av humankapital för ekonomisk och teknologisk utveckling och särskilt dess roll i övergången till modern ekonomisk tillväxt. En viktig empirisk fråga är huruvida det är grundläggande färdigheter ex- empelvis läs- och skrivkunighet eller mer specialiserat humankapital som är av- görande. I projektet skapas en databas med uppgifter om samtliga innovatörer och personer med teknisk utbildning i Sverige under landets ekonomiska omvandling under 1800-talet. Databasen möjliggör att identifiera samband mellan humankapi- tal, innovation och produktivitet på individ-, företags- och regional nivå.

Intraprenörskap. Entreprenörskap är avgörande för ett livskraftigt och fung- erande näringsliv och ekonomisk utveckling. Både inom forskning och policyde- batt diskuteras i dag entreprenörskapets betydelse. Mycket av denna diskussion har dock fokuserat på entreprenöriella företagare, men även anställda kan vara en-

treprenöriella. De brukar benämnas intraprenörer. Det är stora skillnader mellan länder vad gäller intraprenörskapets betydelse och omfattning. Syftet med detta projekt är att förklara dessa skillnader och att identifiera vilka faktorer som kan bidra till ökat intraprenörskap.

NÅGRA AXPLOCK UR FORSKNINGSRISULTATEN

I projektet Ägande, samverkan och konkurrens i innovationsindustrin har en rad uppsatser skrivits om interaktionen mellan entreprenörer, riskkapitalister och etablerade företag. Bland dessa kan nämnas Färnstrand Damsgaard m.fl. (2017), vilken är publicerad i *Economic Journal*. Studien visar att höga inträdesbarriärer på marknader kan förklara varför entreprenörer väljer att ta större risker i sina projekt än etablerade företag. Vidare visas att utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv kan allmänna forskningsstöd till entreprenörsföretag vara att föredra framför riktade stöd till förmån för inträde på nya marknader. Detta följer av att ett allmänt stöd stimulerar genombrottsentreprenörskap istället för enklare entreprenörskap.

Projektet Att mäta entreprenörskap och Entreprenörskapets politiska ekonomi har genererat en rad uppsatser. Henrekson och Sanandaji (2014), som publicerats i *PNAS*, visar att det i entreprenörskapsforskningen ofta använda måttet andelen företagare inte fångar nydanande och tillväxtorienterat entreprenörskap på ett bra sätt. Detta trots att stor del av forskningslitteraturen avser att studera just detta. Författarna tar fram ett alternativt mått, antalet entreprenörer som av egen kraft byggt företag värderade till minst en miljard dollar. Detta mått har en starkare koppling till ett lands tillväxt.

I projektet Det svenska skattesystemet i ett historiskt och entreprenöriellt perspektiv har en unik och omfattande kartläggning och databearbetning genomförts under ledning av Mikael Stenkula. I projektet har en rad böcker och artiklar publicerats såsom Johansson, Stenkula och Du Rietz (2015). De viktigaste resultaten sammanfattas i Stenkula (2014).

I projektet Kommersialisering av svenska patent har en unik databas skapats innehållande svenska patent ägda av uppfinnare och småföretag. Många policyrelevanta studier har genomförts på dessa data. Bland dessa kan nämnas Norbäck, Persson och Svensson (2018), som studerar hur småskaligt marknadsinträde av entreprenöriella företag kan minska det s.k. *lemon*-problemet (identifierat av nobelpristagaren George Akerlof) på marknaden för företagsuppköp.³

³ Uppsatsen laddades ner 1 094 gånger i *RePEc*-systemet (<http://repec.org/>) under tolv månaders perioden med början 1 augusti 2018, vilket gjorde den till den fjärde mest nedladdade uppsatsen i *RePEc* under denna period.

Inom projektet Svensk inkomst- och förmögenhetsfördelning har en omfattande databas över svensk inkomst- och förmögenhetsfördelning under de senaste hundra åren satts samman. En rad intressanta uppsatser har skrivits inom projektet såsom Ohlsson, Roine och Waldenström (under utgivning). I Roine, Vlachos och Waldenström (2009), publicerad i *Journal of Public Economics*, analyseras långsiktiga bestämningsfaktorer för inkomst- och förmögenhetsfördelning. Forskningsresultaten i detta projekt har rönt stort intresse i den svenska och internationella ekonomisk-politiska debatten.

Projektet Anställningsskydd – hur lagstiftade och implicita kontrakt påverkar sysselsättning, produktivitet och segmentering av arbetsmarknaden har producerat ett antal policyrelevanta forskningsrapporter. Bjuggren (2018), publicerad i *Journal of Public Economics*, undersöker en reform av reglerna om anställningsskydd i Sverige som genomfördes 2001. Reformen gjorde det möjligt för företag med färre än elva anställda att undanta två arbetstagare från turordningsreglerna. Resultatet i studien visar att ökad flexibilitet på arbetsmarknaden ökar arbetsproduktiviteten.

Projektet Teknisk utbildning, humankapital och innovation är ett ekonomisk-historiskt projekt lett av Erik Prawitz. Karadja och Prawitz (2019), publicerad i *Journal of Political Economy*, studerar effekterna av den stora historiska utvandringen från Sverige på svenska hemorters politiska utveckling. Emigrationen påverkade deltagandet i den begynnande arbetarrörelsen positivt. Hemkommuner med större utvandring hade även större fattigvårdsutgifter och övergick i större utsträckning till representativ demokrati.

Born global-företag är ett policybaserat projekt. Ferguson, Henrekson och Johannesson (2018), publicerad i *Small Business Economics*, jämför utvecklingen för born globals, företag som är exportorienterade redan från start, med andra nystartade företag. Born globals har lyfts fram av regeringen i diskussionen om hur svenska företag ska kunna bli mer internationellt konkurrenskraftiga. Studien visar dock att born globals inte har något försteg vad gäller tillväxt i sysselsättning, förädlingsvärde eller försäljning.

I ett nystartat och särskilt aktivt forskningsprojekt, Entreprenörskap, företagsdynamik och ekonomiska reformer, arbetar Shon Ferguson, Malin Gardberg, Fredrik Heyman, Per Hjerstrand, Pehr-Johan Norbäck och Lars Persson. I detta projekt pågår ett långsiktigt arbete med att utveckla en ny strategisk resurs i form av en heltäckande databas med företag och anställda. Forskningsprojektets syfte är att öka förståelsen för dels hur teknologiskiften påverkar produktivitet- och sysselsättningsdynamiken i näringslivet, dels hur regelverk och institutioner påverkar denna process. Projektet har redan genererat flera uppsatser. Heyman m.fl. (2019), publicerad i *Research Policy*, tar sin utgångspunkt i amerikansk forskning som dokumenterat en 30-årig minskning av dynamiken i det amerikanska

näringslivet. I studien visas att någon motsvarande nedgång inte skett i Sverige. Unga företag har presterat betydligt bättre i det svenska näringslivet än i det amerikanska de senaste decennierna.

Det kanske allra viktigaste resultatet som kommit ut ur programmet är studier som visar att det finns alternativ till de förklaringar som brukar lyftas fram – makroekonomiska reformer som införandet av en flytande växelkurs, stabila budgetregler och en oberoende riksbank – till varför Sverige lyckades vända utvecklingen efter 1990-talskrisen. IFN:s forskning visar att en rad effektivitetshöjande reformer som genomfördes under 1990-talet, exempelvis avregleringar på produktmarknader, införandet av ny konkurrenslagstiftning, öppnandet för utländska direktinvesteringar, en genomgripande skattereform och mer decentraliserad lönebildning, också var avgörande för den framgångsrika entreprenörskapsdrivna strukturomvandlingen av det svenska näringslivet.

Forskning inom programmet visar att Sveriges näringsliv efter 1990-talskrisen och 15 år framåt i flera dimensioner varit mer entreprenöriellt än det amerikanska näringslivet; andelen nystartade företag har varit avsevärt högre och dessa har skapat betydligt fler nya jobb (Heyman m.fl. 2019). Framför allt kan detta förklaras av en mycket dynamisk tjänstesektor där många nya jobb har skapats i små och medelstora svenska företag. IFN har därmed kunnat bidra till en ökad förståelse av entreprenörskapets roll för näringslivets och därmed hela samhällsekonomins utveckling.

KONSOLIDERING AV EN LEDANDE FORSKARGRUPP OM ENTREPRENÖRSKAP

Genom omfattningen och långsiktigheten i finansieringen av entreprenörsprogrammet har IFN kunnat satsa på att bygga upp en kompetent och ambitiös forskargrupp. En viktig del var möjligheten att anställa lovande unga forskare inom mikroekonomi och intressera dem för att forska inom entreprenörskapsområdet. Bland dessa kan nämnas Carl Magnus Bjuggren, Niklas Elert, Malin Gardberg, Martin Olsson och Erik Prawitz. Vidare har finansieringen möjliggjort att svenska doktorander på amerikanska toppuniversitet har kunnat tillbringa sommaruppehållet på IFN och bedriva forskning inom entreprenörskapsområdet. Bland dessa kan nämnas David Cesarini (disputerade vid MIT 2010, nu Associate Professor vid New York University) och Tino Sanandaji (disputerade vid University of Chicago 2011, nu forskare vid Institutet för ekonomisk-historisk och företagshistorisk forskning, Handelshögskolan i Stockholm).

En avgörande faktor för långsiktigheten i svensk forskning om entreprenörskapets ekonomi är att talangfulla studenter undervisas i ämnet. Ur detta perspektiv var det glädjande att Daniel Waldenström blev professor i Uppsala 2011. Lars

Persson är sedan 2012 adjungerad professor i Lund, vilket möjliggör undervisning i entreprenörskapets ekonomi i Lund på långsiktig basis. Detta kompletterar den undervisning som sker vid Handelshögskolan i Stockholm av bl.a. Mikael Stenkula och Joacim Tåg och på KTH av Pehr-Johan Norbäck.

IFN:s entreprenörskapsforskare har genomfört ett viktigt och omfattande arbete med att bygga upp en stor databas över ägandeformer, ägandeöverlåtelser, företagsbeteende och företagsutfall. Detta möjliggör empiriska studier av ägar-marknadens funktionssätt och dess samhällsekonomiska effekter på exempelvis jobbskapande, forskning och utveckling samt produktivitet på ett systematiskt sätt som inte tidigare har kunnat ske.

En viktig del av entreprenörskapsprogrammets verksamhet sker i samarbete med andra organisationer som verkar för forskning inom entreprenörskap. Nedan listar vi några av de viktigare samarbeten som skett under perioden.

Financial and Institutional Reforms for the Entrepreneurial Society (FIRES). FIRES är ett europeiskt tvärvetenskapligt EU-finansierat forskningsprojekt med syfte att utveckla en reformstrategi för ökat entreprenörskap kan skapa en inkluderande och hållbar tillväxt i Europa. IFN är ett av nio europeiska forskningsinstitut som samarbetade i projektet. IFN:s engagemang i detta projekt har skapat en mängd nya kontakter med ledande europeiska entreprenörskapsforskare och har därmed lagt grunden för framtida samarbeten.

IFN:s och Entreprenörskapsforums samarbetsprojekt om entreprenörskap. IFN och Entreprenörskapsforum påbörjade 2010 ett gemensamt projekt om entreprenörskapets, innovationers och företagsägandets effekter på näringslivets samhällsekonomiska effektivitet. Åtta internationella toppforskare samarbetade med nio svenska forskare kring frågeställningar kopplade till institutionernas utformning. Syftet med projektet var att använda nationalekonomiska analysmetoder för att studera hur olika faktorer påverkar entreprenörskap, innovationer och näringslivsdynamik i två länder med skilda institutioner, normer och traditioner vad gäller entreprenörskap. Projektet avslutades 2013 genom att studierna i projektet publicerades i en specielsektion om entreprenörskap i tidskriften *Industrial and Corporate Change*.

The Third European Workshop on Entrepreneurship Economics. I samarbete med Centre for Economic Policy Research (CEPR) arrangerade IFN i juni 2016 den tredje europeiska workshopen om entreprenörskapets ekonomi i Stockholm. Konferensen samlade internationellt ledande forskare verksamma inom entreprenörskapsområdet. Policyrelevant forskning presenterades och diskuterades.

Knut Wicksells centrum för finansvetenskap (KWC). Knut Wicksells centrum för finansvetenskap i Lund är ett samarbete mellan Ekonomihögskolan vid Lunds universitet och IFN. Centret har ett flerårigt finansieringsstöd från innovationsmyndigheten Vinnova. Målsättningen för centret är att producera forsk-

ning och utbildning av hög internationell klass inom området finansiell ekonomi. Forskningen har en bred multidisciplinär ansats och belyser såväl internationella som svenska förhållanden. Forskningen sker inom tre huvudområden: (i) makroekonomi, kriser och regleringar; (ii) beteenden på finansmarknaderna; och (iii) företagens utveckling och finansmarknaderna.

Global Award for Entrepreneurship Research. *International Award for Entrepreneurship and Small Business Research* instiftades 1996 av Närings- och teknikutvecklingsverket (Nutek) och Forum för Småföretagsforskning (FSF) i syfte att lyfta fram entreprenörskaps- och småföretagsforskningen. År 2008 skedde en betydande uppgradering av priset i samband med att IFN jämte FSF (Entreprenörskapsforum fr.o.m. 2009) och Nutek (nu Tillväxtverket) gick in som huvudman för priset, vilket samtidigt bytte namn till *Global Award for Entrepreneurship Research*. IFN:s medverkan har möjliggjorts genom donationer av entreprenören och industrimannen Rune Andersson och dennes holdingbolag Mellby Gård AB samt av Stockholms Köpmansklubb. IFN:s medverkan i detta pris bidrar starkt till att profilera institutet internationellt.

Många av forskarna verksamma inom entreprenörskapsprogrammet blir anlitade att skriva expertrapporter för myndigheter och samhällsorganisationer. Detta innebär att forskningsresultaten från IFN når en bredare publik samtidigt som forskarna inom programmet snabbare möter svenska forskningsfrågor av hög policyrelevans.

Den kanske mest ansedda rapportserien inom samhällsekonomi är ESO-rapporterna. Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (ESO) syftar till att ge underlag för samhällsekonomiska och finanspolitiska beslut. ESO genomför aktuella studier genom att identifiera viktiga frågor i samhällsdebatten. Flera ESO-rapporter om företags- och näringslivsfrågor har skrivits av IFN-forskare, såsom *Digitaliseringens dynamik – En ESO-rapport om strukturomvandlingen i svenskt näringsliv* (Fredrik Heyman, Pehr-Johan Norbäck och Lars Persson). *Företagandets förutsättningar – En ESO-rapport om den svenska ägarbeskattningen* (Magnus Henrekson och Tino Sanandaji) och *Var skapas jobben? En ESO-rapport om dynamiken i svenskt näringsliv 1990 till 2009* (Fredrik Heyman, Pehr-Johan Norbäck och Lars Persson).

År 2011 tillsatte regeringen Företagsskattekommittén. Kommittén fick till uppgift att se över bolagsbeskattningen. Magnus Henrekson var sakkunnig i utredningen och skrev två expertrapporter till utredningen. En av dessa, skriven tillsammans med Tino Sanandaji, handlade om beskattningen av personaloptioner, ”Beskattning av personaloptioner och innovativt entreprenörskap”, vilken publicerades som en bilaga i utredningen (SOU 2014:40). Expertrapporten ledde till en specialutredning om möjligheten att införa särskilda skattelättnader för personaloptioner. Utredaren lämnade sitt förslag till regeringen i mars 2016 (SOU

2016:23). Resultatet blev att särskilt skattegynnade s.k. kvalificerade personaloptioner blev möjliga fr.o.m. 1 januari 2018.

AVSLUTNING

Under senare tid har det kommit allt fler indikationer på att dynamiken i det svenska näringslivet försämrats. Enligt Konjunkturinstitutet ökade produktiviteten i det svenska näringslivet endast med i genomsnitt 0,2 procent per år under perioden 2007–2014, vilket är betydligt långsammare än under åren som följde 1990-talskrisen. Statistik från SCB visar dessutom att antalet anställda i nystartade företag har minskat kontinuerligt sedan år 2010.

Det finns experter som anser att tillväxttakten kommer att fortsätta sjunka under det kommande kvartsseklet. Orsakerna är att en mindre andel av befolkningen kommer att arbeta, försämrad utbildningskvalitet samt lägre innovationstakt. Vidare varnas för att ”smarta” robotar och artificiell intelligens kommer att ersätta en stor del av dagens jobb, vilket leder till hög arbetslöshet och ökade inkomstklyftor. Men det finns även experter som framhåller de möjligheter som ny teknologi kan skapa i form av kostnadsbesparingar och nya affärsmöjligheter. Den teknologiska utvecklingen sätter således press på beslutsfattare att föreslå åtgärder som säkerställer global konkurrenskraft men som också hjälper de grupper som förlorar på den snabba utvecklingen.

Sverige står nu inför liknande utmaningar som under 1970- och 1980-talen när vi påverkades starkt av omvärldsfaktorer. Ett framgångsrikt entreprenörskap är därför av största betydelse. IFN hoppas genom sin entreprenörskapsforskning kunna fortsätta bidra till en ökad kunskap om hur detta kan åstadkommas.

REFERENSER

- Bjuggren, Carl Magnus (2018), ”Employment Protection and Labor Productivity”. *Journal of Public Economics* 157 (January), 138–157.
- Ferguson, Shon, Magnus Henrekson och Louise Johannesson (2019), ”Getting the Facts Right on Born Globals”. *Small Business Economics*, publicerad online.
- Färnstrand Damsgaard, Erika, Per Hjertstrand, Pehr-Johan Norbäck, Lars Persson och Helder Vasconcelos (2017), ”Why Entrepreneurs Choose Risky R&D Projects – But Still Not Risky Enough”. *Economic Journal* 127(605), 164–199.
- Henrekson, Magnus och Lars Persson (2009), ”Forskningsprogrammet Entreprenörskapets ekonomi”. Kapitel 40, sid. 472–483 i Magnus Henrekson, red., *IFN/UII 1939–2009 – Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Henrekson, Magnus och Tino Sanandaji. (2014), ”Self-Employment Does Not

- Measure Entrepreneurship". *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111(5), 1760–1765.
- Heyman, Fredrik, Pehr-Johan Norbäck, Lars Persson, och Fredrik Andersson (2019), "Has the Swedish Business Sector Become More Entrepreneurial than the U.S. Business Sector?". *Research Policy* 48(7), 1809–1822.
- Johansson, Dan, Mikael Stenkula och Gunnar Du Rietz (2015). "Capital Income Taxation of Swedish Households, 1862 to 2010". *Scandinavian Economic History Review* 63(2), 154–177.
- Karadja, Mounir och Erik Prawitz (2019), "Exit, Voice and Political Change: Evidence from Swedish Mass Migration to the United States". *Journal of Political Economy* 127(4), 1864–1925.
- Norbäck, Pehr-Johan, Lars Persson och Roger Svensson (2018), "Verifying High Quality: Entry for Sale". CEPR Discussion Paper DP13173. London: Centre for Economic Performance.
- Ohlsson, Henry, Jesper Roine och Daniel Waldenström (under utgivning). "Inherited Wealth over the Path of Development: Sweden, 1810–2016". *Journal of the European Economic Association*.
- Roine, Jesper, Jonas Vlachos och Daniel Waldenström (2009), "The Long-Run Determinants of Inequality: What Can We Learn from Top Income Data?". *Journal of Public Economics* 93(7–8), 974–988.
- SOU 2014:40, *Neutral bolagsskatt – för ökad effektivitet och stabilitet. Slutbetänkande av Företagsskattekommittén*. Stockholm: Regeringskansliet och Fritzes.
- SOU 2016:23, *Beskattning av incitamentsprogram*. Stockholm: Regeringskansliet och Wolters Kluwer.
- Stenkula, Mikael (2014), "Swedish Taxation in a 150-year Perspective". *Nordic Tax Journal* 2014(2), 10–42.

FÖRFATTARPRESANTATION

Magnus Henrekson är professor och sedan 1 november 2005 vd för IFN. Han disputerade vid Handelshögskolan i Göteborg 1990 på avhandlingen *An Economic Analysis of Swedish Government Expenditure*. Förutom forskning om den offentliga sektorn analyserade han under denna tid effekterna av 1980-talets avreglering av de svenska kredit- och valutamarknaderna. Under avhandlingsarbetet var han gästforskare under ett år vid University of Michigan, Ann Arbor.

Magnus Henrekson var forskare vid Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning (FIEF) 1990–94 där han främst arbetade med projekt kring förklaringar till varför den ekonomiska tillväxten varierar mellan länder. Han rekryterades till IFN 1995 där han var resten av 1990-talet. Vid denna tid

kom hans forskning alltmer att inriktas mot entreprenörskapets ekonomi och mot att förklara företagsklimatets institutionella bestämningsfaktorer.

År 2000 tillträdde Magnus Henrekson en forskartjänst vid Handelshögskolan i Stockholm där han 2001 blev innehavare av Jacob Wallenbergs forskningsprofessur i ekonomi med särskild inriktning på det svenska näringslivets utveckling och den ekonomiska politiken. Efter att han blev chef för IFN uppehölls professuren på deltid till och med 2009.

Lars Persson disputerade 1998 vid Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet, och är sedan 2000 vice vd på IFN. Han är adjungerad professor i nationalekonomi vid Lunds universitet, CESifo Fellow och affilierad med CEPR. Han har varit ekonomisk expert i Stockholms tingsrätt och gästprofessor vid European University Institute och Purdue University.

Lars Persson har forskat inom en rad forskningsområden, såsom entreprenörskapets ekonomi, industriell ekonomi, internationell handel, finansiell ekonomi och arbetsmarknadsekonomi. För närvarande arbetar han med frågor om (i) interaktionen mellan entreprenörer, riskkapitalister och etablerade företag i innovationsprocessen, (ii) företagsdynamik och näringslivspolitik samt (iii) talangutveckling och konkurrens. Tillsammans med Magnus Henrekson är han sedan år 2006 ansvarig för forskningsprogrammet Entreprenörskapets ekonomi.

KOMMUNIKATION – DIGERT ARBETE SOM GER RIKLIG BELÖNING

ELISABETH PRECHT

”Det måste bli enklare för forskare att nå ut med sin forskning”, sa Sven Stafström, generaldirektör för Vetenskapsrådet när han deltog i den årliga konferensen Forum för forskningskommunikation i början av april 2019. En förhoppning som många före honom gett uttryck för men som svårligen låter sig förverkligas. Eller?

Tredje uppgiften är högskolornas och universitetens uppdrag att dela med sig av kunskap, vid sidan av de första två huvuduppgifterna, forskning och utbildning. År 1977 skrevs denna uppgift in i högskolelagen. Lärosätena skulle sprida kunskap om sin verksamhet och samverka med det omgivande samhället. Sedan 2009 ingår även nyttogörande av forskningsresultat i lagen. Lagtexten lyder: ”I högskolornas uppgift ska det ingå att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta.”¹

FORSKARENS UPPGIFTER

Hur ska man då förstå den tredje uppgiften och forskares syn på den? ”Den tredje uppgiften skulle kunna beskrivas i termer av skatteåterbäring, eller kanske snarare kunskapsåterbäring, till medborgarna och det omkringliggande samhället”, förklarade Therese Nilsson, IFN och Lunds universitet, i *Nationalekonomiska Föreningens* tidskrift *Ekonomisk Debatt* 2013.² Hon skrev vidare att ”incitamenten för att bemöda sig att försöka nå ut med ett budskap är ofta små” och pekar bland annat på det låga meritvärdet för en forskare att skriva populärvetenskapliga eller

---

1 Sveriges riksdag; https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskolelag-19921434_sfs-1992-1434.

2 Nilsson (2013).

andra icke-akademiska texter jämfört med att publicera akademiska arbeten och att undervisa. En allt högre grad av specialisering inom forskningen spelar också in. Med smala forskningsperspektiv blir den enskilde ekonomens kunskap om, intresse för och inflytande över samhällsdebatten relativt klen, vilket försvagar incitamenten att delta i debatten.

God vetenskaplig kommunikation stärker förtroendet för forskning, och därför är den tredje uppgiften en prioriterad del av IFN:s verksamhet. Inte därför att det är lagstadgat för statliga universitet och högskolor utan därför att kommunikation av forskningsresultat utanför akademien är vägen till att forskningsresultat ska komma till nytta – för samhället och för den enskilde. I förlängningen kan stöd till samhällsvetenskaplig forskning bara motiveras om den tar sig utanför akademins murar och bidrar till en bättre förståelse av hur världen fungerar.

Förtroendet för institutets forskning stärks genom en kombination av vetenskaplig kvalitet (garanterad genom sakgranskade publikationer av olika slag) och vederhäftig kommunikation, samt inte minst genom att väcka intresse för forskningens resultat hos ledande beslutsfattare, experter och opinionsbildare. Dessa för i sin tur forskningen vidare till maktens korridorer men även ut i samhällets många vindlande gångar. Även för den enskilde finns en morot: genom att kommunicera sin forskning till samhället i stort får forskaren återkoppling från allmänheten, vilket resulterar i bättre och mer relevant forskning. Och, förklarar forskaren Niclas Berggren, ”en inre känsla av tillfredsställelse kan infinna sig när man tagit fram ny kunskap som av andra bedöms som användbar”.

Mycket tyder på att kommunikation av forskningsresultat utanför akademien spelar en allt större roll även för finansiärer av forskningen. ”Kommunikation och samverkan mellan forskare och det omgivande samhället har kommit alltmer i fokus de senaste åren. Det är en tydlig del i den senaste forskningspropositionen *Kunskap i samverkan* och centralt i EU-kommissionens vision och Konkurrenskraftsrådets beslut 2016 om övergång till ett öppet vetenskapssamhälle”³ skriver Vetenskap & Allmänhet, en ideell paraplyorganisation med ett 80-tal medlemsorganisationer, bland andra myndigheter, högskolor, företag, folkbildningsorganisationer och forskningsfinansiärer. Det är sannolikt att forskningskommunikation framgent kommer att bli ett allt viktigare konkurrensmedel i kampen om finansiering.

NYTT MEDIELANDSKAP

Medielandskapet har under senare år förändrats. IFN:s webbplats (svenska och engelska) är navet i institutets kommunikation där i princip allt som produceras på IFN från 1939 och framåt finns att tillgå. I den mån det är tekniskt och

³ Vetenskap & Allmänhet (2019).

praktiskt möjligt ska IFN:s kommunikation leda läsaren till artiklar och annat material på just webbplatsen.

Traditionella medier är fortfarande viktiga för att sprida forskningsresultat men långt ifrån lika viktiga som för bara tio år sedan. Till detta kommer att tidningarnas pappersupplagor tappar läsare relativt nätupplagorna. Sociala medier tar stegvis allt större del av IFN:s kommunikationsinsatser – *YouTube*, *Facebook*, *Twitter* (svenska och engelska konton) och *LinkedIn* har blivit centrala arenor för att sprida kännedom om forskning. Det gäller även film och annat rörligt material.

Organisationen Nordicom gör varje år en mediebarometer. Den visar att 80 procent av svenskarna läste minst en dagstidning en vanlig dag för tio år sedan. 2018 läste endast 55 procent en dagstidning en vanlig dag, oavsett plattform. Samtidigt var det drygt 70 procent av svenskarna i åldern 9–79 år som använde sociala medier och det blir fortfarande fler från år till år.⁴ Vi använder även de sociala nätverken mer frekvent. *Facebook* är populärast, men tvåan *Instagram* och trean *Snapchat* växer snabbare. Och det dagliga Facebook-användandet har stagnerat. Detta är dock ett genomsnitt för samtliga åldersgrupper, och vi vet att de unga i stor utsträckning använder ”snabba” sociala medier som *Snapchat*, där innehållet bara är tillgängligt under en kortare tid och sedan automatiskt raderas.

Människor kan i dag ”skräddarsy” sitt nyhetsflöde på nätet. Nyhetsplattformar och kanaler som exempelvis *Omni* och *fPlus* låter läsarna anpassa vad de läser efter intresse och behov. Detta är en verklighet som forskningsbaserad kommunikation måste anpassa sig till.

Att fler och fler tar del av nyheter via sociala medier är ett faktum. Något som kan ses som positivt eftersom fler källor därmed blivit lättåtkomliga för fler människor. Samtidigt finns det nackdelar med det debattklimat som har uppstått i viktiga samhällsfrågor, inte minst på *Twitter*. Något som dock gör det ännu mer angeläget att seriöst framtagna kunskap presenteras också i detta forum. Och självfallet får man inte alltid nyheter enbart genom sociala medier, utan mycket talar för att dessa fungerar som ett komplement till etablerade tidningar och etermedia.

FILTER, BUBBLOR OCH KANALER

I slutet av 2018 var det 21,6 procent av alla svenskar som enligt ORVESTO Konsument ansåg att det är vanligt att etablerade medier inte rapporterar hela sanningen.⁵ De som helt håller med om detta tar främst del av nyheter via sociala

⁴ Internetstiftelsen (2018).

⁵ Kantar Sifo (2019).

medier och gratistidningar, cirka 25 procent dagligen. Man talar om filterbubblor – ett fenomen som uppstår vid personligt anpassad sökning/information, exempelvis när någon använder en sökmotor på internet eller delar och gillar saker i sociala medier. Arvid Janson och Niklas Laninge förklarar i boken *Beteendedesign – psykologin som förändrar tankar, känslor & handlingar*⁶ att filterbubblor är ”ett resultat av att tjänster som *Facebook* och *Google* försöker personalisera inläggen som visas baserat på vad dina vänner postar, vad algoritmerna tror att du gillar eller helt enkelt var du befinner dig. Resultatet blir en begränsad bild av verkligheten”.

Andreas Bergh, IFN och Lunds universitet, skriver i boken *Två filter – varför du har fel om nästan allt, men ändå inte vill ändra dig*⁷ att negativt tänkande historiskt sett har tjänat människan väl: ”Hoten har varit många och det har varit en fördel med att uppträcka dem snabbt. Men i takt med att världen blir allt bättre att leva i blir vårt instinktiva negativfilter allt sämre anpassat till verkligheten. Samtidigt diskuterar vi helst med likasinnade, vilket gör att en felaktig världsbild blir bekräftad och förstärkt.”

Sammantaget ger detta ett fragmenterat medielandskap där den som vill kommunicera ett budskap måste finnas i avsevärt fler kanaler jämfört med för tio, femton år sedan för att nå ut till en lika stor grupp människor. Då kunde det räcka med ett inlägg i *Dagens Nyheter* och detta spreds sedan vidare via andra medier och debatterades livligt i samhället. Regeringen Reinfeldts Framtidskommission skrev i sitt slutbetänkande att medielandskapets förändringar även innebär en framtida utmaning för den sociala sammanhållningen. Kommissionen förklarade: ”Om medielandskapets förändringar gör att skillnaderna i grundläggande verklighetsuppfattningar ökar riskerar det att underminera den demokratiska dialogen och öka polariseringen. Samtidigt som den sociala sammanhållningen i Sverige över lag är stark idag finns det grupper som känner sig utanför och på olika sätt orättvist behandlade. Detta är viktigt att se.”⁸

Närvaron i sociala kanaler är följaktligen ett måste, samtidigt som forskningen också behöver finnas med i traditionella medier som dagstidningar och radio/tv. IFN gör det senare bland annat genom att uppmuntra forskarna att skriva debattinlägg. Utbildningar i debattartikel-skrivande arrangeras med jämna mellanrum, liksom träning i hur en tv-intervju går till och hur en presentation anpassas till en icke-akademisk publik. Allt för att ge forskarna verktyg att presentera sin forskning i olika miljöer.

6 Janson och Laninge (2017).

7 Bergh (2017).

8 Ds 2013:19, s. 252.

RESONEMANG OCH DIALOG

IFN arbetar helst med kommunikationskanaler och forum som ger utrymme för resonemang och dialog. Detta innebär att publika seminarier, som arrangeras av IFN, inte enbart består av en presentation av forskningen och kommentarer à la akademien, utan även en diskussion – ett samtal – som gör att publiken får en djupare förståelse för vad forskarna har att berätta samt forskningens plats i samhället. Formatet på IFN:s publika seminarier innebär att forskningen sätts in i ett sammanhang och i den vardag som åhörarna verkar i. För att sätta dialogen i centrum började IFN under 2018 att arrangera seminarier där intervjuer ersätter klassiska presentationer, och samtalen sker om möjligt i olika personkonstellationer under seminariets gång. Konceptet är rörligt och kan förhoppningsvis förfinas, anpassas och utvecklas med tiden.

Detsamma gäller alla de populärvetenskapliga och andra icke-akademiska texter som skrivs av IFN-forskare. Texterna behöver anpassas till den aktuella samhällsdebatten och hängas upp på en ”nyhetskrok”. Detta är ett arbete för forskarna som ju är experter på sina respektive områden, men även för IFN:s kommunikationsansvarige. År 2006 anställdes den första kommunikatören på IFN. Betydelsen av denna funktion apostroferades genom att positionen kom att benämnas kommunikationschef och att innehavaren ingår i institutets ledning tillsammans med vd och vice vd.

Satsningen på kommunikation och spridningen av forskningens resultat har i flera avseenden inneburit en mycket kraftig ökning av IFN-forskarnas närvaro i samhällsdebatten. Under åren 2000–2004 skrev IFN-forskarna (vd undantagen) i genomsnitt knappt sju artiklar per år i ledande tidningar. Under de senaste fem åren har det genomsnittliga antalet varit 58 (vd undantagen). Artiklarna publiceras främst i dagstidningar som *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet* och *Dagens Industri*, men även i specialtidningar som *Dagens Samhälle* och press utanför storstäderna. Många forskare intervjuas dessutom i tidningar men även i etermedia och då främst radio, som är ett utmärkt medium för samtal och diskussion.

SPRÅKETS AVGÖRANDE BETYDELSE

På tal om att det måste bli enklare för forskare att kommunicera sin forskning, som Vetenskapsrådets gd Sven Stafström betonade, så krävs det av forskarna att de förenklar sin forskning när den kommuniceras utanför akademien. Det vill säga språket, inte innehållet. Visst går det, men kräver övning. ”Vi borde alla skriva sammanfattningar av våra working papers på 140 tecken”, föreslog IFN-forskaren Joacim Tåg för några år sedan när ett inlägg på *Twitter* som längst fick vara just 140 tecken (senare har den maximala längden dubblats). Han tillhör gruppen

forskare som inte är främmande inför ny teknik och nya medier och därmed nya uttrycksformer. Hans förslag att träna på att uttrycka sig enkelt och kortfattat är en säker väg till framgång i det snabbt föränderliga medielandskap som vi i dag lever i.

Redan 2006 var ledningen på det klara med att det är ”en tränings sak” att lära sig kommunicera. Något som sedan dess genomsyrat IFN:s kommunikation. Forskarna tränas i att skriva, tala och framträda. De får träffa representanter för olika medier för att lära sig förstå mediernas villkor och tänkesätt, för att förstå hur forskningen kan passa in i den världen, allt för att på effektivast möjliga sätt sprida kunskap om forskningsresultat.

Språket men även textformatet är alltid en central fråga när forskning ska presenteras utanför akademien (en akademisk text skrivs från ”ax till limpa”, medan ”limpan” kommer först i en text för media, och därefter beskrivs hur den tillkommit). Förtättningsgrammatikens konster kan kapa många tecken. Och att arbeta med en faktisk eller digital synonymordbok (något som en av mina första chefer, dåvarande skolministern Britt Mogård, krävde av mig och andra medarbetare) är ett utmärkt sätt att förenkla.

Ett tips till den som vill uttrycka sig kort, men även begripligt, är att tänka på hur hon eller han skulle beskriva sin forskning för bordsgrannen på en middag. Vad arbetar du med, är ju en vanlig fråga när vi träffar nya människor. Och när vi talar faller det sig naturligt att förenkla, så att utgå därifrån är en bra början.

Hur viktigt språket kan vara visar en studie från Regionalt Cancercentrum Stockholm Gotland: ”Effekten på deltagarfrekvens av SKL:s mall för kallelse till gynekologisk cellprovtagning”. Det visar sig att en ny rubrik ledde till att 11 procent (ökade från 28,1 procent till 31,2 procent) fler kvinnor deltog i provtagningen då de i ett brev *kallades* till provtagning mot tidigare då de endast *välkomnades/inbjöds*.⁹

Språket är definitivt ett verktyg som kan hjälpa eller stjälpa. Är en text som beskriver forskningsresultat tekniskt komplicerad så att den bara kan förstås av ”invidiga” så stjälper den definitivt forskningen, i så motto att den inte sprids till fullo utanför akademien och det egna forskningsfältet. Och det beror inte på att människor i allmänhet är ”korkade” eller obildade, utan på att forskare liksom många som är specialister på ett avgränsat område använder precisa fackuttryck som är begripliga för den invigde men gör texten obegriplig för alla andra. Beroende på var en sådan text publiceras så kan den till och med förstärka bilden av att ”forskarna håller på med obegripliga saker” och därmed få till följd att viktiga forskningsresultat avfärdas.

9 Regionalt Cancercentrum Stockholm Gotland (2015).

ATT VILJA KOMMUNICERA MERA

Men det handlar inte bara om att rätta don efter person; det handlar också om viljan att kommunicera till andra än kollegorna i akademien, att övervinna sin osäkerhet och rädsla för att tala med journalister eller skriva debattinlägg i tidningar, att bejaka det faktum att ”friskt vågat är hälften vunnet”.

Debattören, skribenten och entreprenören Thomas Gür, med stor erfarenhet av att mediaträna forskare, uppmanar forskare att förenkla: ”Det är bättre att du själv förklarar din forskning med ett begripligt (läs: förenklat) språk. Gör du inte det så kommer någon annan (läs: journalist) som inte kan ämnet lika bra som du att förklara och resultatet blir helt säkert sämre!”

Ett talande exempel på detta presenterades i *Svenska Dagbladets* avdelning Vetenskapskollen av Emma Frans, som är doktor i epidemiologi. Hon undersöker olika påståenden i press och TV samt ”snackisar” i sociala medier. Vetenskapskollen handlar mycket om myter, exempelvis om att den som bara övar i 10 000 timmar kan bemästra något fullt ut. Vetenskapskollen slår fast att det handlar om en missuppfattning. Vem som helst kan inte bli expert bara man övar tillräckligt. ”Denna idé är baserad på en missuppfattning av forskning som visat att personer som är experter på något ofta har övat väldigt många timmar på denna färdighet.” Tänk så lätt det är att missuppfatta något som man inte förstår sig på! Och desto viktigare är det därför att den som verkligen förstår sig på något deltar i samhällsdebatten.

Teknikutvecklingen med datorer, mobiltelefoner och läsplattor gör att de flesta av oss skriver mer i dag än för bara ett par årtionden sedan, både i arbetet och på fritiden. Och vi skriver kortare. Det bör med andra ord finnas utrymme för övning på att översätta och förenkla akademisk engelska till kortare versioner på tidnings- eller vardagssvenska. *Google Translate* är ett utmärkt digitalt verktyg och en bra början för en översättning. Att sedan, som tidigare nämnts, jobba med synonymer är en god hjälp. Och att göra pauser (underskatta inte en natts sömn) för att läsa texten en gång till. Med ”fräscha ögon” är det lättare att förenkla. Och kanske viktigast av allt: var öppen för att be andra att läsa och föreslå förbättringar, gärna någon som inte är forskare.

Effektivare kommunikation är logisk i ett samhälle där informationsutbudet steg för steg blivit större och i dag är mer omfattande än någonsin tidigare. Där organisationer och företag tävlar om uppmärksamhet samtidigt som medielandskapet har förändras. Även kommunikationen mellan medborgare och myndigheter sker ofta via webbtjänster och sociala medier. ”Sedan 1970-talet har det pågått en utveckling mot ett alltmer informellt språk, i både tal och skrift”, förklarar Svenska institutet och tillägger: ”Myndighetstexterna har blivit enklare och begripligare. Detta är delvis en del av den allmänna språkutvecklingen,

delvis ett resultat av ett medvetet språkarbete på många myndigheter, så kallat klarspråksarbete.”¹⁰

ATT LÄRA AV TIDENS ANDA

Samhällsdebatten förs i tidens anda. Och debatten har under senare tid handlat en hel del om *fake news*, efter att ha blivit ett av amerikanske presidenten Donald Trumps favorituttryck. Svenska medier stämde i bäcken inför valrörelsen 2018 och engagerade bland annat forskare för faktakoll. En av dessa var Lars Calmfors, IFN, som faktakollade texter i *Dagens Nyheter*. Även andra IFN-forskare agerade faktagranskare inför valet. Richard Öhrvall bidrog till faktakoll av Ebba Busch Thors (KD) uttalande i en *DN*-intervju att ”tilliten till varandra går ned.” *DN* skriver: ”...den senaste upplagan av European Social Survey som genomförts vartannat år sedan 2002 visar på en marginell nedgång i mellanmänsklig tillit i Sverige sedan 2002, någonting statsvetaren Richard Öhrvall uppmärksammade i oktober 2017.” Per Skedinger, IFN, är ytterligare en forskare som lade fakta till rätta. Han faktakollade Stefan Löfvens uttalande i *SVT* om att en miljon svenskar riskerar att få sänkt lön om Alliansen får igenom sitt förslag om inträdesjobb. Han förklarade att forskningen inte ger tillräckligt stöd för Stefan Löfvens påstående. ”Det är svårt att dra slutsatser från amerikanska studier”, sa han.

Forskningskommunikation är inte något som sker av sig självt. Det är ett digt arbete som kräver förståelse, träning och engagemang. För den som omfattat konceptet är det dock givande – för den egna forskningen men även för den egna personen. ”Målet är inte att få människor att göra saker de inte vill, utan att sänka trösklarna för att få till en positiv förändring”, skriver psykologen Niklas Laninge och entreprenören Arvid Janson i sin bok *Beteendedesign*. Så kan man också tänka om kommunikation av forskningsresultat. När forskare på ett lättbegripligt språk lyckas förklara behovet av att ta hänsyn till hennes eller hans forskningsresultat i samhällsbygget och makthavarna gjort resultaten till sina, då har forskningskommunikationen lyckats. Men, och sådan är verkligheten, målet är rörligt och det är även vägen dit. För effektiv kommunikation gäller det helt enkelt att i dubbel bemärkelse, på klar och koncis svenska, ”gilla läget”.

¹⁰ Svenska institutet (2018).

REFERENSER

- Bergh, Andreas (2017), *Två filter – varför du har fel om nästan allt, men ändå inte vill ändra dig*. Stockholm: Bertil Ohlin Förlag.
- Ds 2013:19, *Svenska framtidsutmaningar. Slutrapport från regeringens framtidskommission*. Stockholm: Regeringskansliet, Statsrådsberedningen.
- Internetstiftelsen (2018), ”Svenskarna och internet 2018”. En årlig studie av svenska folkets internetvanor. Online: <https://2018.svenskarnaochinternet.se/sociala-medier/> (nedladdad 3 juni 2019).
- Janson, Arvid och Niklas Laninge (2017), *Beteendedesign – psykologin som förändrar tankar, känslor & handlingar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Kantar Sifo (2019), ”Endast en femtedel källgranskar nyheter innan de delar på sociala medier”. Online: <https://www.kantarsifo.se/nyheter-och-press/endast-en-femtedel-kallgranskar-nyheter-innan-de-delar-pa-sociala-medier> (nedladdad 15 juni 2019).
- Nilsson, Therese (2013), ”Nya spelregler för den tredje uppgiften”. *Ekonomisk Debatt*, årg. 41, nr 7, 3–5.
- Regionalt Cancercentrum Stockholm Gotland (2015), ”Effekten på deltagarfrekvens av SKL:s mall för kallelse till gynekologisk cellprovtagning”. Online: <https://www.cancercentrum.se/globalassets/om-rcc/samverkan/kalender-och-nyheter/rapport-deltagande-relaterat-till-skls-nya-kallelsebrev.pdf> (nedladdad 10 juni 2019).
- Svenska institutet (2018), ”Så förändras språket?”, 18 april. Online: <https://svenskaspraket.si.se/hur-forandras-svenskan/> (nedladdad 12 maj 2019).
- Vetenskap & Allmänhet (2019), ”Vad tycker forskare om kommunikation och öppen vetenskap?”. Online: <https://v-a.se/2019/01/vad-tycker-forskare-om-kommunikation-och-oppen-vetenskap/> (nedladdad 1 juni 2019).

FÖRFATTARPRESENTATION

Elisabeth Precht var kommunikationschef på IFN från 2012 t.o.m. augusti 2019. Hon har under drygt 35 år varit verksam som journalist och författare, bland annat som riksdagsreporter och senare som ledarskribent och chef för *Svenska Nyhetsbyråns* inrikesredaktion. En period var hon pressekreterare hos skolminister Britt Mogård (M). Under närmare 20 år som frilansskribent i Österrike och USA skrev Elisabeth Precht bland annat krönikor för *Svenska Dagbladets* ledarredaktion samt var redaktör för svensk-amerikanska handelskamrarnas engelskspråkiga tidning *Currents*. På 2000-talet har hon arbetat på *Balans*, branschtidningen för svenska revisorer, och i första hand skrivit om politikens avtryck på revisionsbranschen. Från 2008 arbetar Elisabeth Precht som kommunikatör: till att börja med på Jarl Hjalmarson-stiftelsen som utbildar främst ungdomar och kvinnor i länder med demokratiunderskott och sedan 2012 som kommunikationschef på IFN.

Elisabeth Precht har författat och varit medförfattare till ett antal böcker: *Texas störst och bäst* (Stockholm: Carlssons, 2003), *Moderata pionjärer* (Stockholm: Sällskapet för moderata kvinnors historia, 2004), *Emerich är mitt namn: Hatet, förnedringen, kärleken* (med Emerich Roth; Stockholm: Carlssons, 2005) och *Moderat föregångare, inspiratör och förebild. Britt Mogård till minne* (Stockholm: Sällskapet för moderata kvinnors historia, 2012).

Elisabeth Precht har en fil.kand. i modern historia från Uppsala universitet samt studier i historia vid University of Texas, Austin, och i ekonomi vid Union County College i New Jersey, USA.

KAPITEL 8

FOLKE KRISTENSSON 1914–1993

FÖRETAGSEKONOM I GRÄNSOMRÅDET TILL NATIONALEKONOMIN*

LARS-GUNNAR MATTSSON OCH JAN VALDELIN

DEN FÖRSTE EKONOMIE DOKTORN

Lördagen den 14 december 1946 var en märkesdag i den svenska ekonomutbildningens historia. Då ägde den första disputationen för ekonomie doktorsgrad rum. Respondent var Folke Kristensson. Avhandlingen, *Studier i svenska textila industriers struktur*, lades fram i ämnet nationalekonomi men dess författare

blev professor i företagsekonomi. De oklara gränserna mellan företagsekonomi och nationalekonomi symboliseras av att fakultetsopponenten Gerhard Törnqvist var professor i företagsekonomi medan andreopponenten Erik Dahmén var licentiat och doktorand i nationalekonomi. Avhandlingen gav docentkompetens och knappt tre år senare kallades Folke Kristensson till en nyinrättad professur i företagsekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm, där han sedan kom att stanna i mer än trettio år, fram till sin pensionering 1980.

Vem var då den unge respondent som 32 år gammal kunde blicka ut över en fullsatt aula med handelsministern Gunnar Myrdal och ett tiotal professorer på första bänk, däribland handledaren Bertil Ohlin? Vilken roll kom han att spela under de decennier av tillväxt och omvandling för såväl den svenska ekonomin som det företagsekonomiska forsknings- och utbildningsämnet, vilka skulle följa efter krigsårens speciella förhållanden?

---

* Denna essä är en omarbetad version av författarnas kapitel om Folke Kristensson i Engwall (1995). Essän baseras på skriftligt material samt på författarnas erfarenheter som elever, lärare och forskarstuderande knutna till D-sektionen vid Handelshögskolan vars chef Folke Kristensson var. För kapitlet viktig information gavs i en serie intervjuer som 1981 genomfördes av Jan Valdelin.

HANDELSHÖGSKOLAN I STOCKHOLM OCH UNIVERSITY OF CALIFORNIA AT BERKELEY

Folke Kristensson föddes i Malmö 1914. Föräldrarna kom från relativt enkla förhållanden. Fadern hade arbetat sig upp till en chefsbefattning i ett medelstort grossistföretag. Hemmiljön kan socialt och politiskt karaktäriseras som konservativt småborgerlig. Den läsbegåvade ynglingen, som redan i gymnasietidningen skrev om ekonomisk utveckling, började på Handelshögskolan i Stockholm direkt efter studentexamen. 20 år gammal utexaminerades han mitt under depressionen. Han jobbade något år i reklambranschen innan han fick ett stipendium för studier i USA och for till University of California, Berkeley. Under studierna vid Handelshögskolan hade framför allt företagsekonomen Gerhard Törnqvist och nationalekonomen Bertil Ohlin gjort intryck. Den senare råkade också vara gästprofessor i Berkeley under höstterminen 1936 och fick då upp ögonen för en potentiell forskare. Folke Kristenssons vistelse i Berkeley kunde förlängas med ett halvår tack vare att dåvarande KF-chefen Albin Johansson via telegram engagerade honom för en studie av de amerikanska kedjeföretagens utveckling av självbetjäningssystem. Av stor betydelse under Berkeleyåren, och senare genom livet, var den vänskap som utvecklades med Ewald T. Grether, i grunden nationalekonom men med företags- och strukturekonomisk inriktning. Grethers stora intresse för regionalekonomi, marknader, konkurrenst teori och antitrustpolitik kom i hög grad att smitta av sig på den svenske stipendiaten. Det var i 1930-talets Berkeley som Folke Kristenssons intresse för strukturekonomiska frågor grundlades.

CARL-ALBERT ANDERSSON, BERTIL OHLIN OCH BRUNO KREISKY

Hemkommen från USA 1938 började Folke Kristensson arbeta, först på Kooperativa Förbundet. Han övergick snart till Konsum Stockholm som utredare av bl.a. föreningens färskvarudistribution samt som assistent åt den legendariske Carl-Albert Andersson. Snart lockade dock Bertil Ohlin med ett erbjudande om att tillsammans med Anders Östlind, sedermera professor i nationalekonomi, ta hand om en ny övningskurs, och skriva ett kompendium i pristeori vid Handelshögskolan. Konsumjobbet drogs därmed ner till halvtid sedan Ohlin avrätt från att helt ge upp detta eftersom det ju var näringslivets förhållanden som ekonomer i större utsträckning borde studera. Licentiatseminarierna i nationalekonomi vid Stockholms Högskola med Gunnar Myrdal, Karin Kock, Bertil Ohlin, Erik Lundberg m.fl. gav under dessa år ett stort mått av intellektuell stimulans åt den alltmer på ett fortsatt akademiskt liv inställda unge mannen.

Vid denna tid tycktes andra världskriget redan oundvikligt och framstående

flyktingar undan nazisterna började 1938 komma till Sverige i ökad omfattning. Folke Kristensson tog aktiv del i att hjälpa dessa (bl.a. Bruno Kreisky) att komma hit. Han gjorde flera resor till Tyskland och hjälpte flyktingar på olika sätt i Sverige med bostad, tolkning och arbete.

INDUSTRIKOMMISSIONEN

1940 blev Kristensson, i likhet med många andra unga ekonomer, engagerad i den svenska krigsekonomiska planeringen. Han började som utredare på Industrikommissionens Utredningsbyrå och blev efter en tid chef för Textilregleringsbyrån.

Genom löpande utredningar av hur förändringar i produktionen inom vissa varuområden påverkade försörjningen, liksom genom ”brandkårsuttryckningar” för att utreda behovet av restriktioner av olika slag i samband med specifika krigshändelser, fick Kristensson goda praktiska insikter i industriella beroendeförhållanden. Man följde rikets försörjning genom ett slags input–output-analys. Samtidigt utvecklade Folke Kristensson kontaktnät i förvaltningen, näringslivet och politiken. Också studier av storpolitikens krigsekonomiska skeenden ingick i arbetet. Kristensson gjorde t.ex. en studie av de allierades leveranser till Sovjetunionen (Kristensson 1944). Bland de mera spektakulära uppdragen var att mitt under brinnande krig besöka Berlin och Schweiz som ett led i arbetet att förbereda den svenska textilransonering som infördes i slutet av 1941.

Nationalekonomen Ingvar Svennilsson var chef för Industrikommissionens Utredningsbyrå och blev 1941 chef för IUI. Svennilsson föreslog att IUI skulle ägna sig åt branschstudier, till nytta för såväl näringslivet som den ekonomiska forskningen. Textil- och beklädnadsindustrin, vid denna tid en av de största branscherna i Sverige, var via Textilrådet intresserad av att få en sådan studie genomförd. Kristensson, med sin djupa kunskap om denna bransch, blev tillfrågad om han ville åtaga sig att inom IUI genomföra studien. I slutet av 1943 flyttade Kristensson till IUI. Så kom under de sista krigsåren arbetet igång med den utredning som kom att utvecklas till en doktorsavhandling. Arbetet blev försenat p.g.a. utredarens arbete inom Industrikommissionen och som sekreterare i 1942 års järnvägskostnadsutredning.

DOKTORSAVHANDLINGEN

Textilstudien (Kristensson 1946) innebar en mycket omfattande materialinsamling från företagen i de olika delbranscherna. Det gällde att kartlägga strukturen, utforska de ekonomiska sammanhang som kan förklara strukturen och att vinna en ökad förståelse av branschens problem. Kristensson utvecklade en struktur-

modell som byggde på den då relativt nya teorin för monopolistisk konkurrens. Modellen är mycket komplicerad med sin uppdelning i två slag av strukturkomponenter: tillverkningskomponenter och distributionskomponenter, samt flera slags faktorer (bransch-, marknads- och omvärldsfaktorer), som påverkar strukturkomponenterna. Stort intresse ägnas åt att dokumentera samvariation mellan strukturkomponenter samt skillnader mellan strukturen i olika delbranscher. Syftet var att analysera hur dessa samband och skillnader kan förklaras av kostnads- och intäktssammanhang samt marknads- och branschförhållanden.

Studien dokumenterar mycket ingående branschens sätt att fungera och de speciella marknadsförhållandena. Trots att det är en tvärsnittsanalys – någon annan ansats hade knappast varit möjlig vid denna tid – visar den på Kristenssons stora intresse för den industriella dynamikens villkor.

Observationer av institutionell bundenhet, betydelsen av långvariga kund–leverantörs-relationer och anpassningar mellan köpare och säljare noteras. Ett kvarts sekel senare skulle detta bli viktiga utgångspunkter för svensk forskning i industriell marknadsföring, men ges inte något stort utrymme i Kristenssons analys. Det är av stor betydelse för den fortsatta företagsekonomiska kunskapsutvecklingen att Kristensson speciellt bemödar sig om att analysera samband mellan distribution och tillverkning. Följande citat ur avhandlingen visar hans principiella inställning (s. 113):

Som ovan exemplifierats äger en ömsesidig anpassning av produktions- och distributionsstrukturen efter varandra rum. Detta innebär att man vid en analys av strukturen icke kan behandla produktions- och distributionsstrukturen var för sig.

Härigenom kan samband mellan distribution/marknadsföring å ena sidan och tillverkning å andra sidan studeras inom samma begreppsmodell, vilket inte är fallet i vare sig traditionell produktionsekonomi eller i den marknadsföringslitteratur som analyserar marknadsföring som säljarens hantering av olika konkurrensmedel (säljarens *marketing mix*). Det är intressant att notera att *marketing mix*-ansatsen, eller som den benämndes i den samtida och internationellt sett framstående danska marknadsföringsforskningen, parameter-teorin (Rasmussen 1955), har samma teoretiska fundament som Kristenssons integrerade marknadsförings-/tillverkningsanalys, nämligen marknadsformen imperfekt konkurrens. Trots detta leder de båda ansatserna i helt olika riktningar när det gäller den fortsatta marknadsföringsforskningen. Den Kristenssonska modellen pekar mot systemanalys snarare än mikroekonomisk jämviktsanalys. Eftersom strukturkomponenterna ses som möjliga att företagspolitiskt påverka kan strukturanalysen också kopplas till företagsstrategiskt handlande.

Det synsätt som utvecklades i Kristenssons doktorsavhandling kom senare att påverka utformningen av den svenska konkurrenslagstiftningen och medverka till att den svenska marknadsföringsforskningen i viktiga avseenden fick en struktureronomisk snarare än *marketing mix*-orienterad karaktär. Avhandlingen fick både beröm och kritik av de båda opponenterna. Den ansågs vara ett värdefullt pionjärverk när det gäller kartläggning och ekonomisk analys av en hel industrigrens produktions- och distributionsförhållanden i sitt samhälleliga sammanhang, men skulle enligt opponenterna ha vunnit på en djupare analys av mer specificerade problem på ett mindre omfattande empiriskt material och med mer preciserad teorikoppling. Omdömen om disputationen och avhandlingen finns i Carlson och Lundahl (2014), Dahmén (1947) samt Högbom och Paulsson Frenckner (1947). Kristenssons avhandling gav docentkompetens vilket öppnade vägen för en akademisk karriär.

DOCENT OCH CHEF FÖR AFFÄRSEKONOMISKA FORSKNINGSinSTITUTET

Affärsekonomiska Forskningsinstitutet (AEF) hade, på Eli Heckschers initiativ, bildats redan 1929 vid Handelshögskolan. Verksamheten hade varit av ganska liten omfattning och bestod av löpande omsättningsstatistik för olika detaljhandelsbranscher och av specialutredningar, huvudsakligen distributionsekonomiska. När Sune Carlson tillträdde som chef i början av 1940-talet vidgades verksamheten till att gälla också organisation och företagsledning. Folke Kristensson efterträdde Sune Carlson som chef för AEF år 1947, efter att under någon tid före och efter disputationen ha varit anställd som direktörsassistent i textilföretaget MAB & MYA i Malmö. En viktig tillkommande verksamhet avsåg under de första åren av Kristenssons chefskap utredningar på uppdrag av Stockholms stad. Främst gällde det en omfattande studie av utbud och efterfrågan på hamnkapacitet. Kristensson utvecklade mycket goda relationer med tongivande kommunpolitiker, särskilt med borgarrådet Hjalmar Mehr.

I början var AEF:s omsättningsindex fortfarande en viktig del av verksamheten. Att de metodmässiga frågorna när det gäller dessa löpande undersökningar upptog en del av institutchefens tid framgår av en rätt ingående metoddiskussion i AEF:s årsbok 1948 (*Affärsekonomiska studier 1948*, s. 27–61). 1950 bytte institutet namn till Företagsekonomiska Forskningsinstitutet (FFI) och organiserades i olika sektioner efter ämnesinriktning. FFI blev under Kristenssons ledning efter hand mindre inriktat på uppdragsforskning i utredningsform och mer på akademiska forskningsprojekt som skulle resultera i licentiat- och doktorsavhandlingar.

För att klara meriteringskraven för professur gällde det att skriva ytterligare en bok. Åhlén & Holm tog initiativ till en studie av postorder som distribu-

tionsform. Studien, *Postorder. Företagsekonomiska studier över en distributionsform* (Kristensson 1949), som blev en jubileumsbok för Åhlén & Holm, fokuserar på beskrivning och ekonomisk analys av sortiment och kunder. Liksom i doktorsavhandlingen utreds samband mellan företags-/branschstruktur, ekonomi (särskilt kostnader för olika prestationer) och marknadsförhållanden. Även här analyseras såväl avsättnings- som inköpsförhållanden. De ekonomiska sambanden mellan distribution och produktion i en distributionskanal behandlas. Folke Kristensson visar återigen prov på sin helhetssyn på företag, branscher och marknader.

Hans intresse för att koppla samman forskningsresultat och aktuella näringslivsfrågor, ett intresse som han delade med de flesta av sina samtida företagsekonomiska forskarkolleger, visas bl.a. i en bok som återger föredrag hållna vid en studiekurs om morgondagens svenska marknad anordnad av Svenska Reklamförbundet 1947. Folke Kristenssons bidrag har titeln ”Försäljningens och produktionens inriktning efter marknadens struktur” och bygger på doktorsavhandlingens modelltänkande. Några citat ur detta föredrag är betydande för hans förhållningssätt:

Det finnes ju inte många produktionsfrågor som icke också är distributionsfrågor, och ej heller distributionsfrågor som icke också är produktionsfrågor (s. 35–36).

Verkligheten är, när man tittar närmare på den, som bekant mycket invecklad. En realistisk analys måste därför också bli komplicerad, ibland komplicerad på gränsen till obegriplighet (s. 37).

Det allt överskuggande intrycket man får av en undersökning av produktionens och distributionens inriktning hos ett stort antal företag är huru olika denna är hos olika företag med i många avseenden samma eller mycket likartade yttre förutsättningar (s. 39).

Likaväl som många företag på goda grunder anser sig böra ha en formulerad personal- och socialpolitik, likaväl borde det finnas utformad en företagspolitik beträffande produktion och försäljning (s. 40).

Kristenssons grundsyn betonar alltså komplexa samband mellan produktion och distribution, heterogena industri- och marknadsstrukturer samt ger stort utrymme åt medvetet företagspolitiskt handlande.

Inte bara Handelshögskolan i Stockholm utan också Handelshögskolan i Göteborg stod inför en expansionsperiod och behovet av välmeriterade lärare i företagsekonomi var stort. Folke Kristensson upprätthöll under dessa år på deltid också en gästdocentur i Göteborg. Därifrån rekryterade han sin nära medarbetare i hamnutredningen och varudistributionsutredningen, Stig Gustafsson.

STOCKHOLMS STADS PROFESSUR I FÖRETAGSEKONOMI

Beställarna var mycket nöjda med hamnutredningen, vars fortsättning några år senare resulterade i en licentiatavhandling (Gustafsson 1952). Stockholms stad sparade mycket pengar genom en ekonomisk analys som visade att en planerad stor utbyggnad av hamnkapaciteten inte var nödvändig. Man önskade nu att företagsekonomisk forskning inriktad på kommunalekonomiska frågor skulle stärkas. I borgarrådet Zäta Höglunds promemoria till Stadskollegiet (Stadskollegiet 1949, s. 1577ff.) framgår att staden helst skulle ha sett att den nya professuren fick en benämning som visade inriktningen på kommunala frågor samt att den skulle vara en personlig forskningsprofessur för Folke Kristensson förenad med chefskapet för AEF. Från högskolans sida framhölls dock att professuren inte skulle avgränsas till kommunala frågor, att den inte borde vara personlig men att Folke Kristenssons vetenskapliga meriter gav underlag för ett kallelseförfarande. Högskolan hade dock informerat om att professuren skulle ligga inom vad man hade börjat kalla för Företagsekonomi II-området (administration och distribution). Företagsekonomi I omfattade redovisning och finansiering.

Samma dag som utnämningen till professuren i Stockholm offentliggjordes, men timmarna innan, kom också utnämningen av samme Folke Kristensson till en professur i företagsekonomi vid Handelshögskolan i Göteborg! Proceduren inom Stockholms stad hade dragit ut på tiden. Kristensson valde Stockholm och i stället kom en annan AEF-medarbetare, Ulf af Trolle, att några år senare flytta till Göteborg.

KONKURRENS, STRUKTURRATIONALISERING OCH KONKURRENSLAGSTIFTNING

Efter 1930-talets depressionsår och i många avseenden kartelliserade näringsliv efter krigets avspärningar, priskontroller och ransoneringar, skulle efterkrigstidens förutsättningar för ökad produktivitet, tillväxt, och levnadsstandardförbättringar skapas, både när det gäller ekonomisk politik och företagspolitik. Effektivitet och innovativitet inom handeln var betydelsefullt. En av FFI och SNS gemensamt genomförd probleminventering avsåg "Distributionsekonomiska problem" (1953). Kristenssons inledningskapitel anger tonen. Distributionskostnadernas andel ökar med ökande levnadsstandard. Produktion och distribution konkurrerar om knappa resurser, främst när det gäller arbetskraft. Distributionen måste därför rationaliseras och hinder för nödvändiga tekniska och strukturella förändringar undanröjas. Annars kan tillväxten hejdas och näringslivets prestanda minska. Det är dock summan av produktions- och distributionskostnaderna som skall beak-

tas, inte endera typen av kostnader! Likaså är det summan av distributionskostnaderna i olika led i distributionskanalen som skall beaktas, inte kostnaderna i enbart ett led.

En mycket viktig fråga var hur man skulle se på förekomsten av konkurrensbegränsningar av olika slag. Hur skulle man kunna lösa upp den strukturella stelhets som rådde i stora delar av näringslivet? Hur skulle man kunna öka inslaget av konkurrens? Det gällde att skapa en konkurrenslagstiftning som var anpassad till svenska förhållanden, särskilt till den lilla marknaden, och inte att kopiera efter amerikansk förebild. 1953 kom Lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning i näringslivet. Lagen tillämpade den s.k. missbruksprincipen och innebar endast förbud mot bruttopriser och anbudskarteller. I övrigt skulle konkurrensbegränsningar bedömas från fall till fall enligt en uppsättning kriterier. För tillämpning av denna lag blev en statlig utredning viktig (*Pris och prestation i handeln*, SOU 1955:16) i vilken Folke Kristensson var inflytelserik ledamot. Utredningen hade som uppgift att utreda varudistributionen och dess rationalisering, speciellt med avseende på prissättningen inom handeln. Viktiga avsnitt i utredningen analyserar prisbildningens samband med konkurrens- och kostnadsstruktur, blockbildningens orsaker och effekter, selektiv försäljning och olika former av prisdifferentiering. Ett huvudresultat var att det knappast var möjligt eller ens önskvärt att bryta upp blockbildningarna, att lagstifta mot i formell mening dominerande ställning hos säljare eller köpare liksom ej heller att generellt förbjuda prisdiskriminering som sådan. Det var speciellt viktigt att framväxten av nya distributionsformer, som kunde leda till ökad produktivitet, lägre priser eller ökad kundtillfredsställelse, inte hindrades genom diskriminering av olika slag från de traditionella företagen eller inflytande från dess branschorganisationer.

Som ett generellt medel att nå en rationellare struktur föreslog utredningen att företagen skulle anpassa sina priser efter de prestationer som köparen gjorde gentemot säljaren, t.ex. genom att köpa i större kvantiteter eller lämna tidigare beställningar så att tillverkningen kunde planeras effektivare. Eftersom det var fråga om ett kommittéarbete är det svårt att ange enskilda personers inflytande på slutresultatet. Det torde dock inte råda någon tvekan om att Folke Kristenssons inflytande var stort. Han ägnade under mitten av 1950-talet mycket tid åt kommittéarbetet liksom åt debatter med anknytning till dessa frågor.

Några skriftliga inlägg förtjänar att nämnas. I artikeln ”Distributionsutveckling och distributionspolitik” i *Skandinaviska Bankens Kvartalsskrift* (1956), diskuteras konkurrensbegränsningar i form av oligopol, riktpriser, selektiv försäljning och prisdifferentiering. Återigen hävdas att frågan huruvida en konkurrensbegränsning är samhällsskadlig inte kan avgöras på formella grunder utan måste bli föremål för särskild analys i varje enskilt fall. I avsnittet om prisdifferentiering heter det t.ex. (s. 16):

Man har gjort gällande att kvantitetsrabatter borde avvägas strikt efter uppkommande kostnadsskillnader för säljaren. Om målsättningen är lägre distributionskostnader, är emellertid det väsentliga att prisskillnaderna stimulerar till en rationellare struktur, t.ex. större transaktioner innebärande en inköpskoncentration hos kunderna.

De potentiella effekterna av vertikal integration inom distributionskanaler där också fabrikantledet ingår, kunde befaras bli negativa ur samhällsynpunkt. I ett föredrag inför Nationalekonomiska Föreningen utvecklas denna strukturekonomiska hotbild, där stelhet och brist på konkurrens dominerar. Kristensson efterlyser klarare konkurrensrättsliga spelregler och menar att ett större antal ärenden skulle få avgöras av Näringsfrihetsrådet i stället för att lösas genom förhandlingar mellan parterna och Näringsfrihetsombudsmannen, vilket oftast var fallet. (Kristensson 1960, s. 30–39).

Folke Kristensson var under den nya lagens tidiga tillämpningsår ledamot i Näringsfrihetsrådet och bidrog därigenom till den praxis som uppstod. Den avsåg att komma till rätta med leveransvägran till nya och/eller mindre kostnadskrävande distributionsformer, ibland förtäckt som fullföljande av en selektiv försäljningspolitik. I efterhand kan man konstatera att lagtillämpningen stödde framväxten av nya distributionsformer och i hög grad ändrade de värderingar som man inom näringslivet, och framför allt inom näringslivets branschorganisationer, hade haft när det gällde att skydda det bestående från det nya eller ”artfrämmande”.

Debatten om konkurrenslagen kom att hänga samman med delar av den första debatten om Sveriges förhållande till den ursprungliga ”Gemensamma europeiska marknaden”. Svenskt näringsliv måste genomgå en sådan strukturrationalisering att det kunde bli konkurrenskraftigt i Europa. Folke Kristensson deltog i denna debatt och poängterade att den svenska industrins framtid i hög grad var knuten till dess förmåga att konkurrera inom den Gemensamma marknaden och att en nära svensk knytning till denna var önskvärd.¹

BYTE AV PROFESSUR VID HANDELSHÖGSKOLAN, D-SEKTIONEN EXPANDERAR

I samband med Gerhard Törnqvists pensionering 1961 övergick denna professur till Folke Kristensson och Stockholms stads professurs nye innehavare blev Thomas Thorburn som startade en mer förvaltningsekonomiskt inriktad forskning. Folke

¹ Ett exempel på sådana föredrag och debattinlägg refereras i Sveriges Grossistförbunds tidskrift *Svensk Handel*, mars 1962.

Kristensson aktiverade nu FFI:s D-sektion. Sektionen expanderade och kom under mitten av 1960-talet att omfatta ett 10-tal doktorander som forskade inom det område som angavs av D-sektionens benämning: ”Distributionsekonomi, strukturekonomi och marknadspolitik”. En viktig del av forskningsprogrammet avsåg Stockholmsregionens utveckling. Detta program drevs sedan 1962 inom ramen för en överenskommelse med Stockholms stads regionalplaneberedning.

STOCKHOLMS STAD OCH REGIONAL PLANERING

För Folke Kristensson var regional planering ett arbete kring ”strukturekonomisk analys i vid mening” (Kristensson 1967a, s. 10). Regionarbetet var således en direkt fortsättning av det starka intresse för strukturekonomi, som hade formats 25 år tidigare. Nu hade strukturekonomin kopplats till frågor kring Stockholms stad och de tidigare hamnutredningarna. Två doktorsavhandlingar med Folke Kristensson som handledare hade kommit några år tidigare. Det gällde Roland Artles stora input–output-analys av Stockholms ekonomi (Artle 1959) och Lars Perssons studie av hur ett nytt köpcentrum (Vällingby) påverkade konsumenternas köpvanor (Persson 1960). Artles avhandling öppnade vägen för en akademisk karriär i USA där han stannade som professor i Berkeley.

Grunden för Folke Kristenssons tänkande var sambandet mellan strukturekonomiska utvecklingskrafter och mikroekonomiska beslut, eventuellt påverkade av en varligt ingripande planering. Han hade inget till övers för analyser av regionala frågor i traditionella geografiska termer. Utgångspunkterna förblev helt ekonomiska för att därifrån dra slutsatser om regionala konsekvenser.

Kristenssons deltagande i regionplanearbetet, med dess starka länkar till företag och politiker, var alltså kopplat till ett större forskningsprogram vid FFI, senare ämnesmässigt breddat till Ekonomiska Forskningsinstitutet, EFI. Detta program kunde inte undgå att påverka samtliga doktorander vid D-sektionen, eftersom det avspeglade sig i forskningsseminarierna genom stimulerande utläggningar från professorns sida om de aktuella regionalpolitiska frågorna. Forskningsprogrammet ledde också till att flera doktorander valde att skriva avhandlingar och rapporter i ämnen som inspirerats av professorns intresse för strukturutvecklingens regionala konsekvenser för företags och människors lokaliseringsbeslut.²

² Listan på licentiat- och doktorsavhandlingar inom dessa områden omfattar följande arbeten: Nyström (1966), Borin (1967), Thorngren (1967 och 1972), Back, Dalborg och Otterbeck (1970), Back (1973), Dalborg (1974) och Otterbeck (1973).

FOLKE KRISTENSSONS VETENSKAPLIGA SYNSÄTT

I det regionala forskningsarbetet känner vi igen viktiga teman i Folke Kristenssons vetenskapliga synsätt. Hans egna texter om regional planering i Sverige och omvärlden kännetecknas av strävan att koppla mikro- och makroperspektiv genom att sätta hushålls och företags beslut i relation till de resulterande strukturerna. Han sände ut medvetna länkar till mikro-makro-kopplingarna i Erik Dahmén teori om utvecklingsblock. En av Folke Kristenssons mest karakteristiska egenskaper som forskare kom fram även i de regionala analyserna, nämligen betoningen av kausalanalys. För honom var kausalanalys och metoder för empirisk analys ständigt kopplade. Vetenskapsteori höll just på att bli ett särskilt etablerat ämne för samhällsvetare när Folke Kristensson redan undervisade sina doktorander i frågor inom denna teori. För att analysera ett företag och dess beteende var man tvungen att sätta in det i en kausal kontext och denna kontext var struktur. Ett annat mycket viktigt inslag, som grundats under krigsårens koppling mellan ekonomi och politik, var hans sätt att hantera styrmedel i praktiken. Dessa styrmedel var instrument för samhällsplanering i den ”blandekonomi” som efterkrigstiden kännetecknades av.

VETENSKAPSMANNENS ROLL I FÖRETAGS- OCH SAMHÄLLSPLANERING

Redan under krigsåren hade arbetet med folkhushållningen, ransoneringarna och därmed kopplingarna mellan ekonomi och politik, fått den unge ekonomen Kristensson att tänka i termer av att ”strukturera och administrera verkligheten” (citat från personlig intervju). Folke Kristensson underströk ofta i sina debattliknande inlägg inom det egna fackområdet att hans texter var ”subjektiva bedömningar” (t.ex. Kristensson 1966). Detta var inte blott ett uttryck för hans respekt för andras ståndpunkter, utan skall ses mot bakgrund av hans ständiga försvar för den akademiska forskningens betydelse och självständighet i förhållande till samhället i övrigt, inklusive uppdragsgivare för forskaren och finansärer av professurer. Detta försvar förenades hos Folke Kristensson med understrykandet av verklighetens komplexitet och konflikten mellan kort och lång sikt, vilket hos honom således snarast ledde till ödmjukhet.

När Folke Kristensson skrev om styrning av regional utveckling visade han också sin insikt om uttryckets och språkets betydelse. Han menade att varje regionalpolitik som genomförs hamnar i en jordmån, som bestäms av olika ”språk”. Han skilde mellan förhandlingsspråket, genomförandespråket och beskrivnings- och analyspråket. Förhandlingsspråket bestäms av den specifika förhandlingssituation som följer av motstridiga intressen i planeringen. Genomförandespråket

krävs för att något skall hända och talas av dem som tror på planen. Det språk professorn rekommenderade akademikern var beskrivnings- och analyspråket, där fakta behandlas enligt accepterade spelregler för hur analys kan utföras.

SNEDVRIDEN DEBATT OM REGIONPLANERING

Folke Kristenssons arbete med Stockholms regionplan pågick mitt i det sextioal där den politiska debatten kom att bli het kring frågor om glesbygd och tätort, om Sverige och Europa såväl som om människors inflytande över samhällsplaneringen. Ledmotivet i Folke Kristenssons livsverk – forskaren kan och skall tillhandahålla analyser som underlag för lagar, regleringar och ingrepp i ekonomin – kom i den intensiva debatten om regionplaneringen i slutet av 1960-talet att misstolkas och missbrukas av en del kritiker. De hade inte läst eller lyssnat till hans viktiga formuleringar om att planering måste utgå från ”frihet från tvång och dirigerings”, vilket innebär en rågång gentemot centralism i samhällsplaneringen. De hade heller inte uppfattat allvaret i professors insikt, vunnen av lång erfarenhet, om att verkligheten erbjuder ”begränsade möjligheter att styra”. För Folke Kristensson var analysen blott ett instrument för den därpå baserade planeringen, som utförs av andra än analytikern. Planeringen är i sin tur ”det möjligas konst”, vilket följer av att central dirigerings är omöjlig och att kompromisser måste till för att nå framkomliga vägar.³

Den vrångbild av professorn som skapades genom att i en film ta in lösryckta utdrag ur en mycket lång och öppenjärtig intervju var mycket orättvis (*Rekordåren* 1969). Den livliga debatt som följde kom till stora delar att handla om etiska frågor i samband med journalistik och film. De regionalpolitiska frågorna berördes egentligen inte. Folke Kristensson tog illa vid sig och hade aldrig någon riktig chans att bemöta angreppen. Samtidigt fortsatte samhällsdebatten kring centralstyning och demokrati. Ett slags höjdpunkt blev händelserna 1971 kring de riksbekanta almarna i Kungsträdgården. Tio år efter almarna konstaterade Folke Kristensson i en opublicerad intervju att den intensiva samhällsdebatten och de dramatiska yttringarna fick mycket små konsekvenser för regionplanens faktiska utformning.

TOTALMODELLEN FÖR REGIONERS UTVECKLING

Det viktigaste av de stora problemen i den regionala utvecklingen vid den aktuella tidpunkten ansåg Folke Kristensson vara den stora och snabbt ökande rörligheten hos människor och företag. Denna gav i sin tur upphov till stora

³ De tre citaten är tagna från *Människor, företag och regioner* (Kristensson 1967a).

anpassningsproblem. Det största var avfolkningen av glesbygden och tillväxten i storstäderna. Med utgångspunkt från ett på detta sätt definierat problem arbetade han som forskare för att finna instrument och styrmedel i samhällsplaneringen, både selektiva och generella, som kunde reducera de negativa effekterna.

Folke Kristenssons arbete inom regional planering (Kristensson 1967a; 1967b) utgick från några bestämda visioner av framtiden. Till detta kom hans teoretiska strävan att metodologiskt och analytiskt hålla ihop ett stort antal variabler i en komplex totalmodell för regioners utveckling. Vad som i dag framstår som visioner var för Folke Kristensson snarast långsiktiga prognoser som var baserade på ekonomiska och tekniska villkor för samhällets utveckling. De förändrade ekonomiska och tekniska villkoren skulle genom olika effekter leda till förändrade strukturer. I dessa nya strukturer var ny och specialiserad efterfrågan och utbud av högt specialiserad arbetskraft ett viktigt resultat. Utbudet och efterfrågan av specialister skulle enligt prognoserna komma att koncentreras till metropolerna.

Ett fåtal stora beslutsenheter skulle med en ny teknik också kunna styra flera mindre enheter med olika innehåll. Därvid skulle beslutsenheterna komma att koncentreras till metropolerna. Stordriftsfördelar hade redan vid tidpunkten för Folke Kristenssons regionforskning lett till avsevärda strukturrationaliseringar, där specialiserad arbetskraft spelade en allt viktigare roll. Koncentrationen till storregioner såg han i detta sammanhang som en följd av ökande konkurrenskraft för dylika agglomerat i ett internationellt perspektiv. De så kallade utvecklingsblocken (i abstrakt mening) fick större fysiska dimensioner än tidigare.

Den allt längre gående specialiseringen av enheter inom företagen var en konsekvens av konkurrensfördelarna. Distinktionen mellan driftsenhet och beslutsenhet var, till exempel, ett analysinstrument som skapats i detta sammanhang och som användes i D-sektionens empiriska forskning kring företags lokalisering. Lokaliseringsstudierna identifierade generella och specifika agglomerationsfördelar. De generella fördelarna fanns i *external economies* och starka resursbaser, medan de specifika agglomerationsfördelarna för främst informationsbearbetande och mycket kontaktberoende enheter återfanns i form av tillgänglighet för relevant information. Kontaktundersökningar mellan enheter användes också i D-sektionens forskningsprogram (Thorngren 1967 och 1972) för att empiriskt mäta informationsflödenas utseende och därigenom kunna analysera konsekvenser för företagens framtida lokaliseringsbeslut.

I totalmodellen för regioners utveckling fanns strukturutvecklingskrafter som en av fyra grundläggande omständigheter. Dessa krafter påverkar människors efterfrågan på var och hur man vill bo samtidigt med företagens framtida struktur (storlek, arbetsfördelning, marknad m.m.). Strukturutvecklingskrafterna behandlas i modellen som oberoende variabler och måste därför förutses genom antaganden eller visioner. De viktigaste krafterna i modellen är transportkostna-

dernas relativa minskning, stordriftsfördelarna i ny teknologi, bättre organisation för att minska stordriftens nackdelar samt fåtalskonkurrensens betydelse för att ge fördelar av höga marknadsandelar. De övriga tre grundläggande faktorerna i modellen är för det andra förhållanden som människor (välfärd som beslutskriterium) och företag (effektivitet som beslutskriterium) beaktar vid beslut om lokaliseringsregion. Den tredje omständigheten är själva lokaliseringsbeslutets roll i förhållande till andra beslut, där man måste beakta att lokaliseringsbeslutet ofta är ett konsekvensbeslut: att trånga sektorer kan styra valet, m.m. Den fjärde omständigheten utgörs av en uppsättning jämviktssörande och jämviktspåverkande komponenter.

De viktigaste förändringarna i de beroende variablerna som följde av de generella utvecklingskrafterna angavs i totalmodellen vara den snabbt ökande storleken på driftsenheterna kombinerat med en samtidig ökning av beslutsenheternas storlek. Vidare hade efterfrågan på många produkter blivit mer labil och växlande samtidigt som företagets marknader utvidgats och behovet av internationell marknadsföring ökat.

DISTRIBUTIONSEKONOMI OCH MARKNADSFÖRING

Forskningen vid D-sektionen avsåg dock inte enbart regionalekonomiska frågor. Folke Kristenssons strukturekonomiska forskning inspirerade Lars-Gunnar Mattsson i hans studier av bageriindustriens strukturuomvandling och till analyser av samband mellan integration och effektivitet i distributionssystem (Mattsson 1964, 1969). Carlson och Kusoffsky (1965) redovisade en studie av förutsättningar för distributörens varumärken som en viktig aspekt av relationen mellan företag i produktions-/distributionssystem.

Lars Persson fortsatte med studier av samband mellan köpvanor och etablering av nya köpcentra i Stockholm. Konsumentbeteendet stod också i centrum för Harry Nyströms avhandling (Nyström 1970), vilken behandlade ekonomisk-psykologiska dimensioner i konsumenternas reaktioner på detaljhandeln vid denna tid allt mer medvetna utnyttjande av kampanjprissättning. Denna forskning liksom en studie av företags prisbeteende på en marknad med fåtalskonkurrens (Lindh 1967) visar på att D-sektionen också behandlade ”konkurrensmedelshantering” även om denna typ av projekt var relativt ovanliga. Mot slutet av 1960-talet blev några forskare också engagerade i innovationsforskning varvid produktutvecklingsprocesser studerades med den vid denna tidpunkt långt ifrån självklart accepterade ”fallmetoden” (Valdelin 1974 och Brodin 1976). Strategiforskningen var i början av 1970-talet en förhållandevis ny riktning inom företagsekonomin. Det var med tanke på Folke Kristenssons intresse för företagsstrategiska problem naturligt att D-sektionen också bedrev strategiforskning (Asplund 1975).

Denna korta genomgång visar att Folke Kristenssons gärning som handledare kännetecknas av både tradition och förnyelse och att de projekt som forskarstuderande då arbetade med i stor utsträckning har aktualitet också nu, ett kvartssekel senare. En vänbok med bidrag från flera av de förutvarande doktoranderna visar på ett nära samband mellan forskningen och problem i näringsliv och samhälle (Otterbeck 1979).

INSATSER I NÄRINGSLIVET

Kristensson deltog i hög grad i den företags- och näringspolitiska debatten. Men han var också i betydande omfattning direkt engagerad i företags styrelser och som rådgivare. Särskilt kan nämnas att han var ordförande i Wasabröd under den period på 1960-talet då detta företag etablerade produktion i Tyskland. Vidare var han ordförande i reklambyrån Ervaco samt styrelsemedlem i Wilh. Sonesson, det företag i vilket fadern varit chefstjänsteman. Tillsammans med sin mångåriga medarbetare Lars Berg engagerade han sig djupt i den omstrukturering som föregick Sonessons mycket lyckosamma börsintroduktion. Vid många andra tillfällen fungerade de båda som rådgivare vid omdaning av företag, bl.a. i dåvarande Stockholms Bryggerier och i grossistföretaget Fosselius & Alpen.

Folke Kristensson deltog redan från början av 1950-talet mycket aktivt i utvecklingen av företagsekonomiska vidareutbildningsprogram för näringslivet, först i SAF:s regi och senare i den kursverksamhet som ledde till bildandet av Institutet för Företagsledning, IFL. Initiativ togs också till forskning om vidareutbildning (Lindström 1967). Han ledde en arbetsgrupp, tillsatt av Forskningsberedningen hos Tage Erlander, som skulle utreda behovet av och möjliga organisatoriska lösningar för ett närmare utbyte mellan näringsliv och akademisk forskning och undervisning när det gäller marknadsföring (Kristensson m.fl. 1968). Denna grupps arbete blev sedan ett viktigt underlag för bildandet av Marknadstekniskt Centrum (MTC). De första fyra cheferna för MTC var alla doktorer från D-sektionen.

FOLKE KRISTENSSON SOM PERSON

Folke Kristensson var en dynamisk person, varmhjärtad och ”med kort stubin”. Han ville lägga breda perspektiv på viktiga problem i företag och samhälle. Han visade en stark tilltro till forskningens möjligheter att göra komplexa förhållanden och förlopp gripbara och tillgängliga inte bara för forskarens analys utan också som underlag för praktikerns planering och beslut. Han menade att det var viktigt att inte av metodmässiga skäl reducera problem och verklighetsbeskrivningar så mycket att relevans och validitet blev lidande. Handelshögskolans studenter upplevde honom nog som den företagsekonomiprofessor som anlade de bredaste,

inte alltid lättbegripliga men ändå mest fångslande perspektiven. Vid muntliga tentamina var det inte så mycket kunskaper om det konkreta litteraturinnehållet som efterfrågades. Det gällde i stället att pröva tentandens insikter och förmåga att tillämpa sina teoretiska kunskaper. Doktorander kunde alltid känna att deras handledare var lojal, uppmuntrande och uppslagsrik, men mera sällan hoppas att få detaljerade manuskriptkommentarer. De unga forskarna fick ofta höra att deras arbete var viktigt för näringsliv och samhälle samt att de noggrant skulle hålla på de akademiska värdena i sitt förhållande till praktiker. Han uppmuntrade gärna till samarbete och diskussioner mellan forskare över sektions- och ämnesgränser.

Folke Kristensson framhöll ofta vilken härlig arbetsplats Handelshögskolan var. Men han hade också sitt hjärta i Berkeley med dess fria och stimulerande akademiska atmosfär. I flera omgångar var han gästprofessor eller gästforskare vid vad som ansågs vara den främsta icke privata handelshögskolan i USA. För sina insatser som lärare och forskare blev Kristensson 1981 hedrad med *Berkeley Citation Award*. Personliga relationer ledde till att det under en lång följd av år på 1950-, 1960- och 1970-talen fanns en eller flera svenska företagsekonomer, de flesta från Handelshögskolan, som *visiting professor*, *visiting scholar* eller stipendiat i Berkeley. Folke Kristensson upprätthöll därigenom också en levande kontakt mellan undervisningen i Stockholm och Berkeley. Det var lätt för en student från D-sektionen på Handelshögskolan i Stockholm att komma till Berkeley på 1960-talet – och även senare. Folke Kristensson fick genom hemvändande doktorander färskna intryck från USA, vilket inte minst under de händelserika åren under och efter Vietnamkriget kom att omfatta betydligt vidare perspektiv än de snävt akademiska.

Kristensson kombinerade en mycket seriös hållning till sitt yrkesliv med ett utpräglat sinne för det komiska och befängda. Sedan ungdomen led han av en tidvis svår astma men lät inte detta handikapp hindra honom från att hålla ett högt tempo. Det är dock lätt att förstå att han många gånger fick kämpa hårt och att hans vetenskapliga produktion under 1970-talet inte kunde jämföras med den som han presterade under de föregående årtiondena. Under sin emeritustid höll han, trots att han för sin hälsas skull under en stor del av året tvingades uppsöka ett mer gynnsamt klimat än det svenska, god och intresserad kontakt med Handelshögskolan och med D-sektionens fortsatta forskning, som ju i många avseenden fortfarande präglades av hans egna tidigare insatser som forskare och handledare.

Det är intressant att konstatera hur betydelsefull Kristenssons tidiga akademiska (Berkeley, Bertil Ohlin) och praktiska (Konsumentkooperationen, Industrikommissionen) erfarenhet före och under andra världskriget var för hans fortsatta akademiska utveckling och hans medverkan i samhällsomvandlingen under de kommande decennierna.

EN FORSKARE I TIDEN – OFTA FÖRE SIN TID

Folke Kristensson arbetade med problem som låg i tiden, främst omvandlingen av distribution och produktion efter andra världskriget, men han var också i många avseenden före sin tid. I dag – med facit i handen – framstår det t.ex. med all önskvärd tydlighet att hans arbete inom regional planering på 1960-talet låg före sin tid. Detta är förmodligen den viktigaste orsaken till den polemik som en tid omgav regionplanen för Stor-Stockholm. Professorn talade då om ”Europas Förenade Stater” och Sverige som ”Europas Norrland” med en självklarhet som kanske ingen annan skulle ha förmått – förrän flera decennier senare. Han såg hur regeringarnas inflytande hade minskat från slutet av 1940-talet till slutet av 1960-talet. Samtidigt var hans forskning och planarbete genomgående präglade av respekt för individens integritet och den komplexitet som uppstår av det enkla faktum att den region som verkligheten ger upphov till är resultatet av ett mycket stort antal enskilda beslut fattade av individer som nästan aldrig sammanfaller med ”beslutsenheten”.

Det var i denna komplexa process som den för Folke Kristensson synliga handen kom in: medveten planering och medveten hantering av styrmedel från många beslutsenheters sida. Bland dessa ingår inte blott hushåll och företag, utan också kommuner, landsting och stat. Samtidigt var han skeptisk till statliga styrmedels träffsäkerhet ifråga om åsyftade effekter. Folke Kristensson hade mycket konkret pekat på problem med till exempel statliga subventioner i samband med regionalpolitiken, vilket var ganska ovanligt på den tiden. I dag är sådana subventioner en del av EU:s politiska interventioner i marknadssystemet.

Med argument som aktualiserats under arbetet med ransonering och konkurrenslagstiftning var det för Folke Kristensson också en självklarhet att konkurrensen och marknaden lider av begränsningar i vad de från samhällssynpunkt gemensamt förmår åstadkomma. Denna insikt rimmar illa med den nyliberalism och ”marknadisering” som spred sig på 1980-talet via akademiska förenklingar och politiska ideologier till politiska handlingsprogram, där endast den osynliga handen skall verka. Även i dessa fortfarande (2015) aktuella och kontroversiella frågor skulle Folke Kristensson i dag ha varit en i högsta grad modern och stimulerande tänkare. Han har lämnat värdefulla bidrag till frågan om statens och marknadens respektive roller och kapaciteter – utan att ha rubricerat dem i dessa termer.

REFERENSER

- Affärsekonomska studier 1948* (1949), Meddelande nr 28. Stockholm: Affärsekonomska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Artle, Roland (1959), *Studies in the Structure of the Stockholm Economy*. Doktorsavhandling. Stockholm: Företagsekonomska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Asplund, Göran (1975), *Strategy Formulation: An Intervention Study of a Complex Group Decision Process*. Doktorsavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Back, Rolf (1973), *Studier i lokalisering, lokaliseringsbeslut och beslutskoordinering*. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Back, Rolf, Hans Dalborg och Lars Otterbeck (1970), *Lokalisering och ekonomisk strukturutveckling*. Licentiatavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Borin, Leif (1967), *Lokaliseringsbeslut inom detaljhandeln*. Licentiatavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Brodin, Bengt (1976), *Produktutvecklingsprocesser*. Doktorsavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Carlson, Björn och Bertil Kusoffsky (1965), *Om distributörmärken*. Licentiatavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Carlson, Benny och Mats Lundahl (2014), "Textilindustrin". Kap. 12, sid. 293–315 i *Ett forskningsinstitut växer fram – IUI från grundandet fram till 1950*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Dahmén, Erik (1947), "Recension av *Studier i svenska textila industriernas struktur* av Folke Kristensson". *Ekonomisk Tidskrift*, årg. 49, nr 1, 75–81.
- Dalborg Hans (1974), *Studier i företagslokalisering*. Doktorsavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Distributionsekonomska problem. En inventering* (1953). Meddelande nr 45. Stockholm: Företagsekonomska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Engwall, Lars, red. (1995), *Föregångare inom företagsekonomin*. Stockholm: SNS Förlag.
- Gustafsson, Stig (1952), *Hamnkapaciteten i Stockholm – struktur och kostnader*. Meddelande nr 38. Stockholm: Företagsekonomska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Högbom, Ivar och Tryggve Paulsson Frenckner (1947), "Den första disputationen för ekonomie doktorsgrad". *Ekonomen*, vol. 22, nr 1, 10–19.

- Kristensson, Folke (1944), "De allierades leveranser till Sovjetunionen". *Ny Militär Tidskrift*, årg. 17, nr 8, s. 339–348.
- Kristensson, Folke (1946), *Studier i svenska textila industriers struktur*. Doktorsavhandling. Stockholm: Industriens Utredningsinstitut och Handelshögskolan i Stockholm.
- Kristensson, Folke (1948), "Försäljningens och produktionens inriktning efter marknadens struktur". Sid. 35–46 i *Morgondagens svenska marknad*. Stockholm: Svenska Reklamförbundet.
- Kristensson, Folke (1949), *Postorder. Företagsekonomiska studier över en distributionsform*. Meddelande nr 29. Stockholm: Affärsökonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Kristensson, Folke (1953), "Distributionen som näringsgren". Sid. 13–27 i *Distributionsekonomiska problem. En inventering*. Meddelande nr 45. Stockholm: Företagsekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Kristensson, Folke (1956), "Distributionsutveckling och distributionspolitik". *Skandinaviska Bankens Kvartalskrift*, årg. 37, nr 1, 8–16.
- Kristensson, Folke (1960), "Marknadsbearbetning och marknadsanpassning. Med särskild hänsyn till få säljare och få köpare: Strukturrationalisering och spelregler". Stockholm: Nationalekonomiska Föreningens förhandlingar.
- Kristensson, Folke (1966), "Konflikten mellan kort och lång sikt i vår strukturerkonomiska utveckling – särskilt lokaliseringsfrågorna". Sid. 47–72 i *Svensk ekonomisk tillväxt: en problemanalys*. Stockholm: Finansdepartementet.
- Kristensson, Folke (1967a), *Människor, företag och regioner*. Stockholm: Almqvist & Wiksell/Gebbers.
- Kristensson, Folke (1967b), *People, Firms and Regions*. Research Report. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Kristensson, Folke m.fl. (1968), *Marknadsföring och marknadskommunikation som forskningsfält*. Synpunkter och förslag från en av Forskningsberedningen tillsatt arbetsgrupp. Stockholm: Statsdepartementets dupliceringscentral.
- Lindh, Leif G. (1967), *Prisbeteendet på drivmedelsmarknaden*. Licentiatavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Lindström, Anders (1967), *Vidareutbildning av företagsledare*. Licentiatavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Mattsson, Lars-Gunnar (1963), *Bagerierna inför 60-talets strukturproblem. En företags- och strukturerkonomisk undersökning med tonvikt på distributions- och marknadsproblem*. Licentiatavhandling. Stockholm: Grosshandels Utredningsinstitut.
- Mattsson, Lars-Gunnar (1969), *Integration and Efficiency in Marketing Systems*.

- Doktorsavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Nyström, Harry (1966), *Strukturell ekonomisk interaktion*. Licentiatavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Nyström, Harry (1970), *Retail Pricing: An Integrated Economic and Psychological Approach*. Doktorsavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Otterbeck, Lars (1973), *Företagsstrategi och företagslokalisering*. Doktorsavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Otterbeck, Lars, red. (1979), *Marknadsföring och strukturekonomi – en vänbok till Folke Kristensson*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, Lars (1960), *Kunderna i Vällingby*. Doktorsavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Rasmussen, Arne (1955) *Pristeori eller parameterteori: studier omkring virksomhedens afsætning*. Skriftrække F, Handelshøjskolen i København. Köpenhamn: Einar Harcks Forlag.
- Rekordåren* (1969), Dokumentärfilm. Stockholm: Svenska Filminstitutet och PAN/Norstedts.
- SOU 1955:16, *Pris och prestation i handeln. Varudistributionsutredningens betänkande*. Stockholm: Handelsdepartementet.
- Stadskollegiet (1949), ”Utlåtande angående bidrag till Handelshögskolan i Stockholm för befrämjande av företagsekonomisk utbildning och forskning särskilt inom det kommunala verksamhetsområdet”. Utl. nr 195 år 1949, *Stadskollegiets utlåtanden 1949, 1577–1585*. Stockholm.
- Svensk Handel* (1962), mars, 8–10.
- Thorngren, Bertil (1967), *Regional External Economies*. Licentiatavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Thorngren, Bertil (1972), *Studier i lokalisering. Regional strukturanalys*. Doktorsavhandling. Stockholm: Beckmans/Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Valdelin, Jan (1974), *Produktutveckling och marknadsföring*. Doktorsavhandling. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.

FÖRFATTARPRESANTATIONER

Lars-Gunnar Mattsson, född 1935, är professor emeritus i företagsekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm (HHS). Efter ekonomexamen vid HHS 1959 arbetade han några år vid Grosshandelns Utredningsinstitut (GUI) där han skrev sin licentiatavhandling om bageriindustrins strukturutveckling, starkt inspirerad av Folke Kristenssons textilstudie.

Han knöts därefter som forskare och lärare till HHS och påbörjade med Kristensson som handledare arbetet med doktorsavhandlingen om samband mellan integration och effektivitet i distributionssystem. Avhandlingen blev färdig 1969. År 1972 knöts han till fakulteten för det nybildade European Institute for Advanced Studies in Management i Bryssel, utnämndes 1973 till professor i industriell marknadsföring vid Linköpings Högskola, kallades 1975 till en professur i företagsekonomi i Uppsala och återvände till HHS 1980 som efterträdare till Folke Kristensson.

Genom inledande studier i industriell och internationell marknadsföring i Linköping och Uppsala upptäckte Mattsson tillsammans med kolleger i Uppsala den fundamentala praktiska och teoretiska betydelsen av interaktion, relationer och nätverk för förståelse av industriella och internationella marknader. Han har tillämpat och utvecklat nätverkssynsätt på bl.a. tekniköverföring, internationalisering, marknadsinvesteringar, distributionsorganisationer, strategiska allianser och företagsammanslagningar samt på senare år IKT-baserade tjänsteinnovationer.

Mattsson är som forskare knuten till Handelshögskolans nya forskningscentrum Misum (Mistra Center for Sustainable Markets). Han är ledamot av IVA och Honorary Fellow of European Marketing Academy och Fellow of European International Business Academy.

Jan Valdelin är född 1943 och blev civilekonom vid Handelshögskolan i Stockholm (HHS) 1965. Efter studier i doktorandprogrammet i företagsekonomi vid University of California, Berkeley, 1967–1968, återvände han till HHS för fortsatta studier. Valdelin forskade under ledning av Folke Kristensson inom skolans D-sektion. Han disputerade i företagsekonomi 1974 på en avhandling om produktutveckling och marknadsföring, där strukturekonomi och parameterteori sammankopplades.

Snart efter disputationen tog Valdelin ett uppdrag som ekonom vid Sidas biståndskontor i Addis Abeba. Under tiden 1974–1976 hade han där tillfälle att hämta material till sin forskning om övergångssamhället, vilken hade inletts på HHS i ett program finansierat av Sida.

Vid återkomsten till HHS fortsatte Valdelin vid Ekonomiska Forskningsinstitutet som forskare och som lärare på Handelshögskolan. Hans forskning inriktades på fortsättning av programmet om övergångsekonomier, nu också kompletterat med företagsekonomisk forskning om internationella marknadsandelar och teknologiutveckling. År 1980 blev Valdelin oavlönad docent vid HHS.

Valdelin lämnade det akademiska livet 1982 för att tillsammans med Kjell Öström grunda företaget ICS Interconsult Sweden AB. Företaget var inriktat på uppdrag inom internationellt bistånd. Dess främsta rekryteringsbas var civilekonomer från HHS. Dotterbolaget Interculture gav ut översättningar av främst fransk skönlitteratur. Sedan företagets försäljning 1996 har Valdelin innehaft roller som projektledare för biståndsprojekt i Indien, Vietnam, Etiopien och Albanien.

Från 2004 var Valdelin verksam som enskild rådgivare åt internationella biståndsorganisationer fram till sin pensionering 2013. Han är sedan millennieskiftet bosatt i Frankrike.

KAPITEL 9

ERIK HÖÖK

EN KARTLÄGGARE AV DEN SVENSKA EKONOMIN*

ESKIL WADENSJÖ

Erik Höök föddes 1920 i Morgårdshammar i Dalarna. Han studerade vid Uppsala universitet och erhöll en pol.mag.-examen 1946. Två år senare anställdes Erik Höök vid IUI och arbetade där till 1962. Han studerade vidare under sin tid vid IUI och fick sin licentiatexamen i nationalekonomi 1954 vid Uppsala universitet med avhandlingen *Befolkningsutveckling och arbetskraftsförsörjning* med Ragnar Bentzel som examinator. Höök fortsatte sina studier och kunde 1962 disputerade med en doktorsavhandling i nationalekonomi, se vidare nedan. Under tiden vid IUI genomförde han utredningar i olika ämnen och publicerade också ett antal debattinlägg och andra kortare texter. De sista åren på IUI var han biträdande chef. När Höök slutade hade han den längsta tjänstgöringstiden av alla manliga anställda på institutet (men två kvinnor hade längre tjänstgöringstid).¹ Samma år som Erik Höök disputerade gick han vidare till Finansdepartementet, där han blev planeringschef med ansvar för långtidsutredningarna. Han stannade där till 1976 och fick under tiden utmärkelsen ”professors namn”.² Höök gick senare vidare till Jernkontoret, där han var verkställande direktör 1976–1985. Erik Höök avled 1997 vid 77 års ålder.

Erik Höök försvarade år 1962 sin doktorsavhandling, *Den offentliga sektorns expansion. En studie av de offentliga civila utgifternas utveckling åren 1913–58*, vid

---

* Ett stort tack till Benny Carlson, Magnus Henrekson och Lars Jonung för kommentarer på en tidigare version.

1 Se Industriens Utredningsinstitut (1962) och Wallander (2009) för dessa och flera andra uppgifter om Erik Hööks tid som anställd vid IUI.

2 Se SB PM 2006:1 för en beskrivning av utmärkelsen professors namn. ”Utmärkelsen är en ren hederstitel och delas ut främst för att belöna sådana insatser utanför den akademiska världen som har stor folkbildande eller på annat sätt allmännyttig betydelse. Den har en historia som går tillbaka till 1700-talet.” I genomsnitt får sju personer om året denna utmärkelse enligt beskrivningen av utmärkelsen.

Stockholms universitet med Göran Ohlin (då anställd vid Institutet för internationell ekonomi) som opponent. Det var vid denna tid ovanligt med disputationer. Endast ett fåtal lade fram doktorsavhandlingar och fick en doktorsgrad i nationalekonomi enligt den gamla ordningen. Under 1960-talet disputerade endast 18 personer i nationalekonomi i Sverige, dvs. i genomsnitt knappt två per år. Mer än hälften av dem, tolv, gick vidare till professurer, nämligen Åke Elmér, Staffan Burenstam Linder, Sten Thore, Assar Lindbeck, Tönu Puu, Bo Södersten, Lars Werin, Bengt Höglund, Karl Jungenfelt, Gunnar Adler Karlsson, Gunnar Eliasson och Gudmundur Magnusson.³ Två blev universitetslektorer, Karl-Gustav Landgren och Yngve Åberg. Två, Alf Carling och Tony Hagström, som båda hade skrivit sina avhandlingar inom ramen för Koncentrationsutredningen, gick efter avhandlingen vidare till arbeten inom den offentliga sektorn. Två arbetade vid IUI när de disputerade, Lars Nabseth och Erik Höök.

Erik Höök var den sjunde IUI-anställda som disputerade samtidigt som han var anställd vid IUI. De sex tidigare var Folke Kristensson, Jan Wallander, Erik Dahmén, Ragnar Bentzel, Odd Gulbrandsen och Lars Nabseth. Erik Höök sökte vid ett tillfälle en professur i arbetsmarknadspolitik vid Institutet för social forskning i Stockholm. Men konkurrensen var hård, bland de sökande till tjänsten fanns bland annat två professorer i nationalekonomi vid Lunds universitet, Ingemar Ståhl och Bo Södersten. Den som fick tjänsten var Gösta Rehn, som närmast kom från en tjänst som utredningschef vid OECD i Paris.

Erik Hööks produktion var inklusive hans doktorsavhandling nästan uteslutande på svenska. Numera är ju doktorsavhandlingar i nationalekonomi i Sverige nästan alltid på engelska, men under 1960-talet dominerade svenskan. Av de 18 doktorsavhandlingarna under 1960-talet var 11 på svenska och sju på engelska. Det finns bara två skrifter av Erik Höök som inte är på svenska. Båda är översatta och utgivna av Svenska institutet. En utgavs på engelska och en på såväl engelska som tyska.⁴

Temat för Erik Hööks utrednings- och forskningsverksamhet var den svenska ekonomin med tonvikt på utvecklingen under 1900-talet, men utredningarna innehåller ofta också en diskussion om den troliga framtida utvecklingen på om-

3 Att det var få som disputerade innebar att även de med licentiatexamen kunde komma ifråga för professurer under dessa decennier. Exempel i nationalekonomi är Guy Arvidsson, Ingemar Ståhl, Bengt-Christer Ysander, Peter Bohm, Lars Söderström och Roland Andersson.

4 Den skrift som är översatt till både engelska och tyska är en omfattande översikt av den svenska ekonomin. Den är på 112 sidor i den engelska och 127 sidor i den tyska versionen (Höök, Elshult och Risberg 1956a, b). Den ingår i en serie av populärvetenskapliga skrifter utgivna av Svenska institutet om olika sidor av livet i Sverige såsom teater och balett, geografi, dagstidningar och utbildning. Den andra skriften är en översättning och en viss uppdatering av en kort artikel som tidigare varit publicerad i *Ekonomisk Revy* (Höök 1960b, 1963).

rådet för utredningen. Enda undantaget vad gäller inriktningen på Sverige var en studie av nationaliseringen i England. Studierna ligger ämnesmässigt nära forskningen inom ämnet ekonomisk historia med betoning på utvecklingen under de senaste decennierna.

Jag ska här först gå igenom de olika studierna. De behandlar främst dels läget och utvecklingen på arbetsmarknaden kopplat till befolkningsutvecklingen, dels analyser av olika sektorer av den svenska ekonomin. Till viss del sammanfaller de båda områdena, så är fallet vad gäller studier som behandlar arbetsmarknaden inom en specifik sektor. Därefter kommer jag att redogöra för och kommentera några av hans kortare inlägg i debatten.

BEFOLKNING OCH ARBETSMARKNAD

Erik Hööks första något mer omfattande publikation var författad tillsammans med Jonas Nordenson. Den publicerades 1950 som ett kapitel i *Industriproblem 1950* som IUI publicerade (Nordenson och Höök 1950). Den behandlade befolkningsutvecklingen och dess konsekvenser och kan ses som en förstudie till en senare utredning om befolkningsutvecklingen som Erik Höök ensam svarade för. Utgångspunkten för artikeln är den demografiska utvecklingen, som hade lett till att andelen i yrkesaktiv ålder (15–65 år) hade minskat dels på grund av babyboomen, dels på grund av att fler hade blivit äldre än 65 år. Utvecklingen skulle enligt tillgängliga prognoser fortsätta i samma riktning. I artikeln görs en koppling till den nationalekonomiska diskussionen om befolkningsoptimum från Thomas Malthus till Alvin Hansen och Gunnar Myrdal. Nordenson och Höök förde en diskussion om hur befolkningsutvecklingen kan påverka såväl investeringsverksamheten (näringsliv och bostäder) som löneutvecklingen.

En annan fråga var hur rörligheten påverkas – det är ju de unga vuxna som är speciellt rörliga såväl geografiskt som på arbetsmarknaden. Om de unga blir färre, kommer troligen rörligheten att minska. Författarna är också bekymrade över den mycket omfattande rörligheten från landsbygden och jordbruket till städerna och andra delar av näringslivet: ”Nu föreligger det skäl som talar för att den överflyttning från jordbruk till industri som karakteriserat de sista årtiondena varken kan eller bör fortsätta så mycket längre och i varje fall inte i samma omfattning” (s. 64). De hade inte rätt i sin bedömning av hur den framtida utvecklingen skulle bli. Jordbrukets andel av arbetskraften var när artikeln publicerades ungefär 20 procent, medan den nu endast är ett par procent.

I kapitlet diskuteras också arbetskraftsinvandringen och dess effekter på kort och lång sikt. Nordenson och Höök framhåller att invandring på kort sikt inte bara kan leda till ett ökat utbud av arbetskraft utan också till en ökad efterfrågan på arbetskraft, genom att den leder till ökade bostadsinvesteringar. Deras rekomm-

mendation är: ”Mycket synes dock tala för att en lämpligt avvägd invandring av arbetskraft av temporär natur och syftande att möjliggöra ett effektivt utnyttjande av redan utbyggda anläggningar skulle innebära en nettovinst för folkhushållet såväl på kort som lång sikt” (s. 68). De förespråkar en slags gästarbetarmodell. De var däremot betydligt mer kritiska till en ”systematisk” invandring syftande till att motverka den demografiska utvecklingen.

Den första utredning som Erik Höök själv svarade för under sin tid vid IUI handlade om jordbrukets arbetskraft under ett visst år, 1949 (Höök 1951). Utredningen byggde på en omfattande insamling av enkäter från jordbruksföretagare om deras arbetskraft. Informationen från enkätsvaren kombinerades med folkräkningsuppgifter. Bakgrunden var den pågående snabba omvandlingen av det svenska näringslivet från jordbruket till stadsnäringar – ”flykten från landsbygden”. Denna omvandling var delvis ett resultat av strukturrationalisering och produktivitetsökning inom jordbruket, delvis ett resultat av expansionen av stadsnäringar som med sina bättre löner lockade främst unga att lämna landsbygden och arbeten i jordbruket. Utredningen redovisade hur den då mycket omfattande sysselsättningen inom jordbruket var uppdelad på egenföretagare, i jordbruket arbetande familjemedlemmar och anställda (helårs- och tillfälligt anställda). Merparten som arbetade inom jordbruket var män, totalt ca 480 000 årsarbetare. Många var äldre egenföretagare med små jordbruk, inte sällan kombinerat med annat arbete. De unga som arbetade inom jordbruket hade ännu inte lämnat för arbeten i stadsnäringarna, men många kunde förväntas göra detta. Det är en noggrann och väl genomförd undersökning, som är baserad på en omfattande insamling av data. Det vore intressant att följa upp vad som hände senare med alla de små jordbruksenheter som drevs av äldre personer. Hur många av dessa företag övertogs av en yngre generation och hur många lades ner?

Nästa utredning som genomfördes av Erik Höök var *Befolkningsutveckling och arbetskraftsförsörjning* som publicerades 1952 och som också blev hans licentiatavhandling (Höök 1952, 1954).⁵ Den är till inte oväsentlig del en fortsättning av hans tidigare studie om jordbrukets arbetskraft. Den startar i en diskussion om arbetskraftsproblemet i Sverige, går vidare till den allmänna befolkningsutvecklingen och bygger därefter på med ett kapitel om omflyttningen mellan olika näringsgrenar. Utredningen kan ses som en fördjupning och utvidgning av analysen i den tidigare rapporten. Sedan kommer ett omfattande kapitel om arbetskraften inom jordbruket, som i huvudsak är en sammanfattning av den tidigare rapporten. I ett avslutande kapitel finns en motsvarande och ny analys av arbetskraften i näringar utanför jordbruket. Den innehåller en omsorgsfull genomgång av utvecklingen inom de andra, expanderande delarna av det svenska näringslivet. Utöver de olika kapitlen finns kompletterande texter om vilka effekter de demo-

⁵ För en kort positiv anmälan av boken se Nabseth (1953).

grafiska förändringarna har för konsumtionsutvecklingen och beräkningar avseende förändringar av jordbruksbefolkningen.

Hööks närmast följande studie var *Tjänstemännen och den industriella omvandlingen. En studie av tjänstemannakårens tillväxt inom industrien* (Höök 1953).⁶ I den följde han upp de tidigare arbetena med inriktning på utvecklingen inom industrin. Studien genomfördes i samarbete mellan IUI och SNS. Utgångspunkten var den starkt ökande andelen tjänstemän bland arbetskraften i Sverige. Mellan 1930 och 1950 hade andelen ökat från 15 till 27 procent. Andelen som var företagare (de flesta inom jordbruket) var i det närmaste oförändrad, medan andelen, och också antalet, arbetare hade minskat. Antalet tjänstemän hade under dessa årtionden ökat med 95 procent. Att andelen ökade kunde dels hänföras till en strukturomvandling i riktning mot mer tjänstemannaintensiva sektorer av ekonomin, dels till att de olika sektorerna hade blivit mer tjänstemannaintensiva. Det senare gällde även industrin, som var i fokus för studien.

Utvecklingen inom industrin mot en större andel tjänstemän bland dem som arbetade inom sektorn förklarades i sin tur av förändringar av industrins sammansättning i riktning mot mer tjänstemannaintensiva delar som den kemisk-tekniska industrin från delar med låg tjänstemannaandel som jord- och stenindustrin, dels av en utveckling i riktning mot en ökad andel tjänstemän inom de olika industrisektorerna. Expansionen av antalet tjänstemän hade framför allt skett inom två grupper: manlig teknisk personal och kvinnlig kontorspersonal. Förutom insamling och bearbetning av statistiska uppgifter bygger framställningen på ingående studier av tolv företag. Fyra av företagen presenteras i detalj; utvecklingen av personalens sammansättning beskrivs på en mycket detaljerad yrkesnivå.

Höök sammanfattade sin analys genom att framhålla tre förklaringar som han menade var de viktigaste för utvecklingen mot en ökad andel tjänstemän inom industrin: att produktionen blivit mer baserad på teknisk forskning och utveckling, att produktionen skedde i längre serier samt att högkonjunkturen under 1940-talet medförde att omstruktureringar av verksamheten blev lönsammare.

UTVECKLINGEN INOM OLIKA DELAR AV DEN SVENSKA EKONOMIN

I den nutida ekonomiska och politiska debatten har återvinning av olika varor en framträdande plats. Erik Höök behandlade omfattningen av sådan verksamhet under 1950-talet i skriften *Skrothandelns ställning och betydelse i samhällsekonomin*

6 Studien fick en starkt kritisk recension av Fritz Croner (1954a), som menade att det inte gick att generalisera från fallstudierna och efterlyste mer av kvantitativa undersökningar. Höök svarade på recensionen (Höök 1954b) och fick i sin tur ett svar från Croner (1954b).

(Höök 1956c). Branschen benämndes alltså på den tiden skrothandeln. Han redovisade en noggrann undersökning av antalet företag, företagens storlek, antalet anställda i branschen och inriktningen på verksamheten i branschen och dess betydelse för råvaruförsörjningen i Sverige. Den viktigaste delen av produktionen rörde järnskrot, men även andra metaller (koppar, mässing m.m.), pappersavfall och textilavfall var viktiga för företagen i skrotbranschen vid denna tid.

Nästa studie av Erik Höök som behandlar en sektor i den svenska ekonomin är *Oljan i svensk ekonomi* som skrevs tillsammans med Jan Gillberg (Gillberg och Höök 1958). Den publicerades 1958 strax efter Suez-krisen då oljepriserna hade ökat mycket kraftigt. Det är en noggrann undersökning av en verksamhet av växande betydelse. Genomgående görs en jämförelse av utvecklingen från mitten av 1930-talet fram till mitten av 1950-talet. Oljans betydelse för den svenska energibalansen hade under denna period ökat från 9 till 50 procent. Även elenergin andel hade ökat; i detta fall från 5 till 14 procent. Minskat hade däremot kolets och vedens del av energibalansen. För vedens del var det också fråga om en nedgång inte bara vad gäller andel utan också i volym. Denna omstrukturering hade betytt att en ökad andel av energibalansen utgjordes av import. Oljeimporten som tidigare främst hade kommit från västliga länder kom nu från östliga länder, främst länder i Mellersta Östern. En ökande andel av oljeimporten hade kommit att förädlas i Sverige genom raffinering – antalet raffinaderier och inte minst deras kapacitet hade ökat kraftigt under efterkrigstiden.

I studien redovisas i detalj hur ökningen av oljeförbrukningen är strukturerad. De produkter som framför allt ökat är eldningsolja och diesel. Vad gäller fördelning på sektorer är ökningen störst för hushållen (eldningsolja) och offentlig sektor, medan ökningen inom industrin är lägre. Inom industrin ökar energiförbrukningen per anställd endast i liten utsträckning. Industrin har däremot ändrat sammansättningen av energiförbrukningen från kol till olja och elektricitet. Det finns betydande skillnader i energiåtgång mellan olika delar av industrin. Det finns också en detaljerad beskrivning av hur oljan distribueras från hamnar till depåer och sedan eldningsoljan vidare till hushåll och bensinen vidare till bensinstationer. Bensinförbrukningen hade ökat markant med en ökad bilism samtidigt som antalet bensinstationer hade blivit färre; de hade blivit betydligt större i genomsnitt.

Den offentliga sektorns utveckling upptog mycket av Erik Hööks tid under flera år. Det viktigaste bidraget är självfallet doktorsavhandlingen, men det finns andra publikationer som tar upp frågan. Ett sådant bidrag är ”Välfärdsstat eller välståndsstat?”, publicerat som ett kapitel i *Industriproblem 1960* (Höök 1960a). Kapitlet inleds med en historisk återblick på läget under det tidiga 1800-talet och den dåtida diskussionen av fattigdomen och hur den skulle bekämpas. Hans tes är att det fanns ett omfördelningssystem redan på den tiden som gav en relativt

sett liknande levnadsnivå som idag för de utsatta grupperna. Men naturligtvis var levnadsnivån för alla grupper mycket lägre då. Enligt Höök är den viktigaste förändringen att omfördelningen inte längre sker i det lokala samhället. Drivande i denna utveckling är den ökade rörligheten. Med ökad rörlighet blev det nödvändigt att göra omfördelningen på en annan nivå än den lokala. Lösningen blev en lokalt obunden omfördelning via främst socialförsäkringarna. Han pekar på att en sådan omfördelning också görs på ytterligare ett plan genom ett internationellt samarbete mellan de nordiska länderna vad gäller såväl migration som socialförsäkringar.

Hööks viktigaste vetenskapliga arbete var doktorsavhandlingen *Den offentliga sektorns expansion. En studie av de offentliga civila utgifternas utveckling åren 1913–58* (Höök 1962).⁷ Den offentliga sektorn (statlig och kommunal) hade expanderat i Sverige och andra länder under 1900-talet. I avhandlingen gjordes en noggrann statistisk kartläggning av utvecklingen i Sverige och en analys av orsakerna till denna expansion. Andelen som var sysselsatta i offentlig sektor hade ökat från 5 procent år 1913 till 15 procent 1958, medan de offentliga utgifternas andel av BNP hade ökat från 6 procent till 21 procent under samma period. Det fanns enligt Höök flera olika samverkande förklaringsfaktorer bakom denna utveckling. Den första var att efterfrågan på tjänster (inklusive offentligt tillhandahållna) ökat med stigande inkomster. Den andra var att arbetsuppgifter hade flyttat från privat sektor till offentlig sektor. Den tredje var olikheter i produktivitet utveckling; lägre produktivitetstillväxt i tjänstesektorn gjorde att antalet anställda och kostnaderna ökade. Den fjärde var politiska beslut, t.ex. beslut om införandet av nya och expansion av redan existerande omfördelningssystem.

Erik Höök gjorde en omsorgsfull analys av de olika delarna av den offentliga sektorn med undantag för det militära försvaret. En övergripande jämförelse visade att det framför allt var de statliga utgifterna som ökade. De var vid periodens slut ungefär lika stora som de kommunala för att i starten av perioden ha varit betydligt lägre. En ökande andel av de kommunala utgifterna finansierades också via transfereringar från staten. Bland de totala offentliga civila konsumtionsutgifterna hade andelen som utgjordes av transfereringar ökat. De största utgiftsområdena var undervisningsväsendet, hälso- och sjukvården och väg- och gatuväsendet. Deras andelar av de totala offentliga utgifterna hade också ökat under perioden. Bland de offentliga investeringarna dominerade de som gick till väg- och gatuväsendet. Bland transfereringarna dominerade folkpensionerna och barnbidragen, som båda tillkommit under den studerade perioden.

Det finns flera komplikationer vid analyser av utvecklingen. Höök behandlar

---

⁷ Se Lindahl (1963) och Korsbæk (1964) för ett par recensioner av avhandlingen och Carlson och Lundahl (2019) för en ingående behandling av den debatt som följde på Hööks avhandling.

dem ingående. En är svårigheten att mäta kvalitetsförändringar i offentlig produktion som införandet av förebyggande åtgärder inom sjukvården (t.ex. vaccinering mot sjukdomar), men också inom utbildning (mindre klasstorlek i skolan och ändrad sammansättning av arbetsuppgifter på universitetet). Ett exempel på sådana svårigheter visas vid försöken att mäta produktivitetens utvecklingen på universitetet. Höök gör det genom att redovisa utvecklingen av antalet examine-rade per professor, något som hade ökat markant under undersökningsperioden. Det pekar på ökad produktivitet, men en av flera komplikationer är att universitetet inte bara producerar utbildning utan också forskning. En ökad undervisningstid för professorerna kan ha lett till att de fått mindre tid för forskning och därmed mindre forskningsproduktion.

Sammantaget är avhandlingen en omsorgsfull och detaljerad analys av den offentliga sektorn, som ger underlag och uppslag för kommande studier. Den pekar också tydligt på de komplicerade problem som finns vid mätningar av produktivitetens utvecklingen inom tjänstesektorn.

NATIONALISERINGEN I ENGLAND

När Labour kom till makten i England efter andra världskriget, fattade parlamentet beslut om en rad nationaliseringar. Det uppmärksammades mycket i andra länder, bland annat i Sverige. Erik Höök genomförde en undersökning baserad på litteraturstudier men också på ett besök i England 1954 (Höök 1955).

Efter att parlamentet fattat beslut under perioden 1946 och 1949, genomfördes nationaliseringarna mellan 1946 och 1951. Totalt omfattade nationaliseringarna omkring 10 procent av sysselsättningen i landet. Vissa nationaliseringar var mer av formell natur av redan starkt reglerade sektorer som den av Bank of England. De sysselsättningsmässigt mest betydande sektorerna som omfattades fanns inom transportsektorn (järnvägar, delar av lastbilstrafiken och civil flygtrafik), kolindustrin samt järn- och stålindustrin. Det fanns en ideologisk bakgrund till nationaliseringarna, men vid de konkreta beslutstillfällena framfördes främst andra motiveringar som kris i branschen för kolindustrin, ineffektivitet i transportsektorn och monopolprissättning i stålindustrin.

Det konservativa partiet återkom till regeringsställning efter att ha vunnit parlamentsvalet 1951. Det genomförde under de närmast följande åren (den tid som Erik Höök behandlar) en återprivatisering av två sektorer: lastbilstrafiken och järn- och stålindustrin.

Erik Höök ger en mycket välbalanserad framställning av förloppet och de berörda branscherna. Han tar inte ställning till de politiska besluten men presenterar argumenten för och emot besluten.

KORTARE ARTIKLAR I TIDNINGAR OCH TIDSKRIFTER

Erik Hööks verksamhet och hans skrifter under IUI-tiden var som redan framgått framför allt utredningar rörande den svenska ekonomin. Men han hade också ett antal kortare artiklar i tidningar och tidskrifter. Jag ska här redovisa och kommentera ett urval av dem.

Den första publicerade artikeln av Erik Höök (Höök 1949) var en kort genomgång av den ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1947 och 1948. Främst behandlade den ekonomisk politik, produktion, arbetsmarknad och utrikeshandel. Det går att redan här se hans starka intresse för utvecklingen av den svenska ekonomin och hans förmåga att presentera den på ett pedagogiskt sätt.

I artikeln "Vem betalar barnbidragen?" (Höök 1956f) diskuterar han de fördelningsmässiga konsekvenserna av barnbidragen. Han betonar att det främst är en fråga om omfördelning över livscykel. Stödet går till familjer (och ensamstående föräldrar) när de har minderåriga barn från samma grupp av personer dels under åren innan de har fått barn, dels under åren efter att barnen har vuxit upp. Det finns naturligtvis också en omfördelning från dem som aldrig får barn till dem som får barn, men de flesta (80 procent) bildar familj och får barn. Han jämför också med andra former av omfördelning över livscykel som skattereduktion för dem som har barn och fria skolmåltider.

I en annan artikel, "Rättssäkerheten i bostadskön" (Höök 1956b), riktade Höök stark kritik mot hur bostadskön var ordnad och rättssäkerheten för de bostadsökande. Det framgår att han kommit att uppmärksamma frågan genom ett visst fall i en förort till Stockholm. Han menar att det inte fanns några klara regler, och att då det inte fanns möjlighet att överklaga beslut uppstår orättvisor genom olikhet i behandling. De anställda på bostadsförmedlingarna får enligt Höök ett orimligt stort inflytande över vilka som får en bostad.

Ytterligare en ekonomisk-politisk fråga av allmän art som Höök behandlade var inkomstskattesystemet. Han gjorde det i artikeln "Skatt och inflation" (Höök 1957a). Höök betonade att inflationen medför att skattesatserna för en given reallön höjs vid ett progressivt inkomstskattesystem. Det medför att politikerna får ett ökat utrymme för ökning av offentliga utgifter utan att behöva fatta beslut om skattehöjningar. Hööks förslag var att indexreglera skatteskalorna för att upphäva de automatiska inkomstskattehöjningarna.

Flera av hans artiklar har anknytning till demografi och arbetsmarknad. En artikel, "Folk så det räcker?" (Höök 1956a), behandlade den demografiska utvecklingen och dess ekonomiska konsekvenser. Startpunkten var den nedgång i födelsetalet som ägde rum från mitten av 1800-talet och framåt med babyboomen i mitten av 1940-talet som ett undantag. Han pekade på att nedgången i födelsetal ännu inte lett till den befolkningsminskning som den ensamt skulle kunna ha re-

sulterat i. Dödstalet hade också sjunkit, vilket motverkade utvecklingen mot en minskande befolkning. Det han beskrev är det som nu brukar benämnas den demografiska transitionen. Det som minskar först är barnadödligheten, sedan sjunker antalet barn som föds. Befolkningen tenderar därför att minska. Det blir kris i befolkningsfrågan. Men dödligheten sjunker också i yrkesaktiv ålder. Det motverkar minskningen av befolkningen och innebär att andelen i yrkesaktiv ålder ökar under en period.

Höök diskuterar i artikeln också invandringens betydelse, som ju då artikeln skrevs ännu inte var särskilt omfattande. När artikeln skrevs bestod invandringen främst av arbetskraftsinvandring från de nordiska grannländerna. Invandringen skulle enligt Höök dels kunna påverka utbudet av arbetskraften, dels påverka efterfrågan på bland annat bostäder och därmed stimulera ekonomin på detta sätt.

I en annan artikel, "Arbetsstudier på kontor – Tjänstemannakostnadernas stegring – framtidsperspektiv" (1956d), tog Höök upp de långsiktiga utvecklingstendenserna för efterfrågan och utbudet av arbetskraft i den svenska ekonomin. Andelen som arbetade i jordbruket med binärningar hade sjunkit kraftigt sedan slutet av 1800-talet fram till den tid som Höök utgår från i sin artikel, från 80 procent år 1880 till 20 procent år 1950 (och den har ju fortsatt att minska efter 1950). Antalet tjänstemän hade också ökat markant (fördubblats mellan 1930 och 1950). I produktionen hade arbetare i stor omfattning ersatts av kapital och tjänstemän. Höök trodde på en fortsatt utveckling i samma riktning, arbetarnas antal minskar genom introduktion av ny teknik. Men han pekade också på att det redan fanns en utveckling med introduktion av ny teknik i samma riktning för de arbeten som tjänstemän utförde, och att den utvecklingen kunde komma att accentueras. Han framförde som exempel bland annat introduktionen av hålkortsmaskiner, nya kontorsmaskiner, automattelefoner och självbetjäningsaffärer som medförde att vissa typer av arbetsuppgifter minskade och därmed att efterfrågan på vissa grupper av tjänstemän minskade. Höök menade att en sådan utveckling kunde komma också på andra områden. En sådan debatt finns ju också nu med en betoning på digitalisering och robotisering, dvs. andra och nya teknologiska förändringar, men det är i grunden samma debatt.

En mycket stor politisk fråga under 1950-talet var pensionsreformen (ATP) som avgjordes genom en folkomröstning där tre förslag ställdes mot varandra. Erik Höök var kritisk mot alla tre förslagen, som han menade inte var tillräckligt genomarbetade och att folkomröstningen därför inte var av godo. Han framförde sin kritik dels i artikeln "Folkomröstning och politisk mognad" (Höök 1957a), dels i ett inlägg i en debatt anordnad av Nationalekonomiska Föreningen (Höök 1959). Speciellt kritisk var han till företagets möjlighet till lån motsvarande de av dem inbetalade pensionsavgifterna.

I ett debattinlägg i *Ekonomisk Debatt* (Höök 1973) i anslutning till en artikel

av Ingemar Ståhl framförde Erik Höök kritik mot de prioriteringar som gjordes inom socialförsäkringarna. Han menade att socialförsäkringarna prioriterade att ersätta personer för kortare perioder av inkomstbortfall som vid kortare sjukskrivningar vid förkylning, jämfört med ersättningen till personer som drabbade av allvarligare händelser som t.ex. sjukdomar som ger invaliditet. Den lösning som han förespråkade var att finansiera högre ersättning vid mer allvarliga fall med införandet av karensperioder på upp till tre dagar i sjukförsäkringen.

PUBLIKATIONER EFTER IUI-ÅREN

När Höök gick vidare, först till Finansdepartementet och sedan till Jernkontoret, innebar det att publicering under eget namn i det närmaste upphörde. Det innebar ju inte att hans skrivande upphörde utan endast att han inte var angiven som författare till de texter som han medverkat vid utarbetandet av. Men det finns några exempel där han hade en roll. Ett exempel är att han var ledamot av den Särskilda Näringspolitiska Delegationen som publicerade sitt betänkande 1979 (Ds Ju 1979:1). Höök hade i utredningen ett speciellt ansvar för kapitlet om tjänstesektorns utveckling.⁸ Framställningen ligger i linje med temat från hans tidigare undersökningar med fokus på produktivitetsutvecklingen. Det som var nytt var en internationell jämförelse av skatter på arbetsinkomster i ett antal OECD-länder.

Efter tiden vid IUI fanns också ett kortare inlägg om socialförsäkringarna i *Ekonomisk Debatt* (Höök 1973) som berördes ovan. Han var också ordförande för Nationalekonomiska Föreningen och gjorde inlägg i en debatt på ett föreningsmöte om den kommunala utgiftsexpansionen (Höök 1978). Det han bland annat berörde i sina inlägg var det kommunala skattetrycket, frågan om karensdagar i sjukförsäkringen samt hur antalet elever i skolklasserna påverkade produktiviteten i utbildningen.

EN NOGGRANN UTREDARE

I Erik Höök hade IUI en mycket noggrann utredare. Hans specialitet var utvecklingen av Sveriges arbetsmarknad och ekonomi under 1900-talet. Det var en period av stora förändringar. Utredningarna genomfördes med stor omsorg. De är välskrivna och redovisar viktiga utvecklingslinjer men också många intressanta detaljer. När jag började studera på ekonomutbildningen i Lund var den första kursen i nationalekonomi ”Deskriptiv nationalekonomi” (lärare var Sven Rydenfelt). Kursen innehöll flera intressanta böcker om olika teman av den svens-

8 Se Lindbeck (2012) för denna uppgift om Hööks bidrag till utredningen

ka ekonomin. Erik Hööks skrifter passar väl in i en sådan tradition av omsorgsfulla analyser av utvecklingen av den svenska ekonomin. Om man jämför med senare studier på områdena för Hööks undersökningar, ska man komma ihåg att hans undersökningar var tillkomna före dagens mycket goda tillgänglighet på bra registerstatistik och före den tid då ekonometriska inslag i studierna hade blivit standard. Den ekonomiska teorin och forskningsmetodiken har utvecklats sedan den tid Höök var verksam.

En läsning av Erik Hööks skrifter många decennier efter att de publicerades gör att man blir nyfiken på att läsa analyser av hur utvecklingen blev inom de områden Höök behandlade, såsom tjänstemännen och den teknologiska utvecklingen, den demografiska utvecklingens effekter, energisektorn och kostnaderna för den offentliga sektorn. Inte bara hans mer omfattande utredningar är av intresse. Det är också intressant att ta del av hans olika inlägg i den ekonomisk-politiska debatten som dem om bostadsförmedling, skatteskalor och socialförsäkringen.

Hööks texter ger en mycket god bild av utvecklingen av den svenska ekonomin och dess olika delar under 1900-talet fram till 1960-talet. Intressanta är hans bedömningar av den förväntade framtida utvecklingen av ekonomin. Hans kunskaper om den svenska ekonomin och hans starka intresse för hur den fortsatta utvecklingen kunde förväntas bli var en mycket stark merit för hans närmast kommande arbete, att leda arbetet med långtidsutredningarna inom Finansdepartementet.

REFERENSER

- Carlson, Benny och Mats Lundahl (2019), *Ett forskningsinstitut expanderar – IUI från 1950 till 1966*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Croner, Fritz (1954a), ”Icke godkänd tjänstemannautredning”, *Handelstjänstemannen*, årg. 15, nr 1, 8–10.
- Croner, Fritz (1954b), ”Replik”. *Handelstjänstemannen*, årg. 15, nr 2, 11.
- Ds Ju 1979:1, *Vägar till ökad välfärd*. Betänkande av Särskilda Näringspolitiska Delegationen där Erik Höök hade ansvar för utformandet av kapitel 5 om tjänstesektorn.
- Gillberg, Jan och Erik Höök (1958), *Oljan i svensk ekonomi*. Stockholm: IUI.
- Höök, Erik (1949), ”Sverige. II. Den ekonomiska utvecklingen”. *Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri*, årg. 25, nr 5, 267–271.
- Höök, Erik (1951), *Det svenska jordbrukets arbetskraft*. Stockholm: IUI.
- Höök, Erik (1952), *Befolkningsutveckling och arbetskraftsförsörjning*. Stockholm: IUI.
- Höök, Erik (1953), *Tjänstemännen och den industriella omvandlingen. En studie av tjänstemannakårens tillväxt inom industrien*. Stockholm: IUI/SNS.

- Höök, Erik (1954a), *Befolkningsutveckling och arbetskraftsförsörjning*, licentiatavhandling i nationalekonomi, Uppsala universitet.
- Höök, Erik (1954b), "Höök svarar Croner". *Handelstjänstemannen*, årg. 15, nr 2, 5–6 och 11.
- Höök, Erik (1955), *Nationaliseringen i England*. Stockholm: IUI.
- Höök, Erik (1956a), "Folk så det räcker!". *Industria*, årg. 52, nr 5, 54–59.
- Höök, Erik (1956b), "Rättssäkerheten i bostadskön". *Dagens Nyheter*, 21 november.
- Höök, Erik (1956c), Recension av Lars Lindberger, Investeringsverksamhet och sparande. Balansproblem på kort och lång sikt. Penningvärdeundersökningen. Del III, SOU 1956:10. *Ekonomisk tidskrift*, årg. 58, nr 3, 188–194.
- Höök, Erik (1956d), "Arbetsstudier på kontor – Tjänstemannakostnadernas stegring – framtidsperspektiv". *Affärsekonomi*, årg. 29, nr. 6, 325 och 336–338.
- Höök, Erik (1956e), *Skrothandelns ställning och betydelse i samhällsekonomin* [Tidigare publicerad i festskriften *En man och hans verk* med anledning av direktör Gotthard Nilssons 70-årsdag och bolagets 50-årsjubileum, 88–95, Esselte Reklam AB, Stockholm, 1955]. Stockholm: IUI.
- Höök, Erik (1956f), "Vem betalar barnbidragen?". *Dagens Nyheter*, 29 juni.
- Höök, Erik (1957a), "Skatt och inflation". *Dagens Nyheter*, 17 juli.
- Höök, Erik (1957b), "Folkomröstning och politisk mognad". *Sundsvalls Tidning*, 12 oktober.
- Höök, Erik (1959), Inlägg i debatt om "Obligatoriets pensionsfond". [Nationalekonomiska föreningens sammanträde 1959-03-16.] Sid. 47–48 i *Nationalekonomiska föreningens förhandlingar*, Stockholm.
- Höök, Erik (1960a), "Välfärdsstat eller välståndstat?". Sid. 72–83 i Jan Wallander, red., *Industriproblem 1960*, IUI, Stockholm.
- Höök, Erik (1960b), "Perspektiv på 60-talet: Vårt näringsliv i omvandling", *Ekonomisk Revy*, årg. 17, nr. 2, 95–103. En till engelska översatt och något reviderad version, "The Changing Face of Sweden's Economy", gavs ut av Svenska institutet 1963.
- Höök, Erik (1961), Inlägg i debatt om "Utbildning och ekonomisk politik". [Nationalekonomiska föreningens sammanträde 1961-03-23.] Sid. 53–56 i *Nationalekonomiska föreningens förhandlingar*, Stockholm.
- Höök, Erik (1962), *Den offentliga sektorns expansion. En studie av de offentliga civila utgifternas utveckling åren 1913–58*. Stockholm: Almqvist & Wicksell, Stockholm.
- Höök, Erik (1963), "The Changing Face of Sweden's Economy". Stockholm: Svenska institutet.
- Höök, Erik (1973), "Ännu en synpunkt på socialförsäkringarna". *Ekonomisk Debatt*, årg. 1, nr 2, 129–130.
- Höök, Erik (1978), Ordförandeskap och inlägg i debatt om "Den kommunala ut-

- giftsexpansionen”. [Nationalekonomiska föreningens sammanträde 1977-11-22.] i *Nationalekonomiska föreningens förhandlingar, Ekonomisk Debatt*, årg. 6, nr 3, 199–207.
- Höök, Erik, Alv Elshult och Hans Risberg (1956a), *Schwedens Wirtschaft*. Stockholm: Svenska institutet.
- Höök, Erik, Alv Elshult och Hans Risberg (1956b), *The Economic Life of Sweden*. Stockholm: Svenska institutet.
- Industriens Utredningsinstitut (1962), *Festskrift till Erik Höök*. [IUI-medarbetare 1948–62. 25 korta bidrag av tidigare IUI-kolleger. Stencilupplaga, 74 s.] Stockholm: IUI.
- Korsbæk, Helge (1964), recension av Erik Höök (1962), *Den offentliga sektorns expansion. Nationaløkonomisk tidskrift*, vol. 102, nr 2, 208–211.
- Lindahl, Olof (1963), recension av Erik Höök (1962), *Den offentliga sektorns expansion. Statistisk tidskrift*, tredje följd, årg. 1, nr 2, 178–180.
- Lindbeck, Assar (2012), *Ekonomi är att välja*. Stockholm: Bonniers.
- Nabseth, Lars (1953), Anmälan av Erik Höök, *Befolkningsutveckling och arbetskraftsförsörjning. Teknisk tidskrift*, årg. 83, 846.
- Nordenson, Jonas och Erik Höök (1950), ”Befolkningsutveckling, sysselsättning och ekonomiskt framåtskridande”. Sid. 54–69 i Erik Dahmén, red., *Industriproblem 1950*. Stockholm: IUI.
- SB PM 2006:1, ”Regeringens belöningsmedaljer och regeringens utmärkelse Professors namn”.
- Wallander, Jan (2009), ”Mina år vid IUI”. Sid 65–96 i Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009 – Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids.

FÖRFATTARPRESANTATION

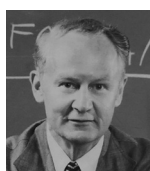

Eskil Wadensjö disputerade 1972 i nationalekonomi vid Lunds universitet på avhandlingen *Immigration och samhällsekonomi*. Han var universitetslektor i nationalekonomi vid Lunds universitet från 1972 och prefekt för den Nationalekonomiska institutionen där 1978–1980. Sedan 1980 är han professor i arbetsmarknadspolitik vid Institutet för social forskning (SOFI) vid Stockholms universitet. Han har varit föreståndare för SOFI i olika perioder och var dekan för den samhällsvetenskapliga fakulteteten vid Stockholms universitet 1996–2005. Eskil Wadensjö har deltagit i ett antal statliga utredningar och internationella utredningar (Nordiska Rådet, EU, OECD, ILO, Europarådet). Han har i sin forskning behandlat invandring och integration, arbetsmarknadspolitik, social- och avtalsförsäkringarna, de unga och de äldres ställning på arbetsmarknaden och ekonomisk doktrinhistoria. Han har publicerat ett stort antal artiklar och böcker.

HANS B. THORELLI

STATSVETAREN SOM BLEV PROFESSOR I FÖRETAGSEKONOMI I USA*

LARS-GUNNAR MATTSSON

Hans B. Thorelli anställdes vid IUI i oktober 1945 för att förestå en nybildad utlandsavdelning. Denna var ett uttryck för ökade ambitioner när det gällde omvärldsbevakning efter andra världskriget. Thorelli hade då just avlagt fil.kand.- och jur.kand.-examina vid Stockholm Höskolas stats- och rättsvetenskapliga fakultet. Hans studiebakgrund var alltså statsvetarens och juristens snarare än ekonomens, även om nationalekonomi ingick i fil.kand.-examen. Stimulerad av sin lärare, professor Herbert Tingsten, hade han redan vid sin anställning på IUI idéer om att forska om amerikanska förhållanden.¹

Hans Thorelli föddes i Newark, New Jersey, 1921 av svenska föräldrar. Fadern, också med förnamnet Hans, var civilingenjör från KTH. 1920–1923 var han anställd vid verkstadsföretag i USA, senast vid Western Electric. År 1923 flyttade familjen tillbaka till Sverige, där fadern gjorde chefskarriär inom LM Ericsson. För att undvika förväxlingar med sin i näringslivet kände far med samma förnamn, skrev sonen sig i början som Hans Thorelli Jr., men övergick senare till att tillfoga ett B. för sitt andra förnamn Birger. Han hade sedan tidig barndom smeknamnet ”Palle”.

IUI-ÅREN 1945–1950

IUI:s utlandsavdelning utvecklades snabbt. Regelbundna informationsutbyten etablerades med ett 30-tal institutioner och organisationer utomlands, huvudsakligen i Västeuropa och USA. Man förmedlade information till det svenska näringslivet och dess organisationer, ibland bearbetad i form av PM och rapporter

---

* Denna essä baserar sig på skrifter och arkivmaterial från IUI, SNS, IVA och *Dagens Nyheter*. Den information som hämtats från *DN* har tidigare tagits fram av kusinen Lars-Erik Thorelli som släktforskar om familjen Thorelli. Jag har också telefonintervjuat sonen Tom Thorelli.

¹ Thorelli (1954, s. ix).

från IUI. Informationstjänsten angående utländska förhållanden anges i en rapport över IUI:s verksamhet första halvåret 1946 ha omfattat distribution av 1 700 broschyrer, klipp och statistiska uppgifter till näringslivets organisationer för att under hela 1946 ha ökat till 4 000!² Inköp av 1 800 rapporter förmedlades, böcker och småskrifter lånades ut. Därefter stramades dock denna något vildvuxna verksamhet upp och koncentrerades till ämnen och kontakter av uttalat intresse för IUI:s medarbetare eller näringslivet. Enligt en redogörelse för IUI:s verksamhet under första halvåret 1946³ hade ett flertal promemorior tillsänts branschorganisationer och större företag. Exempel på ämnen som behandlades är engelsk importpolitik, handeln mellan Förenta Staterna och Sovjetunionen och statistiska hjälpmedel för produktions- och kvalitetskontroll. Några av dessa PM och rapporter under Thorellis tid på IUI var författade eller medförfattade av honom i ämnen som den engelska importpolitiken (1946), patenträtt och patentmissbruk (1948), utvecklingen i USA:s västra delstater efter kriget (1948), industriens arbetare (1948) och en jämförelse mellan företagsledning i statlig verksamhet och i privata företag (1950).⁴

Konkurrensfrågor och relationen mellan samhällsplanering och marknadsekonomi låg högt på listan över viktiga samhällsproblem när förkrigstidens karteller och andra världskrigets planekonomi skulle omvandlas till en väl fungerande blandekonomi. IUI och dess chef Ingvar Svernilson, som i början av kriget lett Industrikommissionens utredningsbyrå, ägnade stort intresse åt detta. Den statliga utredningen *1946 års nyetableringssakkunniga* behandlade centrala politikområden när det gäller samarbete och konkurrens i näringslivet. I arbetet ingick också att kartlägga kartellagstiftning i andra länder. Inom ramen för utredningen utarbetade Hans Thorelli rapporten *Antitrustlagstiftningen i USA och dess tillämpning*, vilken publicerades som en bilaga till nyetableringssakkunnigas betänkande (SOU 1951:28) och som en IUI-skrift med titeln *Den amerikanska antitrustpolitiken*, vilken publicerades redan i mars 1949. I förordet framhålls att översikten gjorts vid sidan av ordinarie arbetsuppgifter. Det blev också hans licentiatavhandling och ett inledande arbete i doktorsavhandlingsprojektet. Han skrev också tre uppmärksammade artiklar i *Dagens Nyheter* 1949,⁵ vilka också refererades till i tre anslutande huvudledare.

2 Carlson och Lundahl (2014, s. 438) samt ”Kort meddelande rörande verksamheten under första halvåret 1946”.

3 ”Kort meddelande rörande verksamheten under första halvåret 1946”, IFN:s arkiv, Centrum för Näringslivshistoria.

4 Dessa och andra rapporter av liknande slag finns listade under rubriken ”Kort meddelande rörande verksamheten under [perioden]”, IFN:s arkiv, Centrum för Näringslivshistoria.

5 Thorelli (1949b, 1949c, 1949d).

Forskningsarbetet måste till stor del förläggas till USA för materialinsamling och forskarkontakter. Redan ett år efter anställningen vid IUI fick Hans Thorelli ett års stipendiefinansierad tjänstledighet, 1946–47, för studier i USA. Han valde Northwestern University, beläget i Evanston ett par mil norr om Chicago, som bas för studierna. Där tog han starkt intryck av den framstående statsvetaren Marshall Dimock, och träffade och blev god vän med en av de främsta auktoriteterna när det gäller amerikansk antitrustpolitik, Corwin D. Edwards. Han mötte där också sin blivande hustru Sarah (Sally) Scott. De gifte sig i Sverige 1948.⁶ Sarah Thorelli studerade vidare i Stockholm och avlade fil.lic.-examen. Hon blev hela livet en nära medarbetare i Hans forskning (t.ex. i böckerna Thorelli och Thorelli 1974, 1975, 1977).

När Ingvar Svennilson gjorde en studieresa till USA 1947, anslöt Hans Thorelli och Axel Iveroth i Detroit varvid var och en av dem höll föredrag vid en middag för toppchefer inom de tre stora bilföretagen.⁷

USA fortsatte att locka. Redan i oktober 1950 var det dags för nästa tjänstledighet, som nu angavs som ”tills vidare”.⁸ Det gällde dels att under ett år vara gästlektor på Scandinavian Area Program vid University of Minnesota, dels att med bidrag från Rockefeller Foundation fortsätta arbetet med avhandlingen. Innan avfärden till USA deltog han i planeringsarbetet för en stor SNS-utredning om karteller. Under tiden i USA var han också under några perioder anlitad som *Resident Consultant* i FN:s kommitté för restriktiva affärsmetoder i internationell handel.

SNS-CHEF 1953–1956

När Jan Wallander lämnade vd-skapet för SNS 1953 för att tillträda som IUI-chef, föll valet av efterträdare på Hans Thorelli. Den nära kopplingen under 1950-, 60- och 70-talen mellan IUI och SNS framgår av att fem av SNS sju vd:ar under perioden hade ett förflutet på IUI, nämligen Jan Wallander, Hans B. Thorelli, Torsten Carlsson, Göran Albinsson Bruhner och Bengt Rydén. IUI var liksom SNS en viktig organisation för utveckling av på forskning och sakliga argument baserade kunskaper om näringsliv och samhälle som underlag för samhälls- och företagspolitik under efterkrigstiden. Titeln *I takt med tiden* på Kersti Ullenhags bok om SNS under åren 1948–1998 är välfunnen.

Socialdemokraterna hade skrinlagt socialiseringsplanerna och planhushållningsideologin, vilka varit avgörande drivkrafter för SNS bildande. 1950-talet

⁶ DN den 15 maj 1948.

⁷ ”Redogörelse för resa till Amerika februari–maj 1947”, IFN:s arkiv, Centrum för Näringslivshistoria.

⁸ Protokoll från IUI:s styrelsesammanträde den 17 november 1950.

kännetecknades av fortsatt tillväxt efter den efterkrigsdepression som aldrig infann sig. Under 1950-talet fortsatte SNS att fokusera på en utveckling baserad på den svenska samförståndsmodellen. Under Thorellis tid som vd avslutades det stora projektet Människan i industrisamhället, vilket leddes av sociologen, och blivande rektorn för Uppsala universitet, Torgny Segerstedt.

Med anknytning till SNS arbetsgrupper om utbildningen, påbörjades Gunnar Heléns arbete med analyser av skolreformerna. Detta gav SNS en fortsatt roll när det gäller skolfrågorna. Ett projekt om kvinnlig arbetskraft initierades 1955. Detta år började ett stort projekt om branschrationaliseringens metoder ta form. Det anknyter ämnesmässigt till Thorellis avhandlingsområde och till *Konkurrens eller samverkan – ett diskussionsinlägg om kartell- och monopolproblemen* som publicerades 1951 (Brems m.fl. 1951). Thorelli hade som IUI-medarbetare deltagit i planeringen av denna SNS-publikation. Under 1950-talet pågick en diskussion om SNS verksamhetsinriktning kring två frågor som även under kommande årtionden var aktuella. I vilken utsträckning skulle SNS-projekt vara inriktade på att främja företagens företagsspecifika intressen och ge policyråd eller hålla sig till det objektiva, beskrivande och förklarande samhällliga perspektivet? Thorelli företrädde åsikten att SNS uppgift inte var att kämpa för en viss linje utan att främja det samhällliga perspektivet som underlag för policydebatt. Ett tecken på problematiken är Erik Dahmén's oro för att en SNS-rapport under utarbetande skulle tas som en opinionsyttring från SNS i stället för en opartisk analys.⁹

De årliga Tylösandskonferensernas teman är av intresse för att förstå innebörden av att vara ”i takt med tiden”. År 1954 ägnades åt teknikens betydelse, 1955 åt handelspolitiken och världsekonomin och 1956 åt sociologi och svensk industri. Som ett led i utvecklingen av de internationella kontakterna besökte Thorelli organisationer i England 1954 och deltog då i European Management Conference. Han återupplivade kontakten mellan SNS och dess amerikanska förebild, Committee for Economic Development (CED). När det gäller Thorellis svenska 1950-tal kan nämnas att han var en aktiv medlem i Folkpartiet, i ungdomsförbundets styrelse och var uppsatt på kandidatlistan inför riksdagsvalet 1956.

DOKTORSAVHANDLING OCH DISPUTATION 1954

Hans Thorelli disputerade höstterminen 1954 för filosofie doktorsgrad i ämnet statskunskap med avhandlingen *The Federal Antitrust Policy – Origination of an American Tradition*. Avhandlingen sampublicerades 1954 av ett svenskt förlag (Norstedts) och ett engelskt förlag (George Allen & Unwin) samt 1955 av ett amerikanskt (Johns Hopkins University Press) och omtryckt av samma förlag 1965.

9 Brev daterat den 5 juni 1956 från Erik Dahmén till Hans Thorelli inför Tylösandskonferensen.

Sherman Antitrust Act 1890 var den första federala antitrustlagen. Avhandlingen visar lagens legala, konstitutionella, ekonomiska, sociala och politiska bakgrund i det sena 1800-talets USA, hur lagstiftningen genomfördes i kongressen samt hur den kom att tillämpas fram till 1903. I en mycket omfattande empirisk studie beskrivs och analyseras hur antitrustpolitiken institutionaliserades i USA i interaktionen mellan företagskonsolidering, allmänna opinionen, kongressen, federala administrationen och domstolarna. Avhandlingen omfattar 650 sidor och innehåller mer än 2 000 referenser. Bibliografin upptar dryga 20 boksidor.

I förordet skriver författaren att han vill presentera ett empiriskt material på vilket han kan basera en sammanhållen samhällsvetenskaplig tolkning av lagens ursprung och institutionalisering. Arbetet är interdisciplinärt. För att förstå hur lagen tillämpades (eller främst, inte tillämpades) under perioden 1890–1903 analyseras ekonomiska, sociala och politiska trender inflytande, presidentadministrationens inställning, domstolarnas tolkningar samt förtroendeproblem i kongressen.

Författaren tackar i förordet, förutom Herbert Tingsten för inspirationen, Elis Håstad, professor i statskunskap vid Stockholms Högskola och Gunnar Heckscher, då professor vid Socialinstitutet samt Ingvar Svenilson. Heckscher tog efter några år över från Håstad som handledare för avhandlingsarbetet. Thorelli var under en kort tid t.f. professor 1955 när Håstad var svensk delegat vid FN:s generalförsamling.

Opponent var den tidigare nämnde Marshall Dimock, professor vid New York University. Att doktorsdisputationer var nationella angelägenheter på 1950-talet illustreras av en notis i *DN* att i ”fredagens regeringssammanträde beslöts att resekostnadsersättning och traktamente får betalas ut till professor Dimock”.¹⁰ Avhandlingen gav docentkompetens och belönades med den Fahlbeckska stiftelsens medalj för framstående avhandling.

Avhandlingen fick stor uppmärksamhet i USA. Den blev ett standardverk i juristutbildningen under lång tid. Så sent som 2008 sattes den upp på en lista över *Required Reading for the New Antitrust Administration*.¹¹ Den recenserades i ett tiotal välrenommerade amerikanska tidskrifter inriktade på juridik, historia, ekonomi och politik. Corwin Edwards skrev i förordet till avhandlingen att studien kombinerar ”*objectivity, imagination and authoritative familiarity with the field*”. Han framhåller: ”*As a scholar with degrees in law, economics and political science, he brings to this work the insights from several disciplines and the familiarity with legal reasoning that is indispensable to such a study*”.¹² Recensenterna, där flera var myck-

¹⁰ *DN* den 17 juli 1954.

¹¹ The antitrust source, www.antitrustsource.com, augusti 2008.

¹² Thorelli (1954, s. vi).

et kända inom sitt fack, såsom Adolf Berle,¹³ Russel B. Nye,¹⁴ Joel B. Dirlam¹⁵ och Carl H Fulda,¹⁶ var överlag mycket positiva. Det framhölls också att Thorellis icke-amerikanska bakgrund gjorde det möjligt för honom att ha ett mer objektivi-
tvt förhållningssätt till sitt ämne. En utförlig svensk recension skrevs också på svenska av Richard Sterner, som varit ordförande i utredningen *1946 års nyetab-
leringssakkunniga*.¹⁷

EMIGRATION TILL USA OCH PERIODEN 1956– 1964 I NEW YORK OCH CHICAGO

Efter 28 år i Sverige, med några avbrott för studier i USA, var det dags att emigrera till USA. Hans Thorelli fick ett mycket bra erbjudande från General Electric att ingå i en nyinrättad intern konsultavdelning – Corporate Marketing Services – på huvudkontoret i New York City. Denna skulle ta fram underlag till koncernledningen för utveckling av en internationell marknadsstrategi. Mycket troligt är att det positiva mottagandet av avhandlingen, den näringslivsrelaterade och den, från amerikanskt perspektiv, internationella erfarenheten från IUI och SNS, hade stor betydelse för rekryteringen. Snart hade ledningen för Graduate School of Business vid University of Chicago uppmärksammat Thorellis forskningsmeriter och insikter i näringslivets praktik och rekryterade honom till sin fakultet 1959 som Professor of Business Administration, dvs. företagsekonomi.¹⁸

Den svenske statsvetaren blev alltså Professor of Business Administration vid ett ledande amerikanskt universitet, känt för sina nationalekonomer. Han undervisade främst i *marketing*, men också i *Executive Education*-programmet. En termin var han knuten till Stanford International Center for Advancement of Management Education, vars syfte var att förbättra managementundervisningen i utvecklingsländer. I Chicago knöt Thorelli en viktig kontakt med fakultetskolle-
gan Robert L. Graves, som var speciellt kunnig i matematisk simulering. De samarbetade i utvecklingen av ett dataspel för användning i utbildning i internationell strategi och marknadsföring. Det kallades Intop, lanserades för användning 1963 och kom att användas av universitet över hela världen (fram till 1995 i 55 länder och över 160 skolor). 1995 lanserades Intopia med en utvecklad B2B-version. Intopia har fortfarande många användare.

13 I *Social Research*, vol. 22, nr 1, s. 479–481, 1955.

14 I *American History Review*, vol. 61, nr 2, s. 425–426, 1956.

15 I *Journal of Economic History*, vol. 16, nr 1, s. 97–100, 1956.

16 I *University of Chicago Law Review*, vol. 23, nr 4, s. 719–729, 1956.

17 I *Statsvetenskaplig Tidskrift*, vol. 59, nr 2, s. 132–138, 1956.

18 I en notis i *DN* den 28 mars 1959 anges tjänstens inriktning som företagsekonomi med tonvikt på industriell organisation.

När Thorelli lämnade Chicago 1964 var en orsak (enligt sonen Tom)¹⁹ att den av skolans ledning vid rekryteringen utlovade satsningen på internationellt företagande uteblev.

BLOOMINGTON, INDIANA OCH RESTEN AV VÄRLDEN, 1964–2009

Under sökandet efter en akademisk bas för fortsatt utveckling av sitt intresse för internationellt företagande inbjöds Thorelli till en professur vid Indiana University 1964, ett av få amerikanska lärosäten som vid denna tid hade en mer omfattande verksamhet i internationellt företagande. År 1970 blev han innehavare av den nyinrättade lärostolen E. W. Kelley Professor of Business Administration. Efter sin pensionering 1992 fortsatte han sin verksamhet som Distinguished Emeritus Professor.

FORSKNINGEN

Hans Thorelli publicerade ett 100-tal artiklar och bokkapitel i ämnena konkurrenspolitik, konsumentpolitik, internationell marknadsföring, internationellt företagande och företagsstrategi. Han var också författare av eller redaktör för tio böcker. Här finns endast utrymme för en kortfattad presentation.

MARKETING THEORY

Under 1960-talet visar publikationerna på statsvetarens övergång till att bli mer inordnad i ett företagsekonomiskt fält. Den grundläggande systemsynen och det interdisciplinära synsättet på forskning och praktik bibehålls och utvecklas.

Thorelli bidrog i den pågående utvecklingen av *marketing theory* som framför allt hade Wroe Alderson som ledande tänkare, med ett kapitel med titeln ”Political Science and Marketing” i samlingsvolymen *Theory in Marketing* (1964). Där beklagar han att de båda forskningsdisciplinerna arbetar alltför åtskilda från varandra. Han betonar behov av forskning om de ett halvsekel senare så aktuella fenomen som staten som organisatör av marknader, om företaget som en *community of interest*, om internationalisering av *public interest* och om *ecosystems*. Utan att explicit nämna begrepp som *corporate social responsibility* (CSR) och ”hållbarhet” så är hans analys mycket relevant för dessa nutida forskningsområden.

---

¹⁹ Telefonintervju den 12 december 2018.

KONSUMENTPOLITIK

Hans Thorellis forskning under 1970-talet behandlade till stor del konsumentpolitik. Hans ekologiska perspektiv som betonar systemberoenden kännetecknar också dessa arbeten.

Ett sjuårigt forskningsprojekt, International Consumer Information Systems (ICIS), resulterade i tre böcker: *Consumer Information Handbook* (1974); *The Information Seekers: An International Study of Consumer Information and Advertising Image* (1975) och *Consumer Information Systems and Consumer Policy* (1977) – samt ett stort antal artiklar och bokkapitel.

Ett ledmotiv är att konsumentpolitik inte bara avser åtgärder för att främja konsumentintresset utan också den öppna marknadens sätt att fungera. Konsumentintresset är en delmängd av samhällsintresset (*the public interest*). Det gäller att bygga upp förtroende på marknaden genom utbildning, information och konsumentskydd. Det råder *information gaps* till konsumenternas nackdel. Thorellis forskning är komparativ och bl.a. behandlar han utvecklingen i Sverige. Eftersom konsumentpolitiska program alltid utvecklas i samspel mellan varje samhälles sociala, ekonomiska, politiska och kulturella förhållanden är de olika i olika länder, vilket Thorellis komparativa studier visar. Detta har betydelse för möjligheterna att överföra program mellan länder.

För USA:s del gäller att diversifierade, decentraliserade och pluralistiska konsumentpolitiska program bäst överensstämmer med den amerikanska synen på människan och marknaden. Denna är mer baserad på självförtroende och självförverkligande än på statliga ingripanden. Ett problem är att konsumentinformation baserad på konsumentpolitiska program endast når en minoritet, välutbildade konsumenter, *the information seekers*. Utbildning bör därför i de västliga ekonomierna prioriteras så att fler blir *information seekers*. Mot bakgrund av den första kända fältstudien av konsumentpolitik i ett utvecklingsland (Thailand), ledd av Thorelli, blir policyrådet att prioritera konsumentskydd därför att ekonomiska, tekniska och medicinska risker på dessa marknader är höga.

FÖRETAGSTRATEGI

Hans Thorelli arrangerade ett par forskarkonferenser på temat företagsstrategi, till vilka ledande forskare inom olika företagsekonomiska ämnesområden inbjöds. Som redaktör för en samlingsvolym av bidrag till en av konferenserna sammanfattade Thorelli sin syn på företagsstrategisk forskning.²⁰ Den borde i större utsträckning handla om interaktionen med och inom företagets omgivning: or-

20 Thorelli (1977, kap. 1 och 14).

ganisationens gränser är otydliga och formbara; marknader är överlappande och statens roll på marknader kan *samtidigt* vara regelsättare, kreditgivare, leverantör, konsument, ägare och konkurrent. Han argumenterar för att detta ekologiska perspektiv innebär behov av transdisciplinära analyser av ekosystem.

Ytterligare arbeten som behandlar företagsstrategi i ett ekologiskt perspektiv avser budgetering,²¹ industriella innovationer²² och företagsnätverk.²³

Ett väsentligt arbete som ingår i strategiområdet är Thorellis kontinuerliga ledning av utvecklingen av företagsspelet Intopia och forskningsartiklar baserade på detta.²⁴ Detta ämne överlappar naturligtvis alla de övriga områdena, men i tillägg skall nämnas en, inom sitt ämnesområde tidig, redigerad samlingsvolym *International Marketing Strategy* (1973), vilken kom i nya upplagor 1980 och 1990, samt arbeten om internationell produktpositionering.²⁵

MEDVERKAN I SAMHÄLLSORGAN, I PROFESSIONELLA FÖRENINGAR OCH SOM FÖRETAGSKONSULT

Hans Thorellis kunskaper om och intressen för politik och företagande ledde till att han medverkade i en rad statliga och privata policyorgan, avseende konsumentpolitiska frågor under 1970 talet: President Ford's Consumer Advisory Council, Consumer Affairs Committee of the U.S. Chamber of Commerce, Consumer Advisory Committee of the Federal Energy Office, National Conference of Consumer Complaint Handling Systems och som rådgivare till Bureau of Standards. Han gav vittnesmål i kongressen, i Federal Trade Commission och i Departement of Commerce i konsumentpolitiska ärenden.

Han var under många år medlem av redaktionsråd för ett antal vetenskapliga tidskrifter såsom *Industrial Marketing Management*, *Journal of Consumer Policy* och *Journal of Marketing Research*.

Han var också aktiv i American Marketing Association, några år som vice ordförande för *Public Policy Issues* och i Academy of Managements program för *Social Issues*. Han var ledamot (Fellow) i American International Business Academy.

Thorelli engagerades också som företagskonsult, främst när det gällde internationalisering, av en rad företag i olika branscher.

21 Dalrymple och Thorelli (1984).

22 O'Neal, Thorelli och Utterback (1973).

23 Thorelli (1986).

24 Thorelli, Graves och Howells (1962), Thorelli (1963) och Thorelli (2001).

25 Johansson och Thorelli (1985).

GÄST VID UNIVERSITET VÄRLDEN ÖVER

Hans Thorelli visar en svårslagen aktivitet som gästprofessor/gästforskare i Europa, Asien, Afrika och Sydamerika. 1964–65 ingick han i fakulteten för IMEDE (International Management Development Institute) i Lausanne, grundat av Nestlé i samarbete med Harvard University. 1969–70 var han gästprofessor vid London Business School och 1982 vid Shanghai Institute of Mechanical Engineering. Listan på andra kortare, i vissa fall återkommande besök, upptar bl.a. universitet och högskolor i Aix-en-Provence, Lund, Helsingfors, St. Gallen, Koblenz, Bangkok och Santiago de Chile.

En viktig del av Thorellis utbildningsverksamhet avsåg att vara kursutvecklare och föreläsare på *Executive Education*-program runt om i världen, bl.a. i Irland, Sverige, Sydafrika, Tyskland, Mexiko, Danmark och Bangladesh.

Thorelli var också varje år inbjuden som talare vid flera akademiska och andra sammankomster och konferenser i USA och i andra länder. Enbart 1970 besökte han i detta ärende sju universitet i USA och Europa!

BEVARADE OCH UTVECKLADE SVENSKA RELATIONER

I början på 1960-talet aktualiserades frågan om etablering av en professur i företagsekonomi vid Stockholms universitet. Hans Thorelli nämndes som en önskvärd kandidat.²⁶ Möjligheten att komma tillbaka till Sverige fanns, men när det blev skarpt läge stod det klart att emigrationen var definitiv.

Han återkom dock relativt ofta till Sverige under kommande årtionden för uppdrag och för sommarvistelser med familjen på föräldrarnas sörmländska gård.²⁷ Under 1960- och 70-talen talade han t.ex. om ”Företagsekonomi i data-åldern” på Sparfrämjandets konferens 1968²⁸ och om nya sätt att förmedla konsumentinformation vid den internationella konsumentkongressen i Stockholm 1972.²⁹ Han deltog i några svenska radioprogram där jämförelser gjordes mellan amerikanska och svenska förhållanden.³⁰ När det gäller SNS kvarstod han som suppleant i styrelsen till 1958 och var paneldeltagare i en medlemskonferens på temat ”Informationssamhället” 1985. Han var också sakkunnig för en professur i industriell marknadsföring i Linköping 1972.

---

26 DN den 8 oktober 1961 och den 29 september 1962.

27 Intervju med Tom Thorelli den 12 december 2018.

28 DN den 10 februari 1968.

29 DN den 22 augusti 1972.

30 DN den 12 oktober 1960.

På förslag av Holger Bohlin och Tore Browaldh valdes Hans Thorelli in som utländsk ledamot i IVA 1980. Efter en inbjudan av IVA att besöka Sverige 1983, valde Thorelli ”Informatik och marknadsföring” som rubrik för ett IVA-seminarium. Där tog han upp då – och nu – högaktuella frågor om kundstyrning, global upphandling och hanteringen av ett överflöd av information. Ett annat seminarium, arrangerat av Marknadstekniskt Centrum (MTC), behandlade ”Kina: Öppna sektorer i den slutna ekonomin”. Grunden till seminariet var Thorellis fältstudie i Kina under 1983.

Ytterligare exempel på fortsatta relationer med Sverige är att han som stöd för sin konsumentpolitiska forskning i internationellt perspektiv fick anslag från Riksbankens Jubileumsfond. Han promoverades till hedersdoktor vid Handelshögskolan i Göteborg 1989.

Hans Thorelli etablerade också nya kontakter med svenska företagsekonomiska forskare vid sina besök i Sverige och/eller med dem som vistades i USA. Flera av oss hade glädjen att gästa makarna Thorellis farm Saga några mil utanför Bloomington, få övernatta i *the barn* och ta en åktur i familjens Land Rover. Han hade god kännedom om den svenska forskningen. Exempelvis refererade han i en artikel om nätverk i marknadsföring till analyser i den svenska nätverksforskningen (Thorelli 1986).

PERSONEN

Tyvärre var jag för sent ute för att kunna intervjua samtida medarbetare på IUI. Publicerat finns dock en intervju med ögon- och öronvittnet Jan Wallander. Han karakteriserade medarbetaren Palle som ”... en person som syntes och hördes rätt bra. Han var väldigt livaktig och deltog i alla diskussioner”.³¹ En annons inför riksdagsmannavalet 1956 beskrev kandidatens ”ungdomlighet och sportighet”.³² Han var en person med ”stor ambition och verksamhetslust, därtill kreativ och begåvad med en ofta studentikos humor.”³³ Han var ”*an energetic, funny, witty, electronic friend and colleague*”.³⁴ Han hade ”*sincerity, generous spirit and passion for life and learning*.”³⁵ ”*I have known few scholars who possessed the combination of wisdom, ebullient attitude and long-term dedication to his discipline as Hans.*”³⁶

Journal of International Marketing uppmärksammar Hans Thorellis insatser ge-

31 Carlson och Lundahl (2014, s. 185).

32 *DN* den 6 september 1956.

33 Minnesord i *DN* den 17 oktober 2009 av Jan och Lisbeth Ollner.

34 Guest article by Jaqueline Pels om ”My Academic Role Models”. <http://www.servsig.org/wordpress/wp-content/uploads/2018/01/jaque-pels-role-2.jpg>.

35 Minnesord från AMA (American Marketing Association) Publishing.

36 Personlig kommunikation med professor Robert T. Green den 25 februari 2015.

nom att de sedan 1993 ger Hans B. Thorelli Award till årets bästa uppsats i tidskriften.

SLUTREFLEKTION

Två tidiga medarbetare som avporträtteras i denna volym blev professorer i företagsekonomi: Folke Kristensson och Hans B. Thorelli. Deras avhandlingar hörde akademiskt hemma i nationalekonomi respektive statskunskap. Avhandlingarna byggde på ett omfattande empiriskt material och var, särskilt i Thorellis fall, till sin karaktär flerdisciplinära. De analyserade komplexa beroendeförhållanden, vilket även fortsättningsvis kom att känneteckna deras forskning och praktik.

Den nära kopplingen till näringslivets och politikens praktik och dess praktiker som medarbetarskapet på IUI medförde lade grunden till deras akademiska karriärer och inriktningen på deras forskning i ämnet företagsekonomi. Thorelli argumenterade redan i början av 1960-talet för ett ekologiskt (humanekologiskt) perspektiv på företagande och politik och på mer fokus på interaktionen mellan *business administration* och *public administration*.

REFERENSER

- Brems, Hans, Bert Lindström, Jonas Nordenson, Jan Rydström, Ulf af Trolle och Jan Wallander (1951), *Konkurrens eller samverkan – ett diskussionsinlägg om kartell- och monopolproblemen*. Stockholm: SNS.
- Carlson, Benny och Mats Lundahl (2014), *Ett forskningsinstitut växer fram – IUI från grundandet till 1950*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Chamberlain, Johanna och Magnus Henrekson (2014), *Institutet för Näringslivsforskning – Publikationer 1939–2013*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Dalrymple, Douglas J. och Hans B. Thorelli (1984), "Sales Force Budgeting". *Business Horizons*, vol. 27, nr 4, 31–36.
- Henrekson, Magnus, red. (2009), *IFN/IUI 1939–2009 – Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Johansson, Johnny och Hans B. Thorelli (1985), "International Product Positioning". *Journal of International Business Studies*, vol. 16, nr 3, 57–75.
- O'Neill, Charles R., Hans B. Thorelli och James M. Utterback (1973), "Adoption of Innovation in Industrial Organizations". *Industrial Marketing Management*, vol. 2, nr 3, 235–240.
- Thorelli, Hans B. (1949a), *Den amerikanska antitrustpolitiken*. Stockholm: Industriens Utredningsinstitut.
- Thorelli, Hans B. (1949b), "Staten och monopolism". *Dagens Nyheter*, 9 augusti.
- Thorelli, Hans B. (1949c), "Amerikansk monopolkontroll". *Dagens Nyheter*, 11 augusti.

- Thorelli, Hans B. (1949d), "Monopolkontrollens problem". *Dagens Nyheter*, 13 augusti.
- Thorelli, Hans B. (1954), *The Federal Antitrust Policy – Origination of an American Tradition*. Stockholm och London: Norstedts och George Allen & Unwin; Baltimore, MA: Johns Hopkins University Press 1955 och omtryckt av samma förlag 1965.
- Thorelli, Hans B. (1963), "Game Simulation of Administrative Systems". Sid. 334–348 i Wroe Alderson och Stanley J. Shapiro, red., *Marketing and the Computer*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Thorelli, Hans B. (1964), "Political Science and Marketing". Sid. 334–348 i Reavis Cox, Wroe Alderson och Stanley J. Shapiro, red., *Theory in Marketing*. Second Series. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Thorelli, Hans B. (1967), "Organizational Theory: An Ecological View". *Academy of Management Proceedings*, vol. 1967, nr 1, 66–84.
- Thorelli, Hans B. (1971), "Consumer Information Policy in Sweden: What Can Be Learned?". *Journal of Marketing*, vol. 35, nr 1, 50–55.
- Thorelli, Hans B., red. (1973), *International Marketing Strategy*. London: Penguin.
- Thorelli, Hans B., red. (1977), *Strategy + Structure = Performance. The Strategic Planning Imperative*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Thorelli, Hans B. (1986), "Networks: Between Markets and Hierarchies". *Strategic Management Journal*, vol. 7, nr 1, 37–51.
- Thorelli, Hans B. (2001), "Ecology of International Business Simulation Games". *Simulation and Gaming*, vol. 32, nr 4, 492–506.
- Thorelli, Hans B., Robert L. Graves och Lloyd T. Howells (1962), "The International Operations Simulation at the University of Chicago". *Journal of Business*, vol. 35, nr 3, 287–297.
- Thorelli, Hans B. och Sarah V. Thorelli (1974), *Consumer Information Handbook: Europe and North America*. New York, NY: Praeger.
- Thorelli, Hans B. och Sarah V. Thorelli (1975), *The Information Seekers: An International Study of Consumer Information and Advertising Image*. Cambridge, MA: Ballinger.
- Thorelli, Hans B. och Sarah V. Thorelli (1977), *Consumer Information Systems and Consumer Policy*. Cambridge, MA: Ballinger.
- Ullenhag, Kersti (1998), *I takt med tiden – SNS åren 1948–1998*. Stockholm: SNS Förlag.

FÖRFATTARPRESANTATION

Lars-Gunnar Mattsson, född 1935, är professor emeritus i företagsekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm (HHS). Han disputerade 1969 på Handelshögskolan för ekonomie doktorsgrad med en avhandling om samband mellan integration och effektivitet i distributionssystem. Han utnämndes 1973 till professor i industriell marknadsföring vid Linköpings Högskola, kallades 1975 till en professur i företagsekonomi i Uppsala och återvände till HHS 1980 som efterträdare till sin handledare Folke Kristensson. Genom inledande studier i industriell och internationell marknadsföring i Linköping och Uppsala upptäckte Mattsson tillsammans med kolleger i Uppsala den fundamentala praktiska och teoretiska betydelsen av interaktion, relationer och nätverk för förståelse av industriella och internationella marknader. Han har tillämpat och utvecklat nätverkssynsätt på marknadsdynamik, bl.a. relaterat till tekniköverföring, internationalisering, marknadsinvesteringar, distributionssystem och strategiska allianser. På senare år har han intresserat sig för interaktion mellan marknadspraktik och policypraktik när det gäller IKT-baserade offentliga tjänsteinnovationer och klimatpolitik. Mattsson är sedan 2015 knuten till Handelshögskolans forskningscentrum Misum (Mistra Center for Sustainable Markets). Han är ledamot av IVA och erhöll IVA:s guldmedalj 2016 för sin roll i utvecklingen av internationell industriell marknadsföring som akademiskt läroämne.

BENGT HÖGLUND

SVENSK INPUT-OUTPUT-PIONJÄR

BO SANDELIN

Bengt Höglund (1921–2006) gick inte den rakaste vägen till universitetsstudier och en karriär som forskare och akademisk lärare.¹ Han kom från Torsås församling i Kalmar län. En tid arbetade han som rörmokare, och han var allmänt händig.² Under åren 1940–1945 var han till och från anställd som skrivbiträde hos landsfiskalen i Torsås; sammanlagt blev det drygt två år. Här visade han enligt ett tjänstgöringsbetyg ”stor skicklighet, synnerligen god arbetsförmåga, synnerligen stort nit samt synnerligen stor noggrannhet och ordning”, förutom att han ”iakttagit ett hedrande uppförande”.

Hösten 1943, då han fyllde 22 år och hade gjort militärtjänst, antogs Höglund vid Lunds privata elementarskola (”Spyken”), där han 1945 avlade studentexamen på latingymnasiet. Betyget var i de flesta ämnen AB eller a, med ett utstickande A, dvs. högsta möjliga, i matematik.

I Lund bedrev han också sina akademiska studier, från grundnivån till doktorsgraden, och han gjorde hela sin akademiska karriär där, med undantag för läsåret 1962–1963, då han var biträdande lärare vid Stockholms universitet. Industriens Utredningsinstitut var involverat i den forskning som ledde till doktorsavhandlingen *Modell och observationer* 1966. Höglund blev biträdande professor i Lund 1970 och professor 1979, en befattning som han upprätthöll till sin pensionering 1987.

UNIVERSITETSSTUDIER

Låt oss se lite närmare på Bengt Höglunds karriär. Som student i Lund tillhörde han Kalmar nation och var dess kurator 1948. Han avlade våren 1951 filosofie kandidatexamen med tre betyg i nationalekonomi, där Johan Åkerman, som

---

1 Lundensare i Lund och i forskningsringen tackas för kommentarer och upplysningar: Klas Fregert, Rolf Färe, Christina Jonung, Lars Jonung, Mats Lundahl, Eskil Wadensjö och Lars Werin. Dessutom tackas Magnus Henrekson och Johan Lönnroth av samma skäl.

2 Enligt mejl från Lars Werin.

var en centralgestalt för sina studenter, hade varit lärare. Höglund berättar i "Hågkomster från Lund" (1993) att ingen undervisning och i praktiken ingen examination förekom för mindre än två betyg (dvs. 60 högskolepoäng översatt till dagens språk). Studiekursen var omfattande och krävde kunskaper i ekonomisk teori, empiri och historia. "Troligen läste den som då tog 2 betyg mer doktrinhistoria än vad som normalt gäller för en filosofie doktor i dag" (vilket på 2010-talet inte säger något alls). Huvuddelen av litteraturen inhämtades genom självstudier, och studenten förutsattes kunna läsa inte bara svensk och engelsk litteratur utan även tysk och fransk. I de flesta ämnen var tentamen muntlig och genomfördes i professorns hem, men Johan Åkerman var stendöv så hans tentamina var skriftliga men individuella. Tentamen omfattade hela studiekursen i ett sammanhang.³

I Höglunds kandidatexamen ingick, förutom tre betyg i nationalekonomi, två betyg med spets i statistik och ett betyg med spets i statskunskap. Även i dessa ämnen konfronterades han med kända Lundaprofiler som Carl-Erik Quensel i statistik och Fredrik Lagerroth i statskunskap. Under höstterminen 1951 kompletterade han med ett betyg i praktisk filosofi och kunde i december ta ut en statsvetenskaplig-filosofisk examen och därmed tituleras *politices magister*. Höglund hade nu börjat glida in i institutionsarbetet och varit andre amanuens vid nationalekonomiska institutionen juli 1950 – juni 1951. Institutionen höll till på näst översta våningen i konviktoriehuset på Kyrkogatan, mitt emot universitetets baksida, där man sedan 1947 haft egna kontorsrum och ett seminarierum, som också tjänstgjorde som bibliotek. Detta var de första riktiga institutionslokalerna. Tidigare hade faciliteterna bestått av en andel i ett bord i "Gamla biblioteket" i Lundagårdshuset. Historikern Sture Bolin och lingvisten Karl Gustav Ljunggren hade andelar i samma bord (Åkerman 1997, s. 94).

Så var det dags för Höglunds licentiatstudier. Det högre seminariet under ledning av Johan Åkerman var ett forum för intensiv och högkvalitativ debatt, där vetenskapliga metodfrågor hade en central plats. Den enda licentiatundervisning som gavs var just vid det högre seminariet, där avhandlingar, tidskriftsartiklar och böcker behandlades. Förutom Bengt Höglund fanns där sådana kompetenta deltagare som Lars Werin och Bengt-Christer Ysander. Werin berättar i ett mejl hur det gick till på grund av Åkermans dövhet:

Flertalet seminarier ägnades lic-avhandlingar under arbete, och började med att avhandlingsförfattaren ganska kortfattat presenterade stoffet munt-

3 1951 eller 1952 fanns dock en kortare teorikurs för Karl-Gustav Landgren och kortare kurser i svenskt näringsliv och i socialpolitik för Åke Elmér, samtliga med skriftlig sluttentamen. (Mejl från Lars Werin.)

ligt, men på basis av ett manuskript som Åkerman fick att läsa samtidigt. När någon sedan gjorde ett inlägg var det muntligt, och vederbörande klotttrade snabbt ner det i något sammandraget skick som Åkerman sedan fick att läsa. Det innebar att seminariet låg på is någon minut eller så. Åkerman gjorde då och då egna inlägg. Han numrerade lapparna allt eftersom han fick dem, och efter seminariet författade han sedan ett elegant och intressant protokoll. Fungerade fint! Och dösnack och nonsensgaggande kunde inte förekomma!

I april 1954 fick Höglund ut sin licentiatexamen efter att ha skrivit en licentiatavhandling om "Majoritetscykler i det svenska konjunkturförloppet under mellankrigsperioden" som fick betyget AB. Han hade också tenterat för Johan Åkerman och på tentamen fått betyget A.

En speciell företeelse var Nationalekonomiska studentklubben, som organiserade några gästföreläsningar varje termin. Klubben leddes ganska enväldigt av Johan Åkerman, som hade ett stort internationellt kontaktnät och svarade för inbjudningarna. Under Höglunds tid gästades klubben av dåtida storheter som Jan Tinbergen, Trygve Haavelmo, Milton Friedman, Oskar Morgenstern och Erich Schneider. Klubbens sekreterare hade att skriva referat av föreläsningen och den efterföljande debatten, vilket sedan publicerades i lokalpressen, klipptes ut och förvarades på institutionen.

Från och med juli 1954 till och med juni 1957 var Höglund förordnad som biträdande lärare, men han var tjänstledig för studier läsåret 1956–1957. Då var han i USA, som sedan drygt trettio år tillbaka hade ersatt Tyskland som främsta värdland för svenska studenter som ville bedriva högre studier. Höglund var visiting fellow vid Princeton University. Där följde han bland annat undervisningen i spelteori som gavs av Oskar Morgenstern, en av pionjärerna när det gäller att använda spelteori inom nationalekonomin. Man kan ana att Johan Åkerman varit den förmedlande handen till Morgenstern och Princeton. Åkerman hade två gånger haft Oskar och Dorothy Morgenstern som gäster i sitt hem Ringsjögården, senast 1950 då Åkermans elev Göran Nyblén disputerade i Lund med Morgenstern som fakultetsopponent (Åkerman 1997, s. 98).

Höglund följde i Princeton också William Baumols föreläsningar i matematisk ekonomi och Carl Hempels i vetenskapsteori. Särskilt Hempels vetenskapsteoretiska föreläsningar kan man gissa att han sett fram emot. Han var synnerligen väl förberedd för att kunna tillgodogöra sig dem. Den första publikationen i Höglunds lista över "av trycket utgivna skrifter" är uppsatsen "Form och fakta i ekonomisk teori", publicerad i *Ekonomisk Tidskrift* 1955. I denna uppsats, som alltså publicerades något år före USA-resan, spelar Hempel en betydande roll.

De vetenskapsteoretiska frågor som behandlas i uppsatsen handlar om sambandet mellan ekonomisk teori och empiriska observationer. Teorin kan användas till att förutsäga eller förklara, och anknytningen till dessa två funktioner, som har samma logiska struktur, var central. Det är en mycket klagörande uppsats, som visar att den stringens i tanken och klarhet i presentationen som kännetecknar Höglunds skrifter fanns där redan från början. När Höglund sökte preceptur (en tjänst på nivå mellan docentur och professor) på 1960-talet fick uppsatsen dock ett svalt bemötande av de sakkunniga. Ragnar Bentzel skrev bara: "Höglunds första vetenskapliga arbete 'Form och fakta i ekonomisk teori' är inte ointressant men kan dock inte betraktas som något egentligt vetenskapligt bidrag." Assar Lindbeck och Björn Thalberg nämnde inte uppsatsen. Man kan spekulera i om detta återspeglar skillnader mellan Höglund och de sakkunniga i ämnessyn – dvs. vad ekonomer bör syssla med – eller om uppsatsen helt enkelt ansågs ha för lite originalitet.

INPUT-OUTPUT-STUDIEN

Bengt Höglunds mest omfattande vetenskapliga bidrag är den input-output-studie av den svenska ekonomin som påbörjades 1957, och där Höglund och Lars Werin ansvarade för olika delar. En tredje medverkande var Carlaxel Carlström. Input-output-analysens grundidé – att visa interdependensen i ekonomin med strömmarna mellan olika sektorer – framfördes redan i den franske 1700-talsfysiokraten Francois Quesnays *Tableau Économique*. Men den moderna formuleringen härrör från den rysk-amerikanske ekonomen Wassily Leontief, som för detta år 1973 belönades med Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne. Leontief berättar:

Efter det att jag hade insett att den så kallade partialanalysen inte kan ge en tillräckligt bred grund för en fullständig förståelse av ekonomiska systems struktur och utveckling, började jag 1931 att formulera en allmän jämviktsteori som man kan använda empiriskt. År 1932 fick jag ett forskningsuppdrag att göra ett utkast till de första input-output-tabellerna för den amerikanska ekonomin avseende åren 1919 och 1929. Från 1935 började jag för detta använda stora mekaniska räknemaskiner och från 1943 den första elektroniska datorn (Mark I) (Leontief 1989, s. 358–359).

När Leontief här talar om den otillräckliga partialanalysen har han nog den marshallianska ansatsen i tankarna. Input-output-analysen beaktar i princip alla interdependenser i produktionssystemet, om än på en mer eller mindre aggregerad nivå. För att få detta hanterligt görs många förenklande antaganden. Ett är att

produktionsfunktionerna är linjära med konstanta mängder av olika insatsfaktorer per enhet output av en viss vara eller för en viss sektor. Input-output-analysen gör det möjligt att beräkna vad en viss ökning av en viss output skulle kräva i form av ökad input av olika varor och tjänster, när alla direkta och indirekta effekter har beaktats.

Det var en gigantisk empirisk uppgift som Höglund och Werin åtagit sig när de skulle göra en input-output-studie av den svenska ekonomin. Flera organisationer var involverade. Stockholms högskola hade fått ett anslag från Ford Foundation som täckte en stor del av kostnaderna. För att göra en mer detaljerad undersökning av verkstadsindustrin engagerade sig Industriens Utredningsinstitut i projektet och finansierade den delen av studien. Höglund anställdes för denna uppgift vid IUI 1957. Jordbrukets Utredningsinstitut gjorde en specialstudie av jordbrukets inputstruktur. I en rådgivande kommitté hade även Konjunkturinstitutet en representant. Kommerskollegium bidrog med industristatistik som tillsammans med enkäter ifyllda av företag, institutioner och myndigheter utgjorde huvuddelen av det statistiska grundmaterialet. Höglund och Werin gjorde själva enkäterna, helt och hållet. Finansiellt bidrog även Statens råd för samhällsforskning och Handelsbanken med smärre belopp.

Höglund bereder marken – eller kanske man ska se det som ”Lesefrüchte” från hans instudering av området – med bland annat en skrift om *Input-output och den strukturella interdependensen* som publicerades av IUI 1958. Det är en mycket pedagogiskt upplagd skrift som börjar med den historiska bakgrunden hos Quesnay, Walras och Leontief, följt av ett lättförståeligt sifferexempel som illustrerar interdependensen mellan olika sektorer och ”möjlighet[en] att få siffermässiga uttryck för de indirekta effekter av en given förändring som uppstår genom en serie återverkningar inom systemet” (s. 13). I nästa steg generaliseras framställningen med hjälp av algebra, och Höglund gör bland annat en elegant koppling till olika sidor av nationalräkenskapssystemet. Det är principer som presenteras i skriften; några empiriska beräkningar fanns ännu inte.

IUI-skriften följdes av en artikel i *Ekonomisk Tidskrift* 1959 om ”Jämviktsanalys, aktivitetsanalys och input-output”. I en fotnot i inledningen skriver Höglund att ”[b]land litteraturen [på området] må särskilt framhållas Robert Dorfman, Paul A. Samuelson and Robert M. Solow, *Linear Programming and Economic Analysis*”, och antyder därmed att uppsatsen påverkats av en bok som kommit ut 1958 och under många år spelade en viktig roll i högre undervisning och forskning. Mer om den senare.

Höglunds uppsats är strängt formell, och frågan om teoriernas ”realism lämnas [fortfarande] utanför, även om vid något tillfälle problem om empirisk anknytning beröres” (s. 82). Höglund börjar med en presentation av Walras jämviktssystem med givna produktionskoefficienter, vilket i nästa steg vidgas till ett

generellare jämviktssystem och följs av en jämförelse mellan jämviktsanalys och aktivitetsanalys i form av linjär programmering, för att avslutas med en diskussion av relationen mellan input-output-analys och de tidigare diskuterade analysformerna. I en festskrift till Johan Åkerman diskuterar Höglund (1961) duala problem inom linjär programmering.

Den första mycket begränsade empiriska rapporten publicerades i IUI:s årsbok *Industriproblem 1960*, som var en bok som visade en del av den verksamhet som bedrevs vid det 1959 20-årsjubilerande IUI. Höglunds bidrag ”Input-output-undersökning för verkstadsindustrien” visar en del preliminära resultat för bilindustrin och dess inputsida uppdelad på 24 levererande sektorer.

Den första ”stora” skriften från input-output-studien var Höglunds och Werins gemensamma bok *The Production System of the Swedish Economy: An Input-Output Study*, som år 1964 publicerades i serien Stockholm Economic Studies. Men eftersom Industriens Utredningsinstitut var involverat och hade finansierat en del av studien så ville även IUI ge ut boken i sin skriftserie. Det enda särskiljande i IUI-versionen är ett extra förord av Lars Nabseth samt egna pärmar. Författarna skrev manus på svenska, men med en översättare som mellanhand publicerades boken på engelska.

I denna skrift gick man efter de teoretiska resonemangen i närkamp med de praktiska problemen, som ventilerades ur alla aspekter. Det är ohanterligt att analysera produktionen av varje enskild vara eller tjänst utan det blir nödvändigt med aggregering till grupper. Hur denna aggregering skedde blev resultatet av olika typer av överväganden: varornas likhet, varornas samband med varandra i produktion och konsumtion, vad som producerades inom olika företag, den existerande industri- och handelsstatistikens indelning, intresseorganisationerna inom industri och handel, etc. Resultatet blev 127 varu- och tjänstegrupper som betraktades som producerade inom produktionssystemet. Många spelade dessutom en roll inom importen. Till boken fogades en bilaga på drygt 600 sidor, *Input-output-tabeller för Sverige år 1957*, där indelningar, källor och beräkningar redovisas i detalj.

Detta var de första omfattande input-output-tabellerna för den svenska ekonomin. Därefter har Statistiska centralbyrån utarbetat input-output-tabeller; de första avsåg år 1964. På senare år har SCB använt input-output-tekniken bland annat för att studera de totala koldioxidutsläpp som genereras av produktionen bakom den svenska konsumtionen.

DISPUTATIONEN

Den 7 maj 1966 disputerade Bengt Höglund i Lund för filosofie doktorsgraden med en avhandling publicerad av IUI med titeln *Modell och observationer*:

En studie av empirisk anknytning och aggregation för en linjär produktionsmodell.
Fakultetsopponent var docenten Fritz Holte från Norge.

Avhandlingen kan närmast ses som en efterskörd av input-output-studien. Höglund förklarar i förordet:

Det arbete som redovisas i denna bok påbörjades under min medverkan i den svenska input-output-undersökningen 1957–1962. Efter input-output-undersökningens avslutning fortsattes det vid Industriens Utredningsinstitut, och sedan jag sommaren 1963 tillträtt en befattning vid Lunds universitet vidarefördes det och avslutades vid Nationalekonomiska institutionen vid Lunds universitet. Arbetet, som således varit förlagt till olika institutioner, har ingått som ett led i Industriens Utredningsinstituts studier av de grundläggande sammanhangen inom näringslivet (s. VII–VIII).

Till skillnad från nutida avhandlingsförfattare kunde Höglund tacka såväl dem som hjälpt till med korrekturläsning som den som skrivit ut manuskriptet. Författaren skrev inte manus direkt på dator på den tiden, utan ursprungsmanuset – ofta handskrivet – renskrevs på maskin av en sekreterare.

Att genomföra de mycket omfattande empiriska beräkningarna vore svårt utan datorstöd. Men datoriseringen var i sin linda och för datorberäkningarna fick Höglund anlita specialister: ”Avdelningen för numerisk analys vid Matematiska institutionen vid Lunds universitet har välvilligt hjälpt mig med numeriska beräkningar” (s. VIII). Även för själva input-output-boken hade externt stöd krävts. Det gällde att invertera en matris om 127×127 , och IBM skickade sin egen specialist för att genomföra det.

Den input-output-studie som låg bakom doktorsavhandlingen hade slutat i en uppdelning av ekonomin i 127 varu- och tjänstegrupper (i fortsättningen bara kallade varugrupper). Huvudfrågan i doktorsavhandlingen var vad aggregeringsnivån betydde. För den empiriska delen undersöktes detta genom ytterligare aggregering till dels 33, dels 13 varugrupper. Exporten 1957 var känd för samtliga 127 varugrupper.

Höglund fann t.ex. att från varugrupp 1 (jordbruksprodukter, trädgårdsprodukter, fisk) i 13-gruppsmodellen, vilket motsvarade grupperna 1–3 och 5 i 127-gruppsmodellen, krävdes för exporten en total produktion (dvs. direkt för export plus *indirekt* produktion) på 806,4 miljoner kronor om 127-gruppsmodellen användes. Om i stället den mer aggregerade 13-gruppsmodellen användes för beräkningarna krävdes en total produktion på 660,0 miljoner kronor. Effekten av ökad aggregering var således ganska betydande; i genomsnitt för varugrupperna i 13-gruppsmodellen rörde det sig om 14,8 procent (s. 142). Det var således ett slags negativ kunskap som avhandlingen förmedlade: aggregering är problematisk.

Opponenten Holte var ganska kritisk, vilket framgår i hans recension av avhandlingen i *Swedish Journal of Economics* 1967. Han menade bland annat att ”det är en bristfällig koppling mellan den teoretiska delen (de första fem kapitlen) och den empiriska delen (de sista tre kapitlen)” (s. 72).⁴ Holte fortsätter: ”Jag känner i synnerhet bristen på en teoretisk grund för en diskussion av skillnader mellan olika modeller” (s. 72). Men han har naturligtvis också något positivt att säga: ”Man måste imponeras av den energi och ihärdighet som [Höglund] har visat i en analys som har en mycket krävande utgångspunkt” (s. 72). Holte tycks uppskatta de teoretiska delarna mer än de empiriska, och nämner Höglunds bidrag till jämviktsproblematiken och aggregeringsfrågan.

För betygsnämnden hade Guy Arvidsson skrivit ett yttrande i vilket även Karl-Gustav Landgren och Björn Thalberg instämde. Detta var något positivare i tonen än Holtes recension:

Höglunds avhandling har ... vissa brister. Enligt min mening väger dessa emellertid inte särskilt tungt gentemot avhandlingens förtjänster. Som helhet betraktad är denna bok en mycket respektingivande prestation. Den visar att Höglund är en kunnig, uppslagsrik och omdömesgill forskare, ehuru ännu så länge mera framstående som ren teoretiker än som ekonometriker. Den visar otvetydigt att Höglund hör till dem som är förtjänta av att på allt sätt uppmuntras till fortsatt forskning.

Försvaret av avhandlingen genomfördes mycket förtjänstfullt: lugnt, sakligt och instruktivt.

Jag föreslår att avhandlingen åsättes betyget *Med beröm godkänd*, varvid förutsattes att betyget skall meritera till docentur.

Samhällsvetenskapliga fakulteten gick på betygsnämndens linje och beslöt vid sammanträde den 26 maj 1966 ge avhandlingen betyget *Med beröm godkänd*. Samtidigt antogs Höglund som docent.

PRECEPTUREN/BITRÄDANDE PROFESSUREN

Bengt Höglund hade sedan 1 juli 1963 varit ordinarie universitetslektor i Lund och periodvis vikarierat som professor. Tidens formalism i detaljer illustreras av ett tjänstgöringsintyg där det framgår att han också ”har meddelat professorsundervisning i nationalekonomi 4 timmar i januari 1967”.

4 Det är notabelt att ett halvsekel senare är denna typ av kritik knappast mindre motiverad, när ekonometriska modeller förekommer i nästan varje avhandling och av dataskäl ofta måste avvika mer än önskvärt från en grundläggande ekonomisk modell.

År 1968 sökte Höglund en tjänst som preceptor i nationalekonomi vid universitetet i Lund. (Tjänstebenanämningen preceptor avskaffades 1969 och ersattes med biträdande professor.) Detta var en tjänst som i meriteringshänseende krävde mer än en docentur men mindre än en professur. Tjänsten söktes förutom av Höglund av docent Bo Södersten. Till sakkunniga utsågs Ragnar Bentzel, Assar Lindbeck och Björn Thalberg. Jämfört med hur ansökningar ser ut och bedöms nu för tiden var kriterierna annorlunda på 1960-talet.

Internationell tidskriftspublicering hade inget egenvärde på den tiden. Höglund hade för övrigt ingen sådan publicering; det närmaste var två artiklar i *Ekonomisk Tidskrift*. Medtävlaren Bo Södersten hade haft en artikel i *American Economic Review* tillsammans med Karl Vind, men enligt Bentzel hade Ronald W. Jones visat att den innehöll ”ett fel som är av så allvarlig art, att artikelns huvudpoäng går förlorad”, så den var inte meriterande.

I stället för att fästa vikt vid var och i vilken form något var publicerat var det kvaliteten på innehållet som de sakkunniga koncentrerade sig på att bedöma, i Höglunds fall huvudsakligen kvaliteten på doktorsavhandlingen och övriga publikationer i input-output-studien. I det sammanfattande omdömet pekar Bentzel på att ”Höglunds produktion är starkt koncentrerad till ett enda specialområde” och

från meriteringssynpunkt sett måste denna koncentration betraktas som ett minus. En annan svaghet som enligt min mening vidlåder Höglunds arbeten är den extrema formalismen i analysmetoderna. Man får ofta en känsla av att författaren vid sin analys är mer road av matematiken än av det ekonomiska problem analysen gäller.

Vidare pekar Bentzel på att Höglunds vetenskapliga produktion inte är särskilt omfattande och att det egentligen bara är avhandlingen och input-output-arbetet som har någon vetenskaplig vikt.

Som specimen för en preceptor väger emellertid båda dessa arbeten tungt. Det är här fråga om en docentavhandling plus ett mycket omfattande empiriskt arbete av stort vetenskapligt värde. Tillsammans med de mindre skrifter som Höglund presterat anser jag dessa två arbeten utgöra tillräckliga specimen för kompetens till en preceptor.

Bentzel betraktar Södersten som ungefär jämbördig: ”Höglunds avhandling sätter jag före Söderstens, men det uppvägs av att den senares lärobok enligt min mening utgör ett tyngre vägande specimen än Höglunds input-output-arbete.” Vad som till slut faller utslaget till Höglunds fördel är hans analystekniska skicklighet och att ”hans arbeten är mer gediget utförda än Söderstens och han råkar

inte ut för sådana malörer i form av småfel och konsistensproblem, som ofta förekommer i Söderstens skrifter”.

Assar Lindbeck hävdar att det knappast kan råda någon tvekan om Höglunds kompetens medan det är mer tveksamt i Söderstens fall, men att denne ”tack vare sin lärobok, kan förklaras kompetent till en preceptor”. Björn Thalberg menar att före Söderstens lärobok i internationell ekonomi var Höglund klart mest meriterad, och att ”det innleverte manuskriptet til denne lärebok” visserligen ”alt i alt har en betydelig meriterende verdi”, men inte helt höjer Söderstens nivå till Höglunds.

Det var alltså Bengt Höglund som förordades av alla tre sakkunniga, och den 1 mars 1970 tillträdde han tjänsten som biträdande professor, som ersatt den gamla titeln preceptor. Tjänsten omvandlades 1979 till en vanlig professur.

EFTER DOKTORSAVHANDLINGEN

Efter doktorsavhandlingen skrev Bengt Höglund inte mycket. Man finner lite pedagogiskt material. År 1978 kom ett häfte om *Den offentliga sektorn i svensk ekonomi* som kom att ingå i läroboken *Svensk blandekonomi* (1979), som gavs ut av det författarkooperativa förlaget Dialog, som hade Föreningen Nationalekonomer i Lund i ryggen. Göran Skogh och Eskil Wadensjö var medverkande. Det är en bok avsedd för den inledande undervisningen. Juristerna i Lund hade en liten kurs i nationalekonomi som Höglund var ansvarig för, och boken användes där. Boken innehöll mer mikro- än makroteori, och Höglunds intresse för besluts- och spelteoretiska frågor lyser igenom.

Boken följdes av den snarlika *Spelet om resurserna* (1984), som hade flera kapitel som i reviderad form hade övertagits från den förra boken. Eskil Wadensjö var fortfarande medverkande och boken kom i flera upplagor. Till det pedagogiska författarskapet skulle man också kunna räkna en artikel i *Ekonomisk Debatt* om ”Omröstning med enkel och kvalificerad majoritet” (1987), där Höglund diskuterar vilka omständigheter som är relevanta för valet av beslutsregel. Uppfostrad i den Åkermanska miljön kunde han inte undvika att anknyta historiskt till Wicksell, förutom de mer närliggande Buchanan och Tullock.

PÅ INSTITUTIONEN

Även om Höglund inte skrev så mycket efter doktorsavhandlingen drog han sig inte undan det intellektuella och sociala livet på Nationalekonomiska institutionen. Han kom dagligen, ofta på sin cykel, till institutionen på Södra lasarettssmådet, dit den hade flyttat 1967 eller 1968 efter att under några få år ha hållit till i gamla seminariet på Getingevägen. Han satt ofta och länge i fikarummet, som

tillika var seminarierum, och läste *Dagens Nyheter* och delgav gärna en reflektion över det lästa när någon dök upp. Med tiden besvärades han av dålig hörsel, och när han vid ett tillfälle kom till seminarierummet för kaffe efter en föreläsning lät han undslippa sig: ”Bra studenter, inga frågor.”

Höglund motionerade genom att spela tennis med bland annat Rolf Färe, Lars Jonung och Jan Pettersson, och han var svårslagen. Han hade som regel att noga bokföra alla sina tennisresultat och påstod att han hade dessa noterade från ungdomen och framåt. Mats Lundahl berättar i ett mejl om en episod:

En dag på gamla köket kom jag in i i kopieringsrummet. Bengt stod där. Han visade vad han kopierade: en liten tidningsartikel om honom från Småland. Det hade varit hans värsta dag i livet. Först hade han förlorat i tennis, och därefter hade blixten slagit ner i honom. Sant, och han fick inga men. Antar att det var tennisen som grämde honom.

Han handledde och undervisade naturligtvis också. Jag minns hans 4-betygskurs på DOSSO, dvs. Dorfman, Samuelson och Solows bok *Linear Programming and Economic Analysis*. Var och en som gått igenom alla nivåer i en universitetsutbildning har väl blivit särskilt påverkad av någon eller ett par kurser, medan andra snarast har känts som transportsträckor. Höglunds DOSSO-kurs var en sådan som satte spår i studenterna. Det var en krävande kurs; det gick inte att slarva sig igenom den. Framför allt överförde Höglund på deltagarna de krav på noggrannhet och stringens i resonemanget som kännetecknat hans eget skrivande. Slappa formuleringar, där det t.ex. inte var en klar skillnad på nödvändiga och tillräckliga villkor för en slutsats var oacceptabla. Det var en sådan kurs som gav en hög grad av – för att använda ett pedagogiskt modeuttryck – generisk kunskap i gott akademiskt tänkande och skrivande.

Mina sista mellanhavanden med Bengt Höglund skedde i samband med att uppslagsverket *Nationalencyklopedin* utarbetades i slutet av 1980- och början av 1990-talet. Jag hade tidigare varit medförfattare till en bok om nationalekonomiska termers innebörd (Dickson, Luukkainen och Sandelin 1986) och hade nu fått uppdraget att till *Nationalencyklopedin* föreslå nationalekonomiska uppslagsord, författare och granskare. Bengt var naturligtvis en idealisk författare (som utnyttjades alltför lite) i ett sammanhang där det gällde att på ett strängt begränsat utrymme ge en klar definition och en kort men meningsfull kompletterande text, som t.ex. i hans artiklar om ”effektivitet” och ”extern effekt”.

De flesta uppfattade det som ett hedersuppdrag i folkbildningens tjänst att skriva för *Nationalencyklopedin*. Få nekade när de blev kontaktade av *Nationalencyklopedins* redaktion. Hur hedrande det uppfattades att själv vara föremål för en artikel – eller kanske snarare hur bedrövad den kunde bli som inte var

det – blev jag inte medveten om förrän banden med bokstaven H hade kommit ut. Höglunds Lundakollega Björn Thalberg ringde en dag och sa att Bengt grubblade över varför han inte fanns med som uppslagsord. (Höglund var för övrigt inte den ende som genom ombud ville veta varför han saknades.) Att vara svensk professor hade jag själv ursprungligen trott skulle vara tillräckligt, men vid ett möte i Lund i början av projektet gav ledningen tydliga instruktioner i annan riktning. Den vetenskapliga positionen vägde lätt (och jag var för övrigt oklar över Höglunds formella ställning efter olika tjänstereformer). Det avgörande skulle i stället vara i vad mån människor stötte på namnet i media och kunde tänkas vilja veta mer om personen. Det var alltså kändisskapet bland allmänheten som betydde något.⁵ Praxis försköts emellertid, i varje fall för nationalekonomerna, mot större vikt vid faktiska insatser och lägre vikt vid kändisskap efter hand som man närmade sig slutet av alfabetet.⁶ När det var dags för nätutgåvan av *Nationalencyklopedin* kom Höglund välförtjänt med för sina insatser som en av de svenska pionjärerna inom input-output-analysen.

Input-output-analysen är knappast längre något forskningsområde i sig. Liksom det beslätade nationalräkenskapssystemet har den snarast blivit ett redskap för de statistiska myndigheterna. Men pionjärerna bakom olika verktyg i det praktiska livet finns ofta i den akademiska världen och är värda att minnas för sina insatser. Bengt Höglunds och Lars Werins insatser för de svenska input-output-räkenskaperna är ett sådant exempel.

REFERENSER

- Blaug, Mark, red. (1986), *Who's Who in Economics: A Biographical Dictionary of Major Economists 1700–1986*. 2:a uppl. Cambridge, MA: MIT Press.
- Dickson, Harald, P. A. Luukkainen och Bo Sandelin (1986), *Termer i nationalekonomi – innebörd och sammanhang*. Malmö: Liber.
- Dorfman, Robert, Paul A. Samuelson och Robert M. Solow (1958), *Linear Programming and Economic Analysis*. New York: McGraw-Hill.

5 Höglund befann sig på en institution där två av de tongivande – Ingemar Ståhl och Bo Södersten – var aktiva i den allmänna debatten och medialt uppmärksammade. Höglund var inte intresserad av att delta i debatten. Han representerade snarare en forskare som hade skrivit färdigt när avhandlingen var klar.

6 En person alldeles i början av alfabetet föreslog jag skulle komma med på vetenskapliga meriter för att han var en av de två levande svenskar som fanns i andra upplagan av den citeringsbaserade *Who's Who in Economics* (Blaug 1986), och jag gjorde själv ett utkast till en kort artikel. Ämnesredaktören fick emellertid något som på redaktionsjargongen kallades JÖS-lapp – en kommentar från ”allgranskaren” Jan-Öjvind Swahn – med innebörden att ”detta verkar vara en oviktig person som inte bör komma med om han inte hör till *NE:s* skribenter”!

- Holte, Fritz C. (1967), "Recension av Höglund, B. 1966, Modell och observationer". *Swedish Journal of Economics*, vol. 69, nr 1, 70–73.
- Höglund, Bengt (1955), "Form och fakta i ekonomisk teori". *Ekonomisk Tidskrift*, årg. 57, nr 4, 235–256.
- Höglund, Bengt (1958), *Input-output och den strukturella interdependensen*. Småtryck nr 11. Stockholm: Industriens Utredningsinstitut.
- Höglund, Bengt (1959), "Jämviktsanalys, aktivitetsanalys och input-output". *Ekonomisk Tidskrift*, årg. 61, nr 2, 82–113.
- Höglund, Bengt (1960), "Input-output-undersökning för verkstadsindustrin: några preliminära resultat med anknytning till bilindustrin". I *Industriproblemet 1960*. Stockholm: Industriens Utredningsinstitut.
- Höglund, Bengt (1961), "Programmering och marknadsanpassning". I Hugo Hegeland, red., *Money, Growth and Methodology*. Lund: CWK Gleerup.
- Höglund, Bengt (1966), *Modell och observationer: en studie av empirisk anknytning och aggregation för en linjär produktionsmodell*. Doktorsavhandling i nationalekonomi vid Lunds universitet. Stockholm: Industriens Utredningsinstitut och Almqvist & Wiksell.
- Höglund, Bengt (1978), *Den offentliga sektorn i svensk ekonomi*. Lund: Dialogos.
- Höglund, Bengt, under medverkan av Göran Skogh och Eskil Wadensjö (1979), *Svensk blandekonomi: några huvuddrag*. Lund: Dialogos.
- Höglund, Bengt, under medverkan av Eskil Wadensjö (1984), *Spelet om resurserna i den svenska blandekonomin*. Lund: Dialogos.
- Höglund, Bengt (1987), "Omröstning med enkel och kvalificerad majoritet". *Ekonomisk Debatt*, årg. 15, nr 3, 215–224.
- Höglund, Bengt (1993), "Hågkomster från Lund". I Claes-Henric Siven, red., *22 ekonomiska essäer tillägnade Lars Werin*. Stockholm: SNS Förlag.
- Höglund, Bengt och Lars Werin (1964), *The Production System of the Swedish Economy: An Input-Output Study*. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis, Stockholm Economic Studies, New Series IV, Almqvist & Wiksell. Även utgiven av Industriens Utredningsinstitut.
- Höglund, Bengt och Lars Werin, under medverkan av Carlaxel Carlström (1964), *Input-output-tabeller för Sverige år 1957*. Bilaga till *The Production System of the Swedish Economy: An Input-Output Study*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Leontief, Wassily (1989), "Curriculum Vitae". I Horst Claus Recktenwald, red., *Die Nobelpreisträger der ökonomischen Wissenschaft 1969–1988*, Band 1, 358–359. Düsseldorf: Verlag Wirtschaft und Finanzen.
- Åkerman, Johan (1997), *En samhällsforskarens minnesbilder*. Lund: Institutet för Ekonomisk Forskning, Lunds universitet.

FÖRFATTARPRESENTATION

Bo Sandelin (f. 1942) är professor emeritus i nationalekonomi vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet. Hans intresseområden inom nationalekonomin har varit kapital- och investeringsteori (licentiatavhandling), bostadsekonomi (doktorsavhandling), brottsekonomi, och de senaste decennierna främst det ekonomiska tänkandets historia. De flesta av hans tidskriftsartiklar ligger inom det sistnämnda området.

Till hans mest spridda skrifter hör ett antal läroböcker: *Den svenska ekonomin* (7:e uppl. 1997) och *Det ekonomiska tänkandets historia* (tillsammans med Hans-Michael Trautwein och Richard Wundrak, 4:e uppl. 2008). Den sistnämnda boken har även kommit i tre engelska utgåvor, *A Short History of Economic Thought* (3:e uppl. 2014), och en esperantoutgåva, *La historio de ekonomika pensado* (2013). Även *Ekonomin i EU* (4:e uppl. 2013) har nått stor spridning. En idéhistorisk bok utanför ekonomiämnet är *Esperanto – drömmen om ett världsspråk*, som utkom 2013 på Dialogos Förlag.

BO AXELL 1945–2006*

MATS PERSSON OCH CLAES-HENRIC SIVEN

Bo Axell var Sveriges störste nationalekonom. Åtminstone ansåg han det själv, och även om hans omdöme inte var det bästa låg det ändå något i påståendet. Störväxt och bullrande stormade han fram i den nationalekonomiska professionen under 1970- och 1980-talen, och ve den stackare som hade andra åsikter än han själv. Sanningen att säga hade de flesta faktiskt andra åsikter – även om detta, så här i efterhand, inte alltid länder dem till heder.

Det finns så mycket att säga om Axell. Han hade, liksom vi alla, både ljusa och mörka sidor. I hans fall var nog de ljusa sidorna något ljusare och de mörka sidorna något mörkare än hos de flesta. Det gjorde honom till vad man med en vänlig omskrivning skulle kunna kalla en intressant person. Men låt oss börja formellt, med några biografiska data.

FAMILJ OCH UPPVÄXT

Han föddes 1945 som andra barnet i en stockholmsfamilj. Fadern var vaktmästare på Kungliga Biblioteket, och familjen bodde i en liten lägenhet på promenadvärd, på Engelbrektsgatan. Bo hade således Humlegården till lekplats. I början av 1960-talet fick fadern en kombinerad vaktmästare- och bibliotekstjänst hos Svenska Akademien, med åtföljande tjänstebostad i Börshuset (adress Källargränd 4). Även om vi kanske inte ska försöka psykologisera så vill vi ändå peka på det sociala avståndet mellan vaktmästarfamiljen å ena sidan och den akademiska ståt och Nobelska festivitas som tonåringen kunde iakta på nära håll.

Fadern var musikalisk, spelade fiol och var sekreterare i Zornmärkesnämnden och tilldelades själv Zornmärket (som är bland det finaste man kan få i folkmusiksammanhang). Hela familjen var aktiv inom folkdansrörelsen, och Bo förblev under större delen av livet medlem i folkdanslaget Brage Gille. Han spelade dock

---

* Vi är tacksamma för skriftlig och muntlig information från Jim Albrecht, Eric Bolander, Gunnar Eliasson, Harald Lang, Claes-Göran Rickeby, Birgitta Swedenborg och Lars Werin.

inte själv något instrument, och han var en smula för tung och ovig för att bli en riktigt bra dansare. Det var också inom Brage Gille han träffade sin blivande hustru, som även hon hade vuxit upp inom folkdansrörelsen.

Familjen lär ha kännetecknats av värme, närhet och god sammanhållning. Denna sammanhållning kom dock att utsättas för stora påfrestningar, varav en hade att göra med Bos äldre bror Per som hade blanddiagnosen cp-skada och utvecklingsstörning. När de sociala myndigheterna föreslog att den nyfödde Per skulle lämnas in till en vårdinstitution vägrade modern Gabriella (Ella) bestämt och Per fick växa upp hos sin familj. Detta ställde naturligtvis stora krav på de övriga familjemedlemmarna, kanske inte minst på lillebror Bo som säkert fick känna sig åsidosatt när brodern krävde mamma Ellas kärlek och uppmärksamhet. Per fick i vuxen ålder ett arbete på Skolöverstyrelsen där han utförde enklare arbetsuppgifter: kopiering, kaffekokning, postutdelning och liknande. På senare år berättade Bo Axell ofta om sin bror, inte minst när LO:s låglönesatsningar under 1980-talet gjorde att den typen av arbetsuppgifter som Per hade snabbt trängdes bort. Resultatet för Pers del blev vad man i dag skulle kalla utanförskap: han sjukpensionerades och tvingades lämna det sociala sammanhang som han tidigare varit en del av. Då hade fadern pensionerats och lämnat sin tjänstebostad i Börshuset. Genom kontakter fick föräldrarna en lägenhet på Östermalm (Erik Dahlbergsallén) och Per fick en alldeles intill. Så länge föräldrarna levde kunde de hjälpa honom till rätta och sedan fick han klara sig på egen hand så gott det nu gick.

Bo Axell avlade studentexamen 1966, vid 21 års ålder, vid Norra Latin. Han hade gått reallinjens matematiska gren, vilket gjorde honom väl lämpad för fortsatta studier vid Kungl. Tekniska Högskolan. Hans studentbetyg var inte strålande, men inte heller dåliga. De lysande undantagen var samhällskunskap och fysik, där han fick det näst högsta betyget ("a"). Just fysikbetyget skapade en konflikt; Axell ansåg att han var värd det högsta betyget ("A") och skrev faktiskt till regeringen för att få rättelse, dock utan resultat.

Studentbetyget räckte till att komma in på linjen för flygteknik vid KTH. Han upptäckte dock snabbt att han inte alls var intresserad av ämnet. Efter ett år av – som han en gång berättade för oss – totalt andefattigt och själsdödande pluggande hade han klarat en enda tentamen, och han funderade allvarligt på vad han skulle göra av sitt liv. Räddningen kom i form av en inkallelse till militärtjänst, och Axell infann sig i juni 1967 till utbildningen till militärpolis i Skövde. På lediga stunder läste han böcker på regementets bibliotek. Av en ren slump fick han tag i en elementär lärobok i nationalekonomi av Anders Östlund (troligen var det *ABC i nationalekonomi*). Den boken, berättade han, kom som en uppenbarelse; plötsligt öppnade sig en intellektuellt spännande värld, fylld av intressanta och viktiga problem, för den värnpliktige militärpolisen – och han skrev in sig vid Stockholms universitet redan hösten 1967. Efter avslutad tjänstgöring blev han

student på heltid, och läste nationalekonomi, företagsekonomi och statistik.

Strax innan han var klar med sin filosofie kandidat-examen gifte han sig hösten 1970 med Eva Bolander, den barndomskamrat som han hade lärt känna inom Brage Gille och som han under gymnasietiden hjälpte med matematikläxorna (Eva gick på gymnasiets allmänna linje, och Bo gick på den naturvetenskapliga linjens matematiska gren). De fick en dotter och en son, och utåt föredde de alla tecken på en lycklig och välanpassad familj där Bo Axell tog en för tiden ovanligt aktiv del i barnens uppfostran – åtminstone under de första åren. Genom Evas arbete på Nobelstiftelsen deltog de varje år i den stora Nobelbanketten i Stockholms Stadshus, och Bo fick ett utlopp för sin längtan efter akademisk glans och festivitas. Där kunde övriga banketttagare beundra det eleganta paret som svängde runt i dansens virvlar i Gyllene salen. Skilsmässan 1991 kom därför som en chock för många.

Dessförinnan hade Axell etablerat sig som en världsledande forskare inom ett av nationalekonomins centrala områden.

SÖKTEORI OCH PRISFÖRDELNINGAR: AVHANDLINGEN

Frågan om prisbildning när konsumenterna har ofullständig kunskap om gällande priser låg på den internationella forskningsfronten under 1970-talet, och Axells doktorsavhandling *Prices under Imperfect Information: A Theory of Search Market Equilibrium* (1976) bidrog till att flytta den fronten en bra bit framåt. I förordet till avhandlingen ger han själv en festlig bild av hur han kom in på detta område:

Early one Saturday morning some years ago I was awakened by an urgent telephone call from Lars Werin. Lars informed me that there remained some unresolved problems in the theory of pricing and allocation in the presence of information and transactions costs. This was the starting point for many, many months of research, of which this volume is the culmination.

Tidiga – eller rent av nattliga – telefonsamtal skulle senare bli något karakteristiskt för Bo Axell, men av helt andra skäl. Vi återkommer till detta.

Som i så många andra fall blev avhandlingsarbetet långvarigt och familjen fick sitta emellan:

Finally I wish to express my thanks to my wife Eva, my daughter Maria and my one-day old son for their patience and understanding during these months when so often my irregular working hours brought intrusions on a normal family life.

Detta citat är typiskt för Axell; man vet inte om han skämtar eller är allvarlig när han tackar sin nyfödde son för att denne haft tålamod med honom ”during these months”. Förmodligen log han i mjugg när han skrev ner den kluriga formuleringen. Efter allt slit kom så disputationen den 28 maj 1976; han fick en kunnig opponent som kunde göra rättvisa åt avhandlingen, nämligen Bengt-Christer Ysander (om denne, se Eliasson 2011).

De problem som Axell tog upp i sin doktorsavhandling hade tidigare diskuterats i den internationella litteraturen i drygt 15 år. En av inspirationskällorna var Kenneth Arrows (1959) analys av den decentraliserade anpassningsprocessen på en konkurrensmarknad. Hans poäng var att utan förekomsten av en marknadsadministrator kommer en marknad som vid jämvikt karaktäriseras av perfekt konkurrens att vid jämviktsbrist uppvisa starka drag av bristande konkurrens. Det hade senare visats av t.ex. Peter Diamond (1971) att jämviktslösningen vid imperfekt information inte är densamma som vid perfekt konkurrens; i stället är jämvikten lika med monopolpriset, och detta förvånande resultat anfördes i motiveringen till att Diamond tilldelades Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne 2010 (”nobelpriset i ekonomi”). Vid efterfrågeöverskott kommer t.ex. efterfrågekurvan för det enskilda företags produkt inte längre ha oändlig priselasticitet eftersom det då är möjligt för företaget att höja sitt pris utan att förlora alla sina kunder. Eftersom vidare prissättningen är decentraliserad till de enskilda företagen så finns det inte längre anledning att anta att det endast finns ett pris på marknaden. Olika företag kan ha olika förväntningar om de övriga företagens priser liksom om marknadsefterfrågekurvans läge, vilket i sin tur innebär att de kommer att sätta olika priser. Det faktum att olika företag utanför jämvikt håller olika priser innebär vidare att det kan löna sig för köparna att kontakta olika företag för att få ett relativt lågt pris.

Att det kan förekomma olika priser även på marknader för en homogen vara är ett empiriskt faktum som bland annat dokumenterats av Axell i doktorsavhandlingens kapitel 4 (tidigare publicerat som tidskriftsartikel i Axell 1974). George Stigler (1961) analyserade köparnas sökande efter ett lågt pris och Stigler (1962) undersökte de arbetssökandes beteende när de söker komma i kontakt med ett företag som kan erbjuda en relativt hög lön. Stigler antog emellertid att antalet steg i sökprocessen bestämdes redan innan sökandet påbörjas. Detta innebär dock att sökandet blir ineffektivt, det kan t.ex. tänkas att man redan efter en kontakt hittar ett företag med ett så lågt pris att vidare sökande inte lönar sig. Optimeringsproblemet bör i stället enligt McCall (1965) formuleras rekursivt så att man beräknar det högsta pris, reservationspriset, som konsumenten i varje söksteg kan acceptera utan att söka vidare.

Reservationspriset (-lönen) är resultatet av ett optimeringsproblem där individen givet sina förväntningar om prisfördelningens eller lönefördelningens utse-

ende avväger sökkostnaderna mot ett lägre pris respektive en högre lön. Om förväntningarna om fördelningens egenskaper är felaktiga så kan reservationspriset respektive lönen sättas för högt eller för lågt.

Denna mekanism kan också ligga bakom Phillipskurve-fenomenet. Ett företag som erbjuder en hög lön i förhållande till genomsnittet kommer att kunna rekrytera fler personer än annars eftersom löneerbjudandet överstiger fler reservationslöner. Men om den faktiska lönestegringstakten överstiger den förväntade innebär detta att de arbetssökande tror att de har fått ett ”bra” löneerbjudande när det i själva verket är en konsekvens av att de faktiska löneökningarna är högre än de förväntade. Därmed minskar arbetslösheten och sysselsättningen ökar.

Den sökbaseade teorin för Phillipskurvan utvecklades i artiklar av Charles Holt, Edmund Phelps och Dale Mortensen i antologin *Microeconomic Foundations of Employment and Inflation Theory* från 1970. Möjligheten att förklara utvecklingen av inflation och sysselsättning utifrån hushållens och företagets beteende på marknader med imperfekt information gjorde analysen av dessa problem än angelägnare.

Pris- och lönespridning, och de sammanhörande sökprocesserna, har intressanta konsekvenser för makroteorin. Det finns därför starka skäl att närmare undersöka grunderna för teorin. Är pris- och lönespridningen som Arrow antydde ett *tillfälligt* resultat av att konkurrensmarknaden inte befinner sig i jämvikt eller kan fenomenet vara permanent?

En permanent pris- eller lönespridning på en marknad kan orsakas på två sätt. Antingen är det som i Arrows fall fråga om att marknaden utsätts för ständiga störningar så att marknaden aldrig hinner konvergera mot ett jämviktsläge med ett enda pris. Den andra och teoretiskt mer intressanta möjligheten är att det faktiskt är fråga om en jämvikts-prisfördelning som, om inga störningar inträffar, upprepas period för period. Det var denna senare frågeställning som Axell valde att analysera.

Utgångspunkten är att söketeorin hade varit partiell-partiell. Man hade vid analysen av sökandet på t.ex. varumarknaden antagit att prisfördelningen var exogen given. Men företagets prissättning och individernas sökande efter företag med ett lågt pris bör som Rothschild (1973) i sin översiktsartikel framhållit analyseras simultant. Den partiella ansatsen nummer två är att söketeorin endast gällt en marknad. Egentligen bör man ju simultant undersöka sökaktiviteten på både arbets- och varumarknaden.

Kapitel 5 i Axells avhandling innehåller det första försöket att bygga upp en sådan teori för en prisfördelning i jämvikt. Både konsumenter och säljare av en vara antas här ha imperfekt information om marknaden men kan öka den genom att samla in information. Konsumenterna samlar in information genom att söka upp nya företag, och producenterna samlar in information genom att variera sitt pris och se hur efterfrågan påverkas. Sökandet från konsumenterna är sekventiellt

(med reservationspris) och deras optimala beteende härleds. Bakom sök beteendet finns en fördelning för sökkostnaderna över konsumenterna som är fallande och konvex. Givet dessa antaganden visade Axell att en pridfördelning existerar och att den sammanhänger med sökkostnadernas fördelning.

En förkortad version av kapitel 5 publicerades i *Scandinavian Journal of Economics* 1977, vilket gjorde att Axell blev känd för det internationella forskarsamhället. Men den tidskriften lästes naturligtvis inte av alla, och innan man kunde göra en google-sökning på exempelvis frasen "search market equilibrium" fanns det forskare inom området som inte hade uppmärksammat Axells resultat. Den israelisk-amerikanske ekonomen Rafael Rob publicerade således ett snarlikt resultat (men under något mindre restriktiva antaganden) i *Review of Economic Studies* 1985, förmodligen omedveten om Axells resultat ända fram till korrekturstadiet, då han lyckades pressa in en kortfattad hänvisning till Axells artikel.

Avhandlingen låg på en för svenska förhållanden ovanligt hög nivå, både vad gäller problemställning och analys. Man skulle kunna karakterisera den med Erik Lundbergs ord om Bent Hansens avhandling – "ren teori på alpin nivå" – dock utan den biton av nedvärderande omdöme som den efter sin egen avhandling alltmer teorifientlige Lundberg avsåg. Ett klart nedvärderande omdöme om Axells bok fälldes dock av en annan av Handelshögskolans äldre professorer i diskussionerna kring vem som skulle få Kungl. Vetenskapsakademiens Arnbergska pris för bästa avhandling: "krumelurforskning". Orsaken till detta omdöme var enligt uppgift att det förekom matematiska formler i Axells bok.

SÖKTEORI OCH PRISFÖRDELNINGAR: SENARE ARBETEN

Avhandlingen från 1976 innebar således det första steget i arbetet att bygga en jämviktsteori för pridfildning under imperfekt information. Det andra steget, nämligen en simultan analys av både arbets- och varumarknaden, tas i Albrecht och Axell (1984). Här är dock varumarknaden atomistisk och har en marknadsadministrator; sökaktivitet förekommer därför bara på arbetsmarknaden. Produktiviteten varierar kontinuerligt över företagen men arbetarna värderar antingen fritiden högt eller lågt. De som värderar den lågt söker längre för att få en högre lön och har reservationslönen w_1 , medan resten har reservationslönen w_0 . Att det kan bli två löner (som bestäms endogen) beror på att företagen har olika produktivitet och att de arbetssökande har olika preferens för fritid. De arbetslösa kommer ur tillflödet till arbetskraften. Denna är konstant så det finns ett motsvarande frånflöde. Den tredje endogena variabeln är andelen företag som håller den lägre lönen. Att det kan bli fråga om sökaktivitet och därmed arbetslöshet beror på att de nyanlända visserligen känner till lönefördelningens parametrar

men inte vilket företag som erbjuder vilken lön. Vi har således en kombination av imperfekt information och att företagen respektive hushållen är sinsemellan olika. Författarna får fram resultatet att en höjning av arbetslöshetsersättningen normalt ökar arbetslösheten. Men en höjning av ersättningen endast till dem som värderar fritid lågt (hur man nu ska identifiera den gruppen i praktiken är en annan fråga) kan under vissa omständigheter leda till att arbetslösheten faktiskt *minskar*. Detta måhända något exotiska specialfall leder till en slutsats som är tvärt emot den vanliga i sökteorin.

Det tredje steget togs i Albrecht, Axell och Lang (1986). Upplägget är här att det finns en omsättning av arbetskraften och att de nyanlända söker både på arbets- och på varumarknaden. De känner till pris- och lönefördelningen men vet inte vilka företag som sätter vilket pris respektive vilken lön. De är vidare arbetslösa tills de har accepterat ett löneerbjudande och arbetslösheten gör att de har tid att söka. De får ett pris- och ett löneerbjudande per period. Acceptanslönen är beroende av det priserbjudande de har fått medan acceptanspriset beror på löneerbjudandet. Konstruktionen gör att de sökande inte behöver vara olika (t.ex. ha olika tidspreferens) för att modellen ska kunna generera både en fördelning över acceptanspriserna och en fördelning över acceptanslönerna. Författarna visar sedan att modellen både kan generera en jämviktslösning med ett enda pris och en enda lön, och alternativt en tvåställig pris- och lönefördelning. Artikeln innehåller således en analys av pris- och lönefördelningar med sökaktiviteter på båda marknaderna. Eftersom både hushållens sökaktiviteter och företagets pris- och lönesättning förutsätter varandra i jämviktslösningen och eftersom två marknader är simultant inbegripna kan man säga att de båda partiell-inskränkningarna i sökteorin är upphävda.

Denna allmänna jämviktsmodell tillämpades sedan i Axell och Lang (1990) för att analysera effekterna av en skattefinansierad arbetslöshetsförsäkring. Ett resultat av analysen var att slutsatsen från Albrecht och Axell (1984) visade sig robust även i full allmän jämvikt: en höjning av arbetslöshetsersättningen kan i vissa fall leda till en minskning av arbetslösheten, tvärt emot den gängse intuitionen. Kombinationen av hög teknisk kvalitet och intressanta slutsatser gjorde att Bo Axell och Harald Lang tilldelades David Davidsons pris för bästa artikel i *Scandinavian Journal of Economics* 1990, inte minst till följd av en entusiastisk referee-rapport av Peter Diamond. De två artiklarna från 1984 och 1990 föranledde också Axell att spy sin galla över de nationalekonomer som argumenterade mot en höjning av a-kassan under hänvisning till att en sådan höjning skulle leda till en ökning av arbetslösheten (och det var samtliga svenska arbetsmarknadsekonomer). Han brukade ofta säga att dessa ekonomer var totalt inkompetenta och inte värda den lön de fick; den allra senaste och mest kvalificerade forskningen visade ju att en höjning av a-kassan tvärtom leder till en *minskning* av arbetslöshe-

ten! Att detta resultat bara var ett specialfall, och inte alls något generellt resultat i Albrecht och Axell (1984) och Axell och Lang (1990), tyckte han dock inte var så viktigt att påpeka.

LÖNTAGARFONDERNA

Tanken om löntagarfonder växte fram i det samhällsklimat som rådde åren kring 1970. Initiativet kom från LO, och avsikten var att överföra en del av makten över företagen från de privata ägarna till löntagarkollektivet. Ett konkret förslag lades fram av LO-ekonomerna Rudolf Meidner och Anna Hedborg; detta antogs av LO-kongressen 1976 och kom att bilda startpunkten för den mest eldfångda ekonomisk-politiska debatten i Sverige sedan 1950-talets pensionsdebatt.

Förslaget gick ut på att ett antal löntagarfonder under facklig ledning skulle inrättas. De svenska aktiebolagen skulle därefter varje år genomföra en riktad nyemission till fonderna. Fonderna skulle finansiera köpen av de nytecknade aktierna genom att de tillfördes ett slags extra vinstskatt (motsvarande 20 eller 30 procent av företagets vinst) och de nyemitterade aktierna skulle tecknas till gällande börskurs. Man kan säga att vinstskatten erlades till fonderna i form av nyemitterade aktier, som värderades till gällande börskurs.

Förslaget togs emot med entusiasm inom delar av socialdemokratin, där man menade att den gamla formen av demokrati (så kallad ”politisk demokrati”) nu äntligen skulle kompletteras med en ”ekonomisk demokrati”. Andra delar av socialdemokratin var dock skeptiska. Förslaget fick till exempel Assar Lindbeck att lämna partiet (se Lindbeck 2012, kapitel 14). Det ryktas att även partiledaren Olof Palme och finansministern Kjell-Olof Feldt innerst inne var motståndare till fonderna, även om de av naturliga skäl inte kunde uppträda illojalt mot den officiella partilinjens. Den attityden återspeglas i Feldts berömda epigram, i smyg (?) nedklottrat under den avslutande riksdagsdebatten den 21 december 1983: ”Löntagarfonder är ett jävla skit, / men nu har vi baxat dem ända hit”.

Kritiken mot fonderna, där Assar Lindbeck spelade en ledande roll, pekade främst på de faror dessa skulle utgöra för det pluralistiska samhället. Om facket ägde 20–30 procent av aktierna i våra börsbolag, vilket i de flesta fall skulle innebära full kontroll på bolagsstämman, hur blev det då med demokratin? Speciellt känsligt är det naturligtvis med medieföretag; ett fackligt ägande på 20–30 procent i *Dagens Nyheter* kanske skulle innebära att ingen kritik mot facket skulle kunna framföras på tidningens sidor? De fackliga företrädarna ansåg att detta var en ointressant fråga, eftersom det rimligen inte kan finnas någon saklig anledning att på *Dagens Nyheter* sidor framföra kritik mot facket. Frågan låg ändå och värkte i debatten, och till slut ändrade man en smula på förslaget så att ”medieföretag” inte skulle omfattas av fondförslaget. Men, påpekade fondkritikerna, hur blir det

då med pappersbruken? Skulle fackligt ägda pappersbruk verkligen leverera papper till Bonnierägda tidningar som vågade kritisera facket?

I det läget kom Bo Axell in i debatten, med en helt annan vinkling på problemet. Medan de tidigare debattörerna hade koncentrerat sig på (nog så viktiga) frågor om demokrati och pluralism ställde Axell en renodlat ekonomisk fråga: vad blir effekterna på börskurserna om Meidners förslag genomförs?

För att beräkna effekten på börskurserna antog Axell att så länge löntagarfonderna inte hade majoritet på bolagsstämmorna skulle hela vinsten efter skatt delas ut. Vidare antog han att börskursen motsvarade den diskonterade summan av alla framtida utdelningar per aktie. När löntagarfonderna väl fått majoritet på bolagsstämmorna skulle det ligga i fondernas intresse att avskaffa utdelningarna.

Axell tog i sin analys fasta på att nyemissionen påverkades av börskursen (om kursen faller kan löntagarfonderna för samma summa pengar köpa fler aktier) samtidigt som börskursen torde påverkas av förslaget. Detta resonemang kunde uttryckas i form av ett ekvationssystem, med en ekvation för kursutvecklingen och en ekvation för nyemissionstakten. Nyemissionerna till löntagarfonderna innebär att de tidigare ägarnas andel av aktiekapitalet minskar, och det minskar snabbare ju lägre börskursen är. I Axell (1976c) visade han att denna omständighet, i kombination med ett antagande om att aktieägarna hade förväntningar konsistenta med modellen (dvs. rationella förväntningar), ledde till resultatet att aktiekursen omedelbart sjönk ner till noll. Detta skulle leda till en löntagarfondsocialisering av näringslivet.

Axells analys föranledde påpekanden från matematiskt mer kunniga läsare att ekvationssystemet, beroende på de exakta antagandena, kunde ha fler lösningar. I så fall skulle börskursen inte falla omedelbart till noll, utan den skulle först falla till ett positivt belopp, och sedan röra sig asymptotiskt mot noll. Dessa egenskaper hos systemet diskuteras i Axell (1976d), där han erkänner att det kan finnas fler lösningar än just noll, men att detta faktum inte nämnvärt ändrar hans slutsats: ett genomförande av Meidners förslag skulle leda till börskrasch.

Så här 40 år efteråt är det svårt att säga exakt vilket debattinlägg som mest bidrog till att Meidners förslag stoppades. Men Axells artikel spelade en stor roll, åtminstone inom ekonomkåren, till att skapa en stark misstro mot förslaget. En väsentligt modifierad form av löntagarfonderna genomfördes så småningom av den socialdemokratiska regeringen 1983 för att sedan helt avskaffas av den borgerliga regeringen 1992. Styrkan hos Axells eleganta artikel (Axell 1976c) var att han i den ställde en helt ny fråga; därmed visade han att det fanns fundamentala mekanismer som varken Meidner eller den ekonomiska professionen hade tänkt på tidigare. De smärre matematiska felaktigheterna i den första artikeln väger därvidlag lätt mot hans förmåga att ställa en helt ny fråga, och dessutom formulera den på ett insiktsfullt och fruktbart sätt.

TOMBOLAHJULET

Axell gick ständigt omkring och funderade på konstigheter ute i verkligheten. Han kunde till exempel fråga: Hur kommer det sig att en liter mjölk bara kostar två tredjedelar av vad en liter läskedryck kostar? Det borde ju vara tvärtom – läskedrycker framställs industriellt av billigt vatten och billiga kemikalier, och de kan lagras i nästan oändlig tid, medan mjölken produceras på ett mycket mer komplicerat sätt och är dessutom en icke lagringsbar färskvara. Därför borde kanske mjölk egentligen kosta mer än läskedrycker. Beror prisskillnaden på statliga subventioner, eller på monopolistisk konkurrens – eller på något annat?

En annan fråga han ägnade sina tankar var parkeringsproblemen i Stockholms innerstad (han var av naturen ganska lat och körde varje dag sin BMW från bostaden på Norr Mälärstrand till IUI på Grevgatan, där han hyrde garageplats). Han ansåg naturligtvis, liksom alla andra ekonomer, att knappa resurser borde prissättas. Stockholm stad hade helt följdriktigt beväpnat sig med en hord parkeringsautomater och lapplisor för att prissätta parkeringsutrymmet. Systemet var emellertid klumpigt, och dyrt att administrera. Axell (1976b) föreslog därför att automaterna skulle ersättas av differentierade prislistor för parkeringen på olika gator och vid olika tidpunkter. För att sänka systemkostnaderna föreslog han dessutom att antalet lapplisor skulle minskas radikalt. Risken för upptäckt skulle därmed bli mindre, men detta skulle balanseras av desto högre böter (eller skall vi säga stokastiska parkeringsavgifter). Axell diskuterade också den komplikationen att olika bilägare kan ha olika riskattityd men menade att risken skulle utjämnas sett över en längre period, t.ex. ett år.

Hans artikel diskuterades livligt vid kaffebordet på Nationalekonomiska institutionen, och en av våra kolleger sade att ”det är just sådana här förslag som ger oss nationalekonomer dåligt rykte”. Det omdömet uttrycker egentligen samma synsätt som Uppsala universitets motto: *Att tänka fritt är stort, att tänka rätt är större*. Men som tur är finns det personer som inte bara ängsligt strävar efter att tänka rätt, utan som i stället försöker tänka fritt – och Bo Axell var just en sådan person. Egentligen kan man nog säga att det är just strävan att tänka fritt som bör vara adelsmärket för en akademisk institution. Axells artikel uppskattades också av personer som var mer belästa i ekonomisk teori; Bengt-Christer Ysander skrev en replik i *Ekonomisk Debatt* och påpekade att tanken med stokastiska straff för att minska poliskostnaderna hade ett högt föredöme. Den hade nämligen tidigare tagits upp av Gary Becker (1968), vilket Axell troligen inte kände till.

Man kan säga att Axell 1976 med artiklarna i *Ekonomisk Debatt* (om löntagarfonderna och om parkeringsböterna) visade sin analytiska lejonklo för en bredare publik. Lars Wohlin, som då var chef för Industriens Utredningsinstitut, blev mycket imponerad av det skarpsinne och den originalitet som Axell därvid hade

visat upp, och erbjöd den nydisputerade doktorn anställning vid IUI. Där kom han att stanna i 15 år, och mycket av hans forskning under dessa år kom att handla om IUI-relaterade frågor med direkta implikationer för ekonomisk politik.

KAN INFLATION FÖRBJUDAS?

Under sin tid på IUI kom Axell förutom sitt fortsatta engagemang i prisbildningsproblemen att arbeta med inflationsteori. Under 1970-talet hade keynesianismen alltmer kommit att ifrågasättas. Attackerna kom från flera håll. Milton Friedman förde fram kvantitetsteorin som ett mer adekvat analysinstrument än den keynesianska fixpristeorin eftersom inflationen sedan mitten av 1960-talet bitit sig fast i USA. Medan Friedmans grundmodell låg nära den keynesianska (men betonade att efterfrågefunktionen för pengar är betydligt stabilare än konsumtionsfunktionen) så kom teorin för rationella förväntningar att innebära ett mer radikalt avsteg från den etablerade makromodellen. I motsats till Keynes antog förespråkarna för rationella förväntningar att priserna inom varje period blixtnabbt anpassas till förändrade utbuds- och efterfrågeförhållanden. De enskilda agenterna antogs vidare ha en korrekt uppfattning om den ekonomiska modellen vilket innebar att stabiliseringspolitiken endast hade effekt på arbetslösheten om ingreppen var oväntade. Den keynesianska tanken om upplysta politiker som utan sidoblickar förde en rationell stabiliseringspolitik fick vidare ett grundskott genom teorin för public choice. Alla dessa tre utvecklingslinjer – Friedmans kvantitetsteori, teorin om rationella förväntningar och public choice-skolan – kom direkt eller indirekt att påverka Axells analys av prisregleringen som stabiliseringspolitiskt instrument.

Hans bok *Kan inflations förbjudas?* (1985) skrevs mot bakgrund av 1970- och 1980-talens höga inflation i Sverige, vilken de olika regeringarna försökte dämpa genom prisstopp. Således införde Socialdemokraterna ett prisstopp under fem kvartal 1970–1971, vilket starkt kritiserades av den borgerliga oppositionen som menade att det inte skulle fungera. Den borgerliga regering som sedermera tillträdde lade på våren 1980 fram ett förslag om prisstopp, vilket kritiserades av Socialdemokraterna som menade att det inte skulle fungera; förslaget drogs sedan tillbaks.

Inflationsboken är mycket systematiskt uppbyggd. Axell börjar med att slå fast att den walrasianska allmänna jämviktsteorin, som är utgångspunkt för de flesta analyser av effekten av prisregleringar, inte utgör en god beskrivning av pris- och lönebildningen i en marknadsekonomi. Huvudproblemet är inte ansatsen – att bedriva allmän jämviktsanalys – utan antagandet att marknaderna klareras med hjälp av en marknadsadministratör. Kapitlen 3 och 4 innehåller därför en pedagogisk redogörelse för teorin om prisdistributioner och de sökprocesser som är förknippade med dem. Som tidigare nämnts kan den imperfekta informationen aningen leda till att priset på en konkurrensmarknad utan auktionär är lika med

monopolpriset eller än vanligare till en prisdistribution. Den imperfekta informationen leder i sin tur till att prisförändringarna knappast är blixtnabba som på auktionsmarknader. Detta gäller särskilt om den imperfekta informationen inte bara handlar om vilket företag som håller vilket pris, utan även om prisdistributionens medelvärde och övriga egenskaper (se t.ex. Rothschild 1974).

Därefter diskuterar Axell mekanismen bakom inflationen. Han påpekar att förändringarna i penningmängden sker parallellt med prisstegringarna. I enkla former av kvantitetsteori är det fråga om ett kausalsamband: förändringar i penningmängden orsakar förändringar i prisnivån. Men i Axells analys är såväl penningmängden som inflationen endogena; man kan säga att penningmängdsökningen är ett mått på det efterfrågeöverskott som ligger bakom prisstegringarna.

Detta principresonemang gäller även för Phillipskurvan som därför knappast kan betraktas som en inflationsteori. Både inflationen och arbetslösheten är ju endogena variabler och sambandet mellan dessa beror på exakt vilka exogena störningar som träffar ekonomin. Det finns dock en mekanism som sammanhänger med sökprocesserna på arbetsmarknaden och som ger en koppling mellan inflation och arbetslöshet. Om nämligen lönestegringarna är snabbare än de förväntade så kommer de arbetssökande att uppfatta det så att de har fått ett relativt bra löneerbjudande och således acceptera det. Men det innebär att Phillips sambandet snarast går från inflationen (lönestegringarna) till arbetslösheten.

För att undersöka effekten av prisstoppet under fem kvartal 1970–71 (observera bokens titel!) skattade Axell en inflationsekvation för Sverige där förklaringsvariablerna var penningmängdsökningarna med upp till femton kvartals eftersläpning och industriproduktionens ökning med upp till fem kvartals eftersläpning. Prisstoppet tog han hänsyn till genom en dummyvariabel för de aktuella kvartalen. Den slutsats Axell drog var att prisstoppet inte hade haft någon effekt på inflationen under den period det hade varit i kraft. Däremot hade prisstoppet effekt på inflationen i så måtto att den blev högre efter prisstoppets avskaffande än vad den annars skulle ha varit. En möjlig förklaring var att företagets förväntningar påverkades genom prisstoppet så att nya priskontroller var att förutse i framtiden. Det kunde därför vara rationellt att hålla högre priser även om det på kort sikt skulle ge lägre vinst.

Ingemar Hansson och Lars Jonung (1981) hade tidigare gjort en undersökning av priskontrollers verkan och kommit fram till att dessa faktiskt sänkte inflationen. Axell menade emellertid att de två lundaekonomerna hade specificerat undersökningen felaktigt; det de i själva verket hade undersökt var huruvida priskontroller påverkar arbetslösheten.

Om prisstoppet således under den undersökta perioden knappast hade haft någon återhållande effekt på inflationen så kan det dock ha påverkat resursallokeringen. Det är knappast kontroversiellt att hävda att långvariga priskontroller

kan ha negativa effekter på resursallokeringen eftersom de låser relativpriserna. Axell påpekade dock med utgångspunkt från sin mikroanalys att kontrollerna kan minska prisspridningen och på så sätt minska sökaktiviteterna i ekonomin. Men denna positiva effekt gäller bara för varor och tjänster som är någorlunda standardiserade, och därmed lätta att identifiera.

Slutsatsen var att Phillipskurvan borde ses som en teori för arbetslösheten, inte för inflationen. Inflationen bestämdes i sin tur av den aggregerade efterfrågan i förhållande till produktionskapaciteten. De inflationsdrivande efterfrågeimpulserna kan komma genom offentliga utgiftsoverskott, genom att investeringarna överstiger sparandet eller genom ett exportöverskott. Paradoxalt nog berodde dessa inflationskällor i sin tur på att vissa priser var reglerade och för låga, nämligen priset för de offentliga utgifterna (dvs. skatterna), räntan respektive växelkursen. Däremot har en allmän priskontroll normalt ingen effekt på inflationen. Priskontrollerna kanske främst ska ses som ett sätt för politikerna att visa handlingskraft.

BUDGETUNDERSKOTTET OCH UNDANTRÄNGNINGSMEKANISMEN

I början av 1980-talet uppgick det svenska budgetunderskottet till över 10 procent av BNP. Samtidigt hade vi en inflation på 10-procentsnivån. En sådan situation ser ju ut som en typisk sedelpressfinansiering av de offentliga utgifterna, och en kraftig skattehöjning skulle då kunna reducera både budgetunderskottet och inflationen. Men om man höjde skatterna – vad skulle då hända med BNP och sysselsättning?

De flesta ekonomer ansåg då (och anser nog även i dag), i enlighet med den keynesianska makromodellen, att en skattehöjning i en sådan situation skulle leda till recession och arbetslöshet. Men Axell började naturligtvis ställa sin ständiga motfråga: varför måste det bli så?

Han diskuterade saken i Axell (1982, 1983) och utgick från en starkt förenklad ekonomi som befinner sig i allmän jämvikt med flexibla priser – han valde således att inte alls diskutera en keynesiansk modell av ekonomin. I flexprisvärlden är det totala skattetrycket definitionsmässigt lika med den offentliga sektorns resursförbrukning. Denna resursförbrukning kan finansieras genom explicita skatter (dvs. moms, inkomstskatt och liknande som man skulle kunna höja för att minska dagens budgetunderskott), genom implicita skatter (dvs. inflation) och genom upplåning (dvs. beskattning av framtida generationer).

Axells påpekande att det inte bara är de explicita skatterna som definierar skattetrycket, utan att vi måste ta hänsyn till det totala skattetrycket (där också de implicita skatterna ingår) kan kanske synas trivialt. Men för 30 år sedan var det

många som inte tänkte på detta, utan menade att en höjning av de explicita skatterna skulle innebära en oacceptabel höjning av skattetrycket.

Axell menade att vi, för ett givet totalt skattetryck, måste finna den avvägning av de olika skatteslagen som minimerar snedvridningar i samhällsekonomin. Han var härvidlag särskilt bekymrad över inflationen, som han ansåg gav upphov till stora och obeaktade snedvridningar. De explicita skatterna känner vi till, medan inflationen till stor del är oförutsägbar och skapar stora omfördelningar, samtidigt som den stör prissystemets informationsinnehåll. Han förespråkade därför en kraftig höjning av de explicita skatterna och motsvarande minskning av inflationsfinansieringen av offentliga utgifter, i syfte att få en bättre avvägning av de olika skatterna i samhällsekonomin.

Artikeln innehöll även en mängd andra tankar, som att en sådan skattehöjning inte skulle leda till lägre sysselsättning. Här måste man säga att hans analys var ofullständig, även om man accepterar antagandet om flexibla priser och ett oelastiskt arbetsutbud. Han hade nog tänkt försöka göra analysen fullständig, och skicka den till någon vetenskaplig tidskrift, men projektet blev aldrig avslutat – och artikeln i *Ekonomisk Debatt* 1983 blev allt som publicerades.

Argumentationen, som var betydligt mer nyanserad än vad som framgår av detta korta referat, återspeglar den radikala förändringen av makroteorin under 1970-talet. Den keynesianska fixpristeorin började förlora mark, och den klassiska tanken om blixtnabba förändringar av prissystemet fick förnyad aktualitet. På så sätt var Axell påverkad av tidsandan, och hans syn på frågan om skattefinansiering respektive inflationsfinansiering var kanske inte särskilt originell i ett internationellt perspektiv. Men han var tidig med detta synsätt i Sverige, där hans skrifter på detta område mötte en kompakt vägg av oförståelse. Dessutom hade han en originell syn på prismekanismens funktionssätt genom att han så starkt poängterade betydelsen av bristande information och av sökkostnader. Axell tillämpade även dessa tankegångar empiriskt i *IUI:s långtidsbedömning 1979*, se Axell (1979).

Så här i efterhand kan man tycka att artikeln i *Ekonomisk Debatt* 1983 innehöll ett viktigt budskap – nämligen att man måste ta hänsyn till det totala, och inte bara till det formella, skattetrycket – och ett lite mer tveksamt budskap. Det senare budskapet var att man kunde bortse från de kortsiktiga, keynesianska anpassningsrörelserna och därför inte behövde vara orolig för att en skattehöjning skulle leda till recession. I verkligheten kunde ju en desinflationpolitik få allvarliga konsekvenser för sysselsättningen, vilket man på 1980- och 1990-talen kunde se i ett flertal länder (bl.a. Sverige).

FRIEDMANDEBATTEN

Axells ovilja att följa med strömmen illustreras på ett slående sätt av vad som hände när Milton Friedman tilldelades Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne. Vetenskapsakademien meddelade sitt beslut om detta den 14 oktober 1976 och då utbröt en upphetsad debatt – eller skall vi säga monolog – i pressen. Det kom nämligen att bli fråga om ett tämligen ensidigt fördömande av Friedman, hans teorier och hans förmenta engagemang för den chilenska militärjuntan. I presskampanjen utmärkte sig framför allt *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet* med ett stort antal artiklar mot det tilldelade priset, medan debattinlägg som förde fram andra åsikter var ytterst sällsynta och i regel refuserades.

Kampanjen mot Friedman drevs inte bara av journalister, utan även av ett stort antal ekonomer på olika universitet och högskolor. Bland annat publicerade 25 anställda vid Handelshögskolan ett protestbrev i *DN* den 5 december 1976, och en liknande brev publicerades samma dag av 33 anställda vid Stockholms universitet.

Den hätska debatten föranledde Vetenskapsakademien att ge två ekonomer, som inte hade uppträtt på någondera sidan, i uppdrag att göra en översikt av pressdiskussionen. Dessa två var Bo Axell och Birgitta Swedenborg, som bägge, när de sammanställde alla pressklippen för KVA:s räkning, alltmer kom att känna sig moraliskt upprörda över det mediedrev Friedman utsatts för. Resultatet blev en debattbok som de publicerade sommaren 1977 med titeln *Milton Friedman och ekonomipriset*.

I boken ges en pedagogisk sammanfattning av Friedmans bidrag till den ekonomiska teorin om inflation och arbetslöshet, men till största delen handlar boken om pressens roll i Friedmandebatten. Här fanns goda undantag men huvudintrycket är att massmedia i detta fall inte förmådde hävda sin professionella roll. De båda författarna menade att pressdiskussionen i Sverige skilde sig starkt från den i de anglosaxiska länderna. I den svenska debatten spred man osanningen att Friedman skulle ha verkat som rådgivare åt Chilejuntan. Vidare rapporterade man knappast alls om Friedmans faktiska bidrag till den ekonomiska vetenskapen, utan betonade i stället att han var ”småväxt och utomordentligt argstint” (*DN* 15/10 1976) och att hans åsikter i olika frågor borde diskvalificera honom för varje vetenskaplig utmärkelse. När vi nu efter 40 år läser igenom pressklippen finner åtminstone vi att tiden farit skonsammare fram med Friedman (och med Axell-Swedenborgs debattbok) än med den månghövdade kritikerkåren.

Boken väckte stor uppmärksamhet när den kom ut – men den fick naturligtvis ett blandat mottagande, beroende på vad respektive recensent redan ansåg om Friedman. Den recenserades i alla de stora dagstidningarna och berömdes i

en del; se till exempel *SvD* 16/6 1977 och *Expressen* 20/6 1977 (beträffande den entusiastiska recensionen i *Nya Wermlands-Tidningen* 2/8 1977, se nedan). I andra recensioner totalsågades boken; se till exempel *DN* 28/6 1977, *SvD* 26/6 1977, *Aftonbladet* 30/6 1977, och även i *Ekonomisk Debatt* nr 5 1977.

Inom parentes kan man nu i efterhand notera att en rad av de protesterande ekonomerna sedermera har fått höga befattningar – inte bara i bank- och förvaltningsvärlden, utan även i Sveriges Riksbank, i Vetenskapsakademiens Ekonomipriskommitté och i självaste Nobelstiftelsen. Och de har alla, såvitt vi kunnat döma av talrika samtal med dem under årens lopp, numera kommit att ha en annan uppfattning om Friedmans forskning än de då hade.

IUI OCH DÄREFTER

Efter disputationen den 28 maj 1976 hade det varit naturligt att Axell hade fortsatt under höstterminen på Nationalekonomiska institutionen vid Stockholms universitet som lärare, samtidigt som han bedrev forskning för att meritera sig för en docentur och småningom för en professur. Lärarrollen passade honom dock inte särskilt bra. Han hade delvis försörjt sig som lärare under avhandlingsarbetet åren 1971–76, liksom alla doktorander gjorde på den tiden. Men han blev lätt nervös av att tala inför publik – även om publiken ”bara” bestod av studenter som visste mycket mindre än han själv om ämnet – och han svettades ymnigt i katedern. Det var i det läget chefen för Industriens Utredningsinstitut (nuvarande IFN) Lars Wohlin gav honom ett erbjudande som han inte kunde tacka nej till: heltidsanställd forskare vid IUI, utan undervisning och med högre lön än vad universitetet kunde erbjuda.

Åren på IUI var till en början mycket lyckliga. Axell kunde fullfölja en stor del av de idéer om sök teori och prisspridningsjämvikter som han fått under arbetet med avhandlingen och som utmynnade i artiklarna i *Scandinavian Journal of Economics* (1977), *Journal of Political Economy* (1984), *Quarterly Journal of Economics* (1986) och *Scandinavian Journal of Economics* (1990). Med dagens mått mätt kan detta tyckas ganska obetydligt: en handfull artiklar, varav ”bara” två i de absoluta topp tidskrifterna. Men då ska man komma ihåg att på den tiden skrev svenska nationalekonomer knappast alls några artiklar för det internationella forskarsamhället – utöver Axell var det bara ett ringa fåtal som åstadkom vad som numera brukar kallas *top-five publications*.

Axells artiklar läses än i dag av forskarna på fronten (som exempel kan nämnas att artikeln i *JPE* citerades 15 gånger bara under 2015), och på 1980-talet var Axell på god väg att bli en internationell celebritet. Hans förhållande till Lars Wohlin var gott och präglat av ömsesidig respekt; Wohlin var nog en av de ytterst få (kan-ske den ende) av sina chefer som Axell verkligen respekterade. Annars hade han

svårt att stå ut med personer som han dels uppfattade som obegåvade (och de var ganska många) och dessutom hade passerat honom i karriären (och de blev så småningom också ganska många).

Men han ägnade sig inte enbart åt vetenskapliga skrivelser under de gyllene åren kring 1980. Vi har redan nämnt hans artikel om löntagarfonderna – som väl egentligen är att betrakta som en vetenskaplig artikel, fastän skriven på svenska. Till detta kommer hans bidrag till IUI:s långtidsbedömningar, till diskussionen om den offentliga sektorns undanträngningsmekanismer och till diskussionen om Milton Friedmans ekonomipris. Dessutom var han en ganska flitig debattör i dagspressen; under åren 1972–1983 publicerade han ett tiotal artiklar i *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet*. Två av dessa artiklar handlade om Friedmandebatten och var skrivna tillsammans med Birgitta Swedenborg. De övriga handlade om ett brett spektrum av ekonomiska ämnen – först och främst naturligtvis om de frågor han hade skrivit mer djuplodande artiklar om i fackpressen: löntagarfonder, budgetunderskott och inflation. Men han skrev även om reklamskatter, energipolitik, arbetslöshet och skatt på returglas; dessa ämnen hörde ju knappast till hans specialområden, men hans analytiska skärpa gjorde ändå att han kunde komma med fräscha och insiktsfulla synpunkter. Ett par av dessa artiklar var för övrigt skrivna tillsammans med jämnåriga vänner (Jan Herin, Lars Nyberg och Staffan Viotti) bland Stockholms nationalekonomer.

På IUI fick Axell verka i en miljö där han kom till sin fulla rätt. Enligt samstämmiga uppgifter från personer som arbetade där vid den tiden var han en konstruktiv samtalspartner som inspirerade de andra IUI-medarbetarna. Hans höga krav på vetenskaplig stringens kunde kanske ibland göra att folk uppfattade honom som besvärlig (se t.ex. Björklund 2014, s. 186) men kraven verkade onekligen stimulerande på omgivningen. Han delade frikostigt med sig av sin tid till de yngre forskarna, han diskuterade ständigt aktuella frågor och han kunde ofta ge ett originellt och fruktbara perspektiv på dagspolitiken.

Tyvär blev tiden med Lars Wohlin ganska kort. Axell anställdes vid IUI den 1 september 1976. Vid riksdagsvalet 19 dagar senare vann de borgerliga partierna och kunde för första gången på 40 år bilda regering. Detta ledde bland annat till att Lars Wohlin i månadsskiftet november–december lämnade IUI för att bli statssekreterare i Ekonomidepartementet under Gösta Bohman.

Den nye IUI-chefen, Gunnar Eliasson, fick Axell under årens lopp allt svårare att samarbeta med. Detta berodde delvis på olikheter i personlighet; Axell hade lätt att vara vänlig och generös nedåt, men lika lätt hade han att vara bufflig och kritisk uppåt. Till samarbetssvårigheterna bidrog också hans tilltagande alkoholmissbruk. Han hade redan under avhandlingsarbetet lärt sig att ett glas vin löser upp skrivkrampen och stimulerar forskningsarbetet. Det är säkert riktigt, men som så ofta i nationalekonomin finns det härvidlag ett inre optimum, och mot

slutet av 1980-talet menade hans chef – och vi är böjda att hålla med honom – att Axell för länge sedan hade passerat detta optimum.

Det dröjde dock många år innan situationen blev ohållbar, och fram till mitten av 1980-talet kom Axell att på IUI ingå i ett socialt sammanhang där lagarbetet var både fruktbart och roligt. Det började med hans samarbete med Birgitta Swedenborg när det gällde boken om Friedmandebatten (1977) och fortsatte med gemensamma IUI-projekt som till exempel långtidsbedömningen (Axell 1979). På det mer vetenskapliga planet kan man nämna hans samarbete med amerikanen James Albrecht, som hade rekryterats för att sköta programmeringen av IUI:s dåvarande flaggskepp, den så kallade MOSES-modellen av den svenska ekonomin. Albrecht tyckte att det var mer stimulerande att syssla med ekonomisk analys än med APL-programmering, och samarbetet med Axell resulterade i två artiklar publicerade i amerikanska topptidskrifter. När den senare av dessa kom i tryck (*QJE* 1986) hade Bo Axells olika problem börjat bli alltmer uppenbara, åtminstone för de närmast berörda, men stjärnglansen från internationella publikationer innebar att han fortfarande betraktades som en tillgång för institutet.

Till slut blev dock situationen alltför prekär. Alkoholism är i sig inte ett giltigt skäl för uppsägning; i stället ska arbetsgivaren på alla sätt försöka finna lösningar på de uppkomna problemen. Och det måste man säga att IUI:s chef Gunnar Eliasson gjorde. I Axells fall betydde detta att han sändes till olika behandlingshem – men eftersom han enligt sin egen uppfattning inte var alkoholist såg han dessa besök mer som studiebesök än som behandlingsbesök, och han kunde genom sin trots allt välbevarade begåvning lätt manipulera såväl läkare som terapeuter. Gunnar Eliasson försökte hjälpa honom på alla sätt, och gav honom den ena chansen efter den andra. Detta måste sägas vara ett uttryck för en stor generositet hos Eliasson gentemot Axell, som vid den här tiden aldrig missade en chans att kritisera sin chef.

Efter samråd med flera av landets främsta experter på arbetsrätt valde dock IUI till slut att erbjuda Axell en klumpsumma motsvarande två årslöner på villkor att han frivilligt gick med på att sluta. Detta skedde också den 31 augusti 1991. Han motiverade sitt beslut med att han nu ville arbeta som frilansare i nationalekonomi, genom att skriva forskningsrapporter, utredningar och debattartiklar. Av detta blev dock intet, och snart var de två årslönerna (plus det lika stora belopp han fått i arv efter sina föräldrar) slut.

Därefter gick det snabbt utför. Han togs fortfarande ibland in på behandlingshem – dock inte lika välutrustade som på den tiden IUI stod för notan – och de sista åren av sitt liv tillbringade han i den lilla staden Pai i norra Thailand. Därifrån brukade han ringa oss ibland, utan att riktigt ge akt på tidsskillnaden, och målande beskriva Thailands alla fördelar framför det kalla och tråkiga Sverige.

KONFLIKTER

Under större delen av sitt liv var Bo Axell indragen i olika konflikter där han ansåg sig ha blivit orättvist behandlad. Under den senare delen av livet var dessa konflikter nog delvis betingade av hans alkoholmissbruk – till exempel bråken med olika hyresvärdar, systembolagspersonal och banktjänstemän som av olika skäl inte ville vara honom till lags. Men långt dessförinnan fanns det konflikter som inte kan förklaras med annat än ett slags rättspatos som ibland slog snett. Man bör här påpeka att hans rättspatos inte bara gällde honom själv. Han var lika ofta beredd att börja bråka när han ansåg att någon annan blivit orättvist behandlad.

Vi har ovan nämnt hans överklagande av studentbetyget i fysik. När han lade fram sin doktorsavhandling (1976) öppnades ett vidare fält för konflikter. Vi ska här berätta om några av dessa – inte för att de var speciellt viktiga, utan dels för att de var så tidiga att de inte kan förklaras med alkoholism, dels för att de belyser Bo Axells ömtåliga självkänsla och de strider denna ömtålighet drev honom att inveckla sig i.

Den ”gamla” doktorsgraden innebar bland annat att disputanden kunde bli docent direkt på avhandlingen. Detta betyg var utomordentligt viktigt; om man inte fick docentbetyg var man i regel utestängd från en vidare akademisk karriär och fick söka sig till en annan verksamhet (ingen regel utan undantag: Svante Arrhenius fick inte docentbetyg på sin avhandling från 1884 om den elektrolytiska dissociationsteorin, men stannade ändå kvar inom universitetsvärlden och blev efter några år professor – och 1903 fick han Nobelpriset i kemi för avhandlingen).

Reformeringen av forskarutbildningen 1969 syftade bland annat till att avdramatisera avhandlingsarbetet. Därför skulle en avhandling enbart tilldelas betyget underkänd eller godkänd, och inget speciellt docentbetyg skulle utsättas. Så skedde också, och de personer som disputerade under åren efter reformen vändade också med att söka docentkompetens tills de kunde lägga ytterligare några publikationer till sin meritlista. Så inte Bo Axell. Han menade att hans avhandling var av en sådan dignitet att han borde bli docent direkt på den, och han skapade mycket obehag för sin handledare Lars Werin, som visserligen hade mycket höga tankar om avhandlingen men som ändå ville följa den praxis som utvecklats sedan 1969.

Konflikten förvärrades när Kungl. Vetenskapsakademien skulle fatta beslut om det Arnbergska priset. Detta gavs (och ges fortfarande) vart tredje år till den bästa doktorsavhandling i ekonomi som lagts fram under de gångna åren. Under åren omedelbart efter Axells disputation fanns flera starka kandidater, och han fick aldrig priset. Han tyckte nog själv att man kunde ha gjort ett undantag och tilldelat honom 1981 års pris (trots att det då hade gått fem år sedan disputationen)

men Vetenskapsakademien tyckte annorlunda – om rätt eller orätt kan man naturligtvis alltid diskutera. I alla händelser kände Axell sig i denna fråga sviken, och rentav motarbetad, av det akademiska etablissemangen.

Nästa konflikt kring avhandlingen inträffade några år senare. När Axell inte lyckats bli docent direkt på avhandlingen valde han först att säga att en docenttitel inte spelade någon roll; det var det vetenskapliga innehållet i avhandlingen som var det centrala, och inte vad några oförstående svenska professorer ansåg om den. Men några år in på 1980-talet hade en rad av hans jämnåriga studiekamrater börjat bli docenter och rentav professorer. Axell hade vid det här laget publicerat flera uppmärksammade artiklar i internationella tidskrifter, och han började bli välkänd i det internationella vetenskapliga samhället. Men här hemma i Sverige kunde han inte visa upp något yttre tecken på karriär, som till exempel en docenttitel. Han sände därför in en ansökan till Stockholms universitet om att bli utnämnd till docent – men han skrev speciellt i ansökan att hans kompetens härvidlag enbart skulle baseras på avhandlingen.

Docenturnämnden vidhöll dock den nya praxis som hade vuxit fram, nämligen att en docentur borde bygga på något mer än avhandlingen. En utomstående professor, Karl-Gustaf Löfgren i Umeå, uppmanade Axell att sluta krångla och sända in sina övriga skrifter. Detta gjorde han också, men olyckligtvis med skrifterna enkelt inslagna i ett paket utan något följebrev. I Docenturnämnden satt vid den tiden Peter Bohm, som menade att eftersom paketet inte hade haft något följebrev hade Axell inte formellt återkallat sin ursprungliga ansökan (där det alltså stod att bedömningen av docentkompetensen enbart skulle bygga på avhandlingen). Därför måste nämnden, enligt Bohms åsikt, lämna de övriga skrifterna utan avseende. I sitt möte den 6 mars 1985 beslöt därför nämnden att bordlägga ärendet ”i avvaktan på komplettering av ansökan med sådana specimen som föreligger utanför doktorsavhandlingen”.

Detta formalistiska synsätt gjorde Axell rasande – han hade ju faktiskt sänt in de övriga skrifterna, även om han inte hade skrivit något formellt återkallande av sin första ansökan! När två socialt fyrkantiga personligheter möts, så blir resultatet en kollision. Axell JO-anmälde Docenturnämnden vid Stockholms universitet den 18 mars 1985 ”för oskickligt tjänsteutövande” och han beslöt sig för att aldrig mer ha något med Stockholms universitet att göra. I dag, mer än 30 år efteråt, kan man inte undgå reflektionen att om bara en av de två parterna hade visat ett minimum av flexibilitet hade allt detta kunnat undvikas. Axells anmälan bär tydliga drag av rättshaveri (i synnerhet de vidlyftiga kompletteringar som han sände in i april och juni 1985) och JO lämnade den utan avseende.

Till slut ordnade det sig dock med docenttiteln. Karl-Gustaf Löfgren hjälpte Axell att sända in en formellt korrekt ansökan till Uppsala universitet, och där utnämndes han till docent i oktober 1989. Då hade dock ännu fler av hans jämn-

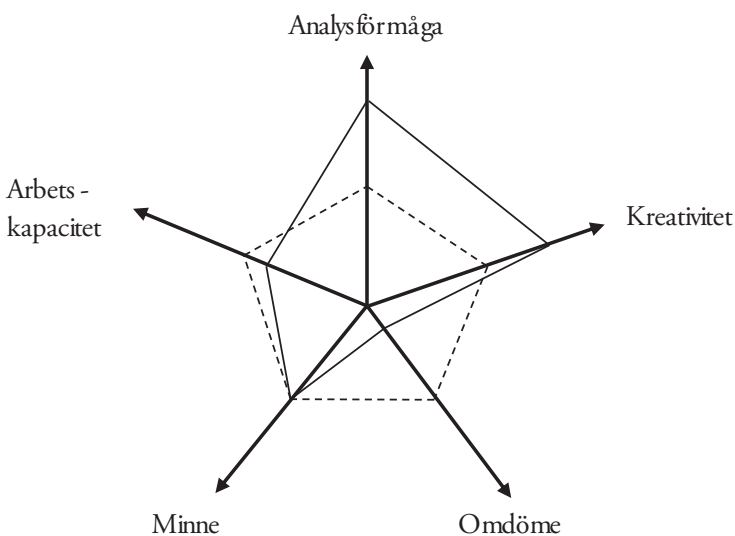
åriga och (som han själv såg det) mindre kompetenta kolleger blivit professorer, medan han själv måste nöja sig med att ”bara” vara docent.

Med docenttiteln var det stopp. Därefter gjorde Axell aldrig någon vidare karriär. Under 1990-talet sökte han vid flera tillfällen professorer, och även om alla sakkunniga berömde den höga kvaliteten på hans arbeten från 1970- och 80-talen så kunde de inte låta bli att observera, att han inte gjort någon forskning där-
 efter. Dessutom började hans alkoholism bli allmänt känd, och alltför många av hans kolleger hade blivit uppringda och utskälda mitt i natten av en frustrerad söketeoretiker som tyckte att hans begåvning inte fick sitt rättmätiga erkännande.

BEGÅVNING – ETT MÅNGDIMENSIONELLT FENOMEN

Var Bo Axell begåvad? Ja, utan tvekan. Samtidigt var han ganska dum. Det låter kanske paradoxalt, men i själva verket är det vi kallar ”begåvning” ett mångdimensionellt fenomen. Med risk att överförenkla skulle man kunna säga att begåvning har fem dimensioner: analysförmåga, kreativitet, omdöme, minne och arbetskapacitet. Var och en av dessa dimensioner kan säkert ifrågasättas: Ska till exempel minne och arbetskapacitet räknas som begåvning? Är inte omdöme bara en annan sida av analysförmåga? Borde inte social kompetens räknas med – eller är den bara en aspekt av omdöme? Med alla dessa begränsningar i gott minne (förutsatt att man har ett gott minne – eller det kanske snarare är en fråga om omdöme...) kan man representera begåvning med en femdimensionell figur (se *figur 1*).

Figur 1 Begåvningens fem dimensioner

En genomsnittlig ekonomiprofessor har förmodligen en begåvningsprofil som kan beskrivas av den streckade, regelbundna femhörningen i figuren – medan en riktigt framgångsrik ekonomiprofessor uppvisar en begåvningsprofil som inte bara är en regelbunden femhörning, utan också ligger en bit utanför den streckade femhörning som vi ritat in i figuren.

Och Bo Axell – är man orättvis mot honom om man påstår att hans begåvningsprofil kan beskrivas av den heldragna figuren? Vi tror inte det. Han hade en fantastisk analysförmåga. Om det roade honom, kunde han blixtnabbt komma med insikter som ingen tidigare hade tänkt på. Detta illustreras naturligtvis av hans vetenskapliga artiklar, inklusive artikeln i *Ekonomisk Debatt* om löntagarfonderna. Men hans analysförmåga glänste också i det dagliga umgänget. En liten anekdot kan förtjäna att räddas från glömskan. Någon gång på 1980-talet diskuterade vi det nya påfundet att räkna citat, och på den tiden var det, när det gällde artiklar med flera författare, bara det första författarnamnet som kom in i de internationella databaserna. En av oss sade då lite avundsjukt att Axell, som hade ett namn tidigt i alfabetet, gynnades av detta system eftersom författarnamnen i en artikel i regel stod i alfabetisk ordning. Axell skulle därför få tillgodoräkna sig ett oproportionerligt stort antal citat, medan andra ekonomer (som hade efternamn som började på, säg, P eller S) skulle få mycket färre citat.

Det är inget problem, svarade Axell omedelbart. På grund av detta system blir personer med efternamn långt bak i alfabetet relativt mer eftertraktade som samarbetspartners i forskningsprojekt, och det betyder att de kommer att stå som medförfattare på ett relativt större antal artiklar där de i jämvikt inte har behövt göra en full arbetsinsats. I meritvärderingen för professorer, som delvis bygger på mekanisk citaträkning och delvis bygger på artikelräkning (och kanske delvis även på en bedömning av artiklarnas kvalitet) kommer därför alla att vara lika gynnade. Men det gäller förstås bara i jämvikt, påpekade Axell; på vägen dit kan vilken initial som helst gynnas.

Episoden är belysande för hans förmåga att omedelbart se den grundläggande ekonomiska mekanismen och formulera den i jämviktstermer. Den förmågan var egentligen en kombination av analysförmåga och kreativitet. Att analysförmåga och kreativitet inte nödvändigtvis behöver vara korrelerade vet vi från otaliga exempel på personer som är skickliga på att lösa färdiga problem som presenterats för dem men som aldrig kan hitta på några nya, egna problem. Samtidigt finns det också personer som är duktiga på att hitta på nya, fruktbara problem men som inte riktigt klarar av att lösa dem. Bo Axell klarade av bägge dessa saker, vilket är ganska ovanligt.

Men det finns tyvärr fler dimensioner i begåvningsdiagrammet. Vad gäller omdömet låg han sämre till. Vad gäller arbetsförmåga kunde han i yngre år bita sig fast i ett problem och arbeta intensivt med det i veckor och månader. Hans totala

arbetskapacitet var kanske inte så stor, men han hade en förmåga att kanalisera den till för honom väsentliga problem. Detta var en viktig anledning till hans vetenskapliga framgångar.

Bo Axell gjorde alltså inte någon nämnvärd karriär – om det nu berodde på bristande social kompetens eller på att hans begåvningsprofil var alltför ojämn ska vi låta vara osagt. Men även personer med en ojämn begåvningsprofil behövs naturligtvis för samhällets framåtskridande. Man får bara försöka utforma våra institutioner så, att även personer som Bo Axell kan få tillfälle att utveckla sina starka sidor utan att dras ner av de svaga sidorna.

EN KNEPIG PERSON

När man läser vår framställning får man kanske intrycket att Bo Axell befann sig långt ute på högerkanten, ständigt attackerande löntagarfonder, vänstervridna journalister m.m. Men det är nog en felsyn. Snarare var han en person som trivdes med att vara en outsider, ständigt attackerande den konventionella visdomen, och en intellektuellt hederlig person som tyckte om att attackera dumheter. I stationär jämvikt är säkert dumheterna från vänsterhåll lika vanliga som dumheterna från högerhåll – men på 1970-talet var nog dumheterna från vänsterhåll vanligare, eller åtminstone mer synliga i massmedia. Och då tedde det sig naturligt för Axell att gå till storms mot just dem.

Hans förordande av skattehöjningar för att finansiera den offentliga sektorn (Axell 1983) kan knappast sägas vara en högeråsikt. Och inte heller är hans motstånd mot sänkningar av a-kassan någon högeråsikt – snarare tvärtom.

Ett annat exempel ser man i samband med den så kallade Ebbe Carlsson-affären 1988. Då hade Axell för länge sedan slutat att forska, men hans intellektuella nyfikenhet drev honom fortfarande att ständigt leta efter intressanta problem. Ett sådant problem var Palme-mordet, och utan att bekänna sig till ”kurd-spåret” eller ”polis-spåret” eller något av de andra ”spår” som figurerade i massmedia var han förvånansvärt insatt i det omfattande material som då var tillgängligt för allmänheten. När Ebbe Carlsson-affären exploderade i juni 1988 ansåg Axell, tvärt emot den borgerliga pressens enhälliga dom mot justitieminister Anna-Greta Leijon, att Ebbe Carlssons uppslag (en variant av kurd-spåret) var intressant. Huruvida justitieministern borde stödja den privatspanande bokförläggarens verksamhet, under åsidosättande av SÄPO, var trots det principiella förbudet mot ministerstyre en öppen fråga, ansåg Axell.

Hans val av sida i Ebbe Carlsson-affären kan knappast avfärdas som en högerståndpunkt. Han ville helt enkelt inte gå i takt, oavsett om marschordern kom från höger eller vänster. Detta var ett djupt drag i hans personlighet och utgjorde en styrka som forskare – men ibland också en svaghet. Med ett uttryck skulle man

kunna säga att han ofta uppvisade dåligt omdöme, men med ett annat uttryck skulle man lika väl kunna säga att han uppvisade integritet.

Fastän han var verksam i den akademiska världen kan man knappast beskriva honom som intellektuell. Han läste nästan ingen skönlitteratur – men hur många nationalekonomer gör egentligen det? På 1980-talet hade han dock stor behållning av den amerikanske författaren John Kennedy Tooles roman *Dumskallarnas sammansvärjning* (1980) och tyckte att bokens titel på många sätt gav en bild av vad han själv var utsatt för. Däremot identifierade han naturligtvis inte sig själv med bokens ganska tvivelaktige huvudperson.

En annan författare som han åtminstone sade sig ha läst var Sven Stolpe. Han kan knappast ha känt sig attraherad av Stolpes religiösa funderingar, eller av problematiken kring Jeanne d’Arcs, den Heliga Birgittas och drottning Kristinas fascinerande personligheter. Nej, det var nog snarare Stolpes förmåga att gå mot strömmen, och tycka annorlunda än det stora flertalet, som attraherade Axell under det vänstervridna 1970-talet. Lustigt nog kan man säga att Axells respekt blev återgäldad. Den 2 augusti 1977 skrev nämligen Sven Stolpe i *Nya Wermlands-Tidningen* en recension av Axell-Swedenborgs bok om Friedman-debatten. I den recensionen kunde man lätt se att Stolpe visste mer om litteraturhistoria än om nationalekonomi – men han var desto mer entusiastisk över bokens allmänna tendens: journalisterna är ohederliga och okunniga, i synnerhet i vänsterpressen. Axell anammade med glädje Stolpes recension, och då kanske i synnerhet den magnifika slutklämmen: ”Vad sade Carl Jonas Love Almqvist? – Jag får kvabbel.”

Trots att han inte läste mycket skönlitteratur var han ändå språkligt intresserad, och han framstod som skicklig stilist. Vi har redan nämnt avtackandet av den nyfödde sonen i förordet till doktorsavhandlingen (1976) och hans debattartiklar i *DN* och *SvD*. Ett annat exempel på hans subtila stilkonst, som vi gärna vill rädda från glömskan, är hans artikel i *Scandinavian Journal of Economics* 1979. En amerikansk forskare, Roy H. Webb, hade i en lång artikel kritiserat den banbrytande artikeln om sökmarknadsjämvikt (Axell 1977) och vi reproducerar här – med vederbörligt tillstånd från *Scandinavian Journal of Economics* – Axells svarsartikel i dess helhet (Axell 1979):

Conclusions in a scientific analysis are valid for the set of assumptions given in the analysis. From an analysis with one set of assumptions, it is not possible to infer whether or not another set of assumptions will give the same conclusions. Roy Webb correctly points out that one of the assumptions in my analysis of search market equilibrium in the article in question is that each consumer buys only once, leaves the market and is replaced by another, new consumer. Moreover, Webb argues that my conclusions might not be the same if I had made another assumption on this point. This is

correct, too. It would, of course, be interesting to see the analysis carried out under such an alternate assumption.

I en dödsruna i *SvD* och *DN* den 4 februari 2007 karakteriserades hans sista år på följande vis: ”Likt en Fredman utan ur, verkstad och förlag kunde Axell se tillbaka på de år då han vann sina vetenskapliga framgångar. Det skarpsinne och den originalitet som präglade hans insatser under åren kring 1980 gör att Bo Axell länge kommer att bli ihågkommen som en av svensk nationalekonomis riktigt stora begåvningar.”

REFERENSER

- Albrecht, James W. och Bo Axell (1984), ”An Equilibrium Model of Search Unemployment”. *Journal of Political Economy*, vol. 92, nr 5, 824–840.
- Albrecht, James W., Bo Axell och Harald Lang (1986), ”General Equilibrium Wage and Price Distributions”. *Quarterly Journal of Economics*, vol. 101, nr 4, 687–706.
- Arrow, Kenneth (1959), ”Toward a Theory of Price Adjustment”. I Moses Abramowitz, red., *The Allocation of Economic Resources*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Axell, Bo (1974), ”Price Dispersion and Information: An Adaptive Sequential Search Model”. *Swedish Journal of Economics*, vol. 76, nr 1, 77–98.
- Axell, Bo (1976a), *Prices under Imperfect Information: A Theory of Search Market Equilibrium*. Doktorsavhandling i nationalekonomi. Stockholm: Stockholms universitet.
- Axell; Bo (1976b), ”Tombolahjul i stället för p-automater! – Om optimalt utnyttjande av en storstads parkeringsutrymme”. *Ekonomisk Debatt*, vol. 4, nr 3, 244.
- Axell, Bo (1976c), ”Innebär Meidners förslag börskrasch och omedelbar socialisering?”. *Ekonomisk Debatt*, vol. 4, nr 1, 58–61.
- Axell, Bo (1976d), ”Ett förtydligande”. *Ekonomisk Debatt*, vol. 4, nr 4, 295–296.
- Axell, Bo (1977), ”Search Market Equilibrium”. *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 79, nr 1, 20–40 (en förkortad version av kapitel 5 i Axell 1976a).
- Axell, Bo (1979), ”Inflation och resursutnyttjande”. I Bo Axell, Siv Gustafsson, Bertil Holmlund och Eva Christina Horwitz, *Utrikeshandel, inflation och arbetsmarknad. Specialstudier för IUI:s långtidsbedömning 1979. Del I*. Stockholm: Almqvist och Wicksell International.
- Axell, Bo (1979), ”Search Market Equilibrium: Reply”. *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 81, nr 4, 568.
- Axell, Bo (1982), ”Budgetunderskottet”. *Svensk Tidskrift*, vol. 69, nr 9–10, 456–462.

- Axell, Bo (1983), "Budgetunderskott och implicit beskattning". *Ekonomisk Debatt*, vol. 11, nr 4, 275–281.
- Axell, Bo (1985), *Kan inflation förbjudas?* Stockholm: Industriens Utredningsinstitut.
- Axell, Bo och Harald Lang (1990), "The Effects of Unemployment Compensation in General Equilibrium with Search Unemployment". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 92, nr 4, 531–540.
- Axell, Bo och Birgitta Swedenborg (1977), *Milton Friedman och ekonomipriset*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Becker, Gary S. (1968), "Crime and Punishment: An Economic Approach". *Journal of Political Economy*, vol. 76, nr 1, 169–217.
- Björklund, Anders (2014), "Från doktorexamen till professor – mina år på IUI 1981–1990". I Magnus Henrekson och Göran Albinsson Bruhner, red., *IFN 1939–2014 – 75 år av ekonomisk forskning*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Diamond, Peter (1971), "A Model of Price Adjustment". *Journal of Economic Theory*, vol. 3, nr 2, 156–168.
- Eliasson, Gunnar (2011), "Ekonomporträtt: Bengt-Christer Ysander". *Ekonomisk Debatt*, vol. 39, nr 6, 56–69.
- Englund, Peter och Lars Heikensten (1977), "Axell–Swedenborg, Milton Friedman och ekonomipriset". *Ekonomisk Debatt*, vol. 5, nr 5, 318–320.
- Hansson, Ingemar och Lars Jonung (1981), "En ekonometrisk studie av prisregleringspolitikens effekter på den svenska inflationen under 1970-talet". Bilaga 10 i SOU 1981:42, *Prisreglering mot inflation? Bilagor 7–12 till slutbetänkande av prisregleringskommittén*. Stockholm: Handelsdepartementet.
- Lindbeck, Assar (2012), *Ekonomi är att välja*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- McCall, John (1965), "The Economics of Information and Optimal Stopping Rules". *Journal of Business*, vol. 30, nr 3, 300–317.
- Phelps, Edmund S., red. (1970), *Microeconomic Foundations of Employment and Inflation Theory*. New York: W.W. Norton & Co.
- Rob, Rafael (1985), "Equilibrium Price Distributions". *Review of Economic Studies*, vol. 52, nr 3, 487–504.
- Rothschild, Michael (1973), "Models of Market Organization with Imperfect Information: A Survey". *Journal of Political Economy*, vol. 81, nr 6, 1283–1308.
- Rothschild, Michael (1974), "Searching for the Lowest Price when the Distribution of Prices is Unknown". *Journal of Political Economy*, vol. 82, nr 4, 689–711.
- Stigler, George J. (1961), "The Economics of Information". *Journal of Political Economy*, vol. 69, nr 3, 213–225.
- Stigler, George J. (1962), "Information in the Labor Market". *Journal of Political Economy*, vol. 70, nr 5 (Part 2), 94–105.
- Ysander, Bengt-Christer (1976), "Parkeringstombolan finns redan!". *Ekonomisk Debatt*, vol. 4, nr 3, 245–246.

FÖRFATTARPRESENTATIONER

Mats Persson är professor i nationalekonomi vid Stockholms universitet. Han var 1989–91 redaktör för *Scandinavian Journal of Economics* och 1997–98 redaktör för *Ekonomisk Debatt*. I sin forskning har han huvudsakligen arbetat med problem kring makroekonomi och offentlig ekonomi. För närvarande arbetar han med ett projekt om socialförsäkringar.

Claes-Henric Siven är professor emeritus i nationalekonomi vid Stockholms universitet. Han var 1997–98 redaktör för *Ekonomisk Debatt* och ordförande för Nationalekonomiska Föreningen 2000–2001. Han har tidigare forskat kring inflation och arbetslöshet och forskar för närvarande inom områdena doktrinhistoria respektive brott och straff.

ETT OMEDVETET STRESSTEST AV IUI:S FORSKNINGSOBEROENDE – IUI 1989–1996

PER LUNDBORG

Jag disputerade vid Göteborgs universitet i januari 1982. Fakultetsopponent var professor Irma Adelman, Berkeleyuniversitet i Kalifornien, och efter disputationen blev jag inbjuden av henne att forska ett år på Berkeley. En fin upplevelse som dock inte kom att bli så produktiv som jag hoppats. Min inriktning i doktorsavhandlingen var mot internationell handel med jordbruksvaror och avhandlingen belönades med Lindahlpriset.¹ Som grund för avhandlingen låg en simuleringsmodell som jag hade utvecklat redan i slutet av 1970-talet. Jag hade dock med tiden blivit mer och mer tveksam till att inom forskningen utveckla större simuleringsmodeller; jag ansåg att detta arbete borde övertas av utredningsinstitut och myndigheter, vilket så småningom också blev fallet.

Vid hemkomsten från Berkeley 1983 till Nationalekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet hade jag en forskarassistenttjänst som väntade. Harald Dickson, som inledningsvis varit min avhandlingshandledare, hade fått mig att skriva en monografiavhandling, vilket gjorde att jag saknade avhandlingssuppsatser att jobba vidare på. Jag hade dock publicerat en bok baserad på simuleringsmodellen. En tung undervisningsbörda fyllde i stort sett hela min tid under några år och trots många fina kollegor började jag så småningom både att längta bort från Göteborg och till att få mer tid för forskning. Som en skänk från ovan fick jag 1985 ett telefonsamtal från Villy Bergström med ett erbjudande om en forskartjänst på Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning (FIEF) från dess start 1986. En flytt till Stockholm för en renodlad forskningstjänst kändes helt rätt, såväl karriärmässigt som personligt.

---

¹ Lindahlpriset är namngivet efter Erik Lindahl, professor i nationalekonomi med statistik vid Handelshögskolan i Göteborg 1932, sedan i nationalekonomi och finansrätt i Lund 1939 och slutligen i nationalekonomi med finansrätt i Uppsala 1942–58. Priset utdelades ungefärligen vartannat år till den som under de senaste två åren skrivit den bästa avhandlingen i nationalekonomi.

Vistelsen vid FIEF blev en både intressant och givande erfarenhet. Inte minst tack vare samarbete med Bertil Holmlund kunde jag bygga upp en kompetens inom arbetsmarknadsekonomi, vilket var FIEF:s huvudsakliga forskningsinriktning (Holmlund och Lundborg 1989, 1990, 1999). Med min bakgrund i internationell ekonomi, och då arbetsmarknadsekonomi kom att bli min huvudsakliga inriktning på FIEF, blev det naturligt att rikta in min forskning mot internationell migration (Lundborg 1990, 1991a, 1991b). Detta har förblivit mitt huvudsakliga forskningsområde.

FIEF var dock en liten forskningsmiljö och uppnådde aldrig en nödvändig kritisk massa. Det rådde även stort missnöje med lönenivåerna. Flera lämnade institutet inom loppet av några år: Lars Lundberg gick till IUI, Bertil Holmlund blev professor i Uppsala, liksom Jonas Agell ett par år senare. År 1989 fick jag ett erbjudande av Gunnar Eliasson att flytta över till IUI, vilket jag tackade ja till.

Det var naturligtvis intressant att flytta till ett institut finansierat av den andra av arbetsmarknadens parter. FIEF:s huvudmän i LO:s ledning hade alla haft en mycket respektfull inställning till forskning och välunderbyggda forskningsresultat ansåg man sig inte kunna gå emot. Även om denna insikt och positiva attityd inte var allmänt förankrad längre ner i hierarkin så kändes FIEF som en trygg arbetsplats med full forskningsfrihet inom de breda ramar som LO var villigt att finansiera. Skulle IUI visa sig vara en lika sann försvarare av forskningens frihet? IUI kom under min tid där att utsättas för ett omedvetet och oplanerat ”stresstest” angående forskningens frihet och IUI:s takhöjd i samhällsdebatten vilket jag återkommer till.

FORSKNINGEN VID IUI

Jag hade under min tid vid FIEF utvecklat ett fint samarbete med Jonas Agell. Med de företagskontakter som IUI besatt var det naturligt att föreslå Jonas att vi skulle genomföra en enkätundersökning om hur företagen såg på lönebildningen, LAS-regler m.m. Sådana enkätundersökningar var på den tiden mycket ovanliga bland nationalekonomer. Vårt syfte var att ställa de nya lönebildningsmodellerna som hade slagit igenom i forskningen under 1980-talet mot varandra och undersöka lönesättarnas inställning till de centrala mekanismerna i teorierna. Det gällde t.ex. lönesättarnas inställning till teorier för rättvisa löner, fackföreningars lönesättning, insider–outsider-mekanismer m.m. Många av de lönebildningsmodeller som var av stort forskningsintresse var svåra att testa empiriskt med traditionella ekonometriska ansatser. Vi såg det därför som fruktbart att utvärdera dessa genom väl genomtänkta frågor direkt till lönesättare ute i företagen. Vi fann t.ex. att företag ofta ville hålla lönenivån hög, trots att det ledde till höga lönekostnader, eftersom det hade positiva effekter, såsom ett bättre urval av arbetslö-

kande till företaget. Vårt samarbete resulterade i fyra forskningsartiklar (Agell och Lundborg 1992, 1995a, 1995b, 2003). Den andra artikeln är enligt *Social Sciences Citation Index* såväl Jonas som mitt mest citerade arbete. Det kändes naturligtvis väldigt positivt att kunna utnyttja IUI:s företagskontakter på detta sätt.

År 1988, medan jag fortfarande var kvar på FIEF, hade Daniel Hamermesh bjudit in mig att undervisa en sommar vid Michigan State University. Där lärde jag känna Paul Segerstrom, som senare kom till Sverige och fick en professur vid Handelshögskolan i Stockholm. Med Paul Segerstroms intresse för den nya tillväxtteorin och mitt intresse för internationell migration var det naturligt att föreslå att vi skulle analysera konsekvenserna av internationell migration för invandrings- och utvandringsländers tillväxt. Denna forskning, som i huvudsak kom att genomföras på IUI, resulterade i två publikationer (Lundborg och Segerstrom 2000, 2002) som under senare år fått stor uppmärksamhet i takt med att den internationella nationalekonomiska forskningen kommit att alltmer intressera sig för välfärdseffekterna av den internationella migrationen i världen. I den statistiska allmän-jämviktsmodell som dominerade forskningen (Berry och Soligo 1969) gynnas den representativa agenten av invandring, men vi visade att i vår dynamiska allmän-jämviktsmodell kommer denne att förlora, och detta trots att tillväxttakten påverkas positivt. Vinnare blir i stället invandrarna själva och de anställda som finns kvar i utvandringslandet.

En tredje person som är värd att nämna i detta sammanhang är Per Skedinger. Vi samarbetade i synnerhet inom två projekt i bostadsekonomi. Samarbetet utmynnade i ett par publikationer (Lundborg och Skedinger 1998, 1999). Vi använde oss av sökteori. Den har inte bara sin tillämpning inom arbetsmarknadsekonomi utan passar även utmärkt för att analysera bostadsmarknaden, då ju denna också karaktäriseras av kunder som först efter en tids sökande kommer till avslut.

På IUI kom jag in i en forskningsmiljö som var betydligt större än FIEF:s. De anställda var fler och forskningsagendan var bredare, vilket jag uppskattade. Jag uppskattade också de många och högt kvalificerade utländska gästforskare som återkommande besökte institutet: Jim Albrecht, Ken Burdett, Ernie Berndt, bara för att nämna några av de mest namnkunniga. På IUI hade jag också nöjet att lära känna Sten Nyberg och Jonas Häckner, men det dröjde inte länge förrän de kunde gå vidare till professurer vid Stockholms universitet. Nämnas bör också Erik Mellander, vars ekonometrikunskaper lyfte kvaliteten på många kollegors arbeten. Den generositet med vilken han delade med sig av sina kunskaper gynnade kanske hans kollegors publikationer mer än hans egna. Betydelsen av en så skicklig dataassistent som Jörgen Nilson förtjänar också att framhåvas.

ETT ”STRESSTEST” AV IUI:S OBEROENDE

Under min tid på IUI i början av 1990-talet gick diskussionen om ett svenskt EU-medlemskap på högvarv. En folkomröstning skulle hållas och regeringen hade tillsatt en konsekvensutredning om ett svenskt EU-medlemskap. Den presenterade sitt betänkande 1994 (SOU 1994:6). Det var med stort intresse många ekonomer läste utredningen, framför allt då den tog upp ett stort antal ekonomiska frågor som ett EU-medlemskap med nödvändighet förde med sig. Många var också spända på att se om en utredning där politiker hade stort inflytande skulle lyckas hålla en opartisk och saklig linje. Det stod dock klart vid en genomläsning att utredningen led av flera brister, bl.a. överdrivna uppskattningar av investeringsvinster och handelseffekter. Jag beslöt mig för att recensera utredningen i *Ekonomisk Debatt*. Redaktörerna tyckte dock att den borde skrivas som en hel artikel, vilket skulle ge möjlighet till ett replikskifte och därmed i sann mening generera ”ekonomisk debatt” (Lundborg 1994a, 1994b).

Medan bilagorna med få undantag var skrivna av forskare var huvudtexten i huvudsak skriven av politiker och tjänstemän. Vid en närmare granskning visade det sig vara en betydande diskrepans mellan slutsatserna i huvudbetänkandet och underlagen i expertbilagorna. Det stod klart att utredningen inte hade lyckats förhålla sig saklig och oberoende. Istället hade resultatet blivit ett misslyckat försök att få vetenskapligt stöd för ett svenskt EU-medlemskap. Själv var jag för ett medlemskap, men jag ansåg det viktigt att få till stånd en mer nyanserad bild av välfärdseffekterna av ett svenskt EU-inträde, i synnerhet som vi stod inför en folkomröstning.

Näringslivet var positivt till medlemskap och uppskattade sannolikt inte att EU-konsekvensutredningen blev så kritiserad av en forskare verksam vid IUI. Min artikel blev därför ett ofrivilligt ”stresstest” av IUI:s oberoende som forskningsinstitut. På ett forskningsinstitut som inte är oberoende av sin huvudman hade detta kunnat leda till besvärande kritik. Jag framförde aldrig något argument som skulle innebära negativa effekter av medlemskapet, men att en IUI-forskare misstänkliggjorde en utredning som annars hade kunnat ge stöd för ja-sidan i den folkomröstning om EU-medlemskapet som genomfördes samma år var knappast något som man inom näringslivet såg positivt på. Jag hörde dock aldrig någon som helst kritik, vilket får anses ge högsta betyg till IUI för forskningens oberoende. Senare kom även Harry Flam, Nils Gottfries och Henrik Horn att stödja min kritik och bidra med ytterligare kritik av utredningen (Flam, Gottfries och Horn 1994) liksom Johan Torstensson (Torstensson 1994).

Avsikten med min granskning var inte att skapa rubriker men sällan har något jag skrivit fått så stor medial uppmärksamhet. Föregångaren till det samhällsgranskande SVT-programmet *Uppdrag granskning* (som av något besynnerligt skäl het-

te *Striptease*) gjorde ett stort nummer av min kritik och av att jag var anställd i en näringslivsfinansierad organisation. Ett utdrag från programmet sändes också i *Aktuellt*. Min förhoppning är att det faktum att jag som IUI-anställd kunde framföra kritik av en EU-förespråkande utredning genom den mediala uppmärksamheten bidrog till att stärka IUI:s anseende som ett oberoende forskningsinstitut med högt i tak och där slutsatser ska vara baserade på vetenskapliga resultat.

Ulf Jakobsson, som då var chefekonom på Industriförbundet, hade trätt fram som ett ansikte utåt för utredningen när den presenterades i media. Han hade också skrivit en av bilagorna. Samtidigt var IUI vid denna tidpunkt chefslost. Ett lite pikant förhållande i samband med utredningen var att kort efter att min granskning hade publicerats i *Ekonomisk Debatt* blev Ulf Jakobsson utnämnd till ny IUI-chef. Det var naturligtvis lite olyckligt, inte att Ulf blev chef utan att han hamnade i ett läge där han var ansiktet utåt för en utredning som en av hans anställda framfört allvarlig kritik emot. En chef måste ju utåt försvara sina egna forskares oberoende ställning samtidigt som han själv var delansvarig för den utredning som kritiserades, en föga avundsvärd situation att hamna i. Även om jag hade varit i position att kunna dra tillbaka artikeln hade naturligtvis detta inte varit intellektuellt hederligt; kritiken kvarstod ju oavsett chefsutnämningar. Det var dock fallet att Ulf Jakobsson hade författat en bilaga som inte på något sätt var kritiserad. Tvärtom, jag ansåg att hans bilaga var utredningens bästa bilaga. Ulf Jakobsson hanterade situationen på ett allt igenom professionellt sätt.

Ett eftermäle av kritiken var att frågan om politikernas inflytande i utredningar om samhällsfrågor kom att diskuteras. Även om det fanns anledning att kritisera delar av expertbilagorna, var det omöjligt att betrakta utredningens partiskhet som annat än ett resultat av politikernas och icke-oberoende tjänstemäns inflytande över utredningen. Ett syfte med min kritik av utredningen, och kanske i än högre grad med Johan Torstenssons genomgång (Torstensson 1994), var att belysa effekterna av politikernas och tjänstemäns inflytande över utredningar och att argumentera för att offentliga utredningar av den typ som EU-konsekvensutredningen representerade borde hanteras av experter. Den senare genomförda och mycket gedigna EMU-utredningen (SOU 1996:158) var genomgående en expertutredning, vilket EU-konsekvensutredningen också borde ha varit. Detta inte bara för att egna politiska intressen ska förhindras att styra analysen utan också för att expertbilagornas slutsatser inte ska feltolkas, medvetet eller omedvetet.

ÅTER TILL FIEF 1996

1996 lämnade jag IUI efter att ha fått ett erbjudande från FIEF:s nyutträdde chef Susanne Ackum. Det var ett svårt beslut och krävde en lång betänketid. Efter att IUI fått en ny chef kändes institutet som en tryggare arbetsplats än det var tidi-

gare. FIEF kändes däremot som ett mer osäkert kort när det gällde den långsiktiga finansieringen. Dessa farhågor kom senare att besannas. Men FIEF:s uttalade satsning på arbetsmarknadsforskning, vilken inte längre hade samma ställning på IUI, var ett skäl att gå tillbaka till FIEF. Jag hade då haft sju fina år på IUI.

Efter att FIEF lades ner 2006 fick jag en forskartjänst på Institutet för social forskning (SOFI) vid Stockholms universitet. På universitetet kunde jag 2010 gå vidare till en professur i internationell migration och etniska relationer.

SLUTORD

Det är intressant att notera att svensk ekonomisk forskning under ett par decennier – från 1985 till 2006 – hade förmånen att ha två kvalificerade forskningsinstitut, varav det ena finansierades av fackföreningsrörelsen och det andra av näringslivet, och att min erfarenhet av båda instituten är att full akademisk frihet rådde. Med all rätt kan och ska dock huvudmännen definiera de områden inom vilka man vill finansiera forskningen. En situation med två oberoende forskningsinstitut gynnade forskningen och debattklimatet och bidrog till en god arbetsmarknad för forskare i nationalekonomi. I synnerhet kunde man erbjuda nydisputerade forskare en möjlighet att inleda en forskarkarriär. IUI:s långvariga betydelse för svensk nationalekonomi kan knappast överskattas.

REFERENSER

- Agell, Jonas och Per Lundborg (1992), "Fair Wages, Involuntary Unemployment, and Tax Policies in the Simple General Equilibrium Model". *Journal of Public Economics*, vol. 47, nr 3, 299–320.
- Agell, Jonas och Per Lundborg (1995a), "Theories of Pay and Unemployment: Survey Evidence from Swedish Manufacturing Firms". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 97, nr 2, 295–307.
- Agell, Jonas och Per Lundborg (1995b), "Fair Wages in the Open Economy". *Economica*, vol. 62, nr 247, 335–351.
- Agell, Jonas och Per Lundborg (2003), "Survey Evidence on Wage Rigidity: Sweden in the 1990s". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 105, nr 1, 15–29.
- Berry, Albert och Ronald Soligo (1969), "Some Welfare Aspects of International Migration". *Journal of Political Economy*, vol. 77, nr 5, 778–794.
- Flam, Harry, Nils Gottfries och Henrik Horn (1994), "Grundlösa siffror i EU-konsekvensutredningen". *Ekonomisk Debatt*, årg. 22, nr 6, 647–650.
- Holmlund, Bertil och Per Lundborg (1989), "Unemployment Insurance Schemes for Reducing the Natural Rate of Unemployment". *Journal of Public Economics*, vol. 38, nr 1, 1–15.

- Holmlund, Bertil och Per Lundborg (1990), "Incidence Analysis of Financing Unemployment Benefits in a Partially Unionized Economy". *Economica*, vol. 57, nr 227, 371–382.
- Holmlund, Bertil och Per Lundborg (1999), "Wage Bargaining, Union Membership, and the Organization of Unemployment Insurance". *Labour Economics*, vol. 6, nr 3, 397–415.
- Lundborg, Per (1990), "Rural-Urban Migration and the Transition from Traditional to Modern Agriculture". *Journal of Development Economics*, vol. 33, nr 2, 287–307.
- Lundborg, Per (1991a), "Determinants of Migration in the Nordic Labor Market". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 93, nr 3, 363–375.
- Lundborg, Per (1991b), "An Interpretation of the Effects of Age on Migration: Nordic Migrants' Choice of Settlement in Sweden". *Southern Economic Journal*, vol. 58, nr 2, 392–405.
- Lundborg, Per (1994a), "Tro och vetande i EU-konsekvensutredningen". *Ekonomisk Debatt*, årg. 22, nr 3, 253–260.
- Lundborg, Per (1994b), "Kritiken mot EU-konsekvensutredningen står fast". *Ekonomisk Debatt*, årg. 22, nr 6, 636–641.
- Lundborg, Per och Paul Segerstrom, (2000) "International Migration and Growth in Developed Countries: A Theoretical Analysis". *Economica*, vol. 67, nr 268, 579–604.
- Lundborg, Per och Paul Segerstrom (2002), "The Growth and Welfare Effects of International Mass Migration". *Journal of International Economics*, vol. 56, nr 1, 177–204.
- Lundborg, Per och Per Skedinger (1998), "Capital Gains Taxation and Residential Mobility in Sweden". *Journal of Public Economics*, vol. 67, nr 3, 399–419.
- Lundborg, Per och Per Skedinger (1999), "Transaction Taxes in a Search Model of the Housing Market". *Journal of Urban Economics*, vol. 45, nr 2, 385–399.
- SOU 1994:6, *Sverige och Europa: en samhällsekonomisk konsekvensanalys*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 1996:158, *Sverige och EMU: betänkande av EMU-utredningen*. Stockholm: Fritzes.
- Torstensson, Johan (1994), "Konsekvensutredningen duger inte!". *Ekonomisk Debatt*, årg. 22, nr 6, 642–646.

FÖRFATTARPRESENTATION

Per Lundborg, född 1950, disputerade 1982 i nationalekonomi vid Göteborgs universitet på en avhandling om internationell handel med jordbruksvaror. Under sin forskarkarriär var han anställd vid såväl IUI som Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning, FIEF. Efter avhandlingen kom hans forskning att röra sig mot arbetsmarknadsekonomi med huvudsaklig inriktning mot internationell migration där han studerade såväl teoretiska som empiriska effekter av invandring. Andra forskningsområden som han ägnat sig åt är lönebildning och analyser av arbetslöshetsersättning. Per Lundborg var gästforskare vid Berkeleyuniversitetet och gästlärare vid Michigan State University. År 2006 anställdes han av Stockholms universitet där han 2010 tillträdde en tjänst som professor i internationell migration och etniska relationer vid Institutet för social forskning. Han är numera professor emeritus i samma ämne.

EN FRITÄNKARE FINNER SIN FORSKARMILJÖ – IUI 1988–1998

EVA M. MEYERSSON MILGROM

Forskare inom samhällsvetenskaperna söker både svaren på varför (kausalitet), dvs. hur saker och ting hänger ihop, och hur viktiga samhällsproblem kan lösas med hjälp av politikåtgärder. Detta förhållningssätt präglade forskningsarbetet och atmosfären under min tid på Industriens Utredningsinstitut (IUI), numera Institutet för Näringslivsforskning (IFN), åren 1987 till 1998. För en fritänkare som jag blev IUI en skola för livet. Honnörsord som nyfikenhet, noggrannhet och öppenhet var ledstjärnor i en miljö präglad av generositet och omsorg. Jag står än i dag i stor tacksamhetsskuld till denna min lärlingstid på IUI, till kollegerna och ledarna Gunnar Eliasson, Ulf Jakobsson och Magnus Henrekson. Denna tacksamhet tänker jag ge en bakgrund till i denna essä.

MINA UNIVERSITET

Jag kommer från ett liberalt upplyst hem, i vilket marknadsekonomi, demokrati och liberalism sågs som viktiga beståndsdelar i ett välfungerande samhälle. Men alla skulle ha lika förutsättningar att nå sin potential och tillföra samhället värde. Arbetar man hårt och gör något av det man har kommer man långt, menade min far Per-Martin Meyerson. De som däremot fått för mycket till skänks av utseende, begåvning och pengar var det litet synd om trots allt, ”ty de blevo antingen förvirrade eller lata!”, hävdade pappa. Vidare var det en princip i mitt föräldrahem att intellektuell ärlighet var en dygd, kosta vad det kosta ville. För att leva efter detta måste man vara modig och det var lättare att vara det där taket var högt.

Efter en socionom- och ekonomexamen gick jag min forskarutbildning dels på sociologiska institutionen på Stockholms universitet (SU), som var kvantitativ i sin inriktning, dels på Harvard University, där jag kunde välja ganska fritt från kursutbudet. Svensk sociologisk forskning handlade framför allt om de medellösa och förtryckta, alternativt om den svenska välfärdsmodellens förträfflighet.

Det intellektuella taket var lågt både på den sociologiska institutionen och vid Institutet för social forskning (SOFI) på SU. Att göra bort sig var lätt, att göra bort sig som kvinna var ännu lättare. Att vara forskare med andra idéer än de rådande och att höja rösten som doktorand var omöjligt. Jag hade dessutom som överklass och judinna ”fel” bakgrund och oroade mig över att mitt projekt skulle stöta på patrull.

Min fars intresse för och arbete med jordbruksfrågan ledde till mitt möte med sociologen Gudmund Hernes i Oslo. Pappa hittade Gudmund Hernes arbete om järntrianglar, det vill säga om elitstrukturer i samhället, ett begrepp Hernes använt för att beskriva den ohälsosamma sammanväxten av intressen mellan delar av ett politiskt-ekonomiskt system, lobbyister och byråkratiska sfärer (Bohlin m.fl. 1984). Dessa bestod bl.a. av parlament, särintressen och myndigheter och hade till syfte att fördela *rents* på folkhemmets bekostnad. Gudmund Hernes var på väg till Harvard och han föreslog att jag också skulle ta mig dit på ett år.

Med hjälp av Fulbright- och Wallanderstipendier kunde jag 1986 i sällskap med min sjuårige son Erik åka till Harvard som internationell forskarstudent. På Harvard blev jag förvånad över den öppenhet som fanns mellan kollegorna och att forskningsfrågor, oavsett ämne, alltid ansågs spännande och att man aldrig ifrågasattes som person. Det spelade ingen roll om en doktorand var fågel eller fisk, så länge hon var intellektuellt hederlig, nyfiken och ville föra forskningsfronten framåt, var hon en bland likar. Forskningsfrågan var alltid legitim men metoden måste passa frågan: *What an intriguing hypothesis or question, what could it mean and why is it important? And how could it be tested?*

På seminarierna deltog människor från hela världen och de flesta talade bruten engelska. Jag tog kurser för Thomas Schelling, nationalekonomen som senare fick ekonomipriset till Alfred Nobels minne, samt för Aage Sørensen och Gudmund Hernes. De båda var sociologer som utbildats vid Johns Hopkins University i Baltimore och handledts av den amerikanske pionjären i matematisk sociologi James Coleman, vars studier hade ett starkt inflytande bland annat på utbildningsväsendet i USA.

Under året på Harvard lärde Gudmund Hernes mig skillnaden mellan normativa och positiva förklaringsmodeller och betydelsen av att ha en sund teoretisk modell med testbara prediktioner. Även nätverkssociologerna Mark Granovetter, då gästprofessor på Stanford University, och Peter Marsden vid Harvard kom med idéer och kommentarer till mitt huvudtema för avhandlingen. Peter Marsdens arbeten om hur man mäter styrkan på en nätverkslänk blev mycket viktig för mitt senare nätverksarbete. Mina erfarenheter från tiden på Harvard och nätverken som jag där knöt an till utgjorde grunden till mitt avhandlingsarbete och min vidare forskning.

Tiden på Harvard gick alltför fort men innan jag återvände till Stockholm hade jag formulerat min avhandlingsfråga: ”Hur snabbt återhämtar sig ett fö-

retag från en kris på börsen, hur snabbt vänder det en negativ avkastning till en positiv?”. Avhandlingen skulle vara en studie av betydelsen av graden av ägar-koncentration och ägarkategori, privat eller institutionellt ägande, ledningsgrup-pens sammansättning och deras sociala nätverks strukturer. Jag skulle undersöka hur börsföretagens ägarstrukturer påverkade ledningsgruppers sammansättning och därmed ledningsgruppens beslutsförhet och tillgång på informationseffektiva nätverk – och i förlängningen företagens återhämtningsförmåga efter en krissitua-tion på börsen. Jag använde etnografiska, explorativa intervjuer om lednings-gruppens sammansättning och dess nätverk, tillsammans med finansiell ekonomi (CAP-modellen), sociologi (nätverksteori och demografi), socialpsykologi (infor-mationsprocesser och beslutsfattande) och ekonometri.

Väl hemkommen hade jag såväl forskningsfråga som forskningsstrategi och ett internationellt nätverk. Hur skulle jag nu förverkliga detta projekt? Kunde jag få tillräckligt stöd på min hemmainstitution, sociologen vid SU? En ung docent på institutionen, Göran Ahrne, hade tidigt förbarmat sig över mig och hand-ledde mig i mitt avhandlingsarbete. Men en miljö liknande den i Cambridge, Massachusetts, var inte lätt att hitta i Sverige. Jag ville ju gärna ha tillgång till den internationella multidisciplinära akademien, toleransen och kompetensen.

Gunnar Eliasson, dåvarande chef på IUI, kom till min räddning. Min far, Per-Martin Meyerson, blev förmedlaren mellan SU och IUI. Han arbetade på Industriförbundet och hade disputerat på avhandlingen *Företagsamhetens ekono-miska teori och politiska villkor* (1973). Han hade allmänt goda relationer med IUI och i synnerhet till den gode vännen och studiekompisen Gunnar Eliasson. Gunnar fann mitt avhandlingsämne om ägande och företagsprestation intressant; frågorna var av intresse för IUI och Gunnar hade redan börjat utforska dem i an-tologin *Hur styrs storföretag?* (1984). Ämnet hade också långt tidigare intresserat Erik Dahmén, professor på Handelshögskolan och tidigare IUI-forskare. Under 1940-talet skrev han sin avhandling *Svensk industriell företagarverksamhet* (1950) vid IUI. För en nationalekonom var mitt avhandlingsämne ”hett”. Det var dock ett ovanligt ämne för en sociolog.

FORSKNINGSINSTITUT I FÖRÄNDRING

När jag år 1987 kom till IUI på Grevgatan 34 fanns fortfarande det gamla eko-nomgardet och dess idéer kvar i korridorerna. Dessa forskare var i mångt och mycket präglade av tänkare som Friedrich von Hayek, Joseph Schumpeter, Eli Heckscher, Bertil Ohlin, Erik Lundberg och Erik Dahmén. Men snart skulle informationsekonomin göra sitt inträde i den akademiska forskningsvärlden, och så även på institutet.

Det nya, unga doktorandgänget med Sten Nyberg och Jonas Häckner från

Handelshögskolan i spetsen gjorde den nya litteraturen tillgänglig. Christina Hartler kom från Institutet för internationell ekonomi (IIES) vid SU, Erik Mellander från Uppsala universitet, Eugenia Kazamaki Ottersten från SOFI, Karl-Markus Modén från Göteborgs universitet och Pontus Braunerhjelm från Graduate Institute of International Studies i Genève. Senare anslöt redan disputerade forskare som Stefan Fölster, Magnus Henrekson, Karolina Ekholm, Per Skedinger och Per Lundborg. Stefan var en idéspruta och oerhört fantasifull. Per Skedingers och Per Lundborgs insikter och gedigna kunskaper om den svenska arbetsmarknaden blev ovärderliga för mitt senare arbete om den svenska arbetsmarknaden. Jag har än i dag nära kontakt med många av dessa tidigare arbetskamrater, t.ex. Per Skedinger som jag hållit kontakten med i över 20 år och på så sätt hållit mig uppdaterad om den svenska arbetsmarknaden.

Vid denna tid fanns också Bo Axell, en ganska besvärlig, men oerhört intressant forskare.¹ Han var visserligen främst intresserad av sök teori, men var allmänt nyfiken, originell i sitt tänkande och extremt analytisk. Till honom gick jag ibland för att testa mina tankar och ofta kom jag ut med nya viktiga frågor snarare än svar. Och tack vare Gunnar Eliassons intresse och uppkoppling till ett internationellt forskarnätverk rann nytt blod i institutets ådror. Från Stanford University kom Paul David och Kenneth Arrow, från Massachusetts Institute of Technology (MIT) kom Ernst Berndt och från Cornell University kom Ken Burdett. Dessa seniora forskare blev viktiga samtalspartner för oss unga och ”hungriga”. Med hjälp av IUI-affilierade forskare som finansekonomen Adri De Ridder och ekonometrikerna Erik Mellander och Ernst Berndt kunde jag utveckla en konceptuell modell att testa med etablerade finansiella verktyg som CAP-modellen och statistiska verktyg som LISREL.

Jag var sociolog men ville jobba tvärvetenskapligt, plocka modeller och metoder som var relevanta för forskningsfrågan utan att vara bunden till en specifik disciplin. Jag utgick från teoretiska förklaringsmodeller till problemet som jag observerat, det vill säga vilka mekanismer det var som kunde ligga till grund för de empiriska observationerna. Att jag under min tid på Harvard blev exponerad för många olika discipliner inom samhällsvetenskaperna gjorde det möjligt att matcha forskningsfråga med relevant metod och data med forskningsfråga. Jag var intresserad av nätverksteori, incitamentssystem och ägarkontrollfrågor, och framför allt av organisationsdesign. Varför jobbar folk hårt? Varför ska man anstränga sig extra mycket om man inte får betalt för det? Är det tur eller skicklighet som avgör om det går bra för ett företag? Vilka typer av nätverksstrukturer genererar den bästa informationen för en ledningsgrupp? Hur ska en vd kompenseras för att få rätt incitament?

¹ Se Persson och Siven (2019).

Mitt förhållningssätt till forskning var möjligt eftersom IUI-miljön fostrade oss till samhällsvetare drivna av nyfikenhet och experimentlusta. Men där slutade nog likheterna oss doktorander emellan. Vi skilde oss åt med avseende på forskningsorientering, teoribildning, användandet av empiri och forskningsfrågor. Forskningen täckte en bred palett av ämnen alltifrån kunskapskapital, utvecklingsekonomi och oligopolteori till fåfångans betydelse. När vi stötte på patrull fanns resurserna: vi själva. Tillsammans hade vi tillgång till många olika kunskaper och dörrarna var alltid öppna. Vi vågade pröva nytt, experimentera och anta svårare utmaningar. Företagen såg IUI som ”sitt” forsknings- och utredningsinstitut och gjorde tillgång på unika data möjlig. Jag fick t.ex. tillgång till unik information som sällan var tillgänglig men ofta nog så viktig; data om ledningsgruppers personliga och professionella nätverk och kompensationspaket är mycket ovanliga, så ovanliga att min avhandling om ledningsgruppers nätverk inte bara var multidisciplinär utan även den första i sitt slag i Sverige.

Att vara forskarstudent på ett forskningsinstitut istället för en akademisk institution vid universitet förde både med sig goda och några komplicerande sidor. Att som student vara beroende av en professor på en universitetsinstitution, vilket var fallet på den tiden, var litet av ett vågspel. Somliga hamnade i ett gynnat läge, andra inte. Numera har doktoranderna flera medlemmar i sin handledarkommitté, vilket ökar friheten när det gäller val av ämne och metoder. För många av oss doktorander på IUI gav institutet en möjlighet att fritt kunna ta till sig forskningsidéer utan att vara utlämnade åt en enskild professors syn på hur forskning bör bedrivas. Vi kunde fånga upp idéer från de internationella gästforskarna och från kolleger och testa dem på våra handledare på de akademiska institutioner där vi hörde hemma. Det var inte alltid så enkelt att sälja in de nya idéerna till vår akademiska institution och handledande professor, vilket somliga av oss blev varse, men med tunga internationella forskarnamn bakom oss blev det lite enklare.

Det var modigt av Gunnar Eliasson att ta in de nya matematiska och spelteoriorienterade doktoranderna och framför allt en forskarstudent i sociologi. Främmande fåglar kan ge nya forskningsidéer men de kan lika gärna leda till segerering, isolering och dålig stämning. För min del var dock denna blandning av forskningstraditioner och forskningsinriktningar idealisk. Ett sätt att få till stånd en känsla av tillhörighet bland olika slags individer på IUI var att göra annorlunda och roliga saker tillsammans. Att åka dressin i Värmland eller göra ett studiebesök på STORA var förenat med god social samvaro i kombination med att lära nytt. Gunnar Eliassons sätt att göra det trevligt socialt och kulturellt byggde jag senare vidare på när jag och min man ordnade ”måndagsmiddagar” för doktorander på Stanford. Först jobb och presentation av arbete, sedan god mat och goda viner.

Gunnar Eliassons ledningsfilosofi var enkel: frihet under ansvar. Hans sätt

att leda passade förstås inte alla, men många med mig tyckte att det fungerade utmärkt. Vi fick tillgång till en trygg miljö där man tilläts experimentera med idéer och metoder, diskutera halvfärdiga idéer och få kommentarer av kollegorna. Forskarmiljön präglades av tvärvetenskaplig kunskap; mikro- och makroekonomisk, teoretisk, empirisk och policyorienterad forskning blandades. Forskarstandarden var klart formulerad, utan rangordning, utfrysning eller ”trycka ner”-mentalitet. Tonen var vänlig och uppmuntrande. Man förväntades skriva working papers, tala inför styrelsen, göra presentationer på seminarier, skriva i dagspressen och framför allt publicera i vetenskapliga tidskrifter. Det var inga små krav, men vi blev mångsidiga i vår forskarkompetens vilket bidrog till att vi blev mer självständiga.

Som forskarstudenter på IUI måste vi söka finansiering hos forskningsfinansiärer som Riksbankens Jubileumsfond och Jan Wallanders och Tom Hedelius stiftelse. Också det gav färdigheter som vi fick nytta av senare i våra forskarkarriärer. Dessa mångfacetterade erfarenheter gjorde att vi efter doktorsexamen kunde välja en akademisk karriär eller gå till internationella organisationer, myndigheter eller företag. Christina Hartler gick till Sida, Pontus Braunerhjelm blev vice vd på IUI, vice vd på SNS, vd på Entreprenörskapsforum och så småningom professor på KTH. Sten Nyberg och Jonas Häckner blev professorer vid SU och Erik Mellander fick en nyckelroll som ställföreträdande chef vid IFAU i Uppsala. Själv flyttade jag så småningom till forskarvärlden i USA, först till University of California, Berkeley (UC Berkeley), sedan vidare till Harvard och MIT för att slutligen hamna på Stanford år 2002.

MIN FORSKNING PÅ IUI

De internationella nätverk som var knutna till IUI exponerade oss för nya sätt att tänka och gjorde det möjligt för oss att bolla idéer med duktiga forskare. Unga doktorander bidrog med det nya inom informationsekonomin, dvs. principal-agent- och institutionella teorier. Själv tillförde jag nätverks- och systemteori. Som nyexaminerad från kurser för Thomas Schelling hade jag med mig insikter från spelteori (där vi studerade fenomen som förhandlingsstrategi och effekter av hot). Min inspiratör Gudmund Hernes och mentorerna Aage Sørensen och James Coleman från USA-tiden ansåg att modelltänkande, matematik och statistik var ett måste för sociologisk forskning, vilket influerade mig och andra i den nya generationen sociologer.

Bland forskarna på IUI fann jag diskussionerna med Pavel Pelikan om betydelsen av institutionella förhållanden och evolution inspirerande. Denne flykting från Prag var både en personlighet och en fläkt från den gamla världen och dess filosofi, matematik och biologi. Pavel Pelikans forskning kretsade främst kring

evolutionsteori, tillgång på ekonomisk kompetens och marknaden för företagskontroll samt de institutioner som främjade ett hälsosamt ekonomiskt system.

Bland annat var mitt systemtänkande influerat av Pavel Pelikans diskussion om Gödels teorem, vilket kastade ljus över problem förenade med företagskontroll. Jag hävdade nämligen att länders system för företagskontroll var en del i ett ännu större system av juridiska, socioekonomiska och politiska förhållanden. Exempelvis bestod de svenska, koreanska och taiwanesiska systemen av familjeägda företagskonglomerat. Då länderna hade svagt utvecklade finansmarknader saknades aktivt disciplinerande instrument som *take over*-mekanismer när företag var dåligt skötta. Andra system för företagskontroll kännetecknades av omfattande finansiella marknader, där ägandet var spritt och institutionellt. Detta gjorde att illa fungerande företag kunde köpas upp av *raiders* och ledningsgrupper kunde riskera att förlora sina jobb. Till varje typ av system av företagskontroll hör ett antal komponenter som inte kan bytas ut, lika litet som komponenter kan adderas, men vem som kontrollerar kontrollanten är likväl en viktig fråga i alla system.

Med Pavels diskussion i ryggen kunde jag välja en systemorienterad beskrivning av hur ägandets organisation påverkade ledningsgruppens sammansättning. Institutionellt, spritt ägande samvarierar med en homogen och socialt integrerad ledningsgrupp, som i sin tur påverkar tillgången till nätverk; de blir små och överlappande i stället för spridda, och med unika länkar till olika informationskällor. Effekten blir att företag som har små och täta nätverk reagerar långsammare på en negativ utveckling för den egna aktiekursen och det tar därmed längre tid för dem att gå från en negativ till en positiv avkastning. Företag med koncentrerat ägande har ledningsgrupper som är större och mer differentierade, vilket leder till mindre överlappande externa kontakter och större nätverk. Detta ger större tillgång till ny information och därmed en snabbare reaktion på en negativ signal från aktiemarknaden. Besluten kan också tas snabbare eftersom det är den kontrollerande ägaren som till sist tar besluten.

Industriförbundets finansekonom Adri De Ridder och gästforskaren Ernst Berndt från MIT rådde mig att använda en variabel med goda och beprövade egenskaper: hur snabbt ett företag går från en negativ avkastning till nollresultat eller till en positiv avkastning.

IUI:s forskarstudenter gavs också möjlighet att samtala om sin forskning med styrelser i svenska företag. En hel del styrelseledamöter fick klart för sig att rekrytering baserad på *attraction for similarity*, likhetsprincipen med avseende på värderingar, intressen, uppfattning och språk, inte alltid är så lyckad om man vill förutse och klara krissituationer. I sådana situationer gynnas beslutsfattare av tillgång till ny, icke-rutinartad information. Att kunna tänka nytt och annorlunda är differentierade grupper *forte*. Samtidigt är det svårt att fatta beslut om medlemmarna är för olika eller har för olika intressen. För ett effektivt besluts-

fattande krävs ett gemensamt intresse i fråga om målet med verksamheten. En metod att förena heterogena medlemmars intressen i en ledningsgrupp är att ge dem starka incitament kopplade till ett specifikt utfall, exempelvis avkastning. Nätverksstrukturer och informationseffektivitet fick just jag chansen att skriva om i SNS-boken *Livschanser och välfärd* (1987).

Min avhandling *The Impact of Ownership Structure and Executive Team Composition on Firm Performance – The Resolution of a Leadership Paradox* (1992) illustrerade betydelsen av unika data, insiktsfulla och hjälpsamma forskarkolleger samt en forskningsinriktning som kombinerade olika teoribildningar från nationalekonomi, finansiell ekonomi och socialpsykologi. Resultaten från avhandlingen blev viktiga i den kurs som jag kom att utveckla och ge vid Stockholms universitet: *International Comparison of Corporate Governance Systems*. Jag har sedan givit denna kurs vid Haas Business School vid UC Berkeley, Sloan School of Management vid MIT, Wuhan University i Kina, Graduate School of Business på Stanford, Bank and Accounting College i Kigali, Rwanda, och på Sheriff University i Teheran, Iran.

Idéer från Pavel Pelikan men också den nya informationsekonomin, främst Nobelpristagaren Bengt Holmströms och Paul Milgroms idéer om incitament, tolkades och översattes med stor klarhet av Sten Nyberg och Jonas Häckner på IUI. I en ESO-rapport om problemen med statligt bolagsägande tillsammans med Susanne Lindh (1998) och i boken *Sveriges systemskifte i fara?* (Meyerson 1993) använde vi just dessa tankar om incitamentsproblem och vem som kontrollerar vem. Rapporten byggde också på min avhandling och behandlade problemet med moralisk risk och multipla lager av principal-agent-problem. Vem styr och övervakar de statliga företagen? Ytterst är det medborgarna genom att rösta bort de politiker som inte sköter sig. Men eftersom nivåerna mellan politiker och myndigheter och antalet frågor på politikernas bord är många föreligger inte effektiva incitament för styrelser i statliga företag att representera ägarna, dvs. medborgarna. Systemet bygger nämligen på att något eller någon ska kontrollera och övervaka politikerna, och regeringspolitikerna ska övervaka departement, myndigheter och de statliga företagen. Bengt Holmströms (1979) och Holmströms och Paul Milgroms (1991) matematiska analyser lyfte fram detta som ett svårt problem: hur utkrävs ansvar i situationer i vilka politiker och företagsledare har så många olika uppgifter i sina uppdrag?

Tiden på IUI lärde mig att det är viktigt att förstå sina data. Jag fick chans att på ett etnografiskt, explorativt sätt undersöka och fråga experterna om företagskontroll och företagsprestation. Då fanns inte de tekniker som nu står till buds. I dag har vi stora möjligheter att inkorporera experterna i etnografiska, explorativa och hypotesgenererande samtal och göra textanalyser av dessa. Genom att införliva nya teknologier, som maskininlärning och djup maskininlärning (artificiell intelligens, AI), kan vi få fram mönster i större skala. Dessa hypoteser kan sedan

testas på stora longitudinella datamaterial. Detta är numera min huvudsyssel-sättning: att studera människors behov av närhet i livsfasövergångar, exempelvis från yrkesverksamhet till pensionering och potentiella hälsomässiga kostnader av brist på närhet. Vi intervjuar människor om deras upplevelse av närhet, tillgång till sociala nätverk samt uppfattningar om relationers innehåll och förväntningar, för att sedan med en algoritm utläsa mönster från svaren (Karlgrén, Li och Meyersson Milgrom 2019). Dessa mönster tjänar som underlag för hypoteser som kan testas på ett mer traditionellt sätt, t.ex. i min nuvarande forskning på longitudinella urvalsundersökningar som exempelvis *Health and Retirement Surveys* (HRS) i USA och motsvarande undersökningar i Europa och Asien.

MIN VINSTLOTT – TILLGÅNGEN TILL SAF-LO-STATISTIKEN

Den stora vinstlott för mig var SAF-LO-statistiken, som jag fick tillgång till via IUI efter avhandlingsarbetet och fortfarande förfogar över.² Tillsammans med norska, finska och delvis danska *firm-matched* data var dessa unika i världen. SAF-LO-datan är komplett till skillnad från den mer vanligt förekommande *employer-employee linked*-datan. Vi kan följa varje företag och deras anläggningar samt anställda och deras förflyttningar inom systemet. Ett undantag var att bank- och försäkringsföretagen inte ingick; det hävdades att dessa data hade brunnit upp! Alla anställda i ett företag ingår, utom vd och ledningsgruppen, och vi har tillgång till utbildning, lön, arbetstid och erfarenhet för varje individ. *Employer-employee linked*-data innehåller istället ett representativt urval av tjänstemän och arbetare, vilka är kopplade till sina respektive företag.

Under tjugo års tid, från 1970 till 1990, samlades dessa uppgifter in av parterna på arbetsmarknaden. Uppgifterna användes som input i löneförhandlingarna och måste därmed vara av högsta möjliga kvalitet. De påverkades inte av de vanliga fallgroparna med ”komma ihåg”-problem och icke-ifyllda uppgifter. Data omfattade samtliga medlemsföretag, alla anställda samt deras löner, löneslag (fasta, rörliga m.m.) och befattningsinformation. Därmed kunde jag följa både företag och anställda över längre perioder. I dag ser motsvarande data annorlunda ut och är inte heller lika systematiskt insamlade. År 1990 bestämde SAF att insamlingen av uppgifter från alla medlemsföretag skulle upphöra. Den officiella motiveringen var att löneförhandlingssystemet reformerats och att uppgifterna inte längre behövdes.

---

2 SAF var den vedertagna förkortningen för Svenska Arbetsgivareföreningen, vilken var Sveriges ledande arbetsgivarorganisation från bildandet 1902 till dess att organisationen upphörde 2001 i och med bildandet av Svenskt Näringsliv, en sammanslagning mellan SAF och Sveriges Industriförbund.

Tidigare forskning på företag och deras anställda var antingen baserad på självrapporterade uppgifter, ”komma ihåg”-data, i vilka glömske-effekterna utgjorde stora problem, eller fallstudier av företag. SAF-LO-datan är unik och har med åren lett till intressanta insikter, inte bara om den svenska arbetsmarknaden utan också om internationella förhållanden. Med hjälp av många medförfattare, sociologer som ekonomer, har vi kunnat bringa reda i kunskapen kring problem alltifrån könsdiskriminering, lön och produktivitet, till kompensations- och befattningskarriärer i företag. Vi har även kunnat ta oss an frågor som betydelsen av konjunkturläget när man kommer ut på arbetsmarknaden för den fortsatta karriärutvecklingen. Illoong Kwon, Seiwoon Hwang och jag (2010) studerade exempelvis om det spelar någon roll om en nyutexaminerad ingenjör kommer ut på arbetsmarknaden i en konjunkturuppgång eller -nedgång. Svaret är ja. Vi fann att de som kommer ut under en uppgång befordras oftare. Illoong och jag studerade också hur företag anställer och befordrar personal, och fann att företag till de högre positionerna föredrar att anställa inifrån företaget snarare än rekrytera utifrån. Däremot går man utanför företaget för att anställa kompetens som inte sedan tidigare finns tillgänglig inom företaget (2014a). Samarbetet med Illoong kom senare att leda till fler ofta citerade arbeten (t.ex. Kwon och Meyersson Milgrom 2014b).

Det var vid en presentation av databaser på IUI, SCB och SAF som jag insåg vilken guldgruva SAF-LO-datan är. Ett icke-komplett utdrag av dessa data förvaltades av SCB; tyvärr hade de inte den så viktiga sista siffran om befattningsnivå i den fyrställiga BNT-koden. Eftersom mitt primära syfte var att titta på lönesättning och produktivitet var SAF intresserat av att låta mig använda datan.

Min och Trond Petersens forskning på SAF-LO-datan ledde till att vi ofta blev inbjudna till viktiga konferenser och seminarier. När vi publicerade vår första uppsats var en grupp amerikanska forskare på gång med liknande analyser baserade på franska data. John M. Abowd, en av författarna till de första rapporterna med *firm-matched* data, har sedan vikt sitt liv åt att även få tillgång till motsvarande data för USA och har fått fram *employer-employee linked* data. Många forskare kom sedan att försöka få tillgång till likartat material, vilket delvis lyckades i Norge, Danmark och Finland. Liknande, men mindre kompletta data, samlades in i Frankrike, Tyskland och USA. Tillgången till dessa data har gjort det möjligt för mig och mina medförfattare att skriva ett antal inflytelserika uppsatser, publicerade i internationella tidskrifter och böcker samt i svenska tidningar och tidskrifter.

Den internationella forskningstermen kom att bli *firm-matched* data och tillgången till dessa data gjorde det möjligt att ställa forskningsfrågor som inte tidigare kunnat ställas. Exempel på frågor kunde vara vilka typer av lönesystem som gynnar kvinnors karriärer, vilka lönesystem som uppmuntrar produktivitets-

tillväxt, om arbetsgivare systematiskt diskriminerar kvinnor på arbetsmarknaden och om det finns ett "glastak" på den svenska arbetsmarknaden. Det mest intressanta i SAF-LO-datan är BNT-koden, den detaljerade fyrställiga yrkeskod som gjorde det möjligt att ovanligt detaljerat kunna jämföra en mans arbete med en kvinnas och anställda i ett visst företag jämfört med samma arbete utfört i ett annat företag. Den sista siffran i den fyrställiga koden, som visade befattningsgrad, gjorde att exempelvis en vd-sekreterare i ett företag på relevanta grunder kunde jämföras med en i ett annat.

Studier om kvinnors villkor på arbetsmarknaden var inget nytt ämne för IUI. Siv Gustafssons och Petra Lantz forskning om ekonomiska teorier och fakta kring skillnader mellan kvinnor och män hade kommit redan 1985 (Gustafsson och Lantz 1985). År 1994 kontaktade jag Trond Petersen, UC Berkeley, som jobbade med norska data, och Rita Asplund, som jobbade med finska. Det var inget lätt jobb vi åtagit oss. Med dåtidens mått var en datamängd på åtta gigabyte enorm, men i dag kan detta knappast benämnas *big data*. Samarbetet med Rita och Trond ledde till studien om lönekontrakt, risk och produktivitet (Meyersson Milgrom, Petersen och Asplund 2001), men det var några av våra andra artiklar som kom att skapa en stor diskussion i Sverige.

FORSKNINGSRESULTATEN OCH KALABALIKEN I SVERIGE

Den första uppsatsen som kom ut baserad på SAF-LO-datan var "Lika lön för lika arbete" samförfattad med Trond Petersen (Meyerson och Petersen 1997a). Tillsammans med Trond och Vemund Snartland kom jag att skriva en rad ytterligare studier baserade på dessa data (Meyerson och Petersen 1997b, 1997c; Meyersson Milgrom, Petersen och Snartland 2001, 2003). I studien från 2001 gjorde vi en jämförelse mellan Sverige, Norge och USA. Med SAF-LO-statistiken kunde vi jämföra män och kvinnor som arbetade på samma arbetsplats, för samma arbetsgivare och med samma typ av arbete. Genom att beakta faktorer som utbildning, yrke, erfarenhet och kunnskap, kunde vi visa att lönegapet under åren 1970 till 1990 var mycket litet och framför allt hade det inte förändrats särskilt mycket. För arbetare var lönegapet under en procent och för tjänstemän under fem procent.

Segregeringen mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden förklarades mest av yrkesval och arbetstid i Sverige och arbetsmarknadssegregeringen var större i Sverige än i både Norge och USA. I alla de tre länderna förklarade yrkesval mer än vilket företag man jobbade på. Det märkliga var att vi fann, trots de många institutionella förändringarna under tidsperioden, att kvinnors representation, vare sig i toppen av företag eller i olika branscher, inte hade förändrats nämnvärt.

Kvinnor återfanns 1990 fortfarande i hög grad på deltidstjänster och i vårdsektorer samt som lärare och bibliotekarier.

I en påföljande studie analyserade vi om det fanns ett glastak för kvinnor på den svenska arbetsmarknaden, dvs. om det var så att kvinnor inte blev befordrade till de högre befattningarna och i så fall vad det berodde på (Meyersson Milgrom och Petersen 1998, 1999, 2006). Kunde kvinnor med samma erfarenhet och yrkesskicklighet, och som jobbade för samma arbetsgivare med likartade arbetsuppgifter, nå samma befattning som män? Resultaten visade att det fanns ett glastak, men vad värre var: i Sverige fanns det både glastak och glasväggar. Den svenska arbetsmarknaden var både vertikalt och horisontellt segregerad, och mer så än i både Norge och USA. Vi fann dock att män och kvinnor med samma utbildning, som arbetade med samma typ av jobb och hade samma arbetstid nådde likartad befattningsnivå. I lagens mening kunde dessa resultat därmed inte bekräfta diskrimineringshypotesen; man kunde inte säga att det var arbetsgivarna som aktivt och systematiskt diskriminerade kvinnorna.

Vad berodde då denna arbetsmarknadssegregering på? Vilken betydelse hade faktorer som ålder, utbildning och arbetstid för uppnådd befattningsnivå? Och förändrades segregeringen över kohorter eller under livsrytten? Vår kohortanalys visade att befattningsgapet var betydligt mindre i de yngre kohorterna. De kvinnor som kom ut på arbetsmarknaden under 1920- och 30-talet var troligen utsatta för diskriminering. De senare kohorterna uppvisade däremot inte ett lika stort befattningsgap. Livsryttsanalysen visade att lönegapet var störst i åldern 36 till 50 år. Efter fyllda 50 år minskade dock gapet successivt. Vi spekulerade i att detta sannolikt berodde på att kvinnor i denna fas hade både jobb och traditionellt familjearbete att sköta. De var barnlediga under längre tid och oftare hemma med sjukt barn och kom därmed på efterkälken i fråga om lönetillväxt och befordran. Vi kunde statistiskt säkerhetsställa att kvinnor i denna livsfas oftare arbetade deltid, oftare var hemma med nyfött eller sjukt barn och oftare var sjuka jämfört med männen.

Långt senare, i uppsatsen "Gender Composition in Occupation Hierarchies and Persistence of Labor Market Segregation – Non-Monotonic Threshold Effects of Exogenous Changes" (Kwon och Meyersson Milgrom 2014a) kom Illoong Kwon och jag fram till att det inte nödvändigtvis är arbetsgivarnas beslut som leder till segregering på arbetsmarknaden, utan det är de val som görs av män och kvinnor bl.a. på arbetsplatsen. Vi använde en exogen chock för företaget i form av att företaget antingen blir uppköpt eller slås samman med ett annat företag. Vi fann då att när ännu en kvinna blev utsedd till chef ledde detta till att både män och kvinnor flydde företaget. Och företagsledningen hade sedan svårt att rekrytera män, även om man gynnade dem med ökade befordringsmöjligheter.

I vår studie "Are Female Workers Less Productive than Male Workers?"

(Meyersson Milgrom, Petersen och Snartland 2007) om skillnader i produktivitet mellan män och kvinnor på svenska SAF-LO-data, kunde vi även visa att skillnaden i genomsnittlig produktivitet mellan könen var mycket låg, en procent, men den varierade förstås mellan typer av arbeten och branscher.

Men redan efter våra första analyser var vi överraskade över våra resultat när det gällde könsdiskriminering på arbetsmarknaden. Den förhärskande meningen var att arbetsgivare diskriminerade. Det var ju därför vi år ut och år in såg detta bruttolönegap på 20 procent. Vid denna tid fanns det mycket få kvinnor på toppbefattningar och i styrelser i det svenska samhället. Jag ansåg att för att göra något åt löneskillnaderna måste vi undersöka mekanismerna bakom dessa siffror. Om det inte var arbetsgivarnas aktiva val att tillsätta män på toppbefattningar och belöna män mer än kvinnor, vad kunde då förklara skillnaderna?

Vi gick upp till SAF:s ledning våren 1994 i tron att de skulle bli själaglada över att vi funnit att det inte var arbetsgivare som diskriminerar kvinnor. I stället blev reaktionen den motsatta. Det var som att hamna i en frysbox. Vi fick kalla handen och ett stenhårt förbud att skriva om våra resultat och använda data, punkt slut. Diskriminering var ett tabubelagt ämne på SAF. Ingen fick dra upp korken och släppa ut anden ur den här flaskan. Detta påbud kom från högsta ort, dvs. från SAF:s dåvarande ordförande Ulf Laurin.

Jag fick vänta i ungefär ett och ett halvt år innan jag kunde fortsätta arbetet med datan. Jag bombarderade de jag kände med nära anknytning till ledningen på SAF och med okvädningsord på temat ”hur kunde man arbeta för dumhet i stället för smarthet” och emotionella utläggningar om ”hur irrationell får SAF-ledningen egentligen vara?”. IUI:s vd Ulf Jakobsson och SAF:s chefsekonom Jan Herin kom till slut till min undsättning och bearbetade ledningen. Efter några månader segrade visheten över dumheten.

Strax hade vi fyra publikationer och två bilagor till SOU-utredningen (SOU 1997:136 och SOU 1998:137) om diskriminering på arbetsmarknaden (Meyerson och Petersen 1998, 1999) samt en bestört journalistkår och perplexa intressegrupper. Speciellt senfärdig i att förstå våra resultat var JämO:s Claes Borgström. Under lång tid vägrade myndigheten att ta till sig våra resultat. De framhärskade i att arbetsgivarna var boven i dramat och vägrade inse varför vi faktiskt såg så stora bruttolöne- och förmögenhetsgap. Än i dag är det alarmerande med dessa bruttoskillnader i uppnådd befattning, lön och förmögenhet mellan kvinnor och män.

IUI-ledningens ständiga utmaning var förstås att fungera väl både för forskare och för sina huvudmän, det vill säga för grundfinansiärerna. Huvudfinansiärerna till IUI var Industriförbundet och SAF. I samhället sågs institutet som näringslivets forsknings- och utredningsinstitut. IUI-forskarna förväntades välja ämnen som var relevanta för näringslivet, men forskarna måste fritt få välja ämnen och lämpliga metoder, annars vore de inte forskare. Och ofta var det heller inte snab-

ba resultat som genererades. Forskningen tog tid. En av de stora frågorna var också hur teoretisk forskningen skulle få vara. Å ena sidan var det svårt att försvara att bara ägna sig åt modeller och inte testa dess prediktioner. Å andra sidan menade forskningsledningen att teorier var viktiga som kompasser för att ta ut kursen för den empiriska forskningen. Vilka prediktioner skulle annars kunna testas? På den tiden jobbade teoretiker och empiriker ofta separerade från varandra, till skillnad från senare då teoretikerna kom att samarbeta med empiriker för att testa sina teorier.

Som IUI-finansiär var det även viktigt att kunna referera till trovärdiga forskningsrapporter. IUI och dess huvudmän var därmed angelägna att IUI:s arbeten betraktades som vetenskaplig forskning. Det fanns dock ett starkt krav hos huvudmännen att forskningen skulle vara samhälls- och policyrelevant. Forskningspublikationer gav huvudmännens argument trovärdighet och respekt från politiker och medborgare. Det fanns således ett gemensamt intresse bland huvudmän och forskare av att forskarna publicerade i internationella tidskrifter och samlingsvolymerna underkastade kollegial expertgranskning. IUI:s policyanalyser och rekommendationer fick på så sätt större tyngd då företagen förstod att institutets anseende kunde bli förstört om man inte producerade seriös forskning och att man i så fall skulle förlora ett instrument för att påverka samhällspolitiska frågor.³

Det motstånd vi mötte var inte första gången som IUI:s behov av forskarintegritet sattes på hårda prov. Tidigare hade Odd Gulbrandsen och Assar Lindbeck skrivit om den överreglerade jordbrukssektorn i motsättning till vissa huvudmäns intressen (Gulbrandsen och Lindbeck 1968; se även Lindbeck 2009). Men även då vann forskningsresultaten över särintressena; IUI:s dåvarande styrelseordförande Marcus Wallenberg respekterade forskningens villkor.

POLICYORIENTERING

Alla doktorander på IUI var införstådda med att man förväntades vara policyorienterad och att alla nya resultat på ett eller annat sätt skulle kommuniceras både till medlemmarna och medborgarna. Själv skrev jag på *DN Debatt*, i *Dagens Industri*, *Affärsvärlden* och andra tidningar om betydelsen av ägarorganisation och företagsprestation, om vd-löner samt om könsdiskriminering. Jag deltog också i SNS Ekonomirådsrapport 2003 om ägarmakt och omvandling i Europa tillsammans med Hans Tson Söderström, Bengt Holmström, Erik Berglöf och Peter Högfeldt (Söderström m.fl. 2003).

En av de större mediediskussionerna under min tid på IUI var ledningsgrup-

³ För en mer omfattande diskussion kring detta hänvisas till Henrekson och Jakobsson (2009).

pers ersättningspaket. Jag hade presenterat delar av min avhandling på American Sociological Association 1991 och Seymour Spilerman på Columbia University förslög att jag skulle kombinera materialet i avhandlingen med nya data om vd-ersättningar. Sagt och gjort. Jag ringde till alla mina respondenter och frågade om deras ersättningspaket. Alla svarade villigt, om än inte alltid så detaljerat. IUI stod ju bakom undersökningen, så varför inte? Det blev en *hit*, eftersom det ännu inte fanns ett påbud om att publicera sådan information i årsredovisningarna. Medierna slog upp min rapport och forskningsartikel om kompensationskontrakt i svenska börsnoterade företag (Meyerson 1994a, 1994b, 1995) stort.

Policyarbetet gav också viktiga impulser till ny forskning. Ett sådant blev ”Compensation and Distributive Justice” med Guillermina Jasso (2008). Vårt första projekt tillsammans var baserat på mina intresseområden om diskriminering på arbetsmarknaden och vd-ersättning. I en av våra studier frågade vi master- och MBA-studenter vid lärosäten i Europa och i USA om deras uppfattning om vad vd:ar faktiskt hade i lön och vad som i deras ögon var en rättvis lön. Vi fann att studenterna från de olika universiteten hade mycket lika syn på vad som faktiskt gällde och samma syn på vad som var en rättvis ersättning. Ett av de mer överraskande resultaten var att de flesta tyckte att det var rättvist att ge kvinnor lägre lön än jämförbara män. Vidare var acceptansen för omfattande skillnader i lön för vd:ar stor både bland europeiska och amerikanska studenter. Löneskillnaderna berodde enligt studenterna på var företagets huvudkontor var lokaliserat och skillnader sågs därför som naturliga.

NÅGRA AVSLUTANDE ORD

IFN har fortsatt den gamla IUI-traditionen att förena relevanta ämnen som utbildning, energi och ägarfrågor och har kunnat dra till sig duktiga forskarstudenter och seniora forskare. I dag mer än någonsin fyller IFN en viktig roll i samhällsdebatten som en fristående röst på gedigen forskningsgrund. De stora problem som måste lösas är inte längre bara tillväxt och inkomstfördelning utan också klimathotet. Det är inte tro utan ”sannolikt vetande” – kunskap – som måste till för att lösa dessa utmaningar. En annan stor utmaning är i dag förmågan att kommunicera resultaten på ett trovärdigt sätt.

REFERENSER

- Bohlin, Olof, Ingemar Ståhl och Per-Martin Meyerson (1984), *Makten över maten. Livsmedelssektorns politiska ekonomi*. Stockholm: SNS Förlag.
- Dahmén, Erik (1950), *Svensk industriell företagarverksamhet. Kausalanalys av den industriella utvecklingen 1919–1939*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.

- Eliasson, Gunnar, Harald Fries, Lars Jagrén och Lars Oxelheim (1984), *Hur styrs storföretag? En studie av informationsbehandling och organisation*. Stockholm och Malmö: IUI och Liber Förlag.
- Fölster, Stefan, Catharina Barkman, Eva M. Meyerson och Roger Pyddoke (1993), *Sveriges systemskifte i fara? Erfarenheter av privatisering, avreglering och decentralisering*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Gulbrandsen, Odd och Assar Lindbeck (1968), *Jordbrukspolitikens mål och medel*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Gustafsson, Siv och Petra Lantz (1985), *Arbete och löner – ekonomiska teorier och fakta kring skillnader mellan kvinnor och män*. Stockholm: IUI, Arbetslivscentrum och Almqvist & Wiksell.
- Henrekson, Magnus och Ulf Jakobsson (2009), "Vilket värde kan Institutet för Näringslivsforskning tillföra Svenskt Näringsliv och andra finansiärer?". Sid. 434–443 i Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009 – Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Holmström, Bengt (1979), "Moral Hazard and Observability". *Bell Journal of Economics*, vol. 10, nr 1, 74–91.
- Holmström, Bengt och Paul Milgrom (1991), "Multitask Principal-Agent Analyses: Incentive Contracts, Asset Ownership, and Job Design". *Journal of Law, Economics, & Organization*, vol. 7, Special Issue, 24–52.
- Jasso, Guillermina och Eva M. Meyersson Milgrom (2008), "Distributive Justice and CEO Compensation". *ACTA Sociologica*, vol. 51, nr 2, 123–144.
- Karlgren, Jussi, Renee Li och Eva M. Meyersson Milgrom (2019), "Quantifying Textual Data – A Method Research Note: Themes and Patterns in Free Form Answers to Interview Questionnaires". Mimeo. Stanford, CA: Stanford University.
- Kwon, Illoong och Eva M. Meyersson Milgrom (2014a), "The Significance of Firm and Occupation Specific Human Capital in Hiring and Promotion". *Labour Economics*, vol. 31, December, 162–173.
- Kwon, Illoong och Eva M. Meyersson Milgrom (2014b), "Gender Composition in Occupation Hierarchies and the Persistence of Labor Market Segregation – Non-Monotonic Threshold Effects of Exogenous Changes". SIEPR Working Paper. Stanford, CA: Stanford Institute for Economic Policy Research, Stanford University.
- Kwon, Illoong, Eva M. Meyersson Milgrom och Seiwoon Hwang (2010), "Cohort Effects in Promotions and Wages: Evidence from Sweden and the United States". *Journal of Human Resources*, vol. 45, nr 3, 772–806.
- Lindbeck, Assar (2009), "Assar minns: mina tre perioder på IUI". Sid. 245–250 i Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009. Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

- Lindh, Susanne och Eva M. Meyerson (1998), *Staten och bolagskapitalet – om aktiv styrning av statliga bolag*. Rapport till Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi – ESO. Ds 1998:64. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Meyerson, Eva M. (1987), ”Resurser och förankring ur ett nätverksperspektiv”. Sid. 110–121 i Ingemund Hägg och Lennart Arvedson, red., *Livschanser och välfärd*. Stockholm: SNS Förlag.
- Meyerson, Eva M. (1992), *The Impact of Ownership Structure and Executive Team Composition on Firm Performance – The Resolution of a Leadership Paradox*. Doktorsavhandling. Stockholm: IUI och Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Meyerson, Eva M. (1993), ”Kontrollmöjligheter i fall av asymmetrisk information. Två fallstudier: Riksbanken och husläkarsystemet”. Kapitel 11, sid. 171–200 i Stefan Fölster, Catharina Barkman, Eva M. Meyerson och Roger Pyddoke, *Sveriges systemskifte i fara? Erfarenheter av privatisering, avreglering och decentralisering*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Meyerson, Eva M. (1994a), *Kompensationskontrakt i svenska börsnoterade företag*. Stockholm: IUI.
- Meyerson Eva M. (1994b), ”Human Capital, Social Capital and Compensation: The Relative Contribution of Social Contacts to Managers’ Incomes”. *ACTA Sociologica: Journal of the Scandinavian Sociological Association*, Special Issue on Social Networks, vol. 37, nr 4, 483–400.
- Meyerson, Eva M. (1995), ”Kompensationskontrakt för ledningsgrupper i svenska börsnoterade företag”. *Ekonomisk Debatt*, årg. 23, nr 3, 217–224.
- Meyerson, Eva M. och Trond Petersen (1997a), ”Lika lön för lika arbete: en studie av svenska förhållanden i internationell belysning”. Sid. 104–125 i Inga Persson och Eskil Wadensjö, red., *Kvinnors och mäns löner – Varför så olika?* SOU 1997:136. Stockholm: Fritzes.
- Meyerson, Eva M. och Trond Petersen (1997b), ”Är kvinnor utsatta för lönediskriminering?”. *Ekonomisk Debatt*, årg. 25, nr 1, 17–23.
- Meyerson, Eva M. och Trond Petersen (1997c), ”Olika betalt för lika arbete – en myt?”. *Ekonomiska Samfundets Tidskrift*, årg. 50, nr 1, 39–49.
- Meyersson Milgrom, Eva M. och Trond Petersen (1998), ”Finns det ett glas-tak för kvinnor? En studie av svenska arbetsplatser i privat näringsliv 1970–1990”. Sid. 109–135 i Inga Persson och Eskil Wadensjö, red., *Glastak och glasväggar? Den könssegregerade arbetsmarknaden*. SOU 1998:137. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet och Fritzes.
- Meyersson Milgrom, Eva M. och Trond Petersen (1999), ”More Glory and Less Injustice: The Glass-Ceiling in Sweden 1970–1990”. Sid. 174–199 i Kevin T. Leicht, red., *The Future of Affirmative Action. Research in Social Stratification and Mobility*, vol. 17. Stamford, CT: JAI Press.

- Meyersson Milgrom, Eva M. och Trond Petersen, (2006), "Is There a Glass Ceiling for Women in Sweden? Life Cycle and/or Cohort Effects 1970–1990". Sid. 156–211 i Francine Blau, Mary Brinton och David Grusky, red., *The Declining Significance of Gender?* New York, NY: Russell Sage.
- Meyersson Milgrom, Eva M., Trond Petersen och Rita Asplund (2001), "Pay, Risk and Productivity". *Finnish Economic Papers*, vol. 15, nr 1, 3–23.
- Meyersson Milgrom, Eva M., Trond Petersen och Vemund Snartland (2001), "Equal Pay for Equal Work? Evidence from Sweden, Norway and the U.S.". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 103, nr 4, 559–583.
- Meyersson Milgrom, Eva M., Trond Petersen och Vemund Snartland (2003), "The Within-Job Gender Wage Gap, Sweden 1970–1990". Sid. 319–354 i Vincent Buskens, Werner Raub och Chris Snijders, red., *The Governance of Relations in Markets and Organizations. Research in the Sociology of Organizations*, vol. 20. London: Emerald.
- Meyersson Milgrom, Eva M., Trond Petersen och Vemund Snartland (2007), "Are Female Workers Less Productive than Male Workers? Productivity and the Gender Wage Gap". Sid. 300–318 i Kevin T. Leicht, red., *Research in Social Stratification and Mobility*, vol. 20. Stanford, CT: JAI Press.
- Meyerson, Per-Martin (1973), *Företaget och innovationerna. Studier i den industriella förnyelsens betingelser*. Doktorsavhandling. Stockholm: Nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet.
- Persson, Mats och Claes-Henric Siven (2019), "Bo Axell, 1945–2006". Sid. 199–225 i Magnus Henrekson red., *IFN 1939–2019 – 80 år av ekonomisk forskning*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Söderström, Hans Tson, Erik Berglöf, Bengt Holmström, Peter Högfeldt och Eva M. Meyersson Milgrom (2003), *Ågarmakt och omvandling. Den svenska modellen utmanad*. SNS Ekonomiråds rapport 2003. Stockholm: SNS Förlag.

FÖRFATTARPRESANTATION

Eva M. Meyersson Milgrom har en doktorsgrad i sociologi från Stockholms universitet och var verksam som doktorand och forskare vid IFN från 1988 till 1998. Därefter har hon arbetat i USA. Sedan 2002 är hon verksam som forskare och lärare vid sociologiska institutionen på Stanford University och på Stanford Institute of Economic Policy and Research (SIEPR). Hon har också varit gästprofessor vid en rad ledande amerikanska universitet.

Eva Meyersson Milgrom publicerar både i ekonomiska och sociologiska akademiska tidskrifter. Hennes viktigaste forskningsbidrag är inom följande tre områden: företagskontroll, särskilt om vd-ersättningar och styrelsesammansättning; organisation och arbetsmarknad, speciellt om könsskillnader i lön, befattningsbefordran och produktivitet; samt om ledningsgruppers sociala nätverk och informationstillgång.

Eva Meyersson Milgrom har anlitats som expertvittne rörande ledningsgruppers ersättningar och om börsnoterade företags könssammansättning. Hon har också blivit konsulterad i frågor som gäller jämställdhet, om hur företag kan matcha strategiförändringar med organisationsdesign samt användbarheten av *ad hoc*-grupper i stora företag.

EN PERSONLIG REFLEKTION

– UI:S KREATIVA UPPBYGGELSEPROCESSER

PONTUS BRAUNERHJELM

BAKGRUND

Efter att ha avslutat mina doktorandkurser vid Graduate Institute of International Studies i Genève i början på 1980-talet, var det dags att återvända till Sverige och allvaret. Min far hade avlidit i en oväntat ung ålder och familjegården måste tas om hand. Ungefär samtidigt hade jag fått Wallanderstipendiet som på den tiden finansierade doktorandstudierna under tre år. Tanken var att sköta både gården och samtidigt disputerat. Det visade sig inte vara en särskilt lyckosam kombination, det var svårt att hitta någon handledare i Stockholm och avståndet till Genève i en internet- och nästan datorfri värld gjorde det i princip omöjligt att upprätthålla en kontinuerlig dialog med min handledare i Genève, professor Henryk Kierzkowski. Han var därtill en internationell ledande handelsekonom och andra saker låg honom varmare om hjärtat. Jag befann mig följaktligen i periferin av Stockholms forskarvärld och hade svårt att upprätthålla kontakten med kollegor och doktorandkamrater i Genève. Visserligen hade jag fått en doktorandplats i det nybyggda biblioteket i Frescati men framstegen var blygsamma, tiden gick och till slut bestämde jag mig för att istället söka jobb.

Det visade sig att det inte var särskilt mycket lättare att med en jur.kand.-examen, som började bli lite ålderstigen (1978), en ”halv” civilekonomutbildning och en oavslutad doktorandutbildning hitta något lockande jobb. Jag kom ofta vidare i intervjurundorna, Hubert Fromlet var nära att anställa mig på Föreningsbankens ekonomiska sekretariat, men även där sållades jag bort i sista omgången. Självförtroendet började svikta och jag var inte beredd att gå tillbaka till varken studier eller gården där den dagliga skötseln nu överlätits i min systers trygga händer.

Dessutom hade jag spekulerat bort det mesta av mina stipendiepengar i den börskrasch som ägde rum 1987. Det får anses preskriberat i dag men när den ”svarta måndagen” inföll var jag alldeles för högt belånad och tvingades – liksom mina medspekulanter på en av Stockholms större banker – sälja med stor förlust. Läget var inte särskilt uppmuntrande.

Vändpunkten blev Industriens Utredningsinstitut (IUI), som 2006 bytte namn till Institutet för Näringslivsforskning (IFN). Jag hade några år tidigare varit i kontakt med IUI:s dåvarande sekreterare, Bo Carlsson, som gillade min profil och min internationella bakgrund. Han hade dock vänligt men bestämt föreslagit att jag skulle återkomma när jag disputerat. Jag bestämde mig för att göra ett nytt försök och denna gång var det IUI:s chef, Gunnar Eliasson, som tog emot.

Gunnar visade sig vara en entusiasmerande person som ständigt var på språng. Våra första möten ägde rum på stående eller gående fot när Gunnar var på väg till andra möten. Han satte värde på min bakgrund med erfarenhet av att driva företag och att ha haft personalansvar. Likaså uppskattades alla olika initiativ som genomförts för att få gården att överleva och att vi inte gick i den stora lantbrukskooperationens ledband. Dessutom hade Gunnar god kännedom om institutet i Genève eftersom hans svåger Hans Genberg arbetade där och hade varit min lärare.

Efter ett antal möten föreslog Gunnar att: ”Du kan väl läsa den här artikeln av en ny stjärna som heter Paul Romer och som sägs ha revolutionerat tillväxtteorin och så diskuterar vi den nästa gång vi träffas”. Mötet skulle äga rum två dagar senare och artikeln ansågs tämligen obegriplig, åtminstone den matematiska härledning av de resultat Romer hade kommit fram till.

Det blev ett intensivt läsande. Jag hade förstått att Gunnar var kritisk och jag anlade en skeptisk ton till det lilla jag begrep liksom till det som jag inte begrep i Romers artikel. Efter det mötet, vill minnas att det var i november 1988, blev jag anställd med 12 000 kronor i månaden med tillträde vid årsskiftet 1988/89. Det blev faktiskt lite av en s.k. *game changer*; jag var tillbaka och framför allt integrerad i en akademisk miljö. Dessutom en miljö som hade gjort betydande avtryck inom såväl forskning som ekonomisk politik under flera decennier. Och som hade en mycket imponerande styrelse bestående av Sveriges ledande industrialister.

DE FÖRSTA IUI-ÅREN

Det var lätt att komma in i gemenskapen på IUI, det var en välkomnande atmosfär. Det fanns redan ett antal doktorander och nya tillträdde ungefär samtidigt som jag, bland andra Jonas Häckner, Eva Meyerson, Karl-Markus Modén, Sten Nyberg och Roger Svensson. Gunnar var också angelägen att jag skulle avsluta mina doktorandstudier. Men först skulle det skrivas en bok, IUI hade nämligen fått en förfrågan och ett större anslag från Överstyrelsen för Civil Beredskap (ÖCB, numera Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, MSB). Det handlade om hur svensk industri påverkades av den osäkerhet som rådde gällande ett eventuellt medlemskap i den Europeiska Gemenskapen (EG).

Arbetet innebar dels att en enkät skulle sammanställas och skickas ut till ett stort antal företag, dels att intervjuer skulle genomföras med ett antal av de största multinationella bolagen. Jag hade aldrig gjort något liknande, det närmaste var en artikel i *Ekonomisk Debatt* ett antal år tidigare (Braunerhjelm och Gerlach 1982). Men uppmuntrad av Gunnars frejdiga entusiasm och benägna vägledning i skrivandets konst låg 172 sidor bok färdig lite drygt ett år senare (Braunerhjelm 1990).

Presskonferens och välvilliga kommentarer följde. Före detta statssekreteraren och landshövdingen Carl Johan Åberg skrev en debattartikel om "Braunerhjelm's paradox". Den byggde på resultaten från enkät- och intervjuundersökningarna som indikerade att mer lätttröliga delar av svensk industri skulle koncentrera sina investeringar till EG-länderna i händelse av att Sverige valde att stå utanför. Över tid skulle Sverige då specialiseras mot mer fastlåsta verksamheter som basindustri och tyngre delar av verkstadsindustri. Detta omkullkastade den tidigare synen att ett utanförskap innebar en mer diversifierad industri och följaktligen bättre in-terna försörjningsmöjligheter i händelse av krig eller att Sverige skulle bli avskuret från omvärlden. Slutsatsen om en högre diversifiering byggde på att företagens investeringar framför allt var lokaliserade till sina hemländer. Under 1980-talets senare hälft hade dock förutsättningarna för gränsöverskridande investeringar markant förbättrats och svensk industri var bland de mest aktiva utlandsinvest-erarna. Denna insikt blev senare grunden för ett flertal forskningspublikationer.

Kontrasten mot läget ca ett och ett halvt år tidigare var enorm. Från en anonym tillvaro i en forskarcell på Frescati och svaga kopplingar till svensk ekonomisk forskning hamnade jag inte bara i en stimulerande forskningsmiljö utan också i hetluften kring en central och omdebatterad ekonomisk-politisk fråga. Den mixen kom sedan att prägla resten av min yrkesmässiga gärning, kombinationen tilltalade mig liksom förankringen till de verklighetsnära forskningsfrågorna. Sprungen ur en småföretagarmiljö hade jag aldrig känt mig riktig bekväm med den förenklade bild som dåtidens traditionella nationalekonomiska litteratur byggde på. Axiomen som krävdes för att skapa "den ekonomiska människan" och den allmänna jämviktsteori som dominerade de ekonomiska modellerna var långt ifrån den verklighet jag hade befunnit mig i. Schumpeter hade då ännu inte presenterat sig.

Gunnar var den som höll den schumpeterianska fyrbåken vid liv i svensk forskning som i övrigt praktiskt taget uteslutande hade en neoklassisk inriktning. Mycket tidigt, förmodligen första gången vi träffades, påpekade Gunnar också att den allmänna jämviktsansatsen inte bara var fel utan dessutom genuint tråkig! Vem eftersträvar jämvikt? Och när kan vi konstatera att vi befinner oss i ett jämviktstillstånd? Dessutom innebär jämviktsmodeller att det inte finns något utrymme för den stökige entreprenören som utmanar rådande strukturer och ser nya affärsmöjligheter. Dessa förändringsagenter – entreprenörerna – är ju själva grundbulten i förnyelse och ekonomisk utveckling.

Eftersom jag själv var fostrad i den allmänna jämviktsskolan (den dominerade de internationella handelsmodellerna) blev jag nyfiken på denna alternativa syn på hur en ekonomi fungerar. Mot bakgrund av mina egna erfarenheter var det också lätt att till sig av de insikter som den schumpeterianska skolan erbjöd, liksom det bredare forskningsfält som fokuserade på entreprenörernas och innovationernas roll för att skapa välstånd. Det dröjde inte länge förrän jag mer eller mindre fullt ut hade anammat ett schumpeterianskt anslag i min forskning.

KARRIÄR OCH NÄTVERKSBYGGANDE

Någon gång tidigt under IUI-åren när jag diskuterade ÖCB-rapporten med Gunnar Eliasson på hans rum klev den alltid glada och positiva Eva Meyerson in genom dörren och förklarade att vikten av ett brett nätverk inte kan underskattas. Det hade hon visat i sin forskning och hon var betydligt närmare disputation än vad jag var. Jag tittade på Gunnar och konstaterade: ”Här sitter mitt nätverk” – vilket i princip stämde. Jag hade få kontakter utanför IUI. Detta skulle dock snabbt förändras.

Ett första steg var den ovan nämnda intervjurundan. Snabbt fick jag kontakt med personer i en rad koncernledningar i några av de största och viktigaste svenska storföretagen, ofta koncernchefen. Likaså bestod IUI:s styrelse av vd:arna från de främsta svenska storföretagen. Relativt tidigt ombads jag presentera min forskning för styrelsen och det var en samling män med sträng uppsyn. Curt Nicolin var ordförande och företag som Asea, Volvo, SKF, Electrolux och Esselte var representerade. Efter en tid utvecklades vänskapliga relationer med flertalet av dessa. Det hände att Nicolin bad om någon tjänst, vilket ofta följdes av ett vänligt tackbrev. Ett av dessa, daterat den 4 maj 1992, lyder:

Broder,

Hjärtligt tack för det utmärkta materialet Du hade vänligheten att förse mig med om BNP och sparandet.

Bästa hälsningar

Curt Nicolin

Inget märkvärdigt, men den typen av uppskattning lyfte en (relativt) ung medarbetare i början av sin karriär. Några år senare hade jag förmånen att delta i en delegation till Nya Zeeland som leddes av Curt Nicolin. Det var en kunskapsresa, Nya Zeeland hade genomfört en rad radikala reformer och deras ekonomi växte kraftigt (Braunerhjelm och Carlsson 1996). Frågan var vilka – om några – lärdomar som Sverige kunde dra av omläggningen i Nya Zeelands ekonomiska politik.

Tillbaka till forskningsaktiviteterna på IUI blev jag snabbt indragen i diver-

se pågående projekt. Ett handlade om en komparativ studie av de nordiska länderna där motsvarande organisationer från Danmark, Finland och Norge deltog. Ambitionen var att komma ut med årsvisa rapporter som täckte olika dimensioner av dynamiken i de nordiska ekonomierna. Redan under mitt andra år blev jag involverad i detta arbete som handlade om att utvidga min tidigare storföretagsstudie till de övriga nordiska länderna. Även här fick mina tidigare resultat en betydande uppmärksamhet. Under en av dessa konferenser följdes vi av en journalist från *Financial Times* som tillägnade oss nästan en hel sida i tidningen och mig ett citat: "One negative consequence of this, argues Pontus Braunerhjelm, is that new technology will increasingly be invested in Swedish companies' EC plants to the detriment of their domestic production facilities" (*Financial Times* 1990).¹

Ett annat flerårigt projekt handlade om Sveriges teknologiska system (STS), vilket finansierades av dåvarande Nutek. Det byggde på och utvecklade Erik Dahmén's tankar om utvecklingsblock, något som Erik hade fått en hel del internationell uppmärksamhet för. Erik fanns under en längre tid som forskare på IUI, men blev sedan både professor på Handelshögskolan och Enskilda bankens husekonom. Även Erik var till stora delar präglad av den schumpeterianska skolan.

Slutligen kan nämnas de årliga tvåveckorsmötena i början av 1990-talet som ägde rum i den danska orten Gilleleje. Lars Oxelheim, tillsammans med ett antal andra ledande forskare inom framför allt internationellt företagande, organiserade dessa konferenser där tanken var att doktoranderna dels skulle presentera sin forskning inför ledande seniora forskare, dels kunna bygga nätverk med såväl juniora som seniora forskare. Professor John Dunning, som hade etablerat det s.k. OLI-paradigmet (*Ownership, Location* och *Internalization*), var det ledande namnet. Inträdesbiljetten var de studier som jag nyligen genomfört på svenska storbolag.

Viktigt i detta sammanhang var också att Gunnar Eliasson kontinuerligt hade kontakt med en rad internationella toppforskare. IUI arrangerade återkommande workshops och konferenser där dessa deltog. Som ett led i detta blev Gunnar i mitten 1990-talet ordförande i det internationella Schumpetersällskapet.

Ett mycket uppskattat inslag i detta nätverksbyggande var de Luciafrukostar med Nobelpristagarna på IUI som Gunnar låtit arrangera sedan en lång tid tillbaka. Här hade IUI-forskarna möjlighet att etablera kontakter med världens absolut ledande forskare genom personliga möten. Flertalet av dessa möten var synnerligen berikande och fascinerande. Men ett står i särklass och det var mötet med John Nash. Denna gång var det dock inte frukost utan lunch och jag satt på Nashs högra sida. Han hade 1994 tilldelats priset tillsammans med John Harsanyi

---

¹ Även rapporten *Svenska industriföretag inför EG 1992* med lätt anglifierad stavning nämns i artikeln.

och Reinhard Selten. Nash var vänlig men uppenbarligen socialt ganska hämmad. Vår diskussion rörde sig mest kring frågor om han åt för fort och om det var ok att servera sig själv en andra portion mat och liknande. Han bröt helt klart från det gängse mönstret.

Efter lunchen följde en diskussion till vilka journalister och ett större antal utomstående hade inbjudits. Moderatoren avslutade med de klassiska orden hur det kändes att ha tilldelats priset till Alfred Nobels minne. Både Harsanyi och Selten uttryckte sin uppskattning och tacksamhet över detta och sa några smickrande ord om kollegorna på podiet. Nash hade slutkommentaren och han var mer kärnfull och kortfattad: ”Jag förstår inte varför jag behöver dela priset med de två andra pristagarna”. Detta togs som ett skämt men jag tror personligen att det var en ärligt menad kommentar.

Kombinationen av den policyrelevanta forskning som karaktäriserade IUI och mitt eget intresse att föra ut forskningsresultaten till en bredare krets ledde till ett antal debattartiklar och också inbjudningar att medverka och presentera min forskning i en rad olika sammanhang. Rapporten om storföretagen och EG följdes av en rapport om de mindre och unga företagens möjligheter i ett europeiskt perspektiv (Braunerhjelm 1991a). Även den blev uppmärksam i massmedia. Bland annat tog Bo Holmström upp den i ett av sina TV-program (”Glashuset”) och förklarade att ett antal företag inom kort riskerade att gå i konkurs p.g.a. den förda ekonomiska politiken gällande medlemskap i EG. Det hade Pontus Braunerhjelm visat i en ny forskningsrapport. Telefonen ringde oupphörligen i tre dagar, såväl ilskna företagare som oroliga politiker hörde av sig. Och annan massmedia förstås. Bo Holmström hade lagt en vinkel på rapporten som tänjde på slutsatserna till det yttersta. En positiv effekt var dock att detta bidrog till att mina nätverk stadigt utvidgades, vilket min kollega Eva Meyerson hade framhållit var så viktigt för den framtida karriären.

Under dessa produktiva och på många sätt upplyftande inledande år hade emellertid doktorerandet blivit lidande. Kursarbetet var klart sedan länge, det återstod att skriva själva avhandlingen. Gunnar var dock redo att låta mig ägna större delen av 1993 till detta avhandlingsarbete. Insamlandet av unika data, liksom förekomsten av vissa mönster i företagens investeringar och lokalisering, hade också bidragit till en rad idéer som nu kunde omsättas i forskning. Mer om detta nedan.

SEKRETERARE OCH VICE VD

IUI var en synnerligen platt organisation som leddes av Gunnar Eliasson och en vice vd – en sekreterare – samt en funktion för data och datasystem. Den förstnämnda posten innehades av Birgitta Swedenborg vid mitt tillträde och därefter

av Jeanette Åkerman. Jörgen Nilson tog hand om de mer tekniska delarna (och gör så än i dag).

Övrig personal bestod dels av en administrativ avdelning, dels av forskarna. De senare skötte sig i stort sett själva utan någon egentlig rangordning mer än den som baserades på deras akademiska meriter. Stämningen var kollegial och otvungen, hela personalen samlades vid regelbundna möten och därtill fanns en seminarierie för forskarna. Dessa varvades med återkommande sociala övningar, framför allt var de vinprovningar som leddes av Gunnar uppskattade. Den traditionen vidmakthölls av Gunnars efterträdare Ulf Jakobsson.

Någon gång kring årsskiftet 1992/1993 blev jag inkallad till Gunnar för ett möte angående en personalfråga. Gunnar förklarade att den dåvarande sekreteraren (Jeanette Åkerman) skulle sluta och undrade vem jag tyckte borde ersätta henne. Jag var lite undrande till att frågan riktades till mig men såg genast en möjlighet. Utan att tveka föreslog jag mig själv som den absolut mest lämpliga efterträdaren. Jag tror att det var precis vad Gunnar ville höra. Till skillnad från det stora flertalet på IUI hade jag erfarenhet av personalansvar och också av att leda mindre företag. Jag stortrivdes dessutom på institutet och hade lätt att umgås med de flesta i personalen. Kort därefter var det offentligt att jag skulle tillträda som sekreterare och nu började en ny fas i min IUI-vistelse. Jag såg fram emot att få samarbeta med Gunnar.

I rollen som sekreterare ingick att föra protokoll vid styrelsemöten och också att organisera dessa. Här öppnades möjligheter att faktiskt lära känna ett antal personer som alla var ledande i svenskt näringsliv. Jag tillträdde under 1993 och samma år avgick Curt Nicolin efter åtta år som styrelseordförande. Han efterträddes av Håkan Mogren, Astras dåvarande koncernchef. Under 1994 bestod styrelsen i övrigt av tekn.dr Lennart Ahlgren, direktör Gösta Bystedt, direktör Torbjörn Ek och direktör Gunnar L. Johansson. Kända industriföreträdare som nyligen lämnat IUI:s styrelse var exempelvis direktör Per-Olof Eriksson, tekn.dr Lennart Johansson, direktör Ulf Laurin, ekon.dr Peter Wallenberg och direktör Sven Wallgren. Under min tid tillkom bland andra C. W. Ros från Ericsson och Martin Leimdörfer, Industrimatematik. Med andra ord, som verksam vid institutet hade man tillgång till cheferna vid Sveriges viktigaste industriföretag. Det var en betydande fördel inte bara forskningsmässigt utan också mer generellt för att förstå hur storföretagen agerar och vilka förutsättningar som styr dem.

I uppdraget som sekreterare, eller vice vd som titeln nu ändrats till, ingick att arrangera ett årligt företagsbesök där styrelsemötet skulle äga rum. Vartannat år ägde detta rum utomlands med start på Irland där premiärministern Bernie Ahern tog emot på flygplatsen. Det följdes av en rad företagsbesök, bl.a. på Intel. Några år senare var det Zürich och ABB:s huvudkontor som besöktes. Lars-Åke Helgesson, koncernchef för StoraEnso, var just invald i styrelsen och befann sig

i långt framskridna diskussioner rörande en större affär i Brasilien. Det innebar bl.a. att han med jämna mellanrum försvann in i separata möten för att kunna prata ostört. Dessvärre glömdes han av det skälet bort när vi lämnade hotellet en morgon vid ett företagsbesök, bilarna hade åkt iväg med resväskor, portföljer m.m. Tursamt nog hade en portier på hotellet uppfattat vart vi skulle och dryga timmen senare stormade en rejält upprörd Lars-Åke in på det företag vi besökte. Med högröd ansiktsfärg gick han fram till mig och med ansträngt lugn förklarade han att en reseledares främsta uppgift var att hålla gruppen samlad! Efter det blev vi vänner och jag hade också förmånen att senare arbeta med Lars-Åkes son, Christian.

I Verona gjorde vi ett annat minnesvärt besök. C. W. Ros, CFO på Ericsson, uppskattade mycket att kyparen kände till Ericsson ända tills det framgick att det var fotbollstränaren Sven-Göran Eriksson, som då var framgångsrik tränare i Lazio, och inte bolaget Ericsson.

Dessa utländska företagsbesök varvades med nedslag hos svenska företag, bl.a. på Saab i Linköping, Aspa bruk och Forsmark. Som forskare var dessa besök utomordentligt värdefulla eftersom de gav unika insikter i de problem och förutsättningar som dagligen mötte företagen. Här hade IUI en komparativ fördel gentemot traditionella lärosäten som i regel dominerades av kontakter med andra universitet och högskolor.

NYTT LEDARSKAP

Efter 17 framgångsrika år som vd på IUI återgick Gunnar Eliasson till akademien (KTH) den 1 januari 1994. Gunnar tog sin MOSES (hans mikro till makromodell som användes för simuleringar) och gick. Han avtackades efter konstens alla regler och på Midvintermiddagen höll jag ett tacktal där de närvarande bl.a. fick ta del av Gunnars ”pedagogiska” figurer för att förklara tingens förhållande, vilket väckte en viss munterhet.

Gunnar efterträddes av Ulf Jakobsson som vid den tidpunkten var chefsekonom på Industriförbundet. Han hade en gedigen forskningsbakgrund och hade dessutom varit samma organisations representant i IUI:s styrelse. Jag uppskattade även att den nye ordföranden Håkan Mogren kom från en forskningsintensiv miljö och därmed kunde förväntas ha förståelse för forskningens villkor. Håkan hade dessutom själv disputerat. Under hans ordförandeskap var övriga styrelseledamöter i regel också på koncernledningsnivå och styrelsen utgjorde ett viktigt strategiskt redskap som stöttade den operativa verksamheten. Särskilt internationaliseringsfrågor men också ägande, entreprenörskap och kompetensfrågor kom att stå i fokus. Håkan var lika noga med närvarodisciplin som han var med att förlägga åtminstone ett styrelsemöte till en inspirerande och ur institutets synvin-

kel sett, relevant miljö. Han inpräntade tidigt för vice vd att styrelsemötena är de viktigaste mötena IUI har under hela året!

Håkan hade ett rykte om sig att vara en tuff vd men under våra gemensamma år visade han alltid upp en betydande omtanke kring personalen och var en konstruktiv och stödjande samtalspartner som alltid hittade tid trots en späckad kalender. Ibland träffades vi över en lunch på Astras vackra huvudkontor i Södertälje. Samarbetet oss emellan fungerade utmärkt och utvecklades till en vänskap som fortfarande håller i sig.

För min del innebar dessa förändringar ingen större skillnad i arbetsuppgifterna. I dialog med institutets seniora forskare mejslade Ulf och jag ut den forskningsinriktning som institutet skulle samlas kring och som styrelsen också backade upp. Två huvudområden definierades: (i) internationell handel, utlandsinvesteringar och företagslokalisering samt (ii) kompetensförsörjning och ekonomisk tillväxt. Till detta lades också ett större projekt rörande förutsättningarna för den svenska välfärdsstaten. Dessa forskningsområden präglade institutets forskning under resten av 1990-talet.

Ulf delegerade ett betydande ansvar till mig vad gällde olika verksamhetsfrågor, inklusive personalfrågor och finansiering. Det var enbart stimulerande och det mesta skedde i dialog med Ulf. Personalstyrkan "akademiserades" något i jämförelse med den tidigare personalen som också kunde innehålla mer utredningsorienterade personer. Bland de lite yngre som rekryterades kan nämnas Henrik Braconier, Karolina Ekholm, Mattias Ganslandt, Lars Persson (institutets nuvarande vice vd), Patrik Karpaty och Johan Stennek. På den seniora sidan tillkom Assar Lindbeck, som fortfarande är kvar, och Jörgen Weibull, båda på deltid. Magnus Henrekson, institutets nuvarande vd, var bland de första nyrekryteringarna och tillträdde en forskartjänst i början av 1995.

Verksamheten inriktades i högre utsträckning på akademiska artiklar och mindre på rapporter och utredningar. Förlaget lades ner och från med nu var det bara internationella bokförlag som gällde för akademiska publikationer. Samtidigt var det viktigt för institutet att synas och höras i den allmänna debatten och kanaler som *Ekonomisk Debatt* och dagstidningarnas debattsidor fortsatte att utnyttjas av IUI-forskarna. Men fokus var i högre utsträckning forskningsartiklar. Det är ett arbete som framgångsrikt fortsatt under Magnus Henreksons vd-tid som inledes i slutet av 2005.

ATT FORMA EN FORSKNING SINRIKTNING

Efter att ha levererat diverse rapporter som också generat en del forskningsbidrag var Gunnar villig att ge mig tid för att skriva själva avhandlingen. Några idéer hade ovan nämnda rapporter lett till och några fanns sedan tidigare. Avhandlingen

kom att bestå av en renodlat teoretisk artikel, ett bidrag som kopplade ihop teori och empiri samt två artiklar som var empiriskt inriktade (Braunerhjelm 1994). Det teoretiska bidraget visade hur, beroende på om ett land var outsider eller insider i en integrationsprocess samt hur rörliga företagen/produktionsfaktorerna var, handelsmönstren påverkades mellan ett litet land och det integrerande området (Braunerhjelm 1993). Företagens rörlighet kopplades följaktligen samman med specialisering i internationell handel. Det bidraget var närmast kopplat till mina doktorandstudier i Genève som till stora delar handlade om teoretiska modeller av internationell handel.

I den följande artikeln fullföljdes det resonemanget som även testade ett antal teoretiskt härledda hypoteser om företagslokalisering. Databasen bestod av nordiska storföretag och i den empiriska analysen konstaterades att högteknologiska företag var mer rörliga (*”footloose”*). Likaså visades även här att företagens omlokalisering och utlandsproduktion påverkade handelsmönstren.²

De avslutande två empiriska bidragen studerade dels om agglomereringsfaktorer (kluster) styrde företagens val av utlandslokalisering, dels kompetenskapitalets påverkan på företagens lönsamhet och produktivitet. I det senare fallet baserades analysen på enkätdata om företagens investeringar i forskning, utbildning, mjukvara och marknadsföring. Dessa kapitaliserade kostnader hade slagits samman till en variabel som kallades kunskapskapital. Gunnar hade tidigt förstått att intresset höll på att öka för den typen av tillgångar och detta var sannolikt en av de första empiriska studierna på området. Det resulterade dels i två ensamförfattade artiklar (Braunerhjelm 1996, 1999a), dels i ett par samförfattade versioner med Gunnar (Braunerhjelm och Eliasson 1997, 1998).

Slutligen visades i agglomereringsartikeln att svenska företags utlandsinvesteringar bland annat drevs av att det fanns en koncentration av liknande industri i värdlandet, vilket tolkades som att klusterfaktorer påverkade företagens lokaliseringsbeslut. Det var den enda samförfattade artikeln i avhandlingen som så småningom också publicerades (Braunerhjelm och Svensson 1996).

I slutet av 1994 var det äntligen dags och efter ett högre seminarium lades avhandlingen fram vid Graduate Institute of International Studies som sorterades under universitet i Genève. Det var en efterlängtdag. Vid institutet tillämpades den amerikanska varianten med tre professorer som alla ställde frågor, alltså inte en opponenter och en betygskommitté som i Sverige. Ulf var med som stöd och support, i övrigt blev det en ganska solitär övning.

Av bara farten blev det ytterligare en doktorsavhandling några år senare, framlagd vid Jönköpings Internationella Handelshögskola (JIBS). Sedan några år till-

---

2 Olika versioner av kapitlet publicerades några år senare (Braunerhjelm och Oxelheim 1996; Braunerhjelm, Heum, och Ylä-Antilla 1998).

baka hade de två drivande krafterna vid JIBS – professorerna Börje Johansson och Charlie Karlsson – arrangerat mycket uppskattade workshops med internationellt ledande forskare inriktade på småföretag, entreprenörskap och industriell dynamik vid den nystartade högskolan. Samtidigt ville man gärna ha ut fler doktorer och jag var på väg att publicera en bok som var inriktad på entreprenörskap, småföretag och nätverk. Istället fick det bli avhandling nummer fyra vid JIBS (Braunerhjelm 1999b) och en kraftigt reviderad version utkom som bok året efter (Braunerhjelm 2000). Det var en betydligt mer avslappnad övning än den första disputationen och i samband med den blev jag också docent.

Min forskningsinriktning hade ända sedan den småföretagsrapport som jag levererade 1991 gradvis vridits om mot frågor rörande nya och små företag, klusterbildningar och ekonomisk geografi. Jag inledde tidigt ett samarbete med Bo Carlsson som då hade etablerat sig som en internationellt ledande småföretagsforskare och var verksam vid Case Western Reserve University i Ohio. Han var också den som i första hand förde vidare traditionen från Erik Dahmén utvecklingsblock; i Bos tappning kallades de teknologiska system. Eriks fokus var industriell dynamik och förnyelse och han hade också visat intresse för nyetableringsfrågor, liksom Gunnar Du Rietz som också varit verksam vid IUI. Senare tillkom också Gunnar Eliasson med ytterligare en variant på utvecklingsblock, vilken benämndes kompetensblock.

Statistik på nyföretagande var bristfällig och ofta inte alls tillgänglig men genom att utnyttja de tidigare studierna på IUI av framför allt Dahmén och Du Rietz lyckades jag få fram statistik på nyföretagande som sträckte sig från 1920 till början av 1990-talet. Trenden var vikande, vilket inte var så förvånande i ett land dominerat av storföretag och med en offentlig sektor som expanderat kraftigt under flera decennier. Icke desto mindre väckte studien en hel del uppmärksamhet, särskilt vad gällde konkurrenssituationen och de inhemska förnyelsekrafterna. Tillsammans med Bo Carlsson, och så småningom Dan Johansson, inleddes ett arbete som resulterade i ett flertal studier om nyetableringar, småföretag och klusterbildningar.³

Samtidigt höll jag igång den forskning som rörde multinationella företag och som var lite av IUI:s flaggskepp under många år. Jag var också ansvarig för den insamling av data för svenska multinationella företag som genomfördes 1996. Det var ett gigantiskt arbete att samla in dessa data för samtliga svenska multinationella företag och deras dotterbolag, vilket skedde vart fjärde år. Belöningen bestod i att vi hade tillgång till helt unika data som i sig var en attraktionsfaktor för att locka forskare till IUI.

3 Se t.ex. Braunerhjelm (1991b, 1991c, 1993), Braunerhjelm och Carlsson (1993; 1999a, 1999b, 1999c) och Braunerhjelm, Carlsson och Johansson (1998).

En av dessa var Karolina Ekholm, som började på IUI 1996. Tillsammans bjöd vi in internationella forskare som Jan Hatzius, Bob Lipsey, Jim Markusen, Karen Helene Ulltveit-Moe, Massimo Motta, Victor Norman och Tony Venables, vilket ledde till fleråriga och givande forskningssamarbeten. Kontakterna med CEPR (Centre for European Policy Research) förstärktes också samtidigt som det fanns en kader av yngre forskare på IUI som var intresserade av dessa frågor. Förutom Karolina var det bland andra Henrik Braconier, Gunnar Fors, Mattias Ganslandt, Pehr-Johan Norbäck, Lars Persson och Roger Svensson som ingick i nätverket.

Pehr-Johan Norbäck hörde av sig någon gång 1998 och ville göra körningar på våra data på multinationella företag. Syftet var att empiriskt belägga några av de teoretiska resultat som han hade fått fram i sitt pågående avhandlingsarbete och tiden för arbetet beräknades till fyra till sex veckor. Till Pehr-Johans stigande förvåning visade dock körningarna det precis omvända resultatet jämfört med det som enligt den teoretiska modellen kunde förväntas. Olika specifikationer testades, veckor övergick till månader, men resultatet av körningarna ändrades inte. Slutligen fick den teoretiska modellen ändras. Det visar på värdet av att ha tillgång till finfördelade och noggrant kontrollerade data på mikronivå. Efter denna erfarenhet anställdes Pehr-Johan 1999, det blev en naturlig följd eftersom han ändå tillbringade mest tid på institutet djupt försjunken i sin empiriska analys. Tjugo år senare är han fortfarande kvar vilket visar på den stimulerande miljö som har präglat, och fortsätter att prägla, institutet.

En nordisk konferens kopplat till internationell handel och företagslokaliseringar startades där IUI spelade en viktig roll (NOITS, Nordic International Trade Seminar). Det var på det stora hela en intensiv och framgångsrik forskningsperiod för IUI. En del av forskningsresultaten rörande företagslokalisering, gränsöverskridande investeringar och internationell handel samlades i boken *The Geography of Multinational Firms* (Braunerhjelm och Ekholm 1998).

Samtidig uppmuntrades forskarna att delta på de stora internationella konferenserna och bidra med egna artiklar: European Association of Research in Industrial Economics (EARIE), European Economic Association (EEA), American Economic Association (AEA), Western Economic Association (WEA) och International Schumpeter Society (ISS) var några som alltid hade deltagande av en eller flera IUI-forskare. Under 1996 var IUI också starkt involverad i Schumpeterkonferensen i samband med att Gunnar Eliasson var ordförande för Schumpeter Society.

SPRIDNING AV FORSKNINGRESULTAT

En viktig uppgift för institutet var att få ut forskningsresultaten till relevanta beslutsfattare. Det innebar deltagande i olika utredningar och kommittéer men också att publicera sig i mer populära fora som t.ex. *Ekonomisk Debatt*. Liksom att delta i debatten genom debattartiklar och medverka på konferenser som inte bara hade akademien i fokus. Bland de senare kan t.ex. Småföretagsdagarna nämnas som samlade stora skaror till Örebro och initierades av dåvarande Forum för småföretagsforskning, i dag Entreprenörskapsforum.

Detta var något som tilltalade mig och mina första arbeten om effekterna av att stå utanför EG var tydliga exempel. Jag hade också haft ett antal debattartiklar publicerade under 1991 och 1992, främst i *Svenska Dagbladet* och *Dagens Industri*. Under 1993 publicerades ett mer fullödigt verk: *Den långa vägen* (Andersson m.fl. 1993). Där samlades den policyrelevanta forskning som bedrevs vid IUI. Målgruppen var våra politiska beslutsfattare och bakgrunden den djupa ekonomiska kris som Sverige befann sig i 1991–93. Den tog ett brett grepp på den svenska 1990-talskrisen och fick också ett betydande genomslag i debatten. Kompetensförsörjning, lokalisering, entreprenörskap och förnyelsekraft var genomgående temata i boken.

Stefan Fölster var sedan tidigare anställd på institutet och 1995 hade Magnus Henrekson tillkommit. Vi var alla tre roade av att delta i debatten och bidrog till att synligheten för IUI ökade genom debattartiklar, tv- och radioframträdanden och publikationer riktade till en bredare allmänhet. Bland de senare kan nämnas SNS Konjunkturrådsrapporter 1998 och 1999 där IUI-forskare med Ulf Jakobsson i spetsen dominerade bland författarna (Jakobsson m.fl. 1998, 1999). Båda rapporterna utgick från ett mikroekonomiskt perspektiv där entreprenören eller företaget stod i centrum för analysen. Utgångspunkten var således att industriell dynamik, förnyelse och på sikt ett högre välstånd måste utgå från de förutsättningar som möter företaget eller det blivande företaget. Det var ett annorlunda anslag jämfört med tidigare konjunkturrådsrapporter som hade haft ett mer makroekonomiskt anslag. Mottagandet blev generellt positivt även om det knorrades en del bland mer traditionella neoklassiskt skolade ekonomer som fortfarande trodde på en mer centralistiskt dirigerad modell.

Under 1999 slutförde jag också en rapport om huvudkontor, publicerad av Invest in Sweden Agency (Braunerhjelm 1999c). Det skedde i hägnen av att en rad större svenska bolag fått utländska ägare eller av andra skäl förlagt sina huvudkontor till utlandet. Syftet var att identifiera drivkrafterna bakom dessa processer samt få en förståelse för vikten av huvudkontorslokalisering. Min utgångspunkt var att huvudkontoren inte är särskilt viktiga mer generellt för näringslivets dynamik eller en ekonomisk utveckling. Rapporten fick ett oerhört stort massmedi-

alt genomslag, det största som ISA (i dag en del av Business Sweden) någonsin fått erfaras.

Skälen var bland annat att det i intervjuerna indikerats att det inte endast var företagsekonomiska orsaker som låg bakom huvudkontorsflyttarna. Till skäl som rekrytering, förenklade transporter och resor, närhet till andra för bolaget viktiga aktörer hade också ledningens ersättning nämnts. Detta fångades snabbt upp av media som trummade ut att huvudkontorsflytten drevs av direktörernas egna - och underförstått oskäligt giriga - löneanspråk. Det ställdes naturligtvis inte i relation till att kostnadsläget var väsentligt annorlunda i t.ex. London jämfört med Stockholm.

Astra hade nyligen förlagt sitt huvudkontor till just London och följlaktligen hängdes Sveriges då mest framgångsrika företag ut i debatten. Trots detta hörde jag aldrig ett ord av kritik från min styrelseordförande Håkan Mogren eller ens någon form av irritation. Inte heller från någon annan i styrelsen. Han var angelägen om att hålla rågången till forskningen och skydda den akademiska friheten. Det gagnade naturligtvis institutet.

För egen del ledde huvudkontorsstudien till flera vetenskapliga artiklar och nya insikter (Braunerhjelm och Lindquist 1999; Birkinshaw m.fl. 2006). Min bild innan studien genomfördes att huvudkontorets lokalisering var av andra ordningens intresse reviderades rejält. Istället insåg jag hur viktiga huvudkontoren är som kompetensnoder i en kunskapsdriven liten öppen ekonomi även om det finns betydande branschvisa skillnader.

Andra kanaler för att sprida forskningsresultat var kontakter med OECD:s analysgrupper och även genom fördjupade länkar till beslutsfattare inom EG/EU. Likaså förstärktes relationerna till CEPR som är ett mer forskartungt nätverk som årligen ger ut policyrapporter. Under 1999 deltog jag i ett arbete tillsammans med andra akademiker från Irland, Italien, Norge och Storbritannien om effekterna av den europeiska integrationen på inkomstfördelningen i EU (Braunerhjelm m.fl. 2000). Det var en jämförande studie där inkomstfördelningens utveckling såväl mellan regioner (EU:s s.k. Nuts 2 regioner) som inom dessa studerades, liksom hur skillnaderna såg ut i förhållande till USA:s delstater. Bakgrunden var att den europeiska integrationen förväntades leda till en utjämning mellan regioner, det var ett av de bärande skälen till hela projektet. Resultaten visade också att inkomstfördelningen mellan regioner utjämnats men att den ökat inom regioner i EU och var i paritet med USA:s.

Men IUI-forskarna deltog på en rad andra sätt också. Rapporter skrevs bl.a. för SAF (Braunerhjelm och Carlsson 1998) liksom för de statliga långtidsutredningarna (Carlsson och Braunerhjelm 1994) men också i andra sammanhang. Nutek (i dag fördelat på Tillväxtverket och Vinnova) finansierade projektet Sveriges teknologiska system, som leddes av Bo Carlsson, under flera år och dessutom deltog

Nuteks personal i projektet. Likaså var kontakterna med Näringsdepartementet frekventa även om de inte alltid höll med om de policyslutsatser som IUI-forskarna förde fram.

Själv hade jag nöjet att tillsammans med Gunnar Fors formulera en industripolitisk strategi för Zimbabwe på uppdrag av Sida, vilket innebar ett antal visningar i landet i mitten av 1990-talet (Braunerhjelm och Fors 1994). Som bekant har det inte gått så bra för landet sedan dess men jag vill hävda att vi är oskyldiga till landets fortsatta utveckling. Likaså fortsatte bokproduktionen riktad till en bredare publik, en betydande medverkan kunde noteras i det Europeanätverk för forskning som bl.a. IUI-professorn Lars Oxelheim varit med att starta. Årligen genomfördes en mycket uppskattad konferens i Mölle samtidigt som en tematisk bok kring Europapolitiken gavs ut (vilket fortfarande sker).⁴

FÖRMÅNEN ATT KUNNA PÅVERKA

Efter att hamnat i en tämligen isolerad och närmast helt anonym miljö efter studierna i Genève innebar tiden vid IUI en möjlighet, och en förmån som är få förunnad, att faktiskt ha möjlighet att påverka politikens utformning. Det intressanta är att kunna göra detta utifrån forskning och inte ideologiska ståndpunkter – att kunna visa och argumentera för hur samhällsnyttan kan öka och hur olika ekonomisk-politiska insatser optimeras. Allt i syfte att öka den industriella dynamiken, höja tillväxten och öka välbästandet.

IUI-åren skolade mig i detta. När jag tittar tillbaka kan jag konstatera att dessa år resulterade i två avhandlingar, åtta artiklar i internationella vetenskapliga tidskrifter, 43 bidrag i böcker och tidskrifter varav flera riktade sig till en bredare publik samt 13 debattartiklar och 12 opublicerade verk.⁵ Tio år efter att jag började på IUI hade jag och Assar Lindbeck flest publicerade antal sidor (justerat för antal författare) i *Ekonomisk Debatt* (IUI 1999). Det var en enorm skillnad jämfört med den tidigare mer solitära tillvaron på Frescati och det var den kreativa och öppna atmosfären på IUI som möjliggjorde denna produktivitet.

Min forskningsinriktning formades och finslipades under IUI-åren och försköts gradvis från internationell handelsteori till frågor rörande multinationella företag, entreprenörskap, innovationer, dynamik och tillväxt. IUI blev den perfekta miljön för att gräva djupare i varför det rådande tillväxtparadigmet inte föreföll ha någon vidare förklaringskraft: kunskapsinvesteringar i sig räckte inte

4 Se t.ex. Braunerhjelm och Fors (1998).

5 2019, dvs. 30 år senare är motsvarande volym två avhandlingar, 39 vetenskapliga publikationer i internationella tidskrifter, 104 rapporter, kapitel och böcker, 33 artiklar i *Ekonomisk Debatt* och *Ekonomiska Samfundets Tidskrift*, 134 debattartiklar och 12 opublicerade verk.

till, någon måste omvandla kunskap till samhällsnytta. Detta lade grunden för mina forskningsbidrag efter IUI-åren, särskilt den välciterade s.k. ”Knowledge Spillover Theory of Entrepreneurship” där den genuine entreprenören träder in på scenen och integreras i tillväxtprocessen (Acs m.fl. 2009; Braunerhjelm m.fl. 2010). Till skillnad från de dominerande modellerna behöver inte innovationerna vara starkt kopplade till forskningsmiljöer, det räcker med att entreprenören bygger på befintlig forskning. Det går tillbaka till Schumpeters ursprungliga syn på entreprenörens roll som förändringsagent. För att det ska kunna realiseras måste ett innovationspolitiskt ramverk finnas på plats (Braunerhjelm m.fl. 2012).

Den senare insikten har allt mer nått fram till Sveriges politiker och det är IUI som har haft avgörande betydelse i att förmedla denna förståelse. Under lång tid sågs denna mikroorienterade inriktning till tillväxtprocessen med stor skepsis. IUI var tämligen ensamt om att vidmakthålla denna forskningsinriktning i Sverige, men tack vare såväl tidigare som nuvarande ledningars enträgna arbete är detta numera en vedertagen sanning.

SLUTORD

För mig var tiden på IUI således inte bara formativ utan också extremt produktiv och kreativ. Jag vill hävda att det berodde på den stimulans som jag fick av kollegor, inte minst Gunnar Eliasson, och den öppna attityd som präglade institutet. Det var hårt arbete och höga krav på institutets medarbetare, den outtalade normen var frihet under ansvar. Vi hade tydliga men ganska få kriterier för vad medarbetarna skulle prestera för att det skulle synas i lönekuvertet. Alla uppskattade förstås inte situationen även om de allra flesta var nöjda.

Efter 11 år på IUI började jag år 2000 som vice vd på SNS. Men långt efter det har jag haft forskningssamarbeten med de forna kollegorna, i första hand institutets nuvarande chef Magnus Henrekson men också andra.⁶ IUI spelar en fortsatt viktig roll genom sina täta kontaktytor med näringslivet. Det finns ett behov av problemformuleringar som baseras i den verklighet som företagaren eller entreprenören möter och som inte alltid fångas i matematiska modeller som snickras ihop på universitet och högskolor. För mitt eget avhandlingsarbete liksom den fortsatta forskargärningen har dessa insikter varit oerhört värdefulla. Här spelar IUI en fortsatt viktig roll.

IUI lade också grunden för den påverkansmöjlighet som öppnade sig för mig under de följande åren. Inte enbart genom debattartiklar och andra policyorienterade arbeten utan också genom att jag bl.a. haft förmånen att vara huvudsekrete-

---

⁶ T.ex. det projekt som resulterade i vårt gemensamt editerade nummer av *Industrial and Corporate Change* (Braunerhjelm och Henrekson 2013).

rare för Globaliseringsrådet 2007–09 samt att leda utredningen Entreprenörskap i det tjugoförsta århundradet (SOU 2016:72).

IFN firar sitt åttiårsjubileum 2019, för mig är det 30 år sedan jag började på institutet. Den höga aktivitetsnivå som inpräntades under särskilt de inledande åren lever kvar men numera riktas den i något högre utsträckning återigen mot den gård jag drev när jag började på dåvarande IUI.

REFERENSER

- Acz, Zoltan J., Pontus Braunerhjelm, David B. Audretsch och Bo Carlsson (2009), "The Knowledge Spill-Over Theory of Entrepreneurship". *Small Business Economics*, vol. 32, nr 1, 15–30.
- Andersson Thomas, Pontus Braunerhjelm, Bo Carlsson, Gunnar Eliasson, Stefan Fölster, Lars Jagrén, Eugenia Kazamaki och Kent Rune Sjöholm (1993), *Den långa vägen – den ekonomiska politikens begränsningar och möjligheter att föra Sverige ur 1990-talets kris*. Stockholm: IUI.
- Birkinshaw, Julian, Pontus Braunerhjelm, Ulf Holm och Siri Terjesen (2006), "Why Do Some Multinational Corporations Relocate their Headquarters Overseas?". *Strategic Management Journal*, vol. 27, nr 7, 681–700.
- Braunerhjelm, Pontus (1990), *Svenska industriföretag inför EG 1992 – förväntningar och planer*. Stockholm: IUI.
- Braunerhjelm, Pontus (1991a), *Svenska underleverantörer och småföretag i det nya Europa*, Forskningsrapport nr 38. Stockholm: IUI.
- Braunerhjelm, Pontus (1991b), "Hur påverkas de mindre företagen av det nya Europa? Företagsspecifika faktorer och 'investeringsklimat'". *Ekonomisk Debatt*, årg. 19, nr 7, 627–631.
- Braunerhjelm, Pontus (1991c), "Svenska underleverantörer och småföretag inför det nya Europa". *Ekonomiska Samfundets Tidskrift*, vol. 19, nr 3, 219–228.
- Braunerhjelm, Pontus (1993), "Globalization and Small Enterprises: Prospects for the 1990s". I Lars Oxelheim, red., *The Global Race for Foreign Direct Investment*. Berlin: Springer-Verlag.
- Braunerhjelm, Pontus (1994), *Regional Integration and the Locational Response of Knowledge Intensive Multinational Firms: Implications for Comparative Advantage and Welfare of Outsiders and Insiders*. Doktorsavhandling. Genève och Stockholm: Graduate Institute for International Studies och IUI.
- Braunerhjelm, Pontus (1996), "Utlandsinvesteringar, kunskapsintensitet och förädlingsvärde – svensk tillverkningsindustri 1974–94". *Ekonomisk Debatt*, årg. 24, nr 8, 659–669.
- Braunerhjelm, Pontus (1999a), "Sunk Costs, Firm Size, and Internationalization". *Review of World Economics*, vol. 135, nr 4, 657–674.

- Braunerhjelm, Pontus (1999b), *Knowledge Capital, Firm Performance and Network Production*. Dissertation No. 4. Jönköping: Jönköping International Business School.
- Braunerhjelm, Pontus (1999c), *I huvudet på ett företag – om huvudkontorets roll och lokalisering*. Stockholm: Invest in Sweden Agency.
- Braunerhjelm, Pontus (2000), *Knowledge Capital and the New Economy: Firm Size, Performance and Network Production*. Boston, Dordrecht och London: Kluwer Academic Publishers.
- Braunerhjelm, Pontus, Zoltan J. Acs, David B. Audretsch och Bo Carlsson (2010), "The Missing Link: Knowledge Diffusion and Entrepreneurship in Endogenous Growth". *Small Business Economics*, vol. 34, nr 2, 105–125.
- Braunerhjelm, Pontus och Bo Carlsson (1993), "Entreprenörskap, småföretag och industriell förnyelse 1968–91". *Ekonomisk Debatt*, årg. 21, nr 4, 317–328.
- Braunerhjelm, Pontus och Bo Carlsson (1996), "Industriell dynamik – en jämförelse av utvecklingen i Nya Zeeland, Ohio och Sverige". *Ekonomisk Debatt*, årg. 24, nr 2, 213–221.
- Braunerhjelm, Pontus och Bo Carlsson (1998) "Varför växer företagen i Ohio – men inte i Sverige?". Rapport till SAF. Stockholm: Svenska Arbetsgivareföreningen.
- Braunerhjelm, Pontus och Bo Carlsson (1999a) "Industry Clusters in Ohio and Sweden, 1975–1995". *Small Business Economics*, vol. 12, nr 4, 279–293.
- Braunerhjelm, Pontus och Bo Carlsson (1999b) "Industry Clusters: Biotechnology/ Biomedicine and Polymers in Ohio and Sweden". I David B. Audretsch och A. Roy. Thurik, red., *Innovation, Industry Evolution and Employment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Braunerhjelm, Pontus och Bo Carlsson (1999c), "Cluster Formation in Ohio and Sweden 1975–1995". I Zoltan J. Acs, Bo Carlsson och Charlie Karlsson, red., *Entrepreneurship, Small and Medium Sized Enterprises, and the Macroeconomy*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Braunerhjelm, Pontus, Bo Carlsson och Dan Johansson (1998), "Industriella kluster, tillväxt och ekonomisk politik". *Ekonomisk Debatt*, årg. 26, nr 6, 419–433.
- Braunerhjelm, Pontus och Karolina Ekholm (1998), *The Geography of Multinational Firms*. Boston, Dordrecht och London: Kluwer Academic Publishers.
- Braunerhjelm, Pontus, Klas Eklund och Magnus Henrekson (2012), *Ett innovationspolitiskt ramverk*. Stockholm: Samhällsförlaget.
- Braunerhjelm, Pontus och Gunnar Eliasson (1997), "On the Role of Knowledge Capital in Firm Performance: Empirical Evidence from Swedish Firms in the Engineering Industry". *Revue d'Economie Industrielle*, vol. 81, nr 1, 9–22.
- Braunerhjelm, Pontus och Gunnar Eliasson (1998), "Intangible, Human Embodied Capital and Firm Performance". I Gunnar Eliasson, red., *The Microeconomic Foundations of Economic Growth*. Ann Arbor, MI: Michigan University Press.

- Braunerhjelm, Pontus, Riccardo Faini, Victor Norman, Frances Ruane och Paul Seabright (2000), *Integration and the Regions in Europe: How the Right Policies Can Prevent Polarization?* Monitoring European Integration 10. London: Centre for Economic Policy Research.
- Braunerhjelm, Pontus och Gunnar Fors (1994), *The Zimbabwean Manufacturing Sector Current Status and Future Potential*. Stockholm: Swedecorp.
- Braunerhjelm, Pontus och Gunnar Fors (1998), ”EMU – den nationella industripolitikens återkomst?”. I Ulf Bernitz, Sverker Gustavsson och Lars Oxelheim, red., *Europaperspektiv 1998*. Stockholm: Nerenius & Santérus Förlag.
- Braunerhjelm, Pontus och Stefan Gerlach (1982), ”Rationella förväntningar och ekonomisk stabiliseringspolitik”. *Ekonomisk Debatt*, årg. 9, nr 8, 555–561.
- Braunerhjelm, Pontus och Magnus Henrekson, red. (2013), ”Special Section: Entrepreneurship”. *Industrial and Corporate Change*, vol. 22, nr 1, 107–362.
- Braunerhjelm, Pontus, Per Heum och Pekka Ylä-Antilla (1998), ”Internationalization of Industrial Firms: Implications for Growth and Industrial Structure in the Nordic countries”. I Richard Kozul-Wright och Robert Rowthorn, red., *Transnational Corporations and the Global Economy*. London och New York: MacMillan Press och St. Martin's Press.
- Braunerhjelm, Pontus och Tobias Lindqvist (1999), ”Utvandrarna – effekter och drivkrafter bakom huvudkontorsflytten”. *Ekonomisk Debatt*, årg. 27, nr 8, 483–496.
- Braunerhjelm, Pontus och Lars Oxelheim (1996), ”Structural Implications of the Response by Swedish Multinational Firms to the EC 1992”. I Seev Hirsch och Tamar Almor, red., *Outsiders' Response to European Integration*. Köpenhamn: Handelshögskolans förlag.
- Braunerhjelm, Pontus och Roger Svensson (1996), ”Host Country Characteristics and Agglomeration in Foreign Direct Investment”. *Applied Economics*, vol. 28, nr 7, 833–840.
- Carlsson, Bo och Pontus Braunerhjelm (1994), *Teknologiska system och ekonomisk tillväxt. En studie i de mikroekonomiska mekanismerna för tillväxt*. Bilaga 10 till LU-94. Stockholm: Regeringskansliet.
- Financial Times* (1990), ”Sweden Comes in from the Cold”. 10 maj.
- IUI (1999), *IUI Yearbook*. Stockholm: IUI.
- Jakobsson, Ulf, Lars Bergman, Pontus Braunerhjelm, Stefan Fölster och Hans Genberg (1999), *Vägen till välstånd*. SNS Konjunkturråd. Stockholm: SNS.
- Jakobsson, Ulf, Lars Bergman, Pontus Braunerhjelm, Stefan Fölster och Magnus Henrekson (1998), *Företagaren i välfärdssambället*. SNS Konjunkturråd. Stockholm: SNS.
- SOU 2016:72, *Entreprenörskap i det tjugoförsta århundradet*. Stockholm: Regeringskansliet och Wolters Kluwer.

FÖRFATTARPRESANTATION

Foto: Entreprenörskapsforum

Pontus Braunerhjelm är professor i nationalekonomi vid KTH och Blekinge Tekniska Högskola, samt forskningsledare på Entreprenörskapsforum. Han disputerade vid Graduate Institute of International Studies i Genève år 1994 och vid Jönköpings Internationella Handelshögskola 1999. Pontus Braunerhjelm kom till IFN 1988/89 och var institutets vice vd från 1993 till 2000. Han gick sedan vidare till motsvarande tjänst på SNS, följt av en professur i nationalekonomi på KTH 2005. Under åren 2007–2009 var han anställd på halvtid av Regeringskansliet som huvudsekreterare för Globaliseringsrådet. I slutet av det förordnandet utsågs Pontus Braunerhjelm till vd på Entreprenörskapsforum, en post som han innehade fram till och med 2014. Det kombinerades åren 2012–2015 med att vara prefekt vid Institutionen för industriell ekonomi på KTH.

Pontus Braunerhjelmns forskning finns i skärningspunkten mellan innovation, entreprenörskap, industriell dynamik och ekonomisk tillväxt. Hans viktigaste bidrag handlar om mekanismer för att omvandla kunskapssatsningar till industriell dynamik och ekonomisk tillväxt där den s.k. Knowledge Spillover Theory of Entrepreneurship har fått ett betydande internationellt genomslag. Han har publicerat mer än 350 arbeten där ca 150 av dessa utgörs av vetenskapligt granskade artiklar och böcker.

Pontus Braunerhjelm är ledamot av IVA och har suttit i dess presidium 2016–2018. Han har varit involverad i flera statliga utredningar och ledde senast Entreprenörskapsutredningen som avslutades 2016 (SOU 2016:72).

JUNIOREN SOM TILL SLUT BLEV FORSKARE

ERIK MELLANDER

ÅREN 1978–1981: EN UTRAGEN PRAKTIKPERIOD

”Är det någon som behöver en assistent?”

”Va? ... Hmmm ... Inte just nu, senare kanske ...”

May-Britt Rydholm, sekreterarens sekreterare, hade förbarmat sig över mig på min första dag på IUI, i början av september 1978.¹ Hon gick med mig från rum till rum och ställde samma fråga. Tyvärr fick hon hela tiden samma svar.

Detta var inte riktigt det mottagande jag hade väntat mig. Att jag skulle arbeta som assistent hade nämligen blivit klart redan på senvåren 1978. Jag höll då på att avsluta mitt andra studieår på Handelshögskolan i Stockholm (HHS). Just 1978 hade HHS infört en möjlighet till ett praktikår – studieår på fältet – mellan det andra och det tredje (på den tiden tillika det sista) studieåret. Jag hade nappat på detta och professor Karl Gustav Jungenfelt på HHS, som jag knappt hade talat med, hade tittat lite roat på mig och sagt: ”Jag tror att jag har ett ställe som ska passa dig bra, Erik”. IUI var då helt okänt för mig. I slutet på maj fick jag träffa institutets chef, Gunnar Eliasson. Gunnar, som var mycket trevlig och lätt-sam, överöste mig med litteratur som han tyckte att det var lämpligt att jag läste som förberedelse under sommaren. I den packe som jag fick med mig ingick bl.a. IUI:s första Långtidsbedömning från 1976 och flera rapporter baserade på institutets modell MOSES (Micro to Macro Model of the Swedish Economy) vars utveckling Gunnar var ansvarig för.

Efter att i May-Britt Rydholms släptåg hälsat på merparten av IUI:s forskare och börjat misströsta lite kom vi till ett rum där det lät helt annorlunda: ”En assistent? Javisst! Här finns massor att göra! Ge honom till mig bara!” Det var do-

---

¹ Uttrycket ”sekreterarens sekreterare” kräver en förklaring. Vid denna tid hade den näst högste chefen inte titeln vice vd utan sekreterare. År 1978 var Bo Carlsson sekreterare och hans sekreterare var alltså May-Britt Rydholm.

cent Bengt-Christer Ysander, nyligen rekryterad från Stockholms universitet, som svarade på detta positiva sätt. Bengt-Christer kom att bli min handledare, för många år framöver.

Jag hade tur som fick en handledare. Annars hade jag förmodligen, som IUI:s yngste medarbetare, 21 år gammal, känt mig ännu mera bortkommen och junior. Men jag blev väl omhändertagen. Bengt-Christer samarbetade med två forskare från Försvarets forskningsanstalt (FOA), Tomas Nordström och Leif Jansson, som visade mig tillrätta. Tomas arbetade med uppbyggnaden av IUI:s långtidsbedömningsmodell och Leif ägnade sig åt att med statistiska metoder skatta parametrar i samma modell. Inledningsvis var det dock Gun Bahnö och Kerstin Wennberg, ansvariga för datasammanställningar och inledande analyser, som jag fick lära av.

Min första arbetsuppgift bestod i att samla in dataunderlaget för en modell av hur de svenska kommunerna fördelade sina utgifter på olika områden – utbildning, vård, omsorg osv. – som Bengt-Christer arbetade med.

Av Gun lärde jag mig vikten av att dokumentera och, inte minst, datera mina datasammanställningar – vad som utgjorde lämpliga data ändrades snabbt, vilket gjorde det viktigt att hålla reda på när olika specifikationer hade tillämpats. Mina tabeller skickades till en stansbyrå som i utbyte levererade en packe hålkort och figurer med de instansade serierna. Ibland såg en kurva inte ut som Bengt-Christer hade förväntat sig. Vid ett sådant tillfälle visade han den för några av de andra forskarna och det uppstod en livlig diskussion om vad som kunde ha förorsakat kurvans märkliga utseende – tills en av sekreterarna meddelade att stansbyrån beklagade att de tyvärr hade hittat ett stansningsfel!

Kerstin introducerade mig till grundläggande programmering och lärde mig använda olika statistiska programpaket till enklare ekonometriska analyser. Ju mer hon visade mig desto mer insåg jag att jag hade att lära. Jag köpte självstudieböcker i matematik och programmering, tentade av en metod- och en statistikkurs på HHS och lånade läroböcker i ekonometri av IUI-forskarna. Här upptäckte jag direkt en mycket generös attityd på IUI – jag fick inte bara möjlighet att pröva på olika arbetsuppgifter utan jag fick också helt fria händer att försöka rätta till de tillkortakommanden i mina kunskaper som jag blev varse.

De datorbaserade analyser som vid denna tid gjordes på IUI genomfördes på Stockholms datamaskincentral (QZ), som låg vid Garnisonen.² Indata utgjordes av en packe hålkort eller en fil med programkod som skickats via en fast terminal från IUI. Resultatet – ofta ett stort antal felmeddelanden och ibland tabeller och grafer – levererades i form av A3-listor som fraktades per flakmoped av

---

2 Vad QZ stod för vet ingen eller, rättare sagt, det är känt att det inte stod för något alls. När Stockholms datamaskincentral skulle döpas fick medarbetarna i uppgift att föreslå ett kort, slagkraftigt och ovanligt namn – det blev QZ.

Svalans budservice från Garnisonen till IUI. Eftersom detta var ganska tidsödande köpte IUI in ett antal bärbara dataterminaler när dessa kom ut på marknaden, i övergången till 1980-talet. Terminalerna påminde om reseskrivmaskiner, kompletterade med två skålade behållare av gummi ovanför tangentbordet. I behållarna stoppade man ändarna på telefonluren till dåtidens dialogtelefoner, och sände genom telefonledningarna. Det hände att jag fick ta med mig en terminal hem efter jobbet. Med lite tur kunde jag då stöta på en bekant och få frågan om jag hade skaffat en skrivmaskin, så att jag stolt kunde svara: ”Skrivmaskin? Nej, detta är en *dataterminal*.”

Ursprungligen var såväl Handelshögskolans som IUI:s och min egen intention att jag skulle lämna IUI efter ett år och avsluta min civilekonomexamen. När året var till ända hade jag dock inte någon som helst lust att gå tillbaka till HHS. I förhoppning om att få stanna på IUI vände jag mig till Bengt-Christer och Gunnar. De hade stor förståelse för mina argument att det väl inte gjorde så mycket att det skulle ta lite längre tid att ta min examen och att IUI också skulle kunna vara en förnämlig skola för mig. Det skulle visa sig att den senare förutsägelsen stämde utmärkt väl medan den förra var en grov underskattning.

Under de två följande åren fortsatte jag att arbeta som assistent åt Bengt-Christer i projektet om bestämningen av kommunernas utgifter och i studier som behandlade avgiftsfinansiering av offentliga tjänster samt den konsoliderade offentliga sektorn och dess budget. Dessutom medverkade jag i ett projekt som handlade om statens styrning av kommunerna som Bengt-Christer drev med sin gode vän Richard Murray. Richard kunde, om möjligt, ännu mer om den kommunala sektorn än Bengt-Christer. Två manifestationer av denna djupa kunskap var verket ”Kommunal encyklopedi” som Richard hade ställt samman och den avhandling med titeln *Kommunernas roll i den offentliga sektorn* som han just stod i begrepp att lägga fram vid Stockholms universitet (Murray 1981).

Jag fick frågan om jag tillsammans med Bengt-Christer och en annan IUI-forskare, docent Göran Eriksson, kunde granska avhandlingsmanuskriptet, vilket jag naturligtvis tackade ja till.³ Avhandlingen var mycket omfattande, precis under 500 sidor lång, så arbetet var tidskrävande, men också lärorikt. En central insikt som det gav mig är att det är viktigt att anlägga ett systemperspektiv inte bara i den teoretiska utan även i den empiriska analysen. Det hade Richard inte haft möjlighet att göra vilket medförde att de olika analyserna inte alltid blev inbördes konsistenta. Metoder för att handskas med sådana problem skulle dock snart bli tillgängliga. Ett mycket gott exempel var Anders Klevmarkens kompakta och sällsynt välskrivna bok *On the Complete Systems Approach to Demand Analysis* (Klevmarken 1981).

³ Det skulle visa sig att denna avhandlingsgranskning blev den första i en lång rad under mina år på IUI.

Under den här tiden tog jag också min första doktorandkurs. En skicklig matematiker och god pedagog, Harald Lang, som genom den framstående IUI-forskaren Bo Axells försorg blivit knuten till IUI på deltid, anordnade en kurs i ”Matematiska principer” som var både instruktiv och tankeväckande. Dessutom ägnade jag stor möda åt självstudier i linjär algebra och programmering. Istället borde jag ha lagt mer tid på att avsluta mina studier på HHS. Jag tog ett antal kurser men var fortfarande en god bit från examen.

IUI-miljön bjöd inte bara på andlig utan också världslig spis. I slutet av 1970-talet flyttade den franska restaurangen La Brochette in på bottenplanet i samma hus som IUI, på Grevgatan 34. Där förstod jag för första gången, via restaurangens berömda ”steak minute”, stektidens fundamentala betydelse för smakupplevelsen och där jag lärde mig också att riktigt vällagad lever (kalvlever anglais) kan konkurrera med vilken rätt som helst.

Jag tror inte att jag har lämnat några spår i IUI:s dokumenterade verksamhet från denna tid, utöver i lönelistorna.⁴ Bengt-Charter var mycket generös med att dela med sig av sina kunskaper men hade en annan inställning ifråga om projektens slutprodukter. Att jag skulle stå som medförfattare på någon av de publikationer som jag hade medverkat till var aldrig aktuellt. Istället tackade Bengt-Charter mig för mina insatser genom att ge mig särtryck av sina alster, på vilka han för hand hade skrivit några vänliga ord. Det gav mig ytterligare en lärdom – vikten av att (för en bredare krets) synliggöra medarbetares insatser.

1982–1985: DE FORMATIVA ÅREN

Åren 1982–1985 var avgörande för inriktningen på mitt senare avhandlingsarbete, som kom att hamna inom den gren av nationalekonomisk mikroteori som kallas produktionsteori. Traditionell produktionsteori baseras på produktionsfunktioner som relaterar insatta resurser (produktionsfaktorer) till en slutprodukt. Redan under 1950-talet hade dock den s.k. dualitetsteorin utvecklats, vilken gjorde det möjligt att representera en produktionsteknologi med hjälp av en kostnadsfunktion, istället för en produktionsfunktion.⁵ Kostnadsfunktionen kan användas till att modellera företagets anpassning till förändrade faktorpriser. Detta blev högaktuellt under 1970-talets oljekriser, vilka ledde till ett väldigt sug efter empiriska

4 I lönelistan vägde jag dock lätt. Den praktikantlön som överenskommits med HHS uppgick till 3 500 kr per månad, motsvarande 14 000 kr per månad 2019. Efter att under flera år endast ha fått praktikantlönen marginellt justerad fick jag dock en, i relativa termer, rejäl löneförhöjning, mycket tack vare vänligt och osjälviskt stöd av IUI-forskaren Birgitta Swedenborg.

5 Det banbrytande verket, Shephard (1953), är tyvärr okänt bland många svenska nationalekonomer.

analyser av i vilken utsträckning företagen kunde ersätta olja med andra produktionsfaktorer. Även IUI ägnade sig åt denna fråga. Leif hade stor kompetens på området efter framgångsrikt samarbete med Sveriges mest framstående forskare inom produktionsteori, Rolf Färe.⁶ På Leifs och Bengt-Christers initiativ bjöds en lovande doktorand vid Stockholms universitet, Joyce Dargay, in som gästforskare vid IUI.

De analyser som Joyce genomförde av faktorefterfrågan i svensk tillverkningsindustri låg vid forskningsfronten både teoretiskt och empiriskt och jag lärde mig mycket av våra diskussioner. Vid den här tiden hade jag också lärt mig så pass mycket ekonometri att även Joyce hade utbyte av våra samtal, t.ex. om skattningar av parametrar i icke-linjära modeller. Dåtidens statistiska programpaket var dåliga på att hantera sådana problem, vilket ledde till att Leif och jag konstruerade ett program för ändamålet. Programmet fick namnet CONRAD (Constrained Regression with Analytical Derivatives) och dokumenterades sedermera i Mellander och Jansson (1987).

Dessförinnan hade Leif och jag skrivit en kort uppsats om den centrala poängen med CONRAD, nämligen att programmet gjorde det möjligt att skatta andra ordningens approximationer av icke-linjära funktioner av statistiska parametrar. Vi skickade vårt working paper till en relativt nystartad tidskrift, *Economics Letters*, som var speciellt inriktad på korta artiklar. Det var mitt första försök att publicera i en vetenskaplig tidskrift och utfallet gav mig ett sällsynt icke-representativt intryck av den akademiska publiceringsprocessen. För det första fick vi svar redan efter ett par månader. För det andra inleddes redaktörens brev med "This is a fine paper ..." och avslutades med att artikeln skulle publiceras så fort vi hade beaktat några enkla redigeringskrav. Artikeln, Jansson och Mellander (1983), trycktes mindre än ett år efter att den utkommit som IUI Working Paper! Jag har (naturligtvis) inte varit med om något liknande under de dryga 35 år som har gått sedan dess.

Mitt intresse för kostnadsfunktioner berodde på den amerikanske ekonomen William Baumols tes att det inte är möjligt att höja produktiviteten i den offentliga sektorn i samma utsträckning som i industrin, på grund av att den offentliga produktionen i högre grad innehåller arbetskraftsintensiva tjänster som inte kan rutiniseras och därför inte kan ersättas av maskiner. Men, som Bengt-Christer påpekade, här fanns (också) ett mätproblem. På grund av svårigheterna att mäta den offentliga sektorns produktionsresultat sattes det lika med insatta resurser i SCB:s statistik, vilket medförde att produktivitetsutvecklingen blev noll, per definition. Bengt-Christers idé var att undersöka vad man med kostnadsfunktioner kan säga

---

6 Rolf Färe är inte särskild välkänd i Sverige, trots en oerhört omfattande produktion. Som Lindqvist (2003) påpekar torde en förklaring vara att Färe nästan uteslutande varit verksam i USA.

om en produktionsprocess, utan att ha tillgång till data på produktionsresultatet.

Idén byggde på ett känt resultat: om den teknologi som kostnadsfunktionen representerar kännetecknas av konstant skalavkastning är de olika produktionsfaktorernas andelar i den totala produktionskostnaden oberoende av produktionsresultatet.⁷ Frågan var under vilka förutsättningar kostnadsandelarna kan ge information om produktivitetens utvecklingen i produktionen. Vi kom snabbt fram till att det nödvändiga villkoret är att den tekniska utvecklingen är icke-neutral, dvs. påverkar användningen av produktionsfaktorerna på olika sätt. Varken antagandet om konstant skalavkastning eller icke-neutral teknisk utveckling är speciellt starkt, så det framstod som en god idé att se hur de okända parametrarna i kostnadsandelsekvationerna skulle kunna skattas.

Detta problem utredde jag i en uppsats med den snärtiga titeln ”A General FIML Estimator for a Certain Class of Models that are Non-Linear in the Variables” (Mellander 1984).⁸ Uppsatsen innehöll en avancerad form av matrisalgebra som då var under stark utveckling och som jag inte hade sett tillämpad på den typ av problem som jag studerade. Jag frågade James (Jim) Albrecht, en framstående gästforskare vid IUI, som (liksom Harald Lang) hade lockats dit av Bo Axell, om han trodde att det kunde vara värt ett försök att få med uppsatsen på den välrenommerade årliga konferens som anordnas av Econometric Society. Jim tittade på uppsatsen, påpekade ytterst vänligt ett viktigt förbiseende från min sida och uppmuntrade mig att skicka in uppsatsen när jag hade rättat till det. Jag gjorde så och till min förvåning blev uppsatsen accepterad och jag fick min första möjlighet att framträda i ett internationellt vetenskapligt forum. Bertil Holmlund kommenterade generöst (självfallet mot bättre vetande) att en inbjudan att presentera vid Econometric Society’s konferens var ju nästan i paritet med att få uppsatsen publicerad i dess tidskrift, *Econometrica*. Uppsatsen blev senare min examensuppsats vid HHS. Tyvärr försökte jag aldrig publicera den.⁹

På senvåren 1984 tog jag min första ”riktiga” doktorandkurs, ”Econometrics with Macroeconomic Applications”, som gavs på HHS av en amerikansk gästprofessor, Thomas Cooley. Den kursen gav mig inte bara goda och bestående ekonomiska färdigheter utan genom Cooley fick jag också en mental hemvist inom

7 Konstant skalavkastning innebär att en ökning av produktionen med Z procent alltid kräver att insatsen av alla produktionsfaktorer också ökar med Z procent, oavsett hur mycket man producerar.

8 FIML står för Full Information Maximum Likelihood. Med Full Information avses att den som genomför skattningen känner både den ekonomiska modell som skattningen baseras på och den stokastiska process som har genererat de observerade datamaterialet. Maximum Likelihood betecknar det kriterium med hjälp av vilket de skattade parametrarna har bestämts, nämligen att de ska maximera sannolikheten att man ska observera det utfall man faktiskt har observerat.

9 Alla var inte så vänliga i sina omdömen om den som Bertil, vilket gav mig intrycket att dess bidrag inte var tillräckligt intressant. Men jag hade naturligtvis kunnat försöka ändå.

statistiken och ekonometrin. Tillfrågad om han var ”frekventist” eller ”Bayesian” svarade Cooley: ”Neither. I’m a likelihoodlum”, en beteckning som jag omedelbart anammade.

På hösten 1984 träffade jag min blivande fru. Hon tyckte att det var märkligt att jag, åtta år efter att jag skrivits in på HHS, ännu inte hade tagit examen. Att jag förklarade att jag ändå hade de erforderliga kunskaperna och att det i förvaltningen ”vimlade” av anställda med ”nästan en fil.kand.” övertygade henne inte. I slutet av 1984 fick jag dessutom ett brev från HHS om att man där skulle lägga om utbildningen. De som hade tagits in under det gamla systemet skulle bli utspärrade om de inte avslutade sina studier senast vid utgången av 1985. Jag tog kontakt med statistiska institutionen på HHS och vi kom överens om ett ambitiöst självstudieprogram där jag skulle beta av Gunnar Bloms klassiska böcker i sannolikhets- och statistikteori (Blom 1970a, 1970b), vilket skulle ge mig de fem studiepoäng som jag saknade.¹⁰ Återigen fick jag fullt stöd från IUI. När det behövdes fick jag sitta hemma, på arbetstid, och traggla med mina studier. Den 18 december 1985 blev jag väl godkänd på min sista kurs på HHS och fick min civilekonomexamen.

Nästan samtidigt inträffade en episod som fick mig att bestämma mig för att också försöka doktorera. Bengt-Christer hade övertalat två professorer som (då) utgjorde ett par, Ernst (Ernie) Berndt, vid MIT (Massachusetts Institute of Technology), och Catherine (Cathy) Morrison, vid Tufts University, att spendera en tid som gästforskare vid IUI, med anledning av Joyce Dargays doktorandstudier. Båda var världsledande inom modern produktionsteori. Ernie hade dessutom en imponerande vetenskaplig bredd. Han var framför allt empiriker men gjorde också viktiga bidrag inom ekonometrisk och statistisk teori. Tillsammans med statistikern N. Eugene Savin hade han publicerat en artikel i *Econometrica* (Berndt och Savin 1977) som behandlar systematiska skillnader mellan olika hypotestest. Den visar att man genom att välja ett ”lämpligt” test kan erhålla ett önskat resultat (förkastande av nollhypotesen), som inte följer om man tillämpar ett annat test.

Fascinerad av denna häpnadsväckande slutsats hade jag detaljstuderat artikeln. Den innehöll bland annat ett viktigt delresultat som redovisades i form av flera olika likheter. Till min förvåning upptäckte jag att endast en av likheterna verkade gälla, nämligen en likhet som långt tidigare hade visats av Anderson (1958). Kunde detta verkligen stämma? Borde inte eventuella felaktigheter ha uppdragats i den omsorgsfulla refereegranskningen som rimligtvis hade föregått publiceringen? Efter mycket vända beslöt jag mig för att fråga Ernie om jag kunde få disku-

¹⁰ På den tiden motsvarade fem studiepoäng en kvarts termins studier. Långt senare förstod jag att min ”kurs” förmodligen motsvarade minst det dubbla, på C-nivån i statistik.

tera artikeln med honom. Mycket vänligt svarade han att det skulle gå utmärkt och jag hade väl inget emot att Cathy satt med också?

Ernie och Cathy följde välvilligt och intresserat mina taffliga försök att visa på de förmodade felaktigheterna. Efter en stund sa Ernie att han inte kunde se annat än att jag hade räknat rätt. Cathy hade inte heller några invändningar.¹¹ Ernie föreslog att jag skulle skriva till hans medförfattare och få även hans reaktion. Det gjorde jag aldrig, men en viktig lärdom som jag drog av händelsen är att inte ens artiklar publicerade i de förnämsta tidskrifterna kan antas vara felfria.¹² Mitt ”granskningsarbete” belönades ändå på bästa sätt: Ernie berättade för Bengt-Charter om vårt möte och sa att han skulle lägga ett gott ord för mig om jag ville komma som ”special student” till MIT. Utan det hade jag aldrig fått en chans att studera vid världens kanske bästa institution i nationalekonomi.

1986–1993: VÄGEN FRAM TILL AVHANDLINGEN

År 1985 hade Bengt-Charter blivit professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet. Året därpå föreslog han att jag skulle börja som doktorand på institutionen, vilket jag tyckte var en bra idé. Efter några dagar ringde han och sa att det var klart. Hur det gick till har jag ingen aning om. Det måste ha varit en av de mest informella antagningarna till forskarutbildningen som skett vid institutionen.

Jag var sällan på institutionen – jag jobbade kvar på IUI och åkte till Uppsala bara för att följa föreläsningar eller skriva tentor. Tillsammans med Bengt-Charter började jag skriva på den uppsats som senare skulle bli första kapitlet i min avhandling. En första version presenterades vid ett Arne Ryde-symposium 1987. På Ernies inrådan skickade vi senare uppsatsen till den högt rankade tidskriften *Journal of Econometrics*. Responsen var inte vad vi hade hoppats på. Efter ett drygt halvår fick vi ett mycket kort utlåtande som gick ut på analysen var gammal skåpmat, vilket författarna kunde förvissa sig om genom att studera professor Ernst Berndts arbeten! Varken jag eller Bengt-Charter hade självförtroende nog att gå vidare med saken och vi skickade inte heller uppsatsen till någon annan tidskrift.¹³ Däremot skickade jag den till Econometric Societys konferens år 1989, där den blev antagen.

En av åhörarna vid min presentation på konferensen var professor Henry Tulkens, från CORE (Center for Operations Research and Econometrics) i

11 För tydlighets skull vill jag påpeka att de felaktigheter som jag hade funnit inte omkullkastade artikelns resultat utan endast visade att några av sätten att karakterisera dem inte var korrekta.

12 Ytterligare ett exempel på detta diskuteras i det näst sista avsnittet av detta kapitel.

13 Uppsatsen blev senare ett kapitel i en konferensvolym som gavs ut med anledning av det Arne Ryde-symposium som vi hade deltagit i (Mellander och Ysander 1990).

Belgien. Tulkens tyckte att vår ansats var mycket intressant och bjöd mig till CORE för att presentera uppsatsen även där. På nytt fick jag ett oväntat bemötande. En ganska välkänd belgisk ekonom hade vidtalats att vara *discussant*. Han började med att beskriva analysen som ”von Münchhausen economics”¹⁴ och fortsatte med en diskussion som gick ut på att vi försökte koka soppa på en spik. Jag var helt oförberedd och hade inga svårigheter att hålla mig för skratt under det ganska hätska angreppet. Efter seminariet lyckades dock Tulkens gjuta olja på vågorna och jag och min opponent skiljdes inte som ovänner (men inte heller som såta vänner).

I slutet av 80-talet inträffade två saker som hänförde sig till nya strömningar i nationalekonomin. Den första var att fyra framstående forskare på IUI – Henrik Horn, Harald Lang, Stefan Lundgren och Jörgen Weibull – tog initiativ till att bilda en forskningsgrupp inom *industrial organization* (IO). Detta område var på stark och snabb frammarsch internationellt men ännu inte tydligt etablerat i Sverige. Jag tyckte idén var utmärkt – var skulle ett IO-center ligga om inte på IUI? Men institutets ledning visade ingen entusiasm. Det dröjde inte länge förrän initiativtagarna la ner idén och två av dem, Harald Lang och Stefan Lundgren, lämnade IUI. Där menar jag att IUI missade en jättechans att muta in ett viktigt forskningsområde.

Den andra händelsen berörde mig mera direkt. På Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning (FIEF), bildat 1985, intresserade sig en av forskarna, Anders Vredin, för empiriska VAR-(Vector Autoregressive) modeller. Från att ha varit helt teorilösa statistiska prediktionsinstrument hade dessa modeller utvecklats med hjälp av nationalekonomisk teori. Teorin integrerades i form av restriktioner som härletts från nationalekonomiska modeller.¹⁵ Anders formulerade ett projekt där VAR-modeller skulle användas för att studera den långsiktiga makroekonomiska utvecklingen i den svenska ekonomin. Eftersom FIEF var ett litet institut sökte han efter medarbetare även utanför institutet. På så vis kom jag och ytterligare en ekonometriker, Anders Warne, från Institutet för internationell ekonomi (IIES) vid Stockholms universitet, med i projektet.

Makroekonomisk analys var nytt för mig, särskilt på den extremt långa sikt som det var fråga om – analysen baserades på årsdata för perioden 1875–1986. Det ekonometriska problemet – att särskilja långsiktiga förändringar i ekonomin från kortsiktiga chocker – var en komplicerad metodologisk utmaning. Resultaten visade att långsiktiga utbudsförändringar hade utgjort merparten av variationen i Sveriges BNP under perioden (Mellander m.fl. 1992). VAR-ansatsens koppling

14 Ungefär Pippi Långstrump-ekonomi.

15 En av förgrundsfigurerna på området var Christopher Sims som tillsammans med Thomas Sargent tilldelades Riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne år 2011.

mellan tidsserieanalys och makroteori utvecklades dock inte lika lovande som jag hade hoppats på. I kombination med att mina forskarstudier tog allt mer av min tid, gjorde detta att jag lämnade VAR-analyserna efter att projektet avslutats.

Mitt i sommaren år 1990 åkte jag med min lilla familj – fru och en dotter som precis fyllt ett år – till Boston, för att under sju månader vara Special Student vid MIT. Resan föregicks av mycket pappersexercis av Moment 22-karaktär. Från MIT fick jag beskedet att universitetet efter rekommendation från Ernie Berndt kunde erbjuda mig en plats, men först när jag kunde visa att vistelsen var finansierad. De potentiella finansörerna sa sig vara intresserade av att bidra till mina utlandsstudier men först när jag hade säkrat en studieplats. Till slut löstes knutarna upp, bland annat genom ett stipendium från Sverige-Amerika-stiftelsen och ett resebidrag på 30 000 kr från IUI som jag med största tacksamhet tog emot.

MIT var en oerhört imponerande miljö i alla avseenden utom det arkitektoniska. I korridorerna kunde man se både tidigare Nobelpristagare (t.ex. Robert Solow) och blivande (Daniel McFadden och Paul Krugman). Studenterna var också exceptionellt duktiga. Två av dem var svenskar som började samtidigt som jag: John Hassler, sedermera professor på IIES, och Patrik Edsparr, som efter sin Ph.D. gick till toppjobb i finanssektorn. Jag hade turen att få samarbeta med Patrik, den mest begåvade och mångkunniga person jag stött på.

Den första kursen jag läste på MIT var mikro teori för Daniel McFadden. Han var en mycket bra lärare och pedagog.¹⁶ Jag la ner stor möda på kursen och tyckte att tentamen gick bra. Men jag blev orolig när vi fick tillbaka våra rättade tentor. De delades ut i en viss ordning och jag fick vänta länge. När jag till slut fick min tenta, sist av alla, såg jag direkt vad som stod på framsidan: "F / What happened?" Resultaten hade delats ut i betygsordning och jag hade fått det lägsta betyget, F, av den enkla anledningen att där inte hade funnits något att rätta – bladen var helt tomma. När jag efter lektionen, kallsvettig, talade med lärarassistenten som hade ansvarat för rättningen förstod jag vad som hade skett. På provet hade alla fått tre uppsättningar papper: en med frågorna, en för att "kladda" på, och en för renskrivning av de resultat som skulle lämnas in. Jag hade inte förstått detta utan bara använt en av de två uppsättningarna med blanka papper, utan att först skissa på lösningarna och sedan renskriva. Sedan hade jag, likt de andra studenterna, slängt de papper som inte skulle lämnas in i en därför avsedd papperskorg. Men istället för att slänga de tomma bladen och lämna in dem jag hade skrivit på hade jag gjort tvärtom. Jag blev naturligtvis förtvivlad, särskilt när jag fick veta att innehållet i papperskorgen med säkerhet hade kastats. Min studiekamrat Patrik

16 Bland annat illustrerade han begreppet konstant skalavkastning med bakning av "brownies" där han alltså menade att ingredienserna ska användas i samma proportioner oavsett hur många man bakar.

visade då att han, utöver ett exceptionellt IQ, också har ett mycket högt EQ. Han tog mig till ett kafé, pratade vänligt med mig och såg till att jag inte gjorde något dumt. När vi skildes åt ringde han dessutom min fru och varskodde henne om vad som hade hänt.

Omtentan var förskräcklig – jag var livrädd för att göra bort mig igen och tyckte inte alls att det gick bra. Men jag blev i alla fall godkänd.

När vi kom tillbaka till Sverige i februari 1991 satte jag igång med att skriva på den andra uppsatsen i min avhandling. Det är ett metodologiskt arbete om hur man statistiskt kan identifiera och estimerar parametrar som ger information om olika slag av ineffektiviteter i en produktionsprocess, när man saknar information om produktionsresultatet. Förutom jag själv och opponenter på min avhandling är det troligen bara en person som har läst kapitlet i detalj – Sune Karlsson, då på HHS, numera professor i statistik vid Örebro universitet. Kapitlet omfattar 55 sidor, på vilka fyra teorem och sex lemman bevisas. Att Sune kunde hitta fel bland alla härledningarna var fenomenalt. Som tur var lyckades jag rätta till dem.

Avhandlingens sista kapitel handlar om produktivitetens utvecklingen i en produktionsprocess för vilken man har *viss* information om produktionsresultatet, närmare bestämt dess *värde*, men inte dess kvantitet. Det gäller ganska många privata tjänster. Uppsatsen, publicerad i *Scandinavian Journal of Economics* (Mellander 1992), visar att det under dessa förutsättningar är möjligt att fullständigt karakterisera produktivitetens utvecklingen, givet att man vet hur stort påslag som görs på kostnaderna vid försäljningen av tjänsterna. Vid författandet av denna uppsats fick jag goda kommentarer av den alltid vänlige och hjälpsamme (och humoristiske) IUI-forskaren Sten Nyberg.

Till min glädje åtog sig Ernie att opponera på min avhandling. Jag har bara positiva minnen av disputationen – den kändes som ett intressant vetenskapligt samtal.

Att avhandlingen endast innehöll teoretiska och tekniska analyser gjorde att det inte var alldeles lätt att skapa intresse för den i en bredare krets. Men jag hade tur! På nytt fick jag hjälp av Sten samt Jonas Häckner, också IUI-forskare, som var redaktörer för *Ekonomisk Debatt (ED)*. Året efter min disputation publicerade *ED* en artikel om kvalitetsjusterade produktivitetens mått. Redaktörerna undrade om jag ville skriva en kommentar på artikeln. Det gjorde jag gärna. Jag och en kollega, Pontus Roos i Lund, tyckte att det fanns en hel del att säga om artikeln vilket vi gjorde i Mellander och Roos (1995a), där vi passade på att referera till våra egna arbeten på området. Därefter fick vi dessutom tillfälle att skriva en större självständig artikel på samma tema, Mellander och Roos (1995b).

En vecka efter att artikeln publicerats fick jag ett telefonsamtal. Den som ringde uppgav sig vara från "Högkvarteret". Jag trodde först att han inte var vid riktigt sunda vätskor. Efter ett tag förstod jag dock att det var en högt uppsatt mili-

tär som ringde från högsta ledningen av den militära försvarsmakten, vilken året innan hade inrättats i Stockholm, under just beteckningen Högkvarteret. ”Vi vill tillämpa er metod!” sa han och bjöd in oss till ett möte på Högkvarteret. Mötet blev också av men däremot inte tillämpningen. Det visade sig tråkigt nog att militären inte kunde tillgodose våra krav på data över insatta resurser.

ÅREN 1994–2003: ATT RÄTTA MUN EFTER MATSÄCKEN

Ett vikande intresse för produktivitetstudier under 1990-talet gjorde att jag blev tvungen att bredda mig ämnesmässigt. Jag valde utbildningsområdet, dels för att det var i ropet, dels för att jag hade svårt att förlika mig med att man inom produktionsteorin gjorde skillnad på olika typer av produktionskapital – byggnader och maskiner – medan man ofta betraktade arbetskraften som homogen. Att (åtminstone) dela upp den efter utbildning föreföll naturligt.

Året efter disputationen fick jag syn på en artikel, Lam och Schoeni (1993), om skattningar av avkastningen på utbildning i *Journal of Political Economy (JPE)*, en av de mest ansedda tidskrifterna i nationalekonomi. Författarna hävdade att den gängse praxisen att ersätta brist på kontrollinformation om medfödd begåvning med familjebakgrundsvariabler *alltid* medför att skattningen av avkastningen på utbildning minskar *samt* att minskningen blir större ju fler familjebakgrundsvariabler man inkluderar *och* förstärks om måttet på utbildning (t.ex. antal skolår) är behäftat med mätfel, vilket ofta är fallet. Med ”tillräckligt” mycket data på familjebakgrund kommer den skattade avkastningen på utbildning därmed att bli negativ.

Kunde detta verkligen stämma? Författarna illustrerade sitt teoretiska resonemang med en tillämpning på brasilianska data. Resultaten av den empiriska analysen motsade inte de teoretiska slutsatserna men utgjorde inte heller något belägg för dem.

Jag ägnade en sommar åt att teoretiskt undersöka hur den skattade avkastningen på utbildning påverkas när successivt mer bakgrundsdata tillförs. Min slutsats var att Lam och Schoenis påstående var fel: det kan finnas situationer när den skattade avkastningen inte minskar utan istället ökar när (ytterligare) familjebakgrundsinformation tillförs. Jag förmodade att detta också kunde påvisas empiriskt. Därför skrev jag till författarna och undrade om jag kunde få tillgång till deras data, för att utföra några känslighetsanalyser. När jag inte fick något svar bad jag *JPE:s* redaktör kontakta författarna. Men jag hörde varken av redaktören eller artikelförfattarna. Då skickade jag istället min teoretiska analys till redaktören. Han svarade att såvitt han kunde bedöma var mina uträkningar korrekta. Han menade dock att Lam och Schoenis artikel i första hand var empirisk och att

min teoretiska analys därför inte var av tillräckligt intresse för att motivera publicering i *JPE* – om jag inte kunde påvisa att det fel jag hade konstaterat också var av empirisk betydelse. Det hade kanske kunnat gå om jag hade fått tillgång till Lam och Schoenis data. Det enda säkra sättet var dock att hitta ett datamaterial med uppgifter om både medfödd begåvning och familjebakgrund för att fastställa påverkan på den skattade avkastningen på utbildning när IQ-måttet ersätts med succesivt mer information om familjebakgrund. Tyvärr kände jag inte till några sådana data.

Några år senare presenterade jag mina teoretiska resultat på en konferens där redaktören för *American Economic Review*, den allra mest ansedda tidskriften, var närvarande. Han reagerade på samma sätt som redaktören för *JPE* – analysen verkade korrekt men hade den också empirisk betydelse? Då dokumenterade jag analysen i form av ett working paper (Mellander 1998) men gjorde inga ytterligare försök att publicera den.

När jag nästan tio år senare handledde en doktorand fick jag dock tag på ett unikt datamaterial med just de egenskaper jag behövde.¹⁷ I samarbete med doktoranden genomförde jag den empiriska analysen. Den visade att Lam och Schoenis påstående endast kan få empiriskt stöd om det finns ett betydande mätfel i måttet på utbildning. Mätfelet minskar alltid den skattade avkastningen och empiriskt är minskningen (i absoluta tal) större än inverkan av familjebakgrundsvariabler, vilka både kan öka och minska den skattade avkastningen. Artikeln publicerades i *Scandinavian Journal of Economics*, i ett specialnummer om utbildning och humankapital (Mellander och Sandgren-Massih 2008).

På Industriförbundet, i vars hus IUI var beläget under 1990-talet, fanns det också ett intressant datamaterial, den s.k. Planenkäten. Det var en företagsenkät som hade initierats av Gunnar Eliasson, när han var förbundets chefsekonom. Den riktade sig till större industriföretag och innehöll produktionsdata och konjunkturindikatorer men också mindre vanliga uppgifter, som, exempelvis, uppgifter om personalutbildning. Jag utnyttjade Planenkäten för ett flertal studier. I en av dem, genomförd tillsammans med IUI-forskarna Eugenia Kazamaki Ottersten och Thomas Lindh, används företagets kostnader för personalutbildning för att modellera ett kvalitetsjusterat mått på arbetskraften i verktygsindustrin. Våra data omfattade tyvärr bara åtta företag, observerade under fem år, vilket gjorde våra skattningar mycket osäkra (Kazamaki Ottersten, Lindh och Mellander 1999). Artikeln utgör dock ett intressant exempel på hur man kan analysera effekter av åtgärder för att höja arbetskraftens kvalitet på företagets kostnader och produktivitet. Vi fann t.ex. att en krona spenderad på företagsutbildning med över 80

17 Historien om detta datamaterial, den s.k. Malmöundersökningen, är i sig värd en berättelse, men utrymmesbrist gör att den får anstå till ett annat tillfälle.

procents sannolikhet skulle sänka företagets långsiktiga kostnader med mer än en krona.

På temat intressanta datamaterial vill jag även nämna en studie jag genomförde med min ”lätsastvilling” på IUI, Per Skedinger – vi är på dagen lika gamla.¹⁸ I slutet av 1990-talet fick vi kontakt med ett konsultföretag som hade detaljerade och internationellt jämförbara individdata på löner och arbetsvillkor för ingenjörer och ekonomer. Med hjälp av dessa, samt assistans av Jörgen Nilson, skattade vi löneskillnader mellan universitets- respektive gymnasieutbildade ingenjörer och ekonomer i sju europeiska länder, inklusive Sverige. I samtliga länder var påslaget för universitetsutbildning betydligt högre för ekonomer än för ingenjörer (Mellander och Skedinger 1999). Tillsammans med den allmänna uppfattningen att en civilingenjörsutbildning är (betydligt) mera krävande än en civilekonomutbildning torde detta vara en del av förklaringen till den ständiga bristen på kvalificerade ingenjörer.

Under andra halvan av 1990-talet deltog jag, tillsammans med Eugenia och Erika Ekström, då assistent på IUI, i ett EU-projekt om de lågutbildades arbetsmarknad. Utöver Sverige var Frankrike, Portugal och Storbritannien representerade. Projektet var intressant men gav inte mersmak ifråga om EU-finansieringen – bara hanteringen av EU-byråkratin krävde en heltidsanställd person. Jag gjorde en studie av efterfrågan på arbetskraft i svensk tillverkningsindustri 1985–1995 och fann att teknisk utveckling var den viktigaste förklaringen till nedgången i efterfrågan på lågutbildade arbetare (Mellander 1999).¹⁹

Vid två tillfällen, 1995 och 2000, fick jag också att vara med på styrelsemöten vid IUI. Styrelsens intresserade attityd – även utöver forskningsfrågor – imponerade på mig. Jag minns särskilt ordföranden Håkan Mogren och ledamöterna Göran Tunhammar och Lars-Åke Helgesson. Mötena inkluderade även mycket intressanta företagsbesök.

I slutet av min tid vid IUI genomförde jag ännu en analys av relationen mellan teknisk utveckling och arbetskraft, med en kollega från Uppsala och Eleni Savvidou, assistent på IUI som jag senare handledde som doktorand i Uppsala. Hypotesen var att den s.k. produktivitetsparadoxen²⁰ berodde på att arbetskraften var för dåligt utbildad för att effektivt kunna utnyttja potentialen hos informationsteknologin. För åren 1985–1995 fann vi också att så var fallet – avgörande var antalet med gymnasium relativt de med endast grundskola (Gunnarsson m.fl. 2001; Mellander m.fl. 2005).

18 Jag har en riktig (enäggs)tvilling också, men han har aldrig arbetat på IUI.

19 Trots många goda omdömen om denna uppsats har jag tyvärr aldrig kommit mig för att försöka publicera den.

20 Formulerad av Robert Solow som ”You see computers everywhere, except in the productivity statistics.”

BYTE AV ARBETSGIVARE: FÖRSIKTIG ÖVERGÅNG FRÅN IUI TILL IFAU

År 1998 blev jag tillfrågad om jag var intresserad av att arbeta på det nystartade Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU).²¹ Eftersom jag var osäker på institutets möjligheter att överleva på lång sikt – IFAU hade då endast ett par anställda – engagerade jag mig först endast på 20 procent. Institutet utvecklades dock väl och när jag 2001 erbjöds en anställning som ställföreträdande chef och ansvarig för ett nytt verksamhetsområde – arbetsmarknadseffekter av utbildningssatsningar – tackade jag ja.²² Efter nära ett kvartssekel vid det kanske mest väletablerade forskningsinstitutet i Sverige på det socialvetenskapliga området, fick jag därmed delta i uppbyggnaden av ett nytt institut. Men det är, som det heter, en annan historia.

REFERENSER

- Anderson, Theodore W. (1958), *An Introduction to Multivariate Statistical Analysis*. New York: John Wiley & Sons.
- Berndt, Ernst R. och N. Eugene Savin (1977), "Conflict among Criteria for Testing Hypotheses in the Multivariate Linear Regression Model". *Econometrica*, vol. 45, nr 5, 1263–1277.
- Blom, Gunnar (1970a), *Sannolikhets teori med tillämpningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Blom, Gunnar (1970b), *Statistik teori med tillämpningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Gunnarsson, Gudmundur, Erik Mellander och Eleni Savvidou (2001), "Is Human Capital the Key to the IT Productivity Paradox?". IUI Working Paper nr 551. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Jansson, Leif och Erik Mellander (1983), "Optimization under Non-Linear Constraints". *Economics Letters*, vol. 11, nr 4, 343–346.
- Kazamaki Ottersten, Eugenia, Thomas Lindh och Erik Mellander (1999), "Evaluating Firm Training: Effects on Performance and Labour Demand". *Applied Economics Letters*, vol. 6, nr 7, 431–437.
- Klevmarken, Anders (1981), *On the Complete Systems Approach to Demand Analysis*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Lam, David och Robert F. Schoeni (1993), "Effects of Family Background on

21 År 2012 ändrades institutets namn till Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. Akronymen IFAU behölls dock oförändrad.

22 Jag släppte dock inte kontakten med IUI helt, utan arbetade på 10 procent med analyser knutna till Planenkäten 2001–2003.

- Earnings and Returns to Schooling: Evidence from Brazil". *Journal of Political Economy*, vol. 101, nr 4, 710–740.
- Lindqvist, Tobias (2003), "Nationalekonomisk forskning i Sverige – publiceringar och ranking av forskare och institutioner". *Ekonomisk Debatt*, årg. 31, nr 3, 21–32.
- Mellander, Erik (1984), "A General FIML Estimator for a Certain Class of Models that are Non-Linear in the Variables". IUI Working Paper nr 132. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Mellander, Erik (1992), "An Indirect Approach to Measuring Productivity in Private Services". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 94, Supplement, 229–244.
- Mellander, Erik (1998), "On Omitted Variable Bias and Measurement Error in Returns to Schooling Estimates". IUI Working Paper nr 494. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Mellander, Erik (1999), "The Multi-Dimensional Nature of Labor Demand and Skill-Biased Technical Change". IUI Working Paper nr 518. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Mellander, Erik och Leif Jansson (1987), *CONRAD – A Maximum Likelihood Program for Estimation of Non-Linear Simultaneous Equations Models*. Research Report nr 30. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell International.
- Mellander, Erik och Pontus Roos (1995a), "Några aspekter på produktivitet och kvalitet: kommentar till Larsson". *Ekonomisk Debatt*, årg. 23, nr 5, 413–421.
- Mellander, Erik och Pontus Roos (1995b), "Metoder för produktivitetmätning när kvalitetsaspekter är väsentliga". *Ekonomisk Debatt*, årg. 23, nr 7, 549–566.
- Mellander, Erik och Sofia Sandgren-Massih (2008), "Proxying Ability by Family Background in Returns to Schooling Estimation is Generally a Bad Idea". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 110, nr 4, 853–875.
- Mellander, Erik, Eleni Savvidou och Gudmundur Gunnarsson (2005), "Effekter av IT i svensk industri". *Ekonomisk Debatt*, årg. 33, nr 1, 45–57.
- Mellander, Erik och Per Skedinger (1999), "Corporate Job Ladders in Europe: Wage Premia for University- versus High-School Level Jobs". *Swedish Economic Policy Review*, vol. 6, nr 2, 449–487.
- Mellander, Erik, Anders Vredin och Anders Warne (1992), "Stochastic Trends and Economic Fluctuations in a Small Open Economy". *Journal of Applied Econometrics*, vol. 7, nr 4, 369–394.
- Mellander, Erik och Bengt-Christer Ysander (1990), "Analyzing Productivity and Efficiency in the Absence of Output Measures". Sid. 157–183 i Hans Carlsson och Bo Larsson, red., *Problems of the Mixed Economy: Cooperation, Efficiency, and Stability*. Amsterdam: Elsevier Science Publishers.
- Murray, Richard (1981), *Kommunernas roll i den offentliga sektorn*. Doktors-

avhandling. Stockholm: Nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet och IUI.

Shephard, Ronald W. (1953), *Cost and Production Functions*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

FÖRFATTARPRESANTATION

Erik Mellander är född 1956. Sedan 2001 är han ställföreträdande generaldirektör vid Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), i Uppsala, och sedan 2011 docent i nationalekonomi vid Uppsala universitet. Erik Mellander var anställd på IUI som praktikant 1978–79, som assistent 1980–1981 och som forskare 1982–2003, de tre sista åren på deltid. Inom ramen för sin anställning tog han såväl civilekonomexamen vid Handelshögskolan i Stockholm (1985) som doktorexamen i nationalekonomi vid Uppsala universitet (1993). Hans forskning är kvantitativt och empiriskt orienterad, där den röda tråden utgörs av mät- och metodproblem. Huvudsakliga tillämpningsområden är offentlig tjänsteproduktion, efterfrågan på arbetskraft samt utbildningsfrågor, inklusive livslångt lärande.

EMPIRI OCH EN DOFT AV ROSTBIFF PROVENÇALE – MINA ÅR PÅ IUI 1980–86

LARS JAGRÉN

IUI eller SE-Banken? Det var den fråga som professor Erik Dahmén, min handledare på Handelshögskolan, ställde till mig och min medförfattare Staffan Ivarsson, när väl vårt uppsatsskrivande våren 1980 började närma sig sin fullbordan. Professor Dahmén hade starka kopplingar till båda organisationerna så ett spännande arbete verkade vara garanterat. Han sade det på sitt vanliga, lite kluriga och plirande sätt, bakom de tjocka glasögonen, sittande i sitt rum på Handels med den extralånga vilsoffan.

Erik Dahmén var i mitt tycke den perfekta handledaren. Teoretiskt ledande inom sitt fält, verbalt oerhört skicklig och rolig att lyssna på, men kanske framför allt tack vare att han stod med båda fötterna mycket fast förankrade i verkligheten och även i samtiden via sin kunskap om historien. Som han själv brukade berätta hade han och hans bror delat uppgifterna så att Erik skötte det materiella medan brodern Gunnar hade hand om det mera andliga såsom varande präst.

INDUSTRIN INFÖR 80-TALET – EN LÄRORIK BÖRJAN

Efter viss betänketid valde jag IUI och kom då att ingå i den grupp kring Bo Carlsson, institutets sekreterare, som arbetade med projektet Industrin inför 80-talet, (möjligen en lite tveksam titel med tanke på att studien med samma namn publicerades först 1981; Carlsson och Örtengren 1981). Mina första månader under hösten 1980 spenderade jag i ett litet och trångt men trevligt rum med att för hand räkna om produktionen i svensk verkstadsindustri utifrån den dåvarande amerikanska standarden för att sedan kunna göra jämförande analyser.

Gradvis växte uppgifterna. Allra intressantast var de intervjuer till verkstadsföretag runt om i landet som jag fick göra tillsammans med Bo (Jagrén 1981). Det lade i hög grad grunden för mitt intresse för empiriska data och för att möta

verklighetens företag och kanske än mer verklighetens företagare. Det är ett intresse som sedan gått som en röd tråd genom nästan alla olika jobb jag haft. Bland de mindre forskningsmässigt seriösa slutsatser jag kunde dra av våra resor var att ju mer i framkant av tekniken företagen låg och ju snabbare tillväxt de hade, desto mindre ståndsmässiga var kafferummen och företagsporlinet (i de mer ”moderna” företagen utbytta mot plastmuggar). Besöken bjöd på allt från direktionslimousiner vid flygplatsen till plastinslagna ostsmörgåsar till lunch. Men framför allt gav de insikter om en verklighet som i alldeles för liten utsträckning behandlats under studierna.

Den första tiden vid IUI var också i övrigt fylld av stora och små händelser. Till de små, men minnesvärda, hör det första forskarsammanträdet. Jag minns såväl när någon kom nerspringande från sammanträdesrummet två våningar upp och frågade varför jag inte deltog. Svaret var att jag inte alls såg mig som en forskare. Forskning var ju något mer ”högtstående” än det jag sysslade med. Men det blev att snabbt släppa räknemaskinen och springa uppåt. Ett annat lite lättsammare minne gäller de brev som vi som en introduktion till de kommande besöken och intervjuerna skickade till de utvalda företagens vd:ar. Att som helt nyexaminerad få brevsvaret som inleddes med ”Broder” eller ”Bäste broder” av en äldre vd kändes både uppfordrande och stimulerande. När jag nu ser tillbaka känns det verkligen som en helt annan tidsålder jämfört med dagens mer prosaiska mejl.

Lika stor är skillnaden vad gäller den tekniska utrustningen. Det viktigaste arbetsredskapet under mina första år var räknemaskinen, det näst viktigaste blyertspennan. Visst fanns det en liten dator längst bort i korridoren som fick snurra hela nätterna för de körningar som gjordes för framför allt MOSES-modellen (beskriven i Albrecht m.fl. 1991), men i övrigt var det mesta manuellt med handskrivna manus och skrivmaskiner (som dock var high tech med automatisk rättningsknapp).

Bo Carlsson var en mycket bra projektledare. Han såg och vidareutvecklade oss yngre. Han gav kritik och styrde projektet på ett både vänligt och effektivt sätt. Han gav projektet en viktig teoretisk, institutionell och internationell inramning. Till rapporternas kvalitet bidrog också att allt seminariebehandlades och gick flera varv i gruppen och även inom institutet i stort. Möjligheten att gå på andra intressanta seminarier i huset var också ett stort och lärorikt plus. Jag minns speciellt luciamorgnarna när nobelpristagarna i ekonomi deltog och med god aptit smaskade lussekatter och pratade om sin forskning. Det var stort för en ung nationalekonom. Utöver seminarierna i huset anordnades under min tid även ett antal större konferenser. En sådan som jag minns särskilt väl var den konferens till hundraårsminnet av Joseph Schumpeters födelse som IUI ordnade i Saltsjöbaden på temat decentraliserade marknadsekonomiers dynamik. Det hela avslutades i härligt sensommarväder med en ångbåtstur och middag på Täckas Udden. Det var också stort för en ung nationalekonom.

Gruppen kring Bo var stimulerande och trevlig med en rad yngre forskare som Johan Örtengren, Tomas Pousette och Petra Lantz. Inte minst lunchtimmen var något att se fram emot. Restaurang La Brochette längst ned i samma hus var det givna lunchvalet: Där fanns den eldiga Carmen Lacoste i kassan, en tunnhårig biffvårdare vid grillen och Le Maitre Bernard Lacoste, själv synlig lite då och då. Deras biff minute, deras fläskfile med choronsås och kanske framför allt deras rostbiff provençale, som varje tisdag fyllde lokalerna med väldoft, var återkommande och mycket välsmakande inslag i arbetsdagen. Efter lunchen följde den obligatoriska bordtennisen i det lilla rummet innanför konferensrummet på sju trappor. Inför dessa duster brukade alltid Johan Örtengren stoppa in slipsen innanför skjortan så den inte skulle hindra de stenhårda smasharna. En annan direkt koppling till sporten var den badmintontimme som institutet hade varje fredag. Jag lyckades efter något år eller två kvalificera mig till gänget, en vana och på en tid som vi fortfarande håller igång 35 år senare.

Var det riktigt fint väder kunde lunchtimmen avslutas med en kopp kaffe på takterrassen med sin hänförande utsikt över Stockholm, där det också hände lite då och då att en informell AW ägde rum.

Utöver Bo var givetvis institutets vd Gunnar Eliasson den andra centralpersonen som mitt arbete kretsade kring. Fantastisk som idéspruta, kreativ och produktiv som få samt med en positiv glöd som gjorde att allting trots allt kändes möjligt. Åren med Gunnar lärde mig dessutom att ingen handstil faktiskt är oläslig, även om man tycker att oddsen inledningsvis känns helt omöjliga. Mer seriöst kan jag konstatera att ju längre jag har arbetat, desto mer inser jag att Gunnars bärande tanke att få ihop mikro och makro i en dynamisk modell var och i lika hög grad fortfarande är helt riktig. Empiri och mikrokunskap är sannolikt än viktigare i dag när utvecklingen innebär att många av de traditionella sätt som vi mer övergripande beskriver verkligheten på (branscher, länder, yrken m.m.) förändras snabbt.

Efter min medverkan i studien *Industrin inför 80-talet* kom jag att genomföra en rad olika projekt. Vissa av dessa var helt fristående, andra mer variationer på temat företagets tillväxt och konkurrenskraft i ett längre perspektiv. Till de fristående hörde två som institutet gjorde som uppdrag till dåvarande Sekretariatet för säkerhetspolitik samt Överstyrelsen för ekonomiskt försvar. Tillsammans med Tomas Pousette skrev jag *Industriföretagets sårbarhet* samt *Flexibilitet i företag* (Jagrén och Pousette 1982a, 1986a). Vi försökte i de två studierna dels att mer generellt analysera företagets flexibilitet vid olika typer av kriser, dels att speciellt studera anpassningsförmågan vid arbetsmarknadskonflikten 1985. Återigen baserade vi rapporterna främst på mikrostatistik från enskilda företag. En tydlig slutsats var att flexibiliteten nästan alltid underskattades i förtid, eftersom det i många avseenden var först när hotbilden blev akut och känd, som det lönade

sig för de enskilda företagen att vidta åtgärder. Då visade sig anpassningsförmågan oftast vara större än väntat. Rapporterna blev också artiklar i t.ex. *Kungliga Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift* (Jagrén och Pousette 1982b, 1986b), vilket för en ekonom känns lite extra hedrande.

Bland de andra rapporterna fanns en analys av fördyringen av den tredje kärnkraftsreaktorn i Oskarshamn, O₃, det då största byggprojektet i norra Europa (Jagrén 1983, 1984). Jag kunde där visa på extrakostnaden till följd av främst högre säkerhetskrav efter olyckan i Harrisburg. Den rapporten drogs för IUI:s styrelse i augusti 1983. Dessa sommarstyrelsemöten brukade äga rum utanför Stockholm. Detta år ägde det rum på det norska gasfältet Frigg mitt ute i Nordsjön efter en färd dit i en bullrande helikopter. Själva fältet låg precis på gränsen mellan Norge och Storbritannien med produktionsplattformen i det ena landet och bostadsplattformen i det andra. Som ett bevis på detta fick alla vi deltagare ett diplom att vi gått mellan Norge och Förenade Kungariket. En annan lustig episod som blivit kvar i minnet är från ett motsvarande styrelsemöte två år senare på Jylland när jag som smärt och ung bokstavligen fick pressa ihop mig i ett synnerligen litet privatsportflygplan tillsammans med styrelsens då volymmässigt största person på resan till Bang & Olufsen.

Mitt övriga arbete var på olika sätt inriktade på analyser av de dåvarande svenska storföretagens tillväxtprocesser. Det blev kapitel i en rad olika böcker och projekt med Gunnar Eliasson som projektledare: *Hur styrs storföretag?* (Jagrén 1984); *De svenska storföretagen* (Bergholm och Jagrén 1985; Jagrén 1985a, 1985b) samt *Growth Policies in a Nordic Perspective* (Horvei m.fl. 1987; Jagrén 1987). Jag hann också med den egna rapporten ”Företagens tillväxt i ett historiskt perspektiv” (Jagrén 1988).

I samband med dessa projekt hade jag förmånen att få samarbeta med en rad trevliga och kunniga personer. Utöver de ovan angivna vill jag nämna Thomas Lindberg, Harald Fries och Fredrik Bergholm (ber övriga om ursäkt för ett kanske svikande minne).

Något hårdraget kan man kanske säga att de två arbetsplatsvåningarna på IUI hade något olika inriktning. På våning fem satt flertalet mikroempiriker, medan teoretikerna vägde tyngre på våning sex. En del friktioner fanns säkert, även om jag som nyanställd kanske inte hängde med i alla turer. Den speciella kombinationen av empiri och teori/modeller var dock samtidigt en av institutets stora styrkor. Ett utmärkt exempel på detta var de studier och analyser av olika marknaders funktionssätt som gjordes, en annan de analyser av svensk industri i utlandet som via innehållsrika enkäter på företagsnivå kunde kopplas både till existerande teori och till en då aktuell näringspolitisk fråga om utlandsetableringarnas effekter på svensk export och på företagets tillväxt och konkurrenskraft i Sverige. Birgitta Swedenborgs (1973, 1982) banbrytande arbete kunde sedan följas upp av bl.a.

Pontus Braunerhjelm (t.ex. Braunerhjelm 1998a, 1998b) och Thomas Andersson (t.ex. Andersson 1993 och Andersson och Fredriksson 1996).

En kategori anställda som alldeles för sällan lyfts fram i minnesskrifter av olika slag, men som i grunden är avgörande både för trivsel och produktivitet är de som arbetar i vad som kan summeras som stöd, back office och HR, dvs. institutets helt nödvändiga infrastruktur. Det är med glädje jag minns Kate von Arnold i receptionen, kamrer Elsa Biloch, som varje månad ansvarade för våra då handskrivna löneavier, Anita Karlsson och Gudrun Dahlberg, som hanterade det mesta av det praktiska vad gällde utskrifter, Gun Bahnö och Kerstin Wennberg (data och statistik) och lite senare Jörgen Nilson (IT m.m.). Med så många trevliga och kunniga medarbetare var det heller inte så konstigt att sommarfesterna (där även respektive fick vara med) var något att verkligen se fram emot.

Min anställning på IUI tog slut sommaren 1986 då jag tillträdde en tjänst som bevakare av de internationella oljemarknaderna på dåvarande Statens energiverk. Gunnar Eliasson pikade mig lite snällt för att jag gick över till den offentliga sektorn. Mina nära kontakter med IUI fortsatte dock under flera år då jag medverkade i böckerna *Expansion, avveckling, företagsvärdering* 1988, med Gunnar som drivande projektledare, den egna rapporten ”Det svenska storföretagsberoendet” 1992, samt i *Den långa vägen* 1993, med Thomas Andersson som projektledare (Jagrén 1988, 1992, 1993).

TANKAR DRYGT 30 ÅR SENARE

Sammanfattningsvis kan man konstatera att mina år på IUI i hög grad sammanföll med en brytpunkt i svensk ekonomi och näringspolitik – även om det inte var helt uppenbart då. Det var för det första en period där det blev alltmer tydligt att Sverige, efter en mycket snabb tillväxt fram till början av 1970-talet, gradvis halade efter både till följd av strukturella problem och till följd av en felaktig ekonomisk politik. Under 1970- och 1980-talen hamnade Sverige i upprepade kostnadskriser på grund av en icke-fungerande lönebildning, tillväxthämmande skatter, en misslyckad överbyggningspolitik efter oljekrisen 1973, vilken förvärrades av en exceptionellt snabb ökning av offentliga utgifter och skatter, samt ett försämrat företagsklimat, kanske allra tydligast manifesterat i löntagarfondsdebatten. Dessa kostnadskriser hanterades kortsiktigt genom devalveringar. Eftersom de grundläggande problemen fanns kvar blev effekten kortlivad. Devalveringarna bidrog dessutom till en svagare strukturomvandling i ekonomin. Kostnadskriserna inträffade därmed på en allt lägre relativ lönenivå och BNP per capita sjönk relativt sett. Sverige tappade både marknadsandelar och välstånd. En kortsiktig kostnadsmissig konkurrenskraft blev därmed snarare ett hinder för en långsiktigt god utveckling, eftersom de grundläggande ramvillkoren saknades.

Det var för det andra en period där internationaliseringen liksom struktur-omvandlingen inom och mellan företag tog fart. Tyngdpunkten i industrin försköts gradvis från mer traditionella branscher (skogsindustri, gruvor och varv och annan tung metallbearbetande industri) mot sektorer med högre förädlingsvärde (t.ex. transportmedel, elektronik och läkemedel). Samtidigt minskade industrins andel medan tjänstesektorerna växte. Även inom företagen kunde man se en snabb förändring i riktning mot en ökad andel tjänster, även om dessa givetvis var starkt kopplade till produkten som bärare av tjänsten.

Det var därmed också i hög grad en brytpunkt för utformningen av den ekonomiska politiken liksom för näringspolitiken. Gradvis växte insikten om betydelsen av ett bra ramverk, adekvata incitament samt nya och växande företag – snarare än stödpolitik och selektiva insatser. IUI betonade dessa samband tidigare och tydligare än de flesta. I sammanfattningen till *Den långa vägen* (Andersson m.fl. 1993) summerades detta som (sid. 50):

Den ekonomi vi känner befolkas av levande människor och företag. Det är dessa som står för dynamiken i ekonomin och tillväxten, om central politik inte lägger hinder i vägen. Sådana hinder har dock gradvis lagts på under hela efterkrigstiden; de förklarar de ekonomiska problem Sverige har i dag. Våra förslag till åtgärder innefattar därför två moment, dels att undanröja dessa hindrande inslag, dels att utforma institutionerna så att de framdeles befrämjar ekonomisk tillväxt. De tre åtgärdspaket vi föreslår är därför riktade mot 1) den offentliga budgeten, 2) incitamenten att starta företag och investera samt 3) arbetsmarknadens funktioner, särskilt när det gäller kompetensutveckling och lönesättning. Det handlar om politikens trovärdighet och om det politiska systemets förmåga att genomdriva omedelbara, obehagliga ekonomisk-politiska åtgärder med positiva välfärdseffekter bortom treårshorizonten.

Det mesta av detta känns aktuellt även i dag drygt 25 år senare. Byter man ut ”den offentliga budgeten” mot ”den offentliga sektorns effektivitet” och ordet ”lönesättning” mot ”arbetskraftskostnader”, är frågeställningarna lika aktuella i dag. Av detta kan man dra två slutsatser. Den första och positiva är att det visar på vikten av institut som IUI/IFN för att förstå verkligheten, våga ställa de viktiga frågorna och leverera även obekväma svar. Den andra och mer bekymmersamma är att det är så svårt att få det politiska systemet att leverera reformer annat än under hårt yttre tryck (med den första alliansregeringen 2010–2014 som det stora undantaget).

VIKTIGA LÄRDOMAR FRÅN IUI

Efter IUI och Statens energiverk fortsatte jag till Handelsbanken och Industriförbundet¹ för att därefter bli chefekonom vid Sveriges Byggindustrier, Företagarna och Unionen. Fyra röda trådar i mitt arbete har alla sin bas i skollningen på IUI och den inspiration som främst Bo Carlsson och Gunnar Eliasson (med Erik Dahmén i bakgrunden) gav.

Den första är vikten av strukturomvandling liksom av analysen av drivkrafter samt institutionella och historiskt betingade förutsättningar. Denna analys kan göras både på företags-, sektors- och samhällsnivå.

Den andra är vikten av en dynamisk analys baserad på verkliga fakta. Åren på IUI gav mig en skepsis mot statiska och/eller starkt förenklade modeller av ekonomin som helhet eller olika marknader. Insikten om bristerna i den typen av modellbyggande har varit väldigt nyttig genom åren. I mina kritiska ögonblick kan jag tycka att nationalekonomer ibland har en alltför stor faiblesse för modellbyggande och teorier även om de visar sig inte fungera i verkligheten. Ett exempel på detta är den fortfarande ofta uttryckta uppfattningen bland vissa akademiska ekonomer att den rörliga växelkursen utan problem kan hantera om löneökningarna i Sverige blir högre än i omvärlden. Detta trots att statistiken visar att växelkursens rörelser inte kan förklaras av sådana faktorer, och att den inte – i vart fall för en tidsperiod som är relevant för företagets konkurrenskraft – kompenseras för t.ex. en överhettning och högre lönekostnadsökningar i Sverige.

Den tredje röda tråden är vikten av empiri och statistik på företagsnivå. En betydande del av tillväxten bärs upp av ett fåtal snabbväxande företag med speciella förutsättningar. Men dessa företag försvinner i hög grad i den aggregerade statistiken. Det behövs mikrokunskap för att se deras tillväxtförutsättningar och tillväxthinder. Ett andra aktuellt exempel gäller nyanländas företagande som också skiljer sig vad gäller förutsättningar från den aggregerade bilden. Politiken måste givetvis vara generell, men den analys och den statistik som behövs för att skapa en bra generell politik måste i hög grad vara mikrobaserad.

Den fjärde, och sannolikt viktigaste röda tråden, är att se den enskilde företagaren och entreprenören. Att se den person av kött och blod som tar de risker som behövs för hela ekonomins tillväxt. Framgångsrikt företagande och företags-tillväxt är en grundförutsättning för välfärd och välstånd. Magnus Henrekson har klokt uttryckt det som att man bör betrakta entreprenörskap som en tredje produktionsfaktor utöver kapital och arbete. Entreprenören är ju den som får saker

¹ Som chef på både Handelsbanken och (inledningsvis) Industriförbundet hade jag Ulf Jakobsson (chefekonom på båda dessa ställen). Här finns ytterligare en indirekt koppling till IUI då Ulf efterträdde Gunnar Eliasson som vd för institutet 1994.

att ske, tillväxten att förverkligas. Skatter, regelverk och trygghetssystem måste alltså i högre grad byggas utifrån ett företagar- och entreprenörsperspektiv.

I takt med en allt tuffare global konkurrens och snabb strukturomvandling har också de företags- och marknadsfrågor som IFN arbetar med blivit allt viktigare. Förutsättningarna för entreprenörskap och företagande är avgörande.

Det är med ett leende på läpparna jag tänker tillbaka på åren på IUI. De var lärorika, de var stimulerande, de gav en värdefull kunskapsbas för mitt fortsatta yrkesliv och kanske framför allt – det var roligt att gå till jobbet varje dag! Kort sagt, det var en perfekt blandning av empiri, trivsel och rostbiff provençale.

REFERENSER

- Albrecht, James W., Pontus Braunerhjelm, Gunnar Eliasson, Jörgen Nilson, Tomas Nordström och Erol Taymaz (1992), *MOSES Database*. Research Report nr 40. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell International.
- Andersson, Thomas (1993), ”Den svenska industrins expansion i utlandet”. Sid. 53–76 i Thomas Andersson m.fl., *Den långa vägen – den ekonomiska politikens begränsningar och möjligheter att föra Sverige ur 1990-talets kris*. Stockholm: IUI.
- Andersson, Thomas, Pontus Braunerhjelm, Bo Carlsson, Gunnar Eliasson, Stefan Fölster, Lars Jagrén, Eugenia Kazamaki Ottersten och Kent Rune Sjöholm (1993), *Den långa vägen – den ekonomiska politikens begränsningar och möjligheter att föra Sverige ur 1990-talets kris*. Stockholm: IUI.
- Andersson, Thomas och Torbjörn Fredriksson (1996), ”International Organization of Production and Variation in Exports from Affiliates”. *Journal of International Business Studies*, vol. 27, nr 2, 249–263.
- Bergholm, Fredrik och Lars Jagrén (1985), ”Det utlandsinvesterande företaget”. Sid. 71–159 i Gunnar Eliasson, Fredrik Bergholm, Eva Christina Horwitz och Lars Jagrén, red., *De svenska storföretagen – en studie av internationaliseringens konsekvenser för den svenska ekonomin*. Stockholm: IUI.
- Braunerhjelm, Pontus (1998a), ”Organization of the Firm, Foreign Production and Trade”. Sid. 77–97 i Pontus Braunerhjelm och Karolina Ekholm, red., *The Geography of Multinational Firms*. Boston, MA: Kluwer Academic Publishers.
- Braunerhjelm, Pontus (1998b), ”Multinational Firms and the Choice of Foreign Production or Exports – The Case of Sweden”. *Wirtschaftspolitische Blätter*, vol. 45, nr 6, 570–577.
- Carlsson, Bo och Johan Örtengren, red. (1981), *Industrin inför 80-talet*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Horvei, Tore, Lars Jagrén, Lars Mitek och Sinikka Salo (1987), ”Financial Markets in the Nordic Countries”. Sid. 237–301 i Rolf Jensen, Pentti Vartia,

- Gunnar Eliasson och Arne Selvik, red., *Growth Policies in a Nordic Perspective*. Helsingfors: IUI, ETLA, IFF och NØI.
- Jagrén, Lars (1981), ”Verkstadsindustrins produktionsförutsättningar och konkurrenskraft – en intervjuundersökning”. Kapitel 7, sid. 323–406 i Bo Carlsson och Johan Örtengren, red., *Industrin inför 80-talet*. Stockholm: IUI.
- Jagrén, Lars (1983), *OIII – Organisation, kostnader och säkerhet – en studie av produktivitetsutvecklingen i ett stort anläggningsprojekt*. Forskningsrapport nr 23. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell International.
- Jagrén, Lars (1984), ”Produktivitetmätningar i ett stort anläggningsprojekt – en fallstudie”. Sid. 191–209 i Gunnar Eliasson, red., *Hur styrs storföretag? En studie av informationsbehandling och organisation*. Stockholm och Malmö: IUI och Liber Förlag.
- Jagrén, Lars (1985a), ”Svenska utlandsetablerade företags marknadsandelar”. Sid. 161–174 i Gunnar Eliasson m.fl., red., *De svenska storföretagen – en studie av internationaliseringens konsekvenser för den svenska ekonomin*. Stockholm: IUI.
- Jagrén, Lars (1985b), ”De utlandsetablerade företagens lönsamhet och finansiering”. Sid. 189–210 i Gunnar Eliasson m.fl., red., *De svenska storföretagen – en studie av internationaliseringens konsekvenser för den svenska ekonomin*. Stockholm: IUI.
- Jagrén, Lars (1987), ”Newly Established Fast-Growing Nordic Companies”. Sid. 209–235 i Rolf Jensen, Pentti Vartia, Gunnar Eliasson och Arne Selvik, red., *Growth Policies in a Nordic Perspective*. Helsingfors: IUI, ETLA, IFF, NØI.
- Jagrén, Lars (1988), ”Företagens tillväxt i ett historiskt perspektiv”. Kapitel 3, sid. 233–286 i Johan Örtengren, Thomas Lindberg, Lars Jagrén, Gunnar Eliasson, Per-Olof Bjuggren och Lotta Björklund, red., *Expansion, avveckling, företagsvärdering i svensk industri – en studie av ägarformens och finansmarknadernas betydelse för strukturomvandlingen*. Stockholm: IUI.
- Jagrén, Lars (1992), ”Det svenska storföretagsberoendet”. IUI Working Paper nr 360. Stockholm: IUI.
- Jagrén, Lars (1993), ”De dominerande storföretagen”. Sid. 77–92 i Thomas Andersson m.fl., *Den långa vägen – den ekonomiska politikens begränsningar och möjligheter att föra Sverige ur 1990-talets kris*. Stockholm: IUI.
- Jagrén, Lars och Tomas Pousette (1982a), *Industriföretagets sårbarhet*. Stockholm: IUI.
- Jagrén, Lars och Tomas Pousette (1982b), ”Industrins sårbarhet och flexibilitet”. *Kungliga Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift*, årg. 150, nr 4, 243–249.
- Jagrén, Lars och Tomas Pousette (1986a), *Flexibilitet i företag – en studie av arbetsmarknadskonflikten 1985*. Stockholm: IUI och Överstyrelsen för ekonomiskt försvar.

Jagrén, Lars och Tomas Pousette (1986b), ”Företagens flexibilitet vid kriser”. *Kungliga Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift*, årg. 154, nr 3, 119–129.

Swedenborg, Birgitta (1973), *Den svenska industrins investeringar i utlandet*. Stockholm: IUI.

Swedenborg, Birgitta (1982), *Svensk industri i utlandet – en analys av drivkrafter och effekter*. Stockholm: IUI.

FÖRFATTARPRESANTATION

Lars Jagrén är född 1957. Efter examen vid Handelshögskolan i Stockholm 1980 anställdes han på IUI och analyserade där framför allt olika aspekter på verkstadsindustrins konkurrenskraft och tillväxtprocesser, men genomförde också studier av företagens krisflexibilitet, byggkostnader i kärnkraftverk m.m. Mellan åren 1986 och 1988 var han anställd vid Statens energiverk som ansvarig för bevakningen av de internationella oljemarknaderna och skrev då även *Gasolboken: utvinning, hantering och användning av gasol*. Från Statens energiverk gick Jagrén vidare till Handelsbanken som konjunkturbedömare (1988–1992) med ansvar för bl.a. asiatiska ekonomier och råvarumarknaderna. Åren 1992–2001 arbetade han som ansvarig för strukturpolitik på Industriförbundet. Det följdes av sju år som chefekonom vid Sveriges Byggindustrier och sex år i motsvarande position vid Företagarna. Under perioden 2014–2017 var Jagrén chefekonom på Unionen med speciellt fokus på Unionen Egenföretagare. Han arbetar för närvarande som seniorrådgivare på Svenskt Näringsliv. Jagrén har varit aktiv i en rad olika positioner inom Business Europe och SMEunited. Han är f.n. vice ordförande för Business at OECD (BIAC) Task Force on SMEs.

FORSKNING OM MULTI-NATIONELLA FÖRETAG PÅ IUI I SLUTET AV 1990-TALET*

KAROLINA EKHOLM

ETT JOBBERBJUDANDE

Min första presentation vid en internationell forskarkonferens ägde rum i Prag i början av hösten 1995. Jag hade disputerat vid Lunds universitet under våren på en avhandling om multinationella företag (Ekholm 1995). En av uppsatserna, som handlade om tjänstehandel inom multinationella företag, hade antagits för att presenteras vid European Economic Associations (EEAs) årliga kongress. Min session ägde rum kl. 8–10 sista dagen och jag räknade med att det på grund av den oförmånliga tidpunkten skulle vara ganska glest bland publiken i lokalen. Det tyckte jag snarast var en fördel eftersom jag var nervös inför att presentera min forskning i ett internationellt sammanhang för första gången.

Mycket riktigt var det glest i bänkraderna när jag ställde mig upp för att påbörja min presentation och jag kände mig relativt lugn. Men just som jag började tala klev Ulf Jakobsson in genom dörren och pulsen steg märkbart. Jag visste att han var chef för Industriens Utredningsinstitut (IUI) och jag misstänkte att han var där för att se om jag skulle kunna passa som forskare där. En av de andra uppsatserna i min avhandling baserades delvis på data över svenska multinationella företag insamlade vid IUI och i samband med skrivandet av den hade jag haft kontakt med forskare på IUI. Därmed visste Ulf att jag forskade om multinationella företag. Jag hade också fått uppfattningen att IUI:s ledning gärna ville hitta yngre personer som skulle kunna använda IUI:s datamaterial för sin forskning. Jag gissade därför att det hela skulle kunna leda till ett jobberbjudande om jag verkade hålla måttet.

Jag blev lättad när han kom fram till mig efter sessionen och föreslog att vi

---

* Delar av innehållet i denna uppsats har publicerats i Ekholm (2018).

skulle dricka kaffe tillsammans i pausen. Det betydde rimligtvis att han åtminstone inte blivit avskräckt av presentationen. Och mycket riktigt så erbjöd han mig jobb på IUI där och då, under en kaffepaus på EEAs konferens i Prag i september 1995.

Det skulle dock dröja något innan jag verkligen blev anställd som forskare på IUI. Jag hade bindningar till Lund och föreslog initialt att jag skulle vistas som gästforskare vid IUI. När jag väl kom på plats i januari 1996 öppnade sig dock något av en ny värld för mig och jag blev en av institutets anställda forskare under våren 1996. Anställningen varade i fyra år, tills jag år 2000 fick en tjänst på Nationalekonomiska institutionen vid Handelshögskolan.

Tiden på IUI kom att bli oerhört formativ för mig. Det bedrevs både teoretisk och empirisk forskning på hög nivå och det var betydligt mer interaktion mellan forskarna – även mellan forskare med olika inriktning – än vad jag var van vid från Lunds universitet. Medarbetarna var också mycket mer engagerade i den ekonomisk-politiska debatten än vad som var fallet i Lund. Under tiden på IUI grundades flera av de vänskaper som visat sig mest beständiga genom livets upp- och nedgångar.

EN KREATIV OCH LÄRORIK MILJÖ

När jag kom till institutet hade Assar Lindbeck och Jörgen Weibull anställts på deltidbasis och tillbringade någon dag i veckan där. Bland övriga forskare fanns Pontus Braunerhjelm, som var vice vd, Magnus Henreksson, institutets nuvarande chef, Stefan Fölster, Eva Meyerson, Erik Mellander, Per Skedinger och Lars Oxelheim. Det fanns få explicita krav på forskarna, utöver att delta i institutets veckovisa seminarier. Vi hade också ett internt möte varje vecka med information om vad som var på gång och diskussioner om institutets inriktning.

Vid IUI:s seminarier serie figureerade mestadels inbjudna externa forskare, men institutets egna forskare presenterade också uppsatser med jämna mellanrum. En deltagare som nästan alltid märktes var Assar Lindbeck, som hade en närmast kuslig förmåga att plocka isär såväl teoretiska som empiriska analyser i sina beståndsdelar. Han ställde frågor om allt möjligt och det var omöjligt att på förhand avgöra om frågan motiverades av att han bara ville ha ett klagörande eller att han identifierat en svaghet i analysen. I slutändan brukade dock resultatet vara att analysen framstod som i bästa fall banal och i sämsta fall feltänkt. Detta gällde såväl uppsatser presenterade av externa gäster som våra egna alster. Assars isärplockande innebar åtminstone för mig en värdefull vidareutbildning i nationalekonomisk forskning. Det var oerhört lärorikt att uppmärksammas på vilka kritiska antaganden som hade förts in i analysen och hur bräckliga resultaten kunde vara om dessa antaganden inte höll.

Men vår seminariserie fick också lite dåligt rykte. En del av de inbjudna forskarna från andra forskningsinstitutioner i Sverige kände sig illa behandlade. Det låg någonting i att stämningen kunde bli ganska dålig när Assar med sina till synes helt oskyldiga frågor hade fått åhörarna runt bordet att tycka att den forskning som presenterades var i princip meningslös. Att det ställdes hårda och kritiska frågor på seminarierna var inte precis unikt för IUI, men kanske var det ovanligt sällan som någon bland åhörarna tog analysen i försvar eller förde fram konstruktiva förslag på hur analysen skulle kunna räddas. Det fanns en tendens att en inbjudan att presentera en uppsats vid vårt seminarium fick åtföljas av ett terapeutiskt samtal efteråt med försäkran om att det inte hade gått riktigt så illa som personen upplevde det.

Under min tid på IUI fokuserades verksamheten på tre forskningsområden: 1) internationell handel, utlandsinvesteringar och företagslokalisering; 2) kompetensförsörjning och ekonomisk tillväxt; samt 3) förutsättningar för välfärdsstaten. Jag rekryterades för att ingå i den grupp som fokuserade på det första området. Utöver mig bestod gruppen av Pontus Braunerhjelm, Gunnar Fors, Mattias Ganslandt, Karl-Markus Modén och Roger Svensson. Så småningom tillkom Lars Persson, institutets nuvarande vice vd, Pehr-Johan Norbäck och Henrik Braconier.

Det var en rolig forskargrupp att tillhöra. Den leddes på ett dynamiskt och informellt sätt av Pontus, som var oerhört effektiv när det gällde att ordna finansiering och se till att det producerades forskningsartiklar och rapporter. Av forskarna i gruppen hade jag mest nära kontakt med Mattias Ganslandt, som var en av institutets doktorander när jag anlände, och sedan Henrik Braconier, när han väl hade börjat på institutet. Att båda dessa liksom jag hade gått forskarutbildningen vid Lunds universitet utgjorde kanske en sammanhållande faktor. Vi ingick i det som på den tiden ibland kallades för "Lundamaffian" och träffas fortfarande för att äta gåsmiddag varje november.

FORSKNING OM MULTINATIONELLA FÖRETAG

IUI var på denna tid helt rätt ställe att vara på om man var intresserad av forskning om multinationella företag. Birgitta Swedenborg hade börjat samla in detaljerad information om svenska multinationella företag på 1970-talet (Swedenborg 1979). Denna insamling hade fortsatt med regelbundna mellanrum och när jag anlände till institutet 1996 så höll data för år 1994 på att sammanställas. Med den informationen fanns det för vissa företag information som sträckte sig från 1960-talet till mitten av 1990-talet och som möjliggjorde användandet av statistiska metoder för paneldata för att analysera olika frågeställningar. Datamaterialet var på den tiden nästan unikt då det innehöll detaljerad information om företa-

gens utländska verksamhet tillsammans med information om den svenska verksamheten, inklusive deras export både inom och utanför koncernen. Numera är detta mindre unikt, eftersom tillgången till detaljerad information om företag och dess anställda samt möjligheterna att kombinera detaljerad information från flera olika källor har ökat dramatiskt under senare år. Men på den tiden kände vi att vi hade möjlighet att studera sådant som bristen på data hade gjort omöjligt på andra ställen där man bedrev forskning om multinationella företag.

Detta var också en tid när den teoretiska litteraturen om internationell handel hade kommit att bli alltmer influerad av frågeställningar inom ekonomisk geografi. Vad som förklarar var rent geografiskt olika typer av verksamhet lokaliseras och vilka faktorer som leder till koncentration av ekonomisk aktivitet i vissa regioner är frågor som då studerades av forskare som Paul Krugman, vilket bidrog till att han tilldelades Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne 2008,¹ och Tony Venables. Denna nya teoribildning passade bättre som utgångspunkt för empiriska studier av de multinationella företagens verksamhet än den mer traditionella handelsteorin.²

Flera av de internationellt tongivande forskare som utvecklade teorin om multinationella företag gästade IUI under de år jag arbetade där. Tony Venables deltog som talare på en av de första IUI-arrangerade konferenser jag deltog i. Jag fick äran att vara *discussant* på den uppsats som han presenterade, en uppsats om direktinvesteringar i Öst- och Centraleuropa som huvudsakligen baserades på en enkätundersökning av västerländska företag som investerat i regionen (Lankes och Venables 1996). Att jag blev introducerad för Tony ledde till att jag så småningom fick möjlighet att vistas vid London School of Economics, där han var professor, på ett EU-finansierat postdok-stipendium – en erfarenhet som kom att betyda mycket för min fortsatta karriär.

En annan ledande forskare som besökte IUI upprepade gånger var James ("Jim") Markusen, författare till några av de mest inflytelserika teoretiska uppsatserna om multinationella företag och som samarbetade med Tony Venables (se t.ex. Markusen 1984 och Markusen och Venables 1998, 2000). Jim hade också varit opponent på min avhandling och hans vistelser vid IUI gav mig möjlighet att diskutera fortsatta forskningsidéer med honom. Han ansträngde sig en hel del för att marknadsföra den forskning som vi bedrev på IUI i olika internationella

1 I den populärvetenskapliga informationen om 2008 års ekonomipris nämns bl.a. en uppsats av Krugman från 1991 som ett av de bidrag som motiverat priset (se www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2008/popular-economicsciences2008-sv.pdf).

2 Under 2000-talet utvecklades teorier som mer explicit modellerade företag och deras investerings- och exportbeslut (Melitz 2003, Helpman m.fl. 2004). Dessa har kommit att tjäna som huvudsaklig utgångspunkt för den senaste tidens empiriska forskning om multinationella företag.

sammanhang. Jim var också intresserad av att testa sina egna teorier empiriskt och uppmuntrade oss att använda IUI:s data för detta ändamål. En av hans teser var att önskan att få bättre tillgång till värdlandets marknad är en starkare drivkraft bakom multinationella företags utlandsexpansion än önskan att få tillgång till billigare arbetskraft. Det faktum att en stor del av försäljningen i de svenska multinationella företagens utländska dotterbolag varken var ämnad för värdlandets marknad eller för den svenska marknaden fick oss att fundera över vad som får företag att investera i produktion för export till tredje land. Det ledde långt senare till en forskningsuppsats om investeringar i exportplattformar (Ekholm, Forslid och Markusen 2007).

BOKPRODUKTION OCH UPPDATERING AV MULTISDATABASEN

En av mina tidiga uppgifter på IUI var att tillsammans med Pontus Braunerhjelm redigera en bok om multinationella företag. Idén att publicera en bok var en källa till en hel del diskussioner på institutet. Några av de mer seniora forskarna ansåg att bokskrivande var bortkastad tid och definitivt inget unga forskare borde ägna sig åt. Unga forskare borde istället helt fokusera på att få ut sina forskningsartiklar i vetenskapliga tidskrifter, för det är endast dessa som är vetenskapligt meriterande och därmed behjälpliga i forskarens akademiska karriär. Jag lyssnade till argumenten om bortkastad tid, men tyckte att jag inte gärna kunde motsätta mig att agera redaktör eftersom jag ändå hade anställts för att aktivt bidra till institutets forskning om multinationella företag – inklusive att sprida information om den – och dessutom var förskonad från att behöva undervisa, vilket typiskt sett tar mycket av unga forskares tid på universitetsinstitutioner.

Merparten av artiklarna i boken skulle skrivas av IUI:s forskare och baseras på det unika datamaterial som institutet satt på. Skrivandet engagerade stora delar av institutet under 1996 och 1997 och boken kom ut 1998 på Kluwers förlag med titeln *The Geography of Multinational Firms*. Jim Markusen bidrog med en teoretisk uppsats och en av de uppsatser som Pontus bidrog med var samförfattad med Robert E. Lipsey, en amerikansk ekonom som hade skrivit några av de mest citerade empiriska uppsatserna om multinationella företag.

Vårt avtal med förlaget var ganska dåligt. Det stipulerade att vi skulle leverera manuskriptet i en form så att det var färdigt att trycka, vilket skapade en hel del arbete eftersom olika författare skrev i olika ordbehandlingsprogram. Ett av mina mindre lyckade beslut var att leverera hela manuskriptet i Scientific WorkPlace, som bygger på LaTeX, eftersom det var vad alla seriösa forskare tycktes använda på den tiden. Det är dock inte ett särskilt användarvänligt program och utan

hjälp av Karl-Markus Modén, som var väl bevandrad i LaTeX, är det möjligt att vi hade fått börja om från början, med något annat program.

Boken såldes till ett pris som var så högt att det nog utöver IUI, som hade åtagit sig att köpa ett antal exemplar, nästan bara var bibliotek som köpte den. Alla som bidrog till boken fick ett antal av dem som IUI köpte. Under flera år efter att boken kommit ut fick jag, liksom gissningsvis de övriga som bidrog till boken, en strid ström av förfrågningar från forskare som undrade om jag hade boken på lager och skulle kunna skicka dem ett exemplar. Eftersom den var så dyr ville de, som jag säkert förstod, inte gärna köpa den. Men våra lager av boken började ta slut på ett tidigt stadium och snart utbröt något av en huggsexa om de få kvarvarande exemplaren. Jag minns att jag själv kände mig tvungen att ta hem ett av mina exemplar för att försäkra mig om att åtminstone ha en bok kvar. Sammantaget blev bokarbetet en nyttig erfarenhet, såväl intellektuellt som praktiskt.

En annan uppgift jag fick på IUI var att uppdatera databasen om multinationella företag med information för år 1998. Erfarenheterna från tidigare enkäter talade för att skicka ut enkäten efter att företagen hade färdigställt sina årsredovisningar under våren 1999. Mycket av arbetet med att utforma och testa den nya enkäten ägde därför rum hösten 1998 och vårvintern 1999. Till min hjälp fick jag en nyrekryterad forskningsassistent, Marie Hesselman, som kom att bli en mycket god vän.

Marie och jag ägnade hösten 1998 åt att åka till huvudkontoren för några av de stora svenska multinationella företagen för att få synpunkter på utformningen av gamla och potentiella nya frågor i enkäten. Det krävdes inte många möten för att inse att det skulle bli en utmaning att få till en enkät som både gick att svara på och som skulle addera värdefull information till det datamaterial som redan samlats in. Många av de existerande frågorna använde begrepp som inte riktigt överensstämde med hur företagen själva redovisade sin verksamhet. Av förklarliga skäl ville inte företagen avsätta omfattande resurser för att göra särskilda beräkningar för att passa vårt sätt att ställa frågor. Flera företag hänvisade dessutom till att de hade styrelsebeslut på att inte lägga några resurser på att svara på företagsenkäter över huvud taget. Jag drog slutsatsen att den viktigaste förändringen av enkäten från tidigare undersökningar var att stryka frågor. Men samtidigt var det förstås viktigt att undvika att avbryta en tidsserie som skulle kunna ge värdefull information om hur företagen anpassade verksamheten till förändringar av olika slag. Det gällde alltså att stryka rätt frågor och försöka övertyga företagen att fortsätta svara på de frågor som låg till grund för värdefulla tidsserier.

Ett annat problem var att flera av de multinationella företag som tidigare varit med i undersökningen hade kommit att bli utländska som en konsekvens av uppköp av eller fusionering med ett utländskt företag. Det innebar att utgångspunk-

ten att undersöka svenska multinationella företag tvingade oss att avbryta en lång tidsserie med information om flera av de stora företagen.

Det såg alltså inte helt ljus ut inför undersökningen av svenska multinationella företags verksamhet 1998.³ En ytterligare faktor som Marie och jag hade att beakta var önskemål om att inkludera helt nya frågor i enkäten. Några av de nya forskarna på institutet var intresserade av multinationella företags verksamhet, särskilt Pehr-Johan Norbäck och Lars Persson. Pehr-Johan hade liksom jag använt institutets multibase i sitt avhandlingsarbete och var därmed väl insatt i vilken information som hittills fanns tillgänglig. Med Lars delade han intresse för att förstå hur företag som verkade på koncentrerade marknader agerade i olika sammanhang, bland annat när det gäller uppköp och fusioner.

Ett antal möten ordnades under hösten 1998 för att diskutera vilka nya frågor som eventuellt skulle kunna tillkomma för att ge relevant information om de nya forskarnas forskningsfrågor. Som jag minns det involverade samtliga dessa möten genomgångar på tavlan av duopolmodeller av Lars och Pehr-Johan. Jag lärde mig en hel del om oligopolteori, men dessa genomgångar förde mig inte nämnvärt närmare någon konkret fråga som skulle kunna ställas till alla i ett utskick som omfattade flera hundra företag. Jag gav till slut upp och deklarerade att det inte skulle bli några nya frågor, utöver några om vilka valutor företagen fakturerade i som Mattias Ganslandt hade begärt att få med och några om utbildningsnivån på anställda i olika delar av bolagen som jag själv ville ha med.

EN VÅRTERMIN I LONDON

Som tidigare nämnts fick jag möjlighet att vistas som postdok vid London School of Economics under våren 1999. Vistelsen sammanföll delvis med arbetet med enkäten om de multinationella företagens verksamhet och därför åkte jag en hel del mellan Stockholm och London. Men vistelsen gav upphov till nya viktiga kontakter och ny forskningsinspiration. Formellt sett var min postdoktjänst förlagd till ett forskningscenter, Centre for Economic Performance (CEP). Lokalerna var i dåligt skick och under merparten av min vistelse var jag tvungen att arbeta i överrock och vantar på grund av den dåliga isoleringen. Men arbetsmoralen var extremt hög på centret och nästan varje dag kom en ny toppforskare på besök för att hålla seminarium. De månader som jag vistades vid CEP kom därför att bli mycket produktiva.

Forskningsmässigt hade jag under denna period kommit att intressera mig för arbetsmarknadseffekterna av de multinationella företagens utlandsexpansion. Frågan om hur sysselsättning och löner påverkades av utlandsverksamheten hade

3 Resultaten från undersökningen finns dokumenterade i Ekholm och Hesselman (2000).

förstås ställts i flera tidigare studier baserade på det svenska datamaterialet, men utan något tydligt teoretiskt ramverk som underlättade tolkningen av resultaten. Jag hade dock stött på en uppsats av Matthew Slaughter (2000), en av Paul Krugmans doktorander vid MIT, som jag tyckte använde en lovande ansats. Han utnyttjade branschaggregerad amerikansk data för att skatta om arbetskraften i de utländska dotterbolagen utgjorde prissubstitut eller priskomplement till arbetskraften i moderbolagen i USA. Hans analys gjorde det med andra ord möjligt att uttala sig om hur en höjning av priset på arbetskraft på ett ställe där bolagen var verksamma påverkade bolagens betalningsvilja för arbetskraft på de andra platser där de var etablerade. Tillsammans med Henrik Braconier använde jag en liknande ansats för att skatta huruvida arbetskraften i olika delar av de svenska multinationella företagen var prissubstitut eller priskomplement (Braconier och Ekholm 2000). Våra resultat tydde på att arbetskraften i de svenska delarna av företagen var prissubstitut för arbetskraft i dotterbolag i höginkomstländer så att när lönerna blev högre i Sverige så steg betalningsviljan för arbetskraft i andra typiska höglöneländer, men inte för arbetskraft i dotterbolag i låginkomstländer. Det tydde på att företagen använde liknande typ av arbetskraft i andra höginkomstländer som de gjorde i Sverige, men att arbetskraften i låginkomstländer inte direkt konkurrerade med de anställda i moderbolagen.

Denna uppsats, som kom till under vistelsen i London, kom att bli startskottet på en mer omfattande forskningsproduktion om hur efterfrågan på olika typer av arbetskraft påverkas av olika former av globalisering. Detta arbete ledde sedan till att jag som extern forskningsledare under några år ledde ett projekt på SNS om svensk arbetsmarknad och globalisering. Projektet resulterade bland annat i en rapport om outsourcing (Ekholm 2006) och att jag som ordförande för 2007 års Valfärdsråd publicerade en rapport om globaliseringens utmaningar för den svenska välfärdsstaten (Ekholm, Andersen, Bigsten och Vlachos 2007).

En annan konsekvens av vistelsen i London var att jag blev involverad i ett projekt lett av Tony Venables om att skriva en lärobok om multinationella företag, avsedd för forskarutbildningen i nationalekonomi (Barba Navaretti och Venables 2004). En relativt stor grupp forskare var involverade i detta projekt och vi träffades under lång tid på olika platser i Europa för att diskutera upplägg och gå igenom kapitelutkast. Jag kände viss stolthet när Pehr-Johan en gång ville göra mig uppmärksam på att det hade kommit ut en bra lärobok om multinationella företag som innehöll ett kapitel, kapitel 6, som gav en utmärkt översikt över den empiriska forskningslitteraturen. Jag förklarade att just det kapitlet hade jag själv varit med och skrivit.

HUVUDKONTORSLOKALISERING

Ett forskningsprojekt – om nu projekt är rätta termen – som jag har ett starkt minne av från tiden på IUI är det som handlade om multinationella företags huvudkontorslokalisering. Var multinationella företag väljer att förlägga sina huvudkontor var en brännbar fråga i slutet av 1990-talet. Dels hade, som tidigare nämnts, ett antal uppköp och fusioner lett till att tidigare svenska företag hade kommit att bli utländska genom att huvudkontoret i den nya företagsgruppen förlades utanför Sverige. Det kanske mest uppenbara exemplet är fusionen mellan Asea och Brown Boveri som ledde till företaget ABB med säte i Schweiz. Dels hade ett antal företag flyttat eller övervägt att flytta hela eller delar av huvudkontorets verksamhet utan att det föregåtts av någon företagsaffär. Mest uppmärksammat var kanske utspelen kring Ericssons huvudkontor, där delar av dess funktioner kom att förläggas till London under några år.

Debatten kring vad som krävs för att attrahera stora företags huvudkontor väckte förstas intresse hos oss som höll på med multinationella företag. Jag hade själv intresserat mig en del för just huvudkontorsverksamhet i mitt avhandlingsarbete genom att studera den tjänstehandel som förekommer inom företag när huvudkontorstjänster som ledning, FoU och marknadsföring används av utländska delar av företaget (Ekholm 1998). Jag ansåg att detta var en förbisedd del av det internationella handelsutbytet.

Frågan om vad som attraherar företags huvudkontor och hur illa det är ur samhällsekonomisk synvinkel om de väljer att flytta utomlands diskuterades vid luncher och kaffepauser. Under en sådan diskussion kom Mattias Ganslandt och jag på att vi hade osedvanligt lättillgänglig information om var de svenska multinationella företagens huvudkontor låg eftersom vi hade skickat enkäter till dem och adresserat dem till just företagens huvudkontor.

Fyllda av entusiasm plockade vi fram adresslistan till det senaste enkätutskicket, kopierade upp en karta över Sverige med postnummer angivna och skaffade flera askar med knappnålar. Kartan över Sverige tejpades upp på, som jag minns det, Mattias kontor och sedan hjälptes vi åt att sätta knappnålar vid de postnummer som figurerade på adresslistan över de multinationella företagens huvudkontor.

Här bör tilläggas att enkäten skickades ut ganska brett, även till företag som enbart hade försäljningsbolag utomlands och till sådana som av olika skäl missänktes vara multinationella men som visade sig enbart ha verksamhet i Sverige. Det blev alltså ganska många knappnålar som fick tryckas in i väggen och hela exercisen tog betydligt längre tid än vad Mattias och jag hade räknat med.

Dessutom var det svårt att se något annat tydligt mönster än att det var ytterst få huvudkontor som låg i norra delen av landet. Från Stockholm och söderut var

det dock till slut i princip en matta av knappålar, med tydliga ansamlingar i de tre storstadsregionerna. Mattias och jag drog slutsatsen att det var svårt att se något särskilt intressant när man studerar en ögonblicksbild av var företags huvudkontor ligger. Ett företags huvudkontor tenderar att ligga där företaget uppstod en gång i tiden och företag tenderar att uppstå där det finns människor och ekonomisk aktivitet i största allmänhet. Om man studerar en ögonblicksbild av var företags huvudkontor ligger kommer man huvudsakligen att se en återspeglning av var den ekonomiska aktiviteten sker.

Man kan förstås försöka kontrollera för omfattningen av ekonomisk aktivitet i största allmänhet och därigenom fånga var det finns fler respektive färre huvudkontor än vad man skulle förvänta sig baserat på regionens ekonomiska betydelse. Mattias och jag försökte använda vad som då var sofistikerad mjukvara för geospatial analys för att studera huvudkontorslokalisering ur denna synvinkel, men det ledde inte till några klara slutsatser.

Vi bestämde att pröva en ny vinkel. För att kunna ringa in vilka faktorer som attraherar huvudkontor borde det kunna vara mer informativt att studera fall där ett företag väljer att flytta sitt huvudkontor. Men då behövde vi förstås följa företagen över tid och hitta fall där adressen ändrats från en enkätomgång till en annan. Att följa företagen över tid på detta sätt och kontrollera om en adressändring verkligen innebar en huvudkontorsflytt var ett rätt så tidsödande arbete.

I slutändan hade vi lyckats identifiera ett drygt tiotal fall av huvudkontorsflytt – ett alltför litet antal för att lämpa sig för statistisk analys. Dessutom innefattade detta begränsade antal svårtolkade fall som en flytt från en adress till en annan inom en och samma storstadsregion och en flytt från en mindre ort till en annan mindre ort i landet – orter så små att varken Mattias eller jag någonsin hade hört talas om dem. Ungefär här började vi tappa intresset för projektet och vände våra respektive intressen åt andra håll. Det var ju också så att vårt initiala intresse handlade om vad som eventuellt fick företag att flytta huvudkontor från Sverige och vad det kunde innebära för svensk ekonomi. Exempelen på huvudkontorsflytt inom landet kunde på sin höjd ge kunskap om hur regionala skillnader vad gäller sådant som tillgång till arbetskraft och infrastruktur påverkar lokaliseringen.

Men frågan om huvudkontorslokalisering levde ändå kvar på institutet. Särskilt Pontus kom att bedriva forskning på området. Han tillgrip den djärva metoden att helt enkelt fråga ett antal multinationella företag vilka faktorer de ansåg var viktiga för beslutet om huvudkontorslokalisering (Braunerhjelm och Lindquist 1999). Utifrån företagens svar kunde man sluta sig till att de ansåg att närhet till kunder, regelverk och ekonomisk politik, fördelaktiga individuella skatter samt goda transportmöjligheter var relativt viktiga faktorer. Närhet till leverantörer, konkurrenter och FoU-center samt fördelaktig bolagsskatt ansågs vara relativt sett mindre viktiga faktorer.

Som jag minns det var jag själv ganska förvånad över att individuell beskattning hamnade så högt upp på listan över viktiga faktorer bakom huvudkontorslokalisering. Skatter hade visserligen figurerat ymnigt i debatten kring huvudkontorens lokalisering med argumentet att den höga individuella beskattningen gjorde det svårt att rekrytera chefer och specialister. Men jag trodde ändå att det var osannolikt att ett företag skulle välja att flytta just sitt huvudkontor av detta skäl, eftersom det endast skulle lätta på skattetrycket för en liten grupp i toppen av koncernen. Men framträdande näringslivspersoner som Handelsbankens styrelseordförande Tom Hedelius och Ericssons vd Lars Ramqvist hade inte gjort någon hemlighet av att de ansåg att den individuella beskattningen i Sverige var en avgörande faktor bakom flytten av delar av Ericssons huvudkontor till London.⁴ Samtidigt får man konstatera att Ericssons huvudkontor så småningom kom att flyttas tillbaka till Sverige, så i slutändan måste det ha varit andra faktorer som var avgörande för åtminstone det företaget. Som Henrekson och Öhrn (2011) visade avtog också trenden till utflyttning, för att en bit in på 2000-talet framstå som ganska stabil.

NOITS BLIR TILL

En viktig tilldragelse för den nordiska forskningen om internationell ekonomi var etablerandet av konferensserien Nordic International Trade Seminars (NOITS). Det började som en idé hos Karen Helene Ulltveit-Moe (på den tiden Midelfart Knarvik), då vid Handelshögskolan i Bergen och numera professor vid Oslo universitet, och den framlidne Johan Torstensson, en mycket lovande forskare med hemvist vid Lunds universitet. De hade båda två erfarenheter av att delta i workshops med andra unga europeiska forskare och var övertygade om att kvaliteten på forskningen som bedrevs i de nordiska länderna skulle kunna höjas om unga forskare fick möjlighet att presentera sina alster inför varandra och för etablerade forskare på ett någorlunda tidigt stadium. Karen Helene och Johan bjöds in till IUI, där de fick möjlighet att utveckla sina planer.⁵ IUI ställde också upp med finansiering och administration av den konferens som kom att bli startpunkten för NOITS, en konferens i mars 1998 på Långholmens hotell (det gamla fängelset). Som särskilt inbjudna framstående icke-nordiska forskare var Tony

4 Se t.ex. *Affärsvärlden* (1998) och *Dagens Nyheter* (1997).

5 Karen Helenes vistelser ledde också till flera gemensamma forskningsalster, bl.a. en uppsats baserad på svenska data om i vilken utsträckning utländska direktinvesteringar leder till internationella FoU-spillovers (Braconier, Ekholm och Midelfart Knarvik 2001). Det var också hon och jag som tillsammans skrev kapitel 6 i läroboken om multinationella företag (Barba Navaretti och Venables 2004).

Venables och Gianmarco Ottaviano, som då var en ung lovande forskare från Bocconiuniversitetet i Milano och Université Catholique de Louvain i Louvain-la-Neuve.

Formatet med huvudfokus på juniora forskare, dvs. doktorander och nydisputerade, och ett antal särskilt inbjudna framstående icke-nordiska forskare som presenterar forskning på forskningsfronten har överlevt till denna dag. Det råder nog ingen tvekan om att denna konferensserie har haft betydelse för många unga forskare i internationell ekonomi i Norden och att den har främjat samarbetet mellan nordiska forskningsinstitutioner.

När den första NOITS-konferensen ägde rum på våren 1998 hade Johan Torstensson tragiskt nog gått bort. Dödsfallet inträffade i januari 1998, dvs. ett par månader före konferensen. Det föregicks visserligen av ett antal sjukhusvister, men kom ändå plötsligt och som en chock för mig och säkert för många andra. Vi var flera på IUI som umgicks och samarbetade med Johan och som påverkades starkt av såväl dramatiken kring hans sjukdomsvinster som hans plötsliga bortgång. Alldeles före bortgången hade Johan blivit erbjuden och accepterat att jobba på IUI. Jag hade sett fram emot att återigen få bli arbetskamrat med en av mina närmaste medförfattare och den som hade hjälpt mig mest med mitt avhandlingsarbete vid Lunds universitet. Så blev det nu inte, utan istället kom jag att få ta hans plats i organisationskommittén för NOITS.

SLUTORD

De fyra och ett halvt år som jag jobbade på IUI har format mig som person, som forskare och som ekonom. Att hamna i en så pass forskningsinriktad miljö tidigt i karriären möjliggjorde ett fortsatt lärande som jag vid den tidpunkten behövde för att kunna bedriva ordentlig forskning. Institutet befolkades också av personer som deltog aktivt i den ekonomisk-politiska debatten, vilket inte var fallet i särskilt stor utsträckning i Lund. Det gjorde att det intresse för ekonomisk politik, som var det som ursprungligen hade lockat mig till doktorandstudier i nationalekonomi, fick näring. Att jobba på IUI var att vara i ständig diskussion med kollegor om såväl lämpliga ekonometriska metoder som dagsaktuella frågor om ekonomiska problem och föreslagna reformer. Det var roligt och utvecklande.

Att jag så småningom kom att lämna den akademiska forskningen för ekonomiskt-politiskt beslutsfattande – först på Riksbanken och sedan på Finansdepartementet – var delvis en konsekvens av att jag vid sidan om den rena forskningen kom att involvera mig alltmer i policyanalys och policyrådgivning. IUI tillhandahöll en miljö där båda dessa sidor av mig fick utvecklas och gav mig därigenom en god grund att stå på. Det finns inte många arbetsplatser där högkvalitativ forskning bedrivs sida vid sida med relevant policyanalys och deltagan-

de i den ekonomisk-politiska debatten. Förhoppningsvis fortsätter institutet att tillhandahålla en sådan miljö för dem vars intresse för forskning i nationalekonomi bottnar i intresset för ekonomisk politik.

REFERENSER

- Affärsvärlden* (1998), ”Tom Hedelius: Räkna med flytt”, 21 januari, www.af-farsvarlden.se/bors-ekonominyheter/tom-hedelius-rakna-med-flytt-6719686.
- Barba Navaretti, Giorgio och Anthony J. Venables tillsammans med Frank G. Barry, Karolina Ekholm, Anna M. Falzoni, Jan I. Haaland, Karen Helene Midelfart och Alessandro Turrini (2004), *Multinational Firms in the World Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Braconier, Henrik och Karolina Ekholm (2000), ”Swedish Multinationals and Competition from High- and Low-Wage Locations”. *Review of International Economics*, vol. 8, nr 3, 448–461.
- Braconier, Henrik, Karolina Ekholm och Karen Helene Midelfart Knarvik (2001), ”In Search of FDI-Transmitted R&D Spillovers: A Study Based on Swedish Data”. *Review of World Economics*, vol. 137, nr 4, 644–665.
- Braunerhjelm, Pontus och Karolina Ekholm (1998), *The Geography of Multinational Firms*. Boston, Dordrecht och London: Kluwer Academic Publishers.
- Braunerhjelm, Pontus och Tobias Lindquist (1999), ”Utvandrarna – effekter och drivkrafter bakom huvudkontorsflytten”. *Ekonomisk Debatt*, vol. 27, nr 8, 483–497.
- Dagens Nyheter* (1997), ”Skatten kan få Ericsson att flytta”, 5 april, www.dn.se/arkiv/inrikes/skatten-kan-fa-ericsson-att-flytta/.
- Ekholm, Karolina (1995), *Multinational Production and Trade in Technological Knowledge*. Doktorsavhandling. Lund Economic Studies No. 54. Lund: Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.
- Ekholm, Karolina (1998), ”Headquarter Services and Revealed Factor Abundance”. *Review of International Economics*, vol. 6, nr 4, 545–553.
- Ekholm, Karolina (2006), *Ordning och reda om outsourcing – hur påverkar globaliseringen svensk ekonomi?* Stockholm: SNS Förlag.
- Ekholm, Karolina (2018), ”Pontus och forskning om multinationella företag”. I Johan Eklund och Pernilla Norlin, red., *Festskrift till Pontus Braunerhjelm*. Stockholm: Entreprenörskapsforum.
- Ekholm, Karolina, Torben Andersen, Arne Bigsten och Jonas Vlachos (2007), *Svensk välfärd och globala marknader*. Välfärdsrådets rapport 2007. Stockholm: SNS Förlag.
- Ekholm, Karolina, Rikard Forslid och James R. Markusen (2007), ”Export-Platform Foreign Direct Investment”. *Journal of the European Economic Association*, vol. 5, nr 4, 776–795.

- Eckholm, Karolina och Marie Hesselman (2000), "The Foreign Operations of Swedish Manufacturing Firms: Evidence from a Survey of Swedish Multinationals 1998". IFN Working Paper nr 540. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Helpman, Elhanan, Mark J. Melitz och Stephen R. Yeaple (2004), "Export versus FDI with Heterogeneous Firms". *American Economic Review*, vol. 94, nr 1, 300–316.
- Henrekson, Magnus och Nina Öhrn (2011), "Fortsätter huvudkontoren att flytta ut?". *Ekonomisk Debatt*, vol. 39, nr 1, 29–38.
- Krugman, Paul (1991), "Increasing Returns and Economic Geography". *Journal of Political Economy*, vol. 99, nr 3, 483–499.
- Lankes, Hans-Peter och Anthony J. Venables (1996), "Foreign Direct Investment in Economic Transition: The Changing Pattern of Investment". *Economics of Transition*, vol. 4, nr 2, 331–370.
- Markusen, James R. (1984), "Multinationals, Multi-Plant Economies, and the Gains from Trade". *Journal of International Economics*, vol. 16, nr 2, 205–226.
- Markusen, James R. och Anthony J. Venables (1998), "Multinational Firms and the New Trade Theory". *Journal of International Economics*, vol. 46, nr 2, 183–203.
- Markusen, James R. och Anthony J. Venables (2000), "The Theory of Endowment, Intra-Industry and Multinational Trade". *Journal of International Economics*, vol. 52, nr 2, 209–235.
- Melitz, Mark J. (2003), "The Impact of Trade on Intra-Industry Reallocations and Aggregate Industry Productivity". *Econometrica*, vol. 71, nr 6, 1695–1725.
- Slaughter, Matthew (2000), "Production Transfer within Multinational Enterprises and American Wages". *Journal of International Economics*, vol. 50, nr 2, 449–472.
- Swedenborg, Birgitta (1979), *The Multinational Operations of Multinational Firms: An Analysis of Determinants and Effects*. Stockholm: Almqvist & Wicksell.

FÖRFATTARPRESANTATION

Fotograf: Kristian Pohl/
Regeringskansliet

Karolina Ekholm är professor vid Nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet. Hon disputerade vid Lunds universitet år 1995 och anställdes som forskare vid Industriens Utredningsinstitut (nuvarande IFN) året efter. År 2000 anställdes hon som forskare och lärare vid Nationalekonomiska institutionen, Handelshögskolan i Stockholm, där hon blev docent år 2001. Hon anställdes 2006 vid Nationalekonomiska institutionen på Stockholms universitet, där hon blev professor 2010. Under åren 2004–2009 verkade hon som extern forskningsledare vid Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS) och hon var medlem i Ekonomiska rådet, vilket bistod Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet med vetenskapliga råd 2001–2007. Hon ingick som ledamot i Finanspolitiska rådet 2007–2009. Mellan 2009 och 2014 ingick hon i Riksbankens direktion som en av fem vice riksbankschefer. Efter riksdagsvalet 2014 utnämndes hon till statssekreterare till finansminister Magdalena Andersson, en post hon innehade till januari 2019.

Karolina Ekholms forskning har i första hand fokuserat på internationell handel och internationella investeringar. Hennes viktigaste bidrag har handlat om hur de multinationella företagens verksamhet påverkar ekonomin. Hon har publicerat artiklar i tidskrifter som *Journal of the European Economic Association*, *Journal of International Economics*, *Economic Journal* och *European Economic Review*. Hon är medlem i forskarnätverken Centre för Economic Policy Research (CEPR) och CESifo.

IFN:S PERSONAL OCH AFFILIERADE FORSKARE 31 AUGUSTI 2019

LEDNING

Magnus Henrekson, vd och professor. Tillträdde som vd för IFN i november 2005. Arbetet innebär att ansvara för institutets forsknings- och kommunikationsstrategi, rapportering till styrelsen och att vårda och utveckla relationen till institutets finansärer. I vd:s ansvar ingår dessutom att rekrytera personal samt att utveckla institutets samarbete med nationella och internationella institut, institutioner och enskilda forskare.

Lars Persson, vice vd och professor. Har varit vice vd på IFN sedan 2000. I hans ansvarsområden ingår institutets ekonomistyrning och budgetuppföljning samt personalansvar för institutets administrativa personal. I arbetsuppgifterna ingår även att kvalitetssäkra forskningen samt att medverka i institutets rekryteringsgrupp.

Elisabeth Precht, kommunikationschef. Tillträdde som kommunikationschef 2012 och gick i pension 31 augusti 2019. I arbetet ingår att utveckla institutets kommunikationsstrategi liksom att ansvara för publika kanaler som öppna seminarier, webbplats och nyhetsbrev. Vidare ingår bl.a. ansvar för att utbilda institutets forskare i kommunikation.

Eva Malm Öhrström, tillträdde som kommunikationschef den 1 september 2019.

ADMINISTRATION

Marta Benkestock, ekonomiansvarig. Ansvarar bl.a. för bokföring, fakturering, betalningar, reseräkningar, projektredovisningar, skatter, löner, försäkringar, budget och bokslut.

Elisabeth Gustafsson, vd-assistent. Ansvarar bl.a. för styrelse-, seminarie-, konferens-, gästforskar- och lokaladministration. Arbetar även med IFN:s webbplats, vissa personalfrågor, intranät och interninformation och ansvarar för delar av IFN:s publikationsserier.

Jörgen Nilson, it-ansvarig. Ansvarar för inköp och drift av data- och teleutrustning. Ansvarar även för inköp av programvara samt intern it-support. Fungerar som webmaster och säkerhetsansvarig.

Marie Tiltert, serviceansvarig. Ansvarar för växel och reception, posthantering, tidskriftsbibliotek, delar av IFN:s publikationsserier samt övrig service.

ORDINARIE FORSKARE

Thor Berger, fil.dr. i ekonomisk historia. Forskningsområden: Digitalisering, ekonomisk historia, innovation, teknisk förändring och utveckling, tillväxt samt urban och regional ekonomi.

Mårten Blix, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Hur digitaliseringen påverkar ekonomin, finansiering och effektivitet i offentliga välfärdstjänster.

Niclas Berggren, docent i nationalekonomi och programchef. Forskningsområden: Institutionell och politisk ekonomi; tillit, tolerans och religion; skönhetens betydelse i politiken.

Lars Calmfors, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad och makroekonomi.

Andreas Bergh, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Beteendekonomi, globalisering, institutionell ekonomi, korruption, offentlig ekonomi, sociala normer och utbildning.

Niklas Elert, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Entreprenörskap och ekonomisk dynamik.

Carl Magnus Bjuggren, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Tillämpad mikroekonomi, arbetsmarknadsekonomi, familjeföretagande och entreprenörskap.

Shon Ferguson, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Internationell handel, energi och lantbruk.

Malin Gardberg, Ph.D. i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad, ekonometri, finansiell utveckling, globalisering, internationella investeringar, konsumtion, makroekonomi och utvecklingsekonomi.

Henrik Jordahl, professor i nationalekonomi och programchef. Forskningsområden: Skattefinansierade tjänster, privatiseringar samt väljarbeteenden i politiska val.

Magnus Henrekson, professor i nationalekonomi, vd för IFN och programchef. Forskningsområden: Ekonomisk tillväxt, teknisk utveckling, entreprenörskap, innovation och institutionell ekonomi.

Daniel Knutsson, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad, digitalisering, ekonometri, ekonomisk historia, hälsa, privatiseringar, sjukvård, utvecklingsekonomi och välfärd.

Fredrik Heyman, docent i nationalekonomi och Senior Research Fellow. Forskningsområden: Empirisk arbetsmarknads ekonomi och internationell ekonomi.

Assar Lindbeck, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Inkomstförsäkringar, bonussystem samt metodfrågor.

Per Hjerstrand, docent i ekonometri. Forskningsområden: Tillämpad ekonometri, icke-parametrisk ekonometri, produktions analys och konsumtionsanalys.

Martin Ljunge, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Socialekonomi, offentlig ekonomi och arbetsmarknadsekonomi.

Pär Holmberg, docent i nationalekonomi, tekn.dr i elkraftsteknik och Senior Research Fellow. Forskningsområden: Elmarknaden och auktioner.

Erik Lundin, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Industriell organisation, energiekonomi och elmarknads ekonomi.

Henrik Horn, professor i internationell ekonomi. Forskningsområden: Internationella handels och investeringsavtal, konkurrenspolitik och marknadsregleringar.

Therese Nilsson, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Globaliseringens effekter på sociala normer och hälsa, ekonomiska följder av hälsochocker samt ekonomisk ojämlikhet och hälsa.

Pehr-Johan Norbäck, docent i nationalekonomi och Senior Research Fellow. Forskningsområden: Entreprenörskap, industriell ekonomi, internationell handel samt internationella investeringar och riskkapital.

Per Skedinger, adjungerad professor, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad och tillämpad mikroekonomi.

Martin Olsson, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad, industriell ekonomi och tillämpad mikroekonomi.

Mikael Stenkula, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Entreprenörskap, ekonomisk politik och beskattning.

Matilda Orth, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Industriell ekonomi och tillämpad mikroekonomi.

Roger Svensson, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Entreprenörskap, FoUpolitik, immateriella rättigheter, penningpolitik och subventioner i näringslivet.

Lars Persson, professor i nationalekonomi och vice vd för IFN och programchef. Forskningsområden: Entreprenörskap, forskning & utveckling, företagsdynamik, industriell ekonomi, internationella investeringar, konkurrenspolitik och riskkapital.

Thomas Tangerås, docent i nationalekonomi och programchef. Forskningsområden: Elmarknad, politisk ekonomi och telekom.

Lovisa Persson, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Digitalisering, offentlig ekonomi, politisk ekonomi, privatiseringar och skattefinansierade tjänster.

Björn Tyrefors, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad, diskriminering, ekonomisk historia, institutionell ekonomi, politisk ekonomi, utbildning och utvecklingsekonomi.

Erik Prawitz, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Ekonomisk historia, innovation, politisk ekonomi och utvecklingsekonomi.

Joacim Tåg, ekon.dr i nationalekonomi och programchef. Forskningsområden: Entreprenörskap, företagsfinansiering, globalisering och riskkapital.

Daniel Waldenström, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Arv och gåvor, finansiell utveckling, inkomst och förmögensfördelning samt skatter.

Richard Öhrvall, fil.dr i statsvetenskap. Forskningsområden: Korruption, opinionsmätningar, politisk ekonomi, politiskt beteende, privatiseringar och skattefinansierade tjänster.

Johan Wennström, fil.dr i statsvetenskap. Forskningsområden: Marknadsregleringar, politiskt beteende, sociala normer, utbildning och välfärd.

Özge Öner, ekon.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Detaljhandel, infrastruktur, servicenäring, turism samt urban och regional ekonomi.

DOKTORANDER OCH FORSKNINGSASSISTENTER

Alexandra Allard, master i nationalekonomi.

Olga Lark, doktorand i nationalekonomi. Forskningsområden: Detaljhandel, ekonometri, internationell handel samt urban och regional ekonomi.

Marcos Demetry, master i nationalekonomi.

Glenn Nielsen, master i nationalekonomi.

Simon Ek, doktorand i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad och ekonometri.

Charlotta Olofsson, doktorand i nationalekonomi. Forskningsområde: Arbetsmarknad.

Eleanor Johansson, master i nationalekonomi.

Niklas Wykman, magister i nationalekonomi. Forskningsområden: Ekonomisk historia, entreprenörskap, familjeföretag, skatter och tillväxt.

AFFILIERADE FORSKARE

Fredrik Andersson, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Konkurrenspolitik och kontraktsförhållanden.

David Cesarini, Associate Professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Beteendekonomi och beteendegenetik.

Martin Andersson, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Detaljhandel, entreprenörskap, tillväxt, urban och regional ekonomi.

Karin Edmark, docent i nationalekonomi. Forskningsområde: Utbildningsekonomi.

Ola Andersson, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Auktioner, beteendekonomi, industriell organisation, kommunikation, riskhantering, riskkapital och spelteori.

Johan Egebark, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad och beteendekonomi.

Jannis Angelis, docent i industriell ekonomi. Forskningsområden: Verksamhetsledning, produktions och tjänstestrategi, strategiska mät och styrinstrument samt riskhantering

Mikael Elinder, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Arv och gåvor, politiskt beteende och sociala normer.

Christian Bjørnskov, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Institutionell ekonomi och politiskt beteende.

Sebastian Escobar, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Arv och gåvor, ekonomisk ojämlikhet, offentlig ekonomi och skatter.

Mario Blázquez De Paz, Ph.D. i nationalekonomi. Forskningsområden: Auktioner och elmarknad.

Wolfgang Gick, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Kommunikation, kontraktsförhållanden och korruption.

Anders Gustafsson, ekon.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Entreprenörskap, industriell ekonomi, industriell organisation och politisk ekonomi.

Joakim Jansson, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad, diskriminering, politisk ekonomi och utbildning.

Olle Hammar, doktorand i nationalekonomi. Forskningsområden: Ekonomisk ojämlikhet, institutionell ekonomi, offentlig ekonomi samt utvecklingsekonomi.

Louise Johannesson, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad, ekonometri, handels politik och internationell handel.

Mats Hammarstedt, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad, diskriminering och entreprenörskap.

Jens Josephson, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Företagsfinansiering, industriell organisation, investment banking, kontraktsförhållanden och spelteori.

Åsa Hansson, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Offentlig ekonomi och skatter.

Matti Keloharju, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Beteendekonomi, entreprenörskap, företagsfinansiering, hälsa samt organisation och verksamhetsledning.

Gabriel Heller Sahlgren, doktorand i statsvetenskap. Forskningsområden: Hälsa, privatiseringar, skattefinansierade tjänster och utbildning.

Dany Kessel, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Integration, konsumtion, makro ekonomi, privatiseringar, spelteori, strategi och utbildning.

Aljoscha Janssen, Ph.D i nationalekonomi. Forskningsområden: Beteendekonomi, hälsa och industriell ekonomi.

Johan Klaesson, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Infrastruktur, servicenäring samt urban och regional ekonomi.

Samuli Knüpfer, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Beteendekonomi, företagsfinansiering och hushållens ekonomi.

Kaveh Majlesi, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad, fintech, globalisering, inkomst och förmögenhetsfördelning, innovation, internationell handel, politisk ekonomi, teknisk förändring och utveckling samt utvecklingsekonomi.

Nikita Koptuyug, ekon.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Tillämpad mikroekonomi, tillämpad ekonometri, industriell organisation och spelteori.

Hanna Mühlrad, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Ekonomisk ojämlikhet, hälsa, sjukvård, sociala normer, utbildning och utvecklingsekonomi.

Ewa Lazarczyk, Assistant Professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Energi, industriell organisation och miljö.

Johanna Möllerström, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Beteendekonomi och offentlig ekonomi.

Erik Lindqvist, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad och politisk ekonomi.

Lars Oxelheim, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Bolagsstyrning, bonussystem, internationellt företagande, internationella investeringar och riskhantering.

Alexander Ljungqvist, professor i finansiell ekonomi, Forskningsområden: Bolagsstyrning, börsintroduktioner, entreprenörskap, företagsfinansiering, investment banking och riskkapital.

Maria Persson, docent i nationalekonomi. Forskningsområden: Handelspolitik, internationell handel och internationella investeringar.

Florin Maican, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Industriell organisation, internationella investeringar samt teknisk förändring och utveckling.

Petra Persson, Assistant Professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad, hälsa och offentlig ekonomi.

Per Pettersson-Lidbom, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Ekonomisk historia, politisk ekonomi, tillväxt och utvecklingsekonomi.

Bengt Söderlund, fil.dr i nationalekonomi. Forskningsområden: Globalisering, Institutionell ekonomi, internationell handel och tillväxt.

Keith Ruddell, Ph.D. i nationalekonomi. Forskningsområden: Auktioner, elmarknad, energi, industriell organisation, konkurrenspolitik och spelteori.

Jonas Vlachos, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Arbetsmarknad, finansiell utveckling och utbildning.

Mahir Sarfati, doktorand inom elektriska energisystem. Forskningsområden: Elmarknad, energi och spelteori.

Yves Zenou, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Diskriminering, integration, kriminalitet, sociala normer samt urban och regional ekonomi.

Fredrik Sjöholm, professor i nationalekonomi. Forskningsområden: Globalisering och internationell ekonomi.

Thomas Åstebro, professor i entreprenörskap. Forskningsområden: Entreprenörskap och innovation.

IFN:S VERKSTÄLLANDE DIREKTÖRER OCH BITRÄDANDE CHEFER 1939–2019

Nedan följer en sammanställning över samtliga vd:ar och sekreterare/biträdande chefer/vice vd:ar (titeln har över åren gått från sekreterare via biträdande chef till vice vd) vid IFN sedan starten 1939.

VERKSTÄLLANDE DIREKTÖRER

Namn	Kom från/gick till	Period
Ivar Andersson	Chefredaktör Östergötlands Dagblad, riksdagsman/chefredaktör Svenska Dagbladet	1939–1940
Ragnar Sundén	Intern rekrytering/Vd Jernkontoret	1940–1941
Ingvar Svennilson	Chef Industrikommissionens Utredningsbyrå/professor Stockholms Högskola	1941–1949
Erik Dahmén (tf. chef)	Intern rekrytering/ekonomisk expert Stockholms Enskilda Bank, professor Handelshögskolan i Stockholm	1949–1950
Jonas Nordenson	Intern rekrytering/vd AB Malmexport (ingick i Grängeskoncernen)	1951–1953
Jan Wallander	Vd SNS/vd Sundsvallsbanken	1953–1961
Ragnar Bentzel	Professor Handelshögskolan i Stockholm/professor Uppsala universitet	1961–1966
Lars Nabseth	Chef Industriförbundets ekonomisk-politiska avdelning/vd Jernkontoret	1966–1973
Lars Wohlin	Chef SAF:s ekonomiska sekretariat/statssekreterare Ekonomidepartementet	1973–1976
Gunnar Eliasson	Chefsekonom Industriförbundet/professor KTH	1976–1994
Ulf Jakobsson	Chefsekonom Industriförbundet/adj. professor Internationella Handelshögskolan i Jönköping och egen verksamhet	1994–2005
Magnus Henrekson	Professor Handelshögskolan i Stockholm	2005–

Anm.: Jonas Nordenson var tf. chef 1 januari – 30 september 1951. Ingvar Svennilsons tjänstledighet upphörde då i samband med att han blev kallad till Lars Hiertas professur vid Stockholms Högskola.

SEKRETERARE/BITRÄDANDE CHEF/VICE VD

Namn	Kom från/gick till	Period
Axel Iveroth	Programledare Radiotjänst/chefredaktör Industri m.m.	1939–1944
Tore Browaldh	Stockholms Högskola/Europarådets generalsekretariat i Strasbourg	1944–1945
Bengt Senneby	Bankdirektör Skandinaviska Banken	1946–1947
Herman Holm	Stockholms Enskilda Bank	1948–1950
Hans Söderlund	SAF, direktör Limhamns Träindustri	1951–1954
Göran Waldau	Förste kanslisekreterare Finansdepartementet	1954
Lars Nabseth	Chef för Industriförbundets ekonomisk-politiska avdelning	1955–1958
Lars Lidén	Industriförbundet	1959–1961
Lars Kritz	Handelshögskolan i Stockholm/Industridepartementet	1961–1966
Lars Wohlin	Chef SAF:s ekonomiska sekretariat	1967–1969
Jan Bröms	Chefsekonom Industriförbundet	1970–1973
Olle Renck	Universitetslektor i företagsekonomi Stockholms universitet/utredare Kommunikationsdepartementet	1973–1977
Bo Carlsson	Professor Case Western Reserve University, Cleveland, Ohio	1977–1981
Johan Örtengren	Öst Ekonomiska Byrån/OECD, EFTA, EU:s Miljöbyrå i Köpenhamn, Sveriges Kommuner och Landsting	1982–1985
Tomas Pousette	Riksbanken, chefsekonom SBAB	1985–1986
Birgitta Swedenborg	PK-bankens ekonomiska sekretariat/vice vd SNS	1986–1990
Jeanette Åkerman	Folkhälsoinstitutet, egen företagare	1990–1993
Pontus Braunerhjelm	Vice vd SNS/vd Entreprenörskapsforum/professor KTH	1993–1999
Lars Persson	Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet	2000–

Anm.: De biträdande cheferna har med få undantag varit internrekryterade. Under rubriken "Kom från" anges därför, om något alls anges, i de flesta fall vad de gjorde innan de kom till institutet.

IFN:S STYRELSE 1939–2019

Nedan följer en komplett sammanställning över samtliga styrelseordföranden och styrelseledamöter i IFN sedan starten 1939. Ledamöterna har ordnats efter det år de inträdde i styrelsen.

ORDFÖRANDEN

Namn	Position	Period
J. Sigfrid Edström	Styrelseordförande Asea	1939–43
Ernst Wehtje	Vd Skånska Cement	1943–45
Sven E. Lundberg	Vd Förenade Superfosfat	1946
Sven Schwartz	Ordförande SAF	1947–49
Marcus Wallenberg*	Vd Stockholms Enskilda Bank	1950–75
Erland Waldenström	Styrelseordförande Gränges	1975–84
Curt Nicolin	Styrelseordförande Asea (ABB från 1987)	1985–93
Håkan Mogren	Vd och koncernchef Astra	1993–2003
Björn Hägglund	Vice vd Stora Enso	2003–2010
Michael Treschow	Styrelseordförande i Dometic Group och Unilever NV	2011–2019
Staffan Bohman	Styrelseordförande Electrolux och Upplands Motor	2019–

Anm.: Som position har i regel angivits den viktigaste position som personen ifråga innehade vid inträdet i institutets styrelse.

* Marcus Wallenberg var även institutets hedersordförande 1976–82.

STYRELSELEDAMÖTER EXKLUSIVE INSTITUTETS CHEFER

Namn	Position	Period
Karl Fredrik Göransson	Bruksdisponent Sandvik	1939–42
Vilhelm Lundvik	Vd Industriförbundet	1939–42
Wiking Johnsson	Vd Jernkontoret	1939–45
Gustaf Söderlund	Vd SAF	1939–45
Uno Forsberg	Vd och koncernchef SKF	1940
Fritiof Söderbäck	Vd SAF	1940–45
Gustaf Settergren	Vd Industriförbundet	1941–54
Torsten Hérnod	Vd SCA	1942–44
Torsten Vinell	Vd Sveriges Allmänna Exportförening	1942–45
Sven E. Lundberg	Vd Förenade Superfosfat	1942–46
Rolf von Heidenstam	Vd AGA	1945
Nils Danielsen	Vd Uddeholmskoncernen	1945–48
Sven Schwartz	Vd Boliden	1946–66
Bertil Kugelberg	Vd SAF	1947–65
Helge Ericson	Vd LM Ericsson	1948–50
Per Hemberg	Vd Surte Glasbruk	1948–60
Axel Enström	Vd SCA	1948–65
Carl August Jacobsson	Vd Svenska Metallverken, styrelseordförande Industriförbundet	1951–52
Ernst Wehtje	Vd Skånska Cement	1952–62
Christian von Sydow	Vd Holmens Bruk	1954–56
Lars-Erik Thunholm	Vd Industriförbundet	1955–56
Håkan Abenius	Vd Stora Kopparberg	1957–58
Axel Iveroth	Vd Industriförbundet	1957–84
Bror Lagercrantz	Disponent Wirsbo Bruk	1959–61
Sven Dahlberg	Vd SIAB	1961–70
Erland Waldenström	Vd Gränges	1962–74
Inge Stenberg	Vd SKF	1963
Wilhelm Ekman	Vd Uddeholm	1963–65
Sven Hammarskiöld	Vd Svenska Sockerfabriks AB	1963–65
Sverre Sohlman	Vd Bofors	1963–73
Curt-Steffan Giesecke	Vice vd SAF (vd 1966–78)	1963–76
Nils Holmström	Vd Kockums Mekaniska Verkstad	1964–69
Lars Wirström	Styrelseordförande Gullhögens Bruk	1966–70

Christer Höglund	Vd Borås Wäveri	1966–72
Tryggve Holm	Vd Saab och styrelseordförande SAF	1966–76
Ingmar Eidem	Vd Kema Nord	1966–82
Eije Mossberg	Vd SCA	1967–72
Bengt Lyberg	Vd Mo och Domsjö	1970
Sven-Olof Träff	Vd Bilkompaniet AB Eskilstuna	1972–84
Stig Svensson	Vd ICA Förbundet	1973–75
K. Arne Wegerfelt	Vd Astra	1973–79
Nils Holgersson	Styrelseordförande Pribo (Prippbolagen)	1973–81
Alde Nilsson	Vd Asea	1973–84
Lars Nabseth	Vd Jernkontoret (vd Industriförbundet 1977–89)	1973–92
Åke Palm	Vd Boliden	1974–78
Rune Höglund	Vd Åhlén & Holm	1975–80
Curt Nicolin	Styrelseordförande Asea	1976–84
Hans Stahle	Vd Alfa-Laval	1976–89
Karl Erik Önnesjö	Vd Holmens Bruk	1977–80
Olof Ljunggren	Vd SAF	1978–85
Björn Lundvall	Styrelseordförande LM Ericsson	1980
Nils Landqvist	Vd Korsnäs Marma	1980–82
Hans Werthén	Styrelseordförande Electrolux	1981–82
Sven H. Salén	Styrelseordförande Salénia	1981–88
Ove Sundberg	Vd Kema Nobel	1982–85
Bo Rydin	Vd SCA	1982–87
Peter Wallenberg	Styrelseordförande Atlas Copco och Investor	1982–91
Sven Wallgren	Vd Esselte	1982–92
Claes-Ulrik Winberg	Bruksdisponent Bofors och styrelseordförande SAF	1984–85
Christer Zetterberg	Vd Holmens Bruk	1985–87
John Dahlfors	Vd och koncernchef Boliden	1985–88
Anders Carlberg	Vd Nobel Industrier	1986–88
Karl Erik Önnesjö	Styrelseordförande Holmens Bruk	1987–88
Lennart Johansson	Styrelseordförande SKF	1986–92
Gösta Bystedt	Vice styrelseordförande Axel Johnson AB	1986–2000
Per-Olof Eriksson	Vd Sandvik	1988–92
Torbjörn Ek	Vd Hexagon	1988–95
Karl-Erik Sahlberg	Vd och koncernchef Perstorp	1989–91

Marcus Storch	Vd AGA	1989–91
Ulf Laurin	Styrelseordförande SAF	1989–92
Magnus Lemmel	Vd Industriförbundet	1989–95
Göran Tunhammar	Vd SAF (Svenskt Näringsliv från 2001)	1990–2004
Rune Andersson	Styrelseordförande Trelleborg	1992
Björn Svedberg	Styrelseordförande Ericsson	1992
Gunnar L. Johansson	Styrelseordförande Industriförbundet	1992–98
Ulf Jakobsson	Chefsekonom Industriförbundet	1993–94
Jan Herin	Chefsekonom SAF	1993–94
Lennart Ahlgren	Vd AssiDomän	1993–95
H. G. Wessberg	Tillförordnad vd Industriförbundet	1995–96
Martin Leimdörfer	Vd Industri-Matematik	1995–2004
Lars-Åke Helgesson	Vd Stora	1995–2004
Per Olofsson	Vd Industriförbundet	1996–2007
Carl Wilhelm Ros	Finanschef Ericsson	1998–2008
Lars-Eric Petersson	Vd Skandia	2000–03
Lars H. Thunell	Vd SEB	2004–05
Ebba Lindsö	Vd Svenskt Näringsliv	2004–05
Sigrun Hjelmquist	Partner och Investment Manager BrainHeart Capital	2004–11
Urban Bäckström	Vd Svenskt Näringsliv	2005–14
Signhild Arnegård Hansen	Styrelseordförande Svenska Lantchips	2005–12
Sverker Martin-Löf	Styrelseordförande SCA	2006–17
Robert af Jochnick	Styrelseordförande Oriflame	2007–15
Tomas Nicolin	Vd Alecta	2008–18
Magdalena Gerger	Vd Systembolaget	2011–
Maud Spencer	Vd Svalson	2012–14
Carola Lemne	Vd Svenskt Näringsliv	2014–18
Stig Claesson	Vd Doxa Plast i Värnamo AB	2014–
Jenny Lindén Urnes	Styrelseordförande Lindéngruppen	2015–
Lena Apler	Styrelseordförande Collector	2017–
Pär Boman	Styrelseordförande Handelsbanken	2018–
Jan-Olof Jacke	Vd Svenskt Näringsliv	2018–

Anm.: Som position har i regel angivits den viktigaste position som personen ifråga innehade vid inträdet i institutets styrelse.

KRONOLOGISK ALUMNIFÖRTECKNING ÖVER FORSKARE VID IFN 1939–2019

Uppställningen är kronologisk, baserad på det år då personen slutade vid institutet.

I några fall har forskare varit anställda vid IFN under mer än en period, vilket gör att en person kan förekomma i listan mer än en gång. Den information som finns om en tidigare anställds fortsatta karriär är i vissa fall knapphändig eller saknas på grund av att det inte varit möjligt att få fram några uppgifter.

Längre fram i boken finns samma förteckning, men sorterad i alfabetisk ordning. Där förekommer varje person endast en gång.

Uppställningen upptar i första hand forskare. Många forskare har genom åren varit korttidsanställda och i de fall anställningen varit kortare än ett år har personen bara tagits med i alumniförteckningen i det fall denne står som (med)författare till någon skrift som utgivits av IFN. Fr.o.m. 1995 har institutet i regel rekryterat forskningsassistenter med en gedigen nationalekonomisk-statistisk skolning på magisternivå. Dessa assistenter har efter en tid vid IFN antingen gått vidare till forskarutbildning eller kvalificerade tjänster som nationalekonomer i statsförvaltning och näringsliv. De har därför tagits med i alumniförteckningen. Ett A inom parentes markerar att de varit assistenter.

En reservation måste också göras angående förteckningen nedan. Det är fråga om ett stort antal personer och en mycket lång tidsperiod. Vi har inte haft tillgång till någon tidigare kvalitetssäkrad matrikel utan listan har upprättats på basis av tidigare årsböcker och inte heller dessa har kunnat återfinnas för samtliga år. Därutöver har vi använt en sammanställning i skriften *Industriproblem 1960* och i den lilla festskriften *Till Ruth 31 aug 1974* (gåva till IUI:s kamrer Ruth Wiklund-Ellestad när hon gick i pension 1974 efter att ha arbetat på institutet i 30 år) samt uppgifter från bl.a. olika årgångar av *Vem är det?* och IVA:s medlemsmatrikel liksom uppgifter inhämtade direkt från berörda personer.

De inhämtade uppgifterna om anställningsperiod är inte alltid helt samstämmiga och en bedömning har då gjorts. Detta gör att det svårligen kan undvikas att ett och annat fel insmugit sig, liksom att det är oundvikligt att uppgifterna om karriären efter IFN-tiden i många fall är summariska eller i något fall helt saknas.

Använda förkortningar

i.u. = ingen uppgift

FIEF = Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning

HHS = Handelshögskolan i Stockholm

IFAU = Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering

IIES = Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet

IVA = Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien

KTH = Kungliga Tekniska högskolan

LU = Lunds universitet

SAF = Svenska Arbetsgivareföreningen

SOFI = Institutet för social forskning vid Stockholms universitet

SU = Stockholms universitet

UU = Uppsala universitet

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Ivar Anderson	1891–1980	1939	1940	Chefredaktör Svenska Dagbladet, riksdagsman
Ragnar Sundén	1907–1985	1939	1941	Vd Jernkontoret
Jöran Curman	1907–1972	1941	1944	Arkitekt, Curman och Gunnartz Arkitektkontor
Eric Heinertz	1908–1965	1939	1945	Egen verksamhet som konstnär
Tore Browaldh	1917–2007	1944	1945	Europarådets generalsekretariat i Strasbourg, vice vd SAF, vd Handelsbanken
Axel Iveroth	1914–1993	1939	1946	Industriattaché i Washington, DC, direktör Cementa, vd Industriförbundet
Gösta Ahlberg	1907–1973	1942	1946	Docent Stockholms Högskola, därefter anställd i Stockholms stad
Folke Kristensson	1914–1993	1942	1946	Chef Affärsekonomiska Forskningsinstitutet, professor HHS
Bitti (Inga Brita) von Vegesack	1913–2005	1942	1947	Redaktionssekreterare Plan, direktör Industriens Bostadsförening
Bengt Senneby	1920–2007	1946	1947	Direktör Skandinaviska Banken, rådgivare S-E-Banksgruppen
Richard Elinder	1917–2006	1944	1948	Auktoriserad revisor, Elinder & Nyström Revisionsbyrå AB

Bertil J. Lundell	1922–2007	1944	1948	Höganäs-Billesholm, försäljningsdirektör Rörstrands Porslinsfabriker, Gullfiber
Ingvar Svennilson	1908–1972	1941	1949	Professor Stockholms Högskola
Rune Hellberg	1919–2003	1942	1949	Research & Planning Division, Economic Commission for Europe, Genève
Jan Wallander	1920–2016	1945	1949	Forskningschef och vd SNS
Erik Dahmén	1916–2005	1942	1950	Professor HHS, rådgivare Stockholms Enskilda Bank
Erik Ruist	1921–2018	1944	1950	Chef för statistikavdelningen Jernkontoret, professor HHS
Hans B. Thorelli	1921–2009	1945	1950	Vd SNS, Marketing Services Research, General Electric, New York, professor University of Chicago och Indiana University
Harald Nurk	1918–2014	1947	1953	Kalkylchef, internrevisor Lindberg & Co, internrevisor AGA
Bertil Wallin	1917–2009	1949	1950	Direktör Göteborgs Bank, Göta-banken, Nordea
Herman Holm	1919–1997	1946	1952	Chef Business Development, rådgivare i atomfrågor, Stockholms Enskilda Bank, Exportföreningen, biträdande direktör General Atomic Europe, Zürich
Torsten Carlsson	1920–2002	1947	1952	Vd SNS, direktörsassistent Cementa, direktör Skandinaviska Banken
Ragnar Bentzel	1919–2005	1948	1952	Docent UU, professor HHS
Jonas Nordenson	1920–1976	1948	1953	Vd Malmexport, vd Exportföreningen, vd Svenska Bankföreningen
Einar Hardin	1923–2007	1950	1953	Assistant Professor, Department of Economics, Michigan State University
Willem Peppeler	1923–2014	1951	1953	Grängeskongcernen, chef för bolagets tyska försäljningsverksamhet, vidare till flera ledande befattningar inom svenskt näringsliv

Hans Söderlund	1922–2001	1950	1954	SAF, direktör Limhamns Träindustri AB
Per Hilding	1923–2014	1952	1954	Politiker inom Folkpartiet, chefredaktör och ansvarig utgivare Gefle Dagblad
Lars O. Andersson	1926–	1952	1955	Aktuarie, ekonomibyrån Statens Järnvägar, universitetslektor i företagsekonomi, sedermera hedersdoktor, LU
Stig Rydorff	1922–1991	1952	1955	Lärare HHS
Nils Henrik Paulsson	i.u.	1953	1955	Lärare Grafiska Institutet, Institutet för högre reklamutbildning och Journalistinstitutet
Lars Lantz	1928–2008	1954	1955	Försäljningsdirektör Scania-Vabis
Göran Waldau	1925–2010	1954	1955	Förste kanslisekreterare Finansdepartementet, ekonomidirektör Sveriges Radio
Alv Elshult	1923–2015	1949	1956	Ställföreträdare för ekonomidirektören, sedermera vice vd Saab i Linköping
Karl-Olov Samuelsson	1923–1994	1950	1956	Aktuarie SAF
Kurt Eklöf	1925–1995	1951	1956	Bankokommissarie Sveriges Riksbank, vice riksbankschef
Hans Wagner	1928–	1953	1956	Exportchef Stenberg Corporation AB
Albert Danielsson	1930–2014	1954	1956	Lärare HHS, professor Handelshögskolan i Göteborg, professor industriell ekonomi KTH
Odd Gulbrandsen	1923–	1952	1957	Bitr. professor Lantbrukshögskolan Ultuna
Carl Gustaf Dahlerus	1929–2019	1955	1957	Sekreterare SAF, vd Bankernas Arbetsgivarorganisation
Åke Sanell	1930–	1956	1957	Amanuens Finansdepartementet, statistikavdelningen FN, budgetavdelningen Finansdepartementet, avdelningschef Riksrevisionsverket, konsult Världsbanken
Per-Jonas Eliäson	1934–	1957	1957	Doktorand, forskare, rektor och professor HHS

Åke Ortmark	1929–2018	1954	1958	Ekonomisk kommentator Sveriges Radio, ekonomijournalist SVT, chefredaktör Veckans Affärer, programledare TV8, författare
Sven Fajersson	1922–1997	1956	1958	Assistent Jordbrukstekniska forskningsinstitutet, Svenska Sockerfabriks AB
Wilhelm Paues	1912–1985	1958	1958	Direktör Samarbetskommittén för integrationsfrågor
Lars Nabseth	1928–	1952	1959	Chef Industriförbundets ekonomisk-politiska avdelning
Bertil Nilsson	1928–	1957	1959	Högre studier, LU
Göran Ahrsjö	1931–1994	1957	1960	Rejmersholms Gamla Industri AB, överingenjör Boliden, direktör Supra/Norsk Hydro
Per-Olov Boman	1933–	1957	1960	Nordstjernen, Salén, vice vd Salénia
Jan Wallander	1920–2016	1953	1961	Vd Sundsvallsbanken, vd Handelsbanken
Claes Lagerkvist	1930–	1957	1961	Byråchef/statistikchef Statistiska centralbyrån (planering och samordning)
Lars Lidén	1930–	1957	1961	Industriförbundet, vice vd Esselte
Bertil Eneroth	1933–2014	1959	1961	Stockholms Enskilda Bank
Erwin Mildner	1935– 2001	1960	1961	Bygghöjningsinstitutet i Gävle
Erik Höök	1920–1997	1948	1962	Planeringschef Finansdepartementet, vd Jernkontoret
John Ekström	1916–2015	1955	1962	Svenska EEC-delegationen i Bryssel
Hans Eisler	1937–	1961	1962	Konjunkturanalytiker Finansdepartementet, sekreterare två statliga utredningar, forskare SNS, managementkonsult, vd Sevenco
Bengt G. Rundblad	1925–2013	1954	1963	Professor i sociologi Göteborgs universitet
Jan Gillberg	1935–	1956	1963	Hessnergruppen, vd Sveriges Marknadsförbund, redaktör och utgivare Den Svenska Marknaden (DSM)
Åke Sundström	1934–	1959	1963	Biträdande expert FN

Tage Berglund	1933–	1961	1963	Chef FoU-statistiken SCB, enhetschef konjunktureenheten SCB
Lars Vinell	1935–	1961	1963	Jernkontoret, Uddeholm, chefs-ekonom Industriförbundet, adj. professor i finansiell ekonomi SU
Assar Lindbeck	1930–	1962	1963	Professor HHS
Ingemar Ståhl	1938–2014	1962	1963	Professor LU
Lennart Fridén	1935–	1960	1964	Jernkontoret, IIES, Stockholms stad, Stockholms läns landsting, konsult INREGIA och WSP
Östen Johansson	1926–	1962	1964	Forskningssekreterare IIES, direktör Riksbankens Jubileumsfond, utredningschef Statens Industriverk, avdelningschef Energiverket
Carl Johan Åberg	1930–2010	1963	1964	Planeringschef Finansdepartementet, statssekreterare UD, landshövding, vd första-tredje AP-fonden
Karl G. Jungenfelt	1931–2016	1961	1965	Docent SU, professor HHS
Göran Albinsson Bruhner	1927–	1955	1966	Vd SNS, redaktör Svenska Dagbladet, chefredaktör Dagens Industri, kolumnist Svenska Dagbladet
Bertil Olsson	1930–2013	1955	1966	Statistiska centralbyrån, chef för utveckling av hushållsundersökningarna
Bengt Höglund	1921–2006	1957	1966	Professor LU
Ragnar Bentzel	1919–2005	1961	1966	Professor UU
Bengt-Göran Löwenthal	1939–	1963	1966	Utredare åt direktionen Dagens Nyheter, utredningschef Svenska Bankföreningen
Gunnar Törnqvist	1933–	1963	1966	Professor i ekonomisk geografi, LU
Jan Beckeman	1934–	1961	1967	Chef utrednings- och statistikavdelningen Jernkontoret
Gustav Endrédi	1928–2017	1961	1967	Chef företagsplanering och sedan chef bränsleexport Nynäs Petroleum
Per Gullström	1937–	1963	1967	Stockholms utrednings- och statistikkontor
Bernt Johansson	1933–	1963	1967	i.u.

Branko Salaj	1932–	1965	1967	Chef utredningsavdelningen Svenska byggnadsindustriförbundet, managementkonsult, vd revisionskedjan BDO, informationsminister i Kroatien, kroatisk ambassadör, vd kroatiska nyhetsbyrån Hina
Lars Borgnäs	1947–	1966	1967	Journalist, författare, producent SVT
Leif Mutén*	1928–2016	1959	1968	Professor UU, Internationella valutafonden, professor HHS
Assar Lindbeck	1930–	1966	1968	Professor SU, chef IIES
Åke Sundström	1934–	1967	1968	Finans-, Industri- och Näringsdepartementet, huvudsekreterare i den mineralpolitiska utredningen (1974–78)
Yngve Åberg	1924–2011	1964	1969	Lektor SU
Villy Bergström	1938–2018	1965	1969	Lektor UU, chef FIEF, chefredaktör Dala-Demokraten, vice riksbankschef
Gunnar Eliasson	1937–	1965	1969	Chefsekonom Industriförbundet
Per Silenstam	1936–	1965	1969	Institutet för arbetsmarknadsfrågor, överdirektör AMS, gd Civildepartementet
Odd Gulbrandsen	1923–	1967	1969	FAO Rom, forskningschef UNCTAD, professor i marknadslära Lantbrukshögskolan i Ultuna
John Skår	1933–	1964	1970	Lektor SU, UNESCO, professor Handelshögskolan i Bodö, professor Karolinska Institutet
Bengt Rydén	1936–	1966	1970	Chefredaktör Veckans Affärer, vd SNS, vd Stockholms Fondbörs
Carl Johan Dahlman	1942–	1967	1970	Forskarstudier UCLA, RAND Corporation, statssekreterare US Government
John Ekström	1916–2015	1967	1970	Sakkunnig Industridepartementet
Margareta Holter	1937–2010	1967	1970	Utredare Statens råd för byggnadsforskning, tekn.dr KTH, finanskontoret Stockholms läns landsting, forskare företagsekonomi SU, konstnär/grafiker

Staffan Håkanson	1942–	1967	1970	Vd Aga Mobilradio, Vd Esselte Rotogravyr, Vd Telub, Vd SAB WABCO, Vd Bombardier Transportation Sweden
Leif Aronsson	1942–2008	1968	1970	i.u.
Margit Lidén (nu Wallstén)	1942–	1969	1970	Konsult SIAR, SAF, Svenska OECD-delegationen i Paris och EU-delegationen i Bryssel
Torsten Löfgren	1939–	1966	1971	Kansliråd Industridepartementet, stabschef Preem Petroleum
Sune Davidsson	1940–	1969	1971	Finansdepartementet, Ekonomifakta, planeringschef Finansdepartementet, chefsekonom Folkpartiet
Alf Carling	1937–2008	1969	1971	Docent SU, Kommunikationsdepartementet, gd Konjunkturinstitutet
Lars Wohlin	1933–2018	1960	1972	Chef SAF:s ekonomiska sekretariat
Lars Nabseth	1928–	1966	1972	Vd Jernkontoret, vd Industriförbundet, adj. professor HHS
Ulf Granérus	1942–1980	1969	1972	i.u.
Lars Lundberg	1937–2018	1969	1972	Lektor Umeå universitet
Jan Bröms	1940–	1967	1973	Chefsekonom Industriförbundet, chefsekonom SACO
Fredrik Henell	1949–	1970	1973	Forskare Huddinge universitetssjukhus, ledande befattningar Pharmacia, vice vd ZymoGenetics Inc., Seattle
Eva Thiel	1945–	1970	1973	Internationell banking, Europeiska utvecklingsbanken, Senior Economist OECD
Lennart Ohlsson	1942–	1967	1974	Industridepartementet, Industriförbundet, chefsekonom Företagarna, docent och forskare KTH
Johan Facht	1941–	1969	1974	FN:s livsmedelsorganisation i Rom
Anita Lignell Du Rietz	1947–	1970	1974	Nordbanken, chefsekonom Föreningsbanken, doktorandstudier HHS och Mälardalens högskola, Näringsdepartementet, forskare Centrum för Näringslivshistoria
Harry Lütjohann	1935–2008	1970	1975	Statistiker SCB

Lars Kritz	1934–	1960	1976	Utredare Industridepartementet, vice vd Industriförbundet
Anders Klevmarken	1941–	1968	1976	Professor Göteborgs universitet (statistik och ekonometri) och UU (ekonometri)
Gunnar Du Rietz	1940–	1969	1976	Skattesakkunnig SAF, forskare Ratio
Ulf Jakobsson	1943–	1970	1976	Planeringschef Ekonomidepartementet, chefsekonom SAF, Handelsbanken och Industriförbundet
Hans-Fredrik Samuelsson	1941–	1971	1976	Avdelningsdirektör Statens Industriverk, chef inom FN:s Globala och Regionala högkvarter, adj. professor Handelshögskolan i Göteborg, docent och projektdirektör Renässansmuseum
Lars Wohlin	1933–2018	1973	1976	Statssekreterare Ekonomidepartementet, riksbankschef, vd Stadshypotek, europaparlamentariker
Lars Dahlberg	1945–2003	1975	1976	Ekonomidepartementet, förhandlingschef SACO, vd Företagarnas riksorganisation
Olle Renck	1933–2006	1968	1977	Sekreterare Sjöfartspolitiska utredningen och Industristödsutredningen, Riksgälden, Fartygskreditnämnden
Rolf Rundfelt	1939–	1968	1978	Industriförbundets skattepolitiska avdelning, konsult KPMG, adj. professor i redovisning SU och Linköpings universitet
Bo Lindörn	1945–	1972	1978	Avdelningschef, överdirektör Statens pris- och kartellnämnd, direktör Konkurrensverket, direktör och chef Nätverksmyndigheten, vd Bergen Energi AB
Anders Grufman	1947–	1972	1979	S-E-Banken, grundare konsultfirma Grufman Reje Management
Siv Gustafsson	1943–	1967	1980	Forskare Arbetslivscentrum och SU, professor University of Amsterdam
Märtha Josefsson	1947–	1971	1980	Analyschef Aktiv Placering, investeringskonsult, styrelseproffs

Anders Rydeman	1954–2008	1979	1980	S-E-Banken, egen konsultverksamhet, chefsekonom Livsmedelsindustrierna
Birgitta Swedenborg	1941–	1969	1981	Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), PK-Bankens ekonomiska sekretariat
Bertil Lindström	1940–	1972	1981	Lektor Mitthögskolan i Sundsvall
Göran Normann	1942–	1972	1981	Industriförbundet, divisionschef OECD, egen konsultverksamhet
Louise Ahlström	1948–	1977	1981	Samhällsekonom SAF, konsult, egen företagare
Richard Murray	1941–	1980	1981	Utredare Statskontoret
Leif Jansson	1942–1983	1976	1983	Avled under anställningen
Joyce Dargay	1948–	1979	1983	Doktorand UU, professor i transportforskning University of Oxford
Staffan Ivarsson	1957–	1981	1983	Konjunkturinstitutet, Moderaternas riksdagskansli, revisionsdirektör Riksrevisionen, samhällsanalytiker WSP
Mark Sharefkin	1942–	1982	1983	Forskare New York University, Resources for the Future, Washington, DC, näringsidkare i IT- och musikbranschen
Yngve Åberg	1924–2011	1982	1983	Lektor SU
Göran Eriksson	1938–1995	1966	1984	Lektor SU
Bo Carlsson	1942–	1972	1984	Professor Case Western Reserve University, Cleveland, Ohio
Eva Christina Horwitz	1943–	1977	1984	Handelsbankens ekonomiska sekretariat
Petra Lantz	1955–	1979	1984	SIDA, biståndsarbete i Afrika
Harald Fries	1956–	1981	1984	Utrikesdepartementet, minister svenska representationen FN
David Brownstone	1953–	1982	1984	Professor University of California at Irvine
Johan Örtengren	1947–	1975	1985	OECD, EFTA, EU:s Miljöbyrå i Köpenhamn, Sveriges Kommuner och Landsting
Bertil Holmlund	1947–	1976	1985	Forskare FIEF, professor UU

Lotta Björklund	1960–	1985	1986	Konsult Devon Systems och Drexel Burnham Lambert i USA, dr i socialantropologi, forskare Linköpings universitet
Tomas Pousette	1950–	1975	1987	Avdelningsdirektör Riksbankens ekonomiska sekretariat, chefsekonom SBAB
Thomas Lindberg	1952–	1976	1987	Chefsekonom Öhman Fondkommission
Tomas Nordström	1947–	1976	1987	Finansdepartementet
Fredrik Bergholm	1955–	1977	1987	Forskare KTH
Bengt-Christer Ysander	1931–1992	1978	1987	Professor UU
Lars Jagrén	1957–	1980	1987	Ekonom Industriförbundet, chefsekonom Sveriges Byggindustrier, chefsekonom Företagarna, seniorrådgivare Svenskt Näringsliv
James W. Albrecht	1948–	1982	1987	Professor University of California at Irvine och Georgetown University
Magnus Blomström	1952–	1985	1987	Professor HHS, chef Japaninstitutet vid HHS
Per-Olof Bjuggren	1948–	1986	1987	Professor Internationella Handelshögskolan i Jönköping
Kenneth A. Hanson	i.u.	1986	1987	US Department of Agriculture
Richard Murray	1941–	1986	1987	Chefsekonom Statskontoret, sekreterare i flera statliga utredningar
Clas Wihlborg	1947–	1986	1987	Professor University of Southern California, Handelshögskolan i Göteborg, Copenhagen Business School och Chapman University
Enrico Deiacò	1957–	1982	1988	IVA, vd SISTER, Institutet för studier av utbildning och forskning, avdelningschef Tillväxtanalys
Göran Johansson-Grahn	1960–	1986	1988	FöreningsSparbanken, Nordbanken, Sveriges Byggindustrier, Svenskt Näringsliv
Stephen Turner	1956–	1986	1988	Förestandare The Swedish Program, SU, utbildningsverksamhet i egen regi

Mats Kinnwall	1958–	1987	1988	Doktorand SU, ekonom Handelsbanken, chefsekonom Sveriges Kommuner och Landsting, chefsekonom Teknikföretagen
Jan Södersten	1943–1917	1975	1989	Professor UU, prodekan och dekan samhällsvetenskapliga fakulteten, UU
Anders Björklund	1950–	1983	1989	Professor SOFI, SU
Harald Lang	1946–	1984	1989	IIES, SU, lektor KTH
Stefan Lundgren	1952–	1987	1989	IIES, SU, HHS, chef ekonomiska avdelningen Finansdepartementet, vd SNS, gd Statistiska centralbyrån, gd Riksrevisionen
Nils Henrik Schager	1944–	1979	1990	Chefsekonom och senare förhandlingschef Statens arbetsgivarverk
Birgitta Swedenborg	1941–	1986	1990	Vice vd och forskningsledare SNS
Bo Axell	1945–2007	1976	1991	Förtidspensionerad
Christina Hartler	1964–	1986	1991	SIDA, bitr. chef avd. för Europa och Latinamerika
Lars Lundberg	1937–2018	1989	1991	Forskare FIEF, professor Örebro universitet
Erol Taymaz	1960–	1989	1991	Professor Middle East Technical University, Ankara
Kent-Rune Sjöholm	1947–	1990	1991	Post- och telestyrelsen, Statens institut för kommunikationsanalys, avdelningsdirektör Försäkringskassans utvärderingsavdelning
Lars Oxelheim	1944–	1982	1992	Professor i internationellt företagande LU
Ove Granstrand*	1944–	1981	1993	Professor i industriell organisation och ekonomi Chalmers tekniska högskola
Jeannette Åkerman	1959–	1988	1993	Folkhälsoinstitutet, egen företagare
Gunnar Eliasson	1937–	1975	1994	Professor KTH, forskare Ratio

Thomas Andersson	1959–	1990	1994	OECD Paris, utredningschef Näringsdepartementet, grundare och chef International Organisation for Knowledge Economy and Enterprise (IKED), rektor Internationella Handelshögskolan i Jönköping, seniorrådgivare Sultanatet Oman
Thomas Lindh	1952–2013	1991	1994	Forskare UU, professor Linnéuniversitetet
Torbjörn Fredriksson	1966–	1992	1994	Näringsdepartementet, chef ICT Policy Section, UNCTAD, FN
Per-Martin Meyerson	1927–2013	1992	1995	Arbetade på IFN efter pensionering från Industriförbundet, författare
Björn Segendorff	1967–	1994	1995	(A) Doktorand HHS, forskare HHS och Princeton University, avdelningen för finansiell stabilitet Riksbanken
Sten Nyberg	1962–	1988	1996	Forskare och professor i nationalekonomi SU, chefsekonom Konkurrensverket
Jonas Häckner	1962–	1989	1996	Forskare och professor i nationalekonomi SU
Per Lundborg	1950–	1989	1996	Forskare FIEF, professor SOFI, SU
David Sundén	1967–	1995	1996	(A) Doktorand SU, Riksförsäkringsverket
Pontus Engström	1971–	1996	1996	(A) Boston Consulting Group, forskare University of Agder, Kristiansand, CEO MTI Investment, affilierad forskare HHS
Lennart Grundberg	1967–	1995	1997	(A) Europeiska kommissionen
Patrik Karpaty	1967–	1995	1997	(A) Boston Consulting Group, doktorand och lektor Örebro universitet
Johan Lindén	1962–	1996	1997	Lektor Södertörns högskola, forskare Konjunkturinstitutet, lektor Mälardalens högskola
Pavlos Petroulas	1972–	1996	1997	(A) Doktorand SU, Bank of Greece

Stefan Fölster	1959–	1987	1998	Vd Handelns Utredningsinstitut (HUI), chefsekonom Svenskt Näringsliv, vd Reforminstitutet
Eva Meyersson Milgrom	1952–	1988	1998	Forskare SU och Stanford University
Gunnar Fors	1961–	1991	1998	Finansdepartementet, Kommerskollegium, chef Riksdagens utredningstjänst
Karl-Markus Modén	1958–	1992	1998	Lektor Södertörns högskola, lektor Karlstads universitet
Dan Johansson	1964–	1995	1998	Doktorand KTH, docent och vice vd Ratio, forskare HUI, professor Örebro universitet
Petter Lundvik	1954–	1995	1998	Konjunkturinstitutet, analytiker Handelsbanken
Markus Asplund	1966–	1997	1998	Forskare HHS, professor Handelshögskolan i Göteborg, London Business School, KTH och Copenhagen Business School
Mickael Bäckman (f.d. Salabasis)	1969–	1997	1998	(A) Doktorand HHS, Ratio, Upplysningscentralen, analytiker IBM
John Ekberg	1970–	1997	1998	(A) Doktorand HHS, Konjunkturinstitutet, statistikansvarig Medlingsinstitutet
Ola Ghatnekar	1968–	1998	1998	(A) Doktorand LU, forskare Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi LU, projektledare Ferring Pharmaceuticals, Köpenhamn
Eugenia Kazamaki Ottersten	1958–	1991	1999	Europeiska Investeringsbanken, Luxemburg
Pontus Braunerhjelm	1953–	1989	1999	Vice vd SNS, professor KTH, kanslichef Globaliseringsrådet, vd Entreprenörskapsforum
Magnus Henrekson	1958–	1995	1999	Professor HHS, vd IFN
Erika Ekström	1968–	1997	1999	Doktorand Göteborgs universitet och UU, forskare IFAU, Närings-, Utbildnings- och Arbetsmarknadsdepartementet
Per Thulin	1963–	1997	1999	(A) SNS, doktorand KTH, forskare KTH och Entreprenörskapsforum

Marie Hesselman	1971–	1998	1999	(A) Finansdepartementet, ekonom penningpolitiska avdelningen Riksbanken, kansliråd Finansdepartementet
Pavel Pelikan	1935–	1988	2000	Forskare Ratio, professor Prags universitet
Karolina Ekholm	1964–	1996	2001	Doktorstjänst HHS, professor SU, vice riksbankschef, statssekreterare Finansdepartementet
Henrik Braconier	1968–	1998	2001	Konjunkturinstitutet, chef prognosenheten Finansdepartementet, Senior Economist OECD, chefsökonom Finansinspektionen
Malin Alpen (f.d. Hübner)	1973–	2000	2001	(A) Riksbanken, chef enheten för finansiell infrastruktur, Svenska Fondhandlareföreningen, Handelsbanken Capital Markets
Eleni Savvidou	1974–	2000	2001	(A) Doktorand UU, Riksbanken, kvalificerad handläggare Arbetsförmedlingen
Jörgen Weibull	1948–	1992	2002	Professor HHS
David Sundén	1967–	2001	2002	Statisticon, konsultföretag inom statistik, vice vd Copenhagen Economics, Lakeville Economic Consulting
Magnus Wiberg	1971–	2001	2002	(A) Doktorand SU, Finansdepartementet, Riksbanken, Konjunkturinstitutet, Assoc. Professor Hunter College, N.Y., Senior Modeling Analyst USAA, Texas
Erik Mellander	1956–	1978	2003	Ställföreträdande chef IFAU
Mikael Sandström	1967–	2001	2003	Moderaternas riksdagsgrupp, statssekreterare Regeringskansliet, chefsekonom TCO, seniorrådgivare Diplomat, kanslichef M Stads- huset
Gulay Özcan	1973–	2002	2004	(A) Doktorand SU, fil.dr SU, utredare Arbetsförmedlingen

Jakob Eliasson	1975–	2003	2004	(A) Ledarskribent Dagens Industri, ekonom Folkpartiets riksdagsgrupp, energiexpert Villaägarna, chef samhällskontakter Praktiker-tjänst, chef public affairs Janssen EMEA
Ulf Jakobsson	1943–	1994	2005	Egen konsultverksamhet, adj. professor Internationella Handels-högskolan i Jönköping
Tobias Lindqvist	1974–	1999	2005	Konsult Econ Analys, Finansin-spektionen, riskanalytiker SEB
Christina Håkanson	1975–	2001	2005	(A) Doktorand IIES, SU, ekonom Riksbanken, Finanspolitiska rådet
Jonas Vlachos	1970–	2002	2005	Forskare SITE, HHS, därefter lek-tor och professor SU, från 2006 åter knuten till IFN på deltid
Mattias Ganslandt	1970–	1995	2006	Egen verksamhet, Center for European Law and Economics (CELEC), affärsutvecklare Fortum Värme, ordförande och CEO Multigrad Solutions
Maria Saez-Marti	1965–	1998	2006	Professor University of Zürich
Jonas Björnerstedt	1956–	1999	2006	Utredare Konkurrensverket, docent Södertörns högskola
David Zimmermann	1971–	2004	2006	(A) Konsultbolag i Tyskland
Stefan Westerberg	1979–	2005	2006	(A) Konsult Econ Analys, Kom-merskollegium
Yves Zenou	1961–	2003	2007	Professor SU, professor Monash University, Melbourne
Fredrik Hesseborn	1968–	2006	2007	(A) Doktorand SU, finansanalyti-ker Handelsbanken
Martin Olsson	1978–	2006	2007	(A) Doktorand SU, forskare IFN
Nannan Lundin	1972–	2007	2007	Chefstjänst Institutet för Miljö-teknik (IVL), programchef Global Utmaning, ämnessakkunnig stats-ministerns framtidskansli, ambas-sadråd Svenska ambassaden i Peking
Johan Stennek	1961–	1999	2007	Professor Handelshögskolan i Göteborg

Sofia Strömberg	1968–	2006	2008	Rektor Berghs School of Communication, vd Örebrokompaniet och Filosofia Kommunikation
Anna Sjögren	1966–	2000	2008	Forskare IFAU
Katariina Nilsson Hakkala	1971–	2003	2008	Forskare Svenska Handelshögskolan i Helsingfors, docent Government Institute for Econ. Research, Helsingfors, forskningschef ETLA, Helsingfors
Johan Almenberg	1977–	2006	2008	Doktorand HHS, skatteekonomiska enheten vid Finansdepartementet, politiskt sakkunnig Finansdepartementet, avdelningschef Konjunkturinstitutet, bitr. chefsökonom Finansinspektionen
Johan Egebark	1980–	2007	2008	(A) Doktorand SU, utredare/forskare Arbetsförmedlingen
Mathias Ekström (f.d. Gustavsson)	1982–	2008	2008	(A) Doktorand SU, Associate Professor Norges Handelshögskola, Bergen
Niklas Kaunitz	1977–	2007	2008	(A) Doktorand SU, forskare SOFI, SU, utredare Riksrevisionen
Robin Douhan	1978–2009	2007	2009	Avled under anställningen, doktorsavhandlingen publicerades postumt vid UU
Daniel Hedblom	1983–	2008	2009	(A) Doktorand SU, doktorand University of Chicago, postdoktor UC Berkeley och dataanalytiker Airbnb
Anders Åkerman	1977–	2008	2009	Postdoktor SU
Selva Baziki	1983–	2009	2010	(A) Doktorand UU, chef makroanalys Turkiets centralbank, Ankara
Erik Lindqvist	1978–	2007	2010	Assistant Professor HHS, Professor SOFI, SU
Max Brimberg	1986–	2010	2011	(A) Sakkunnig Konkurrensverket
Frédéric Delmar	1967–	2008	2011	Professor LU, professor EM Lyon Business School
Harald Edquist	1976–	2008	2011	Forskningsledare Fores, forskare Ericsson
Mikael Elinder	1976–	2009	2011	Lektor UU

Erika Färnstrand Damsgaard	1978–	2008	2011	Forskare, forskningschef Konjunkturinstitutet
Fredrik Sjöholm	1966–	2007	2011	Professor LU
Cecilia Sobocki	1978–	2010	2011	Kommunikatör Regeringskansliet, pressekreterare Folkhälsomyndigheten, SIDA, Röda Korset
Helena Svaleryd	1970–	2003	2011	Professor UU
Daniel Waldenström	1974–	2006	2011	Professor UU, gästprofessor Paris School of Economics, återanställd vid IFN 2016
Nina Öhrn Karlsson	1985–	2010	2011	(A) Doktorand SU, skatteavdelningen Finansdepartementet, utredare Region Kalmar Län
Kristina Börjeson	1976–	2009	2012	Futerra Sustainability Communications, strateg mänskliga rättigheter Stadshuset i Stockholm, organisationskonsult i egna bolaget CoCreatos
Joakim Jansson	1986–	2011	2012	(A) Doktorand SU, postdoktor Linnéuniversitetet
Aron Berg	1983–	2009	2013	(A) Doktorand LU, Finansinspektionen
Louise Johannesson	1981–	2010	2013	(A) Doktorand Örebro universitet, OECD, Paris
Dina Lindgren (f.d. Neiman)	1985–	2011	2013	(A) Konsult Accenture
Ellinor Edvardsson	1987–	2013	2014	(A) Finansdepartementet
Oscar Erixson	1984–	2014	2014	Forskare UU
Sara Fogelberg	1983–	2008	2014	(A) Doktorand SU, Karolinska Institutet, Skatteverket
Olle Folke	1979–	2011	2014	Columbia University, lektor Statsvetenskapliga inst., UU
Sven-Olof Fridolfsson	1968–	1999	2014	Bitr. chefsekonom, Konkurrensverket
Rickard Hammarberg	1985–	2012	2014	(A) Konsult WSP Sverige AB
Tino Sanandaji	1980–	2008	2014	Forskare vid Institutet för ekonomisk och företagshistorisk forskning (EHFF), HHS

Karin Edmark	1977–	2010	2015	Docent, universitetslektor SOFI, SU
Åsa Hansson	1967–	2012	2015	Docent, universitetslektor LU
Ewa Lazarczyk	1981–	2010	2015	Assistant Professor Reykjavik University
Malin Ahlzén (f.d. Olsson Tallås)	1986–	2013	2015	(A) Doktorand SU
Fredrik Andersson	1989–	2014	2016	(A) Analytiker Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket, data-analytiker H&M
Sebastian Jävervall	1990–	2015	2016	(A) Doktorand UU
Hanna Thunström	1987–	2014	2016	(A) Analytiker Arbetsförmedlingen
Johanna Rickne	1980–	2011	2016	Professor SOFI, SU
Wolf von Laer*	1986–	2016	2016	Chief Executive Officer, Students for Liberty, Arlington, Virginia
Ola Andersson	1977–	2011	2017	Docent och bitr. universitetslektor UU
Mario Blazquez de Paz	1979–	2014	2017	Forskare Norges teknisk-naturvetenskapliga universitet, Trondheim
Petter Danielsson	1988–	2015	2017	(A) Sekr. Arbetsmarknadsekonomiska rådet, Finansdepartementet
Olga Lark (f.d. Pugatsova)	1988–	2013	2017	(A) doktorand SU och LU
Victor Ahlqvist	1993–	2017	2018	(A) Analytiker Copenhagen Economics
Jannis Angelis	1969–	2013	2018	Docent Operations Strategy, KTH
Simon Ek	1992–	2016	2018	(A) Sekr. Arbetsmarknadsekonomiska rådet, doktorand UU
Nicklas Nordfors	1991–	2017	2018	(A) Doktorand SU
Charlotta Olofsson	1989–	2016	2018	(A) Doktorand LU
Keith Ruddell	1988–	2017	2018	Analytiker Australian Energy Market Operator (AEMO)
Nikita Koptuyug	1987–	2015	2019	Analytiker Finansinspektionen
Hedda Nielsen	1994–	2018	2019	(A) Doktorand Berlin School of Economics och Humboldt University of Berlin
Elisabeth Precht	1953–	2012	2019	Pension, egenföretagande

*Inte formellt anställd vid IFN, men samarbetade nära med IFN under perioden.

ALFABETISK ALUMNIFÖRTECKNING ÖVER FORSKARE VID IFN 1939–2019

I några fall har forskare varit anställda vid IFN under mer än en period, då anges båda perioderna separat. Hur mycket information som finns om en tidigare anställds fortsatta karriär är i vissa fall knapphändig eller saknas på grund av att det inte varit möjligt att få fram några uppgifter.

Uppställningen upptar i första hand forskare. Många forskare har genom åren varit korttidsanställda och i de fall anställningen varit kortare än ett år har personen bara tagits med i alumniförteckningen i det fall denne står som (med)författare till någon skrift som utgivits av IFN. Fr.o.m. 1995 har institutet i regel rekryterat forskningsassistenter med en gedigen nationalekonomisk-statistisk skolning på magisternivå. Dessa assistenter har efter en tid vid IFN antingen gått vidare till forskarutbildning eller kvalificerade tjänster som nationalekonomer i statsförvaltning och näringsliv. De har därför tagits med i alumniförteckningen. Ett A inom parentes markerar att de varit assistenter.

Använda förkortningar

i.u. = ingen uppgift

FIEF = Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning

HHS = Handelshögskolan i Stockholm

IFAU = Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering

IIES = Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet

IVA = Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien

KTH = Kungliga Tekniska högskolan

LU = Lunds universitet

SAF = Svenska Arbetsgivareföreningen

SOFI = Institutet för social forskning vid Stockholms universitet

SU = Stockholms universitet

UU = Uppsala universitet

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Gösta Ahlberg	1907–1973	1942	1946	Docent Stockholms Högskola, därefter anställd i Stockholms stad
Victor Ahlqvist	1993–	2017	2018	(A) Analytiker Copenhagen Economics
Louise Ahlström	1948–	1977	1981	Samhällsekonom SAF, konsult, egen företagare
Malin Ahlzén (f.d. Olsson Tallås)	1986–	2013	2015	(A) Doktorand SU
Göran Ahrsjö	1931–1994	1957	1960	Rejmersholms Gamla Industri AB, överingenjör Boliden, direktör Supra/Norsk Hydro
Göran Albinsson Bruhner	1927–	1955	1966	Vd SNS, redaktör Svenska Dagbladet, chefredaktör Dagens Industri, kolumnist Svenska Dagbladet
James W. Albrecht	1948–	1982	1987	Professor University of California at Irvine och Georgetown University
Fredrik Andersson	1989–	2014	2016	(A) Analytiker Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket, data-analytiker H&M
Ivar Anderson	1891–1980	1939	1940	Chefredaktör Svenska Dagbladet, riksdagsman
Lars O. Andersson	1926–	1952	1955	Aktuarie, ekonomibyrån Statens Järnvägar, universitetslektor i företagsekonomi, sedermera hedersdoktor, LU
Ola Andersson	1977–	2011	2017	Docent och bitr. universitetslektor UU
Thomas Andersson	1959–	1990	1994	OECD Paris, utredningschef Näringsdepartementet, grundare och chef International Organisation for Knowledge Economy and Enterprise (IKED), rektor Internationella Handelshögskolan i Jönköping, seniorrådgivare Sultanatet Oman
Jannis Angelis	1969–	2013	2018	Docent Operations Strategy, KTH
Leif Aronsson	1942–2008	1968	1970	i.u.

Johan Almenberg	1977–	2006	2008	Doktorand HHS, skatteekonomiska enheten vid Finansdepartementet, politiskt sakkunnig Finansdepartementet, avdelningschef Konjunkturinstitutet, bitr. chefsökonom Finansinspektionen
Malin Alpen (f.d. Hübner)	1973–	2000	2001	(A) Riksbanken, chef enheten för finansiell infrastruktur, Svenska Fondhandlareföreningen, Handelsbanken Capital Markets
Markus Asplund	1966–	1997	1998	Forskare HHS, professor Handelshögskolan i Göteborg, London Business School, KTH och Copenhagen Business School
Bo Axell	1945–2007	1976	1991	Förtidspensionerad
Selva Baziki	1983–	2009	2010	(A) Doktorand UU, chef makroanalys Turkiets centralbank, Ankara
Jan Beckeman	1934–	1961	1967	Chef utrednings- och statistikavdelningen Jernkontoret
Ragnar Bentzel	1919–2005	1948	1952	Docent UU, professor HHS
		1961	1966	Professor UU
Aron Berg	1983–	2009	2013	(A) Doktorand LU, Finansinspektionen
Fredrik Bergholm	1955–	1977	1987	Forskare KTH
Tage Berglund	1933–	1961	1963	Chef FoU-statistiken SCB, enhetschef konjunkturenheten SCB
Villy Bergström	1938–2018	1965	1969	Lektor UU, chef FIEF, chefredaktör Dala-Demokraten, vice riksbankschef
Per-Olof Bjuggren	1948–	1986	1987	Professor Internationella Handelshögskolan i Jönköping
Anders Björklund	1950–	1983	1989	Professor SOFI, SU
Lotta Björklund	1960–	1985	1986	Konsult Devon Systems och Drexel Burnham Lambert i USA, dr i socialantropologi, forskare Linköpings universitet
Jonas Björnerstedt	1956–	1999	2006	Utredare Konkurrensverket, docent Södertörns högskola

Mario Blazquez de Paz	1979–	2014	2017	Forskare Norges teknisk-naturvetenskapliga universitet, Trondheim
Magnus Blomström	1952–	1985	1987	Professor HHS, chef Japaninstitutet vid HHS
Per-Olov Boman	1933–	1957	1960	Nordstjernen, Salén, vice vd Salénia
Lars Borgnäs	1947–	1966	1967	Journalist, författare, producent SVT
Henrik Braconier	1968–	1998	2001	Konjunkturinstitutet, chef prognosenheten Finansdepartementet, Senior Economist OECD, chefsökonom Finansinspektionen
Pontus Braunerhjelm	1953–	1989	1999	Vice vd SNS, professor KTH, kanslichef Globaliseringsrådet, vd Entreprenörskapsforum
Max Brimberg	1986–	2010	2011	(A) Sakkunnig Konkurrensverket
Tore Browaldh	1917–2007	1944	1945	Europarådets generalsekretariat i Strasbourg, vice vd SAF, vd Handelsbanken
David Brownstone	1953–	1982	1984	Professor University of California at Irvine
Jan Bröms	1940–	1967	1973	Chefsekonom Industriförbundet, chefsekonom SACO
Mickael Bäckman (f.d. Salabasis)	1969–	1997	1998	(A) Doktorand HHS, Ratio, Upplysningscentralen, analytiker IBM
Kristina Börjeson	1976–	2009	2012	Futerra Sustainability Communications, strateg mänskliga rättigheter Stadshuset i Stockholm, organisationskonsult i egna bolaget CoCreatos
Alf Carling	1937–2008	1969	1971	Docent SU, Kommunikationsdepartementet, gd Konjunkturinstitutet
Bo Carlsson	1942–	1972	1984	Professor Case Western Reserve University, Cleveland, Ohio
Torsten Carlsson	1920–2002	1947	1952	Vd SNS, direktörsassistent Cementa, direktör Skandinaviska Banken
Jöran Curman	1907–1972	1941	1944	Arkitekt, Curman och Gunnartz Arkitektkontor

Lars Dahlberg	1945–2003	1975	1976	Ekonomidepartementet, förhandlingschef SACO, vd Företagarnas riksorganisation
Carl Gustaf Dahlerus	1929–2019	1955	1957	Sekreterare SAF, vd Bankernas Arbetsgivarorganisation
Carl Johan Dahlman	1942–	1967	1970	Forskarstudier UCLA, RAND Corporation, statssekreterare US Government
Erik Dahmén	1916–2005	1942	1950	Professor HHS, rådgivare Stockholms Enskilda Bank
Albert Danielsson	1930–2014	1954	1956	Lärare HHS, professor Handelshögskolan i Göteborg, professor industriell ekonomi KTH
Petter Danielsson	1988–	2015	2017	(A) Sekr. Arbetsmarknadsekonomiska rådet, Finansdepartementet
Joyce Dargay	1948–	1979	1983	Doktorand UU, professor i transportforskning University of Oxford
Sune Davidsson	1940–	1969	1971	Finansdepartementet, Ekonomifakta, planeringschef Finansdepartementet, chefsekonom Folkpartiet
Enrico Deiacò	1957–	1982	1988	IVA, vd SISTER, Institutet för studier av utbildning och forskning, avdelningschef Tillväxtanalys
Frédéric Delmar	1967–	2008	2011	Professor LU, professor EM Lyon Business School
Robin Douhan	1978–2009	2007	2009	Avled under anställningen, doktorsavhandlingen publicerades postumt vid UU
Gunnar Du Rietz	1940–	1969	1976	Skattesakkunnig SAF, forskare Ratio
Karin Edmark	1977–	2010	2015	Docent, universitetslektor SOFI, SU
Harald Edquist	1976–	2008	2011	Forskningsledare Fores, forskare Ericsson
Ellinor Edvardsson	1987–	2013	2014	(A) Finansdepartementet
Johan Egebark	1980–	2007	2008	(A) Doktorand SU, utredare/forskare Arbetsförmedlingen

Hans Eisler	1937–	1961	1962	Konjunkturanalytiker Finansdepartementet, sekreterare två statliga utredningar, forskare SNS, managementkonsult, vd Sevensco
Simon Ek	1992–	2016	2018	(A) Sekr. Arbetsmarknadsekonomiska rådet, doktorand UU
John Ekberg	1970–	1997	1998	(A) Doktorand HHS, Konjunkturinstitutet, statistikansvarig Medlingsinstitutet
Karolina Ekholm	1964–	1996	2001	Doktorstjänst HHS, professor SU, vice riksbankschef, statssekreterare Finansdepartementet
Kurt Eklöf	1925–1995	1951	1956	Bankokommissarie Sveriges Riksbank, vice riksbankschef
Erika Ekström	1968–	1997	1999	Doktorand Göteborgs universitet och UU, forskare IFAU, Närings-, Utbildnings- och Arbetsmarknadsdepartementet
John Ekström	1916–2015	1955	1962	Svenska EEC-delegationen i Bryssel
		1967	1970	Sakkunnig Industridepartementet
Mathias Ekström (f.d. Gustavsson)	1982–	2008	2008	(A) Doktorand SU, Associate Professor Norges Handelshögskola, Bergen
Per-Jonas Eliässon	1934–	1957	1957	Doktorand, forskare, rektor och professor HHS
Jakob Eliasson	1975–	2003	2004	(A) Ledarskribent Dagens Industri, ekonom Folkpartiets riksdagsgrupp, energiexpert Villaägarna, chef samhällskontakter Praktiker-tjänst, chef public affairs Janssen EMEA
Gunnar Eliasson	1937–	1965	1969	Chefsekonom Industriförbundet
		1975	1994	Professor KTH, forskare Ratio
Mikael Elinder	1976–	2009	2011	Lektor UU
Richard Elinder	1917–2006	1944	1948	Auktoriserad revisor, Elinder & Nyström Revisionsbyrå AB
Alv Elshult	1923–2015	1949	1956	Ställföreträdare för ekonomidirektören, sedermera vice vd Saab i Linköping

Gustav Endrédi	1928–2017	1961	1967	Chef företagsplanering och sedan chef bränsleexport Nynäs Petroleum
Bertil Eneroth	1933–2014	1959	1961	Stockholms Enskilda Bank
Pontus Engström	1971–	1996	1996	(A) Boston Consulting Group, forskare University of Agder, Kristiansand, CEO MTI Investment, affilierad forskare HHS
Göran Eriksson	1938–1995	1966	1984	Lektor SU
Oscar Erixson	1984–	2014	2014	Forskare UU
Johan Facht	1941–	1969	1974	FN:s livsmedelsorganisation i Rom
Sven Fajersson	1922–1997	1956	1958	Assistent Jordbrukstekniska forskningsinstitutet, Svenska Sockerfabriks AB
Sara Fogelberg	1983–	2008	2014	(A) Doktorand SU, Karolinska Institutet, Skatteverket
Olle Folke	1979–	2011	2014	Columbia University, lektor Statsvetenskapliga inst., UU
Gunnar Fors	1961–	1991	1998	Finansdepartementet, Kommerskollegium, chef Riksdagens utredningstjänst
Torbjörn Fredriksson	1966–	1992	1994	Näringsdepartementet, chef ICT Policy Section, UNCTAD, FN
Lennart Fridén	1935–	1960	1964	Jernkontoret, IIES, Stockholms stad, Stockholms läns landsting, konsult INREGIA och WSP
Sven-Olof Fridolfsson	1968–	1999	2014	Bitr. chefsekonom, Konkurrensverket
Harald Fries	1956–	1981	1984	Utrikesdepartementet, minister svenska representationen FN
Erika Färnstrand Damsgaard	1978–	2008	2011	Forskare, forskningschef Konjunkturinstitutet
Stefan Fölster	1959–	1987	1998	Vd Handelns Utredningsinstitut (HUI), chefsekonom Svenskt Näringsliv, vd Reforminstitutet
Mattias Ganslandt	1970–	1995	2006	Egen verksamhet, Center for European Law and Economics (CELEC), affärsutvecklare Fortum Värme, ordförande och CEO Multigrid Solutions

Ola Ghatnekar	1968–	1998	1998	(A) Doktorand LU, forskare Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi LU, projektledare Ferring Pharmaceuticals, Köpenhamn
Jan Gillberg	1935–	1956	1963	Hessnergruppen, vd Sveriges Marknadsförbund, redaktör och utgivare Den Svenska Marknaden (DSM)
Ulf Granérus	1942–1980	1969	1972	i.u.
Ove Granstrand*	1944–	1981	1993	Professor i industriell organisation och ekonomi Chalmers tekniska högskola
Anders Grufman	1947–	1972	1979	S-E-Banken, grundare konsultfirman Grufman Reje Management
Lennart Grundberg	1967–	1995	1997	(A) Europeiska kommissionen
Odd Gulbrandsen	1923–	1952	1957	Bitr. professor Lantbrukshögskolan Ultuna
	1923–	1967	1969	FAO Rom, forskningschef UNCTAD, professor i marknadslära Lantbrukshögskolan i Ultuna
Per Gullström	1937–	1963	1967	Stockholms utrednings- och statistikkontor
Siv Gustafsson	1943–	1967	1980	Forskare Arbetslivscentrum och SU, professor University of Amsterdam
Rickard Hammarberg	1985–	2012	2014	(A) Konsult WSP Sverige AB
Kenneth A. Hanson	i.u.	1986	1987	US Department of Agriculture
Åsa Hansson	1967–	2012	2015	Docent, universitetslektor LU
Einar Hardin	1923–2007	1950	1953	Assistant Professor, Department of Economics, Michigan State University
Christina Hartler	1964–	1986	1991	SIDA, bitr. chef avd. för Europa och Latinamerika
Daniel Hedblom	1983–	2008	2009	(A) Doktorand SU, doktorand University of Chicago, postdoktor UC Berkeley och dataanalytiker Airbnb
Eric Heinertz	1908–1965	1939	1945	Egen verksamhet som konstnär

Rune Hellberg	1919–2003	1942	1949	Research & Planning Division, Economic Commission for Europe, Genève
Fredrik Henell	1949–	1970	1973	Forskare Huddinge universitets-sjukhus, ledande befattningar Pharmacia, vice vd ZymoGenetics Inc., Seattle
Magnus Henrekson	1958–	1995	1999	Professor HHS, vd IFN
Fredrik Hesseborn	1968–	2006	2007	(A) Doktorand SU, finansanalytiker Handelsbanken
Marie Hesselman	1971–	1998	1999	(A) Finansdepartementet, ekonom penningpolitiska avdelningen Riksbanken, kansliråd Finansdepartementet
Per Hilding	1923–2014	1952	1954	Politiker inom Folkpartiet, chefredaktör och ansvarig utgivare Gefle Dagblad
Herman Holm	1919–1997	1946	1952	Chef Business Development, rådgivare i atomfrågor, Stockholms Enskilda Bank, Exportföreningen, biträdande direktör General Atomic Europe, Zürich
Bertil Holmlund	1947–	1976	1985	Forskare FIEF, professor UU
Margareta Holter	1937–2010	1967	1970	Utredare Statens råd för byggnadsforskning, tekn.dr KTH, finanskontoret Stockholms läns landsting, forskare företagsekonomi SU, konstnär/grafiker
Eva Christina Horwitz	1943–	1977	1984	Handelsbankens ekonomiska sekretariat
Christina Håkanson	1975–	2001	2005	(A) Doktorand IIES, SU, ekonom Riksbanken, Finanspolitiska rådet
Staffan Håkanson	1942–	1967	1970	Vd Aga Mobilradio, Vd Esselte Rotogravyr, Vd Telub, Vd SAB WABCO, Vd Bombardier Transportation Sweden
Jonas Häckner	1962–	1989	1996	Forskare och professor i national-ekonomi SU
Bengt Höglund	1921–2006	1957	1966	Professor LU
Erik Höök	1920–1997	1948	1962	Planeringschef Finansdepartementet, vd Jernkontoret

Staffan Ivarsson	1957–	1981	1983	Konjunkturinstitutet, Moderaternas riksdagskansli, revisionsdirektör Riksrevisionen, samhällsanalytiker WSP
Axel Iveroth	1914–1993	1939	1946	Industriattaché i Washington, DC, direktör Cementa, vd Industriförbundet
Lars Jagrén	1957–	1980	1987	Ekonom Industriförbundet, chefsökonom Sveriges Byggindustrier, chefsekonom Företagarna, seniorrådgivare Svenskt Näringsliv
Ulf Jakobsson	1943–	1994	2005	Egen konsultverksamhet, adj. professor Internationella Handelshögskolan i Jönköping
		1970	1976	Planeringschef Ekonomidepartementet, chefsekonom SAF, Handelsbanken och Industriförbundet
Joakim Jansson	1986–	2011	2012	(A) Doktorand SU, postdoktor Linnéuniversitetet
Leif Jansson	1942–1983	1976	1983	Avled under anställningen
Louise Johannesson	1981–	2010	2013	(A) Doktorand Örebro universitet, OECD, Paris
Bernt Johansson	1933–	1963	1967	i.u.
Dan Johansson	1964–	1995	1998	Doktorand KTH, docent och vice vd Ratio, forskare HUI, professor Örebro universitet
Göran Johansson-Grahn	1960–	1986	1988	FöreningsSparbanken, Nordbanken, Sveriges Byggindustrier, Svenskt Näringsliv
Östen Johansson	1926–	1962	1964	Forskningssekreterare IIES, direktör Riksbankens Jubileumsfond, utredningschef Statens Industriverk, avdelningschef Energiverket
Märtha Josefsson	1947–	1971	1980	Analyschef Aktiv Placering, investeringskonsult, styrelseproffs
Karl G. Jungenfelt	1931–2016	1961	1965	Docent SU, professor HHS
Sebastian Jävervall	1990–	2015	2016	(A) Doktorand UU
Nina Öhrn Karlsson	1985–	2010	2011	(A) Doktorand SU, skatteavdelningen Finansdepartementet, utredare Region Kalmar Län

Patrik Karpaty	1967–	1995	1997	(A) Boston Consulting Group, doktorand och lektor Örebro universitet
Niklas Kaunitz	1977–	2007	2008	(A) Doktorand SU, forskare SOFI, SU, utredare Riksrevisionen
Eugenia Kazamaki Ottersten	1958–	1991	1999	Europeiska Investeringsbanken, Luxemburg
Mats Kinnwall	1958–	1987	1988	Doktorand SU, ekonom Handelsbanken, chefsekonom Sveriges Kommuner och Landsting, chefsekonom Teknikföretagen
Anders Klevmarken	1941–	1968	1976	Professor Göteborgs universitet (statistik och ekonometri) och UU (ekonometri)
Nikita Koptyug	1987–	2015	2019	Analytiker Finansinspektionen
Folke Kristensson	1914–1993	1942	1946	Chef Affärsekonomiska Forskningsinstitutet, professor HHS
Lars Kritz	1934–	1960	1976	Utredare Industridepartementet, vice vd Industriförbundet
Claes Lagerkvist	1930–	1957	1961	Byråchef/statistikchef Statistiska centralbyrån (planering och samordning)
Harald Lang	1946–	1984	1989	IIES, SU, lektor KTH
Lars Lantz	1928–2008	1954	1955	Försäljningsdirektör Scania-Vabis
Petra Lantz	1955–	1979	1984	SIDA, biståndsarbete i Afrika
Olga Lark (f.d. Pugatsova)	1988–	2013	2017	(A) doktorand SU och LU
Ewa Lazarczyk	1981–	2010	2015	Assistant Professor Reykjavik University
Wolf von Laer*	1986–	2016	2016	Chief Executive Officer, Students for Liberty, Arlington, Virginia
Lars Lidén	1930–	1957	1961	Industriförbundet, vice vd Esselte
Margit Lidén (nu Wallstén)	1942–	1969	1970	Konsult SIAR, SAF, Svenska OECD-delegationen i Paris och EU-delegationen i Bryssel

Anita Lignell Du Rietz	1947–	1970	1974	Nordbanken, chefsekonom Föreningsbanken, doktorandstudier HHS och Mälardalens högskola, Näringsdepartementet, forskare Centrum för Näringslivshistoria
Assar Lindbeck	1930–	1962	1963	Professor HHS
		1966	1968	Professor SU, chef IIES
Thomas Lindberg	1952–	1976	1987	Chefsekonom Öhman Fondkommission
Johan Lindén	1962–	1996	1997	Lektor Södertörns högskola, forskare Konjunkturinstitutet, lektor Mälardalens högskola
Dina Lindgren (f.d. Neiman)	1985–	2011	2013	(A) Konsult Accenture
Thomas Lindh	1952–2013	1991	1994	Forskare UU, professor Linnéuniversitetet
Erik Lindqvist	1978–	2007	2010	Assistant Professor HHS, Professor SOFI, SU
Tobias Lindqvist	1974–	1999	2005	Konsult Econ Analys, Finansinspektionen, riskanalytiker SEB
Bertil Lindström	1940–	1972	1981	Lektor Mitthögskolan i Sundsvall
Bo Lindörn	1945–	1972	1978	Avdelningschef, överdirektör Statens pris- och kartellnämnd, direktör Konkurrensverket, direktör och chef Nätverksmyndigheten, vd Bergen Energi AB
Lars Lundberg	1937–2018	1969	1972	Lektor Umeå universitet
		1989	1991	Forskare FIEF, professor Örebro universitet
Per Lundborg	1950–	1989	1996	Forskare FIEF, professor SOFI, SU
Bertil J. Lundell	1922–2007	1944	1948	Höganäs-Billesholm, försäljningsdirektör Rörstrands Porslinsfabriker, Gullfiber
Stefan Lundgren	1952–	1987	1989	IIES, SU, HHS, chef ekonomiska avdelningen Finansdepartementet, vd SNS, gd Statistiska centralbyrån, gd Riksrevisionen

Nannan Lundin	1972–	2007	2007	Chefstjänst Institutet för Miljöteknik (IVL), programchef Global Utmaning, ämnessakkunnig statsministerns framtidskansli, ambassadråd Svenska ambassaden i Peking
Petter Lundvik	1954–	1995	1998	Konjunkturinstitutet, analytiker Handelsbanken
Harry Lütjohann	1935–2008	1970	1975	Statistiker SCB
Torsten Löfgren	1939–	1966	1971	Kansliråd Industridepartementet, stabschef Preem Petroleum
Bengt-Göran Löwenthal	1939–	1963	1966	Utredare åt direktionen Dagens Nyheter, utredningschef Svenska Bankföreningen
Erik Mellander	1956–	1978	2003	Ställföreträdande chef IFAU
Per-Martin Meyerson	1927–2013	1992	1995	Arbetade på IFN efter pensionering från Industriförbundet, författare
Eva Meyersson Milgrom	1952–	1988	1998	Forskare SU och Stanford University
Erwin Mildner	1935– 2001	1960	1961	Bygghörsningsinstitutet i Gävle
Karl-Markus Modén	1958–	1992	1998	Lektor Södertörns högskola, lektor Karlstads universitet
Richard Murray	1941–	1980	1981	Utredare Statskontoret
		1986	1987	Chefsekonom Statskontoret, sekreterare i flera statliga utredningar
Leif Mutén*	1928–2016	1959	1968	Professor UU, Internationella valutafonden, professor HHS
Lars Nabseth	1928–	1952	1959	Chef Industriförbundets ekonomisk-politiska avdelning
		1966	1972	Vd Jernkontoret, vd Industriförbundet, adj. professor HHS
Hedda Nielsen	1994–	2018	2019	(A) Doktorand Berlin School of Economics och Humboldt University of Berlin
Bertil Nilsson	1928–	1957	1959	Högre studier, LU

Katariina Nilsson Hakkala	1971–	2003	2008	Forskare Svenska Handelshögskolan i Helsingfors, docent Government Institute for Econ. Research, Helsingfors, forskningschef ETLA, Helsingfors
Jonas Nordenson	1920–1976	1948	1953	Vd Malmexport, vd Exportföreningen, vd Svenska Bankföreningen
Nicklas Nordfors	1991–	2017	2018	(A) Doktorand SU
Tomas Nordström	1947–	1976	1987	Finansdepartementet
Göran Normann	1942–	1972	1981	Industriförbundet, divisionschef OECD, egen konsultverksamhet
Harald Nurk	1918–2014	1947	1953	Kalkylchef, internrevisor Lindberg & Co, internrevisor AGA
Sten Nyberg	1962–	1988	1996	Forskare och professor i nationalekonomi SU, chefsekonom Konkurrensverket
Lennart Ohlsson	1942–	1967	1974	Industridepartementet, Industriförbundet, chefsekonom Företagarna, docent och forskare KTH
Charlotta Olofsson	1989–	2016	2018	(A) Doktorand LU
Bertil Olsson	1930–2013	1955	1966	Statistiska centralbyrån, chef för utveckling av hushållsundersökningarna
Martin Olsson	1978–	2006	2007	(A) Doktorand SU, forskare IFN
Åke Ortmark	1929–2018	1954	1958	Ekonomisk kommentator Sveriges Radio, ekonomijournalist SVT, chefredaktör Veckans Affärer, programledare TV8, författare
Lars Oxelheim	1944–	1982	1992	Professor i internationellt företagande LU
Wilhelm Paues	1912–1985	1958	1958	Direktör Samarbetskommittén för integrationsfrågor
Nils Henrik Paulsson	i.u.	1953	1955	Lärare Grafiska Institutet, Institutet för högre reklamutbildning och Journalistinstitutet
Pavel Pelikan	1935–	1988	2000	Forskare Ratio, professor Prags universitet

Willem Pepler	1923–2014	1951	1953	Grängeskongern, chef för bolagets tyska försäljningsverksamhet, vidare till flera ledande befattningar inom svenskt näringsliv
Pavlos Petroulas	1972–	1996	1997	(A) Doktorand SU, Bank of Greece
Tomas Pousette	1950–	1975	1987	Avdelningsdirektör Riksbankens ekonomiska sekretariat, chefsekonom SBAB
Elisabeth Precht	1953–	2012	2019	Pension, egenföretagande
Olle Renck	1933–2006	1968	1977	Sekreterare Sjöfartspolitiska utredningen och Industristödsutredningen, Riksgälden, Fartygskreditnämnden
Johanna Rickne	1980–	2011	2016	Professor SOFI, SU
Keith Ruddell	1988–	2017	2018	Analytiker Australian Energy Market Operator (AEMO)
Erik Ruist	1921–2018	1944	1950	Chef för statistikavdelningen Jernkontoret, professor HHS
Bengt G. Rundblad	1925–2013	1954	1963	Professor i sociologi Göteborgs universitet
Rolf Rundfelt	1939–	1968	1978	Industriförbundets skattepolitiska avdelning, konsult KPMG, adj. professor i redovisning SU och Linköpings universitet
Anders Rydeman	1954–2008	1979	1980	S-E-Banken, egen konsultverksamhet, chefsekonom Livsmedelsindustrierna
Bengt Rydén	1936–	1966	1970	Chefredaktör Veckans Affärer, vd SNS, vd Stockholms Fondbörs
Stig Rydorff	1922–1991	1952	1955	Lärare HHS
Maria Saez-Marti	1965–	1998	2006	Professor University of Zürich
Branko Salaj	1932–	1965	1967	Chef utredningsavdelningen Svenska byggnadsindustriförbundet, managementkonsult, vd revisionskedjan BDO, informationsminister i Kroatien, kroatisk ambassadör, vd kroatiska nyhetsbyrån Hina

Hans-Fredrik Samuelsson	1941–	1971	1976	Avdelningsdirektör Statens Industriverk, chef inom FN:s Globala och Regionala högkvarter, adj. professor Handelshögskolan i Göteborg, docent och projektdirektör Renässansmuseum
Karl-Olov Samuelsson	1923–1994	1950	1956	Aktuarie SAF
Tino Sanandaji	1980–	2008	2014	Forskare vid Institutet för ekonomisk och företagshistorisk forskning (EHFF), HHS
Mikael Sandström	1967–	2001	2003	Moderaternas riksdagsgrupp, statssekreterare Regeringskansliet, chefsekonom TCO, seniorrådgivare Diplomat, kanslichef M Stads- huset
Åke Sanell	1930–	1956	1957	Amanuens Finansdepartementet, statistikavdelningen FN, budgetavdelningen Finansdepartementet, avdelningschef Riksrevisionsverket, konsult Världsbanken
Eleni Savvidou	1974–	2000	2001	(A) Doktorand UU, Riksbanken, kvalificerad handläggare Arbetsförmedlingen
Nils Henrik Schager	1944–	1979	1990	Chefsekonom och senare förhandlingschef Statens arbetsgivarverk
Björn Segendorff	1967–	1994	1995	(A) Doktorand HHS, forskare HHS och Princeton University, avdelningen för finansiell stabilitet Riksbanken
Bengt Senneby	1920–2007	1946	1947	Direktör Skandinaviska Banken, rådgivare S-E-Banksgruppen
Mark Sharefkin	1942–	1982	1983	Forskare New York University, Resources for the Future, Washington, DC, näringsidkare i IT- och musikbranschen
Per Silenstam	1936–	1965	1969	Institutet för arbetsmarknadsfrågor, överdirektör AMS, gd Civildepartementet
Anna Sjögren	1966–	2000	2008	Forskare IFAU
Fredrik Sjöholm	1966–	2007	2011	Professor LU

Kent-Rune Sjöholm	1947–	1990	1991	Post- och telestyrelsen, Statens institut för kommunikationsanalys, avdelningsdirektör Försäkringskassans utvärderingsavdelning
John Skår	1933–	1964	1970	Lektor SU, UNESCO, professor Handelshögskolan i Bodö, professor Karolinska Institutet
Cecilia Sobocki	1978–	2010	2011	Kommunikatör Regeringskansliet, pressekreterare Folkhälsomyndigheten, SIDA, Röda Korset
Johan Stennek	1961–	1999	2007	Professor Handelshögskolan i Göteborg
Sofia Strömberg	1968–	2006	2008	Rektor Berghs School of Communication, vd Örebrokompaniet och Filosofia Kommunikation
Ingemar Ståhl	1938–2014	1962	1963	Professor LU
David Sundén	1967–	1995	1996	(A) Doktorand SU, Riksförsäkringsverket
		2001	2002	Statisticon, konsultföretag inom statistik, vice vd Copenhagen Economics, Lakeville Economic Consulting
Ragnar Sundén	1907–1985	1939	1941	Vd Jernkontoret
Åke Sundström	1934–	1959	1963	Biträdande expert FN
		1967	1968	Finans-, Industri- och Näringsdepartementet, huvudsekreterare i den mineralpolitiska utredningen (1974–78)
Helena Svaleryd	1970–	2003	2011	Professor UU
Ingvar Svenilsson	1908–1972	1941	1949	Professor Stockholms Högskola
Birgitta Swedenborg	1941–	1969	1981	Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), PK-Bankens ekonomiska sekretariat
		1986	1990	Vice vd och forskningsledare SNS
Jan Södersten	1943–1917	1975	1989	Professor UU, prodekan och dekan samhällsvetenskapliga fakulteten, UU
Hans Söderlund	1922–2001	1950	1954	SAF, direktör Limhamns Träindustri AB

Erol Taymaz	1960–	1989	1991	Professor Middle East Technical University, Ankara
Eva Thiel	1945–	1970	1973	Internationell banking, Europeiska utvecklingsbanken, Senior Economist OECD
Hans B. Thorelli	1921–2009	1945	1950	Vd SNS, Marketing Services Research, General Electric, New York, professor University of Chicago och Indiana University
Per Thulin	1963–	1997	1999	(A) SNS, doktorand KTH, forskare KTH och Entreprenörskapsforum
Hanna Thunström	1987–	2014	2016	(A) Analytiker Arbetsförmedlingen
Stephen Turner	1956–	1986	1988	Föreståndare The Swedish Program, SU, utbildningsverksamhet i egen regi
Gunnar Törnqvist	1933–	1963	1966	Professor i ekonomisk geografi, LU
Bitti (Inga Brita) von Vegesack	1913–2005	1942	1947	Redaktionssekreterare Plan, direktör Industriens Bostadsförening
Lars Vinell	1935–	1961	1963	Jernkontoret, Uddeholm, chefs-ekonom Industriförbundet, adj. professor i finansiell ekonomi SU
Jonas Vlachos	1970–	2002	2005	Forskare SITE, HHS, därefter lektor och professor SU, från 2006 åter knuten till IFN på deltid
Hans Wagner	1928–	1953	1956	Exportchef Stenberg Corporation AB
Göran Waldau	1925–2010	1954	1955	Förste kanslisekreterare Finansdepartementet, ekonomidirektör Sveriges Radio
Daniel Waldenström	1974–	2006	2011	Professor UU, gästprofessor Paris School of Economics, återanställd vid IFN 2016
Jan Wallander	1920–2016	1945	1949	Forskningschef och vd SNS
		1953	1961	Vd Sundsvallsbanken, vd Handelsbanken
Bertil Wallin	1917–2009	1949	1950	Direktör Göteborgs Bank, Götabanken, Nordea
Jörgen Weibull	1948–	1992	2002	Professor HHS

Stefan Westerberg	1979–	2005	2006	(A) Konsult Econ Analys, Kommerskollegium
Magnus Wiberg	1971–	2001	2002	(A) Doktorand SU, Finansdepartementet, Riksbanken, Konjunkturinstitutet, Assoc. Professor Hunter College, N.Y., Senior Modeling Analyst USAA, Texas
Clas Wihlborg	1947–	1986	1987	Professor University of Southern California, Handelshögskolan i Göteborg, Copenhagen Business School och Chapman University
Lars Wohlin	1933–2018	1960	1972	Chef SAF:s ekonomiska sekretariat
		1973	1976	Statssekreterare Ekonomidepartementet, riksbankschef, vd Stadshypotek, europaparlamentariker
Bengt-Christer Ysander	1931–1992	1978	1987	Professor UU
Yves Zenou	1961–	2003	2007	Professor SU, professor Monash University, Melbourne
David Zimmermann	1971–	2004	2006	(A) Konsultbolag i Tyskland
Carl Johan Åberg	1930–2010	1963	1964	Planeringschef Finansdepartementet, statssekreterare UD, landshövding, vd första–tredje AP-fonden
Yngve Åberg	1924–2011	1964	1969	Lektor SU
		1982	1983	Lektor SU
Anders Åkerman	1977–	2008	2009	Postdoktor SU
Jeannette Åkerman	1959–	1988	1993	Folkhälsoinstitutet, egen företagare
Johan Örtengren	1947–	1975	1985	OECD, EFTA, EU:s Miljöbyrå i Köpenhamn, Sveriges Kommuner och Landsting
Gulay Özcan	1973–	2002	2004	(A) Doktorand SU, fil.dr SU, utredare Arbetsförmedlingen

IFN:S HISTORISKA PROJEKT

Institutet för Näringslivsforskning (IFN) startade sin verksamhet 1939 (t.o.m. 2005 bedrevs verksamheten under namnet Industriens Utredningsinstitut). IFN har varit inflytelserikt och spelat en viktig roll i flera olika dimensioner i efterkrigstidens Sverige: som tillämpat forskningsinstitut med företaget och den enskilde entreprenören i fokus, som plantskola, som brobyggare mellan forskarvärlden och det omgivande samhället och som ifrågasättare av etablerade sanningar. Institutet är och har under hela sin existens varit Sveriges största och under lång tid enda institut för tillämpad nationalekonomisk forskning i frågor med relevans för näringslivet.

För att en organisation ska överleva och blomstra under skiftande tider och förhållanden krävs att den både förnyar sig och hämtar kraft ur sin egen historia. I samband med namnbytet 2006 startades därför IFN:s historiska projekt. Syftet med projektet är att studera IFN:s forskning och övriga verksamhet från starten 1939 fram till nutid och sätta in detta i sin samhälleliga kontext.

Hitills har följande böcker och skrifter utkommit i denna serie:

Johnson, Anders (2007), *Brobyggare och ifrågasättare – IUI från starten till namnbytet 1939–2006*. Stockholm: IFN.

Henrekson, Magnus, red. (2009), *IFN/IUI 1939–2009 – Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

Henrekson, Magnus (2009), "Hur kunde Industriens Utredningsinstitut bli så framgångsrikt?". *Ekonomisk Debatt* 37(6), 41–56.

Henrekson, Magnus (2011), "Perspectives on the Success and Early History of the Industrial Institute for Economic and Social Research (IUI)". *History of Economic Ideas* 19(1), 125–146.

Johnson, Anders (2012), *Building Bridges and Challenging Conventions: Perspectives on IFN*. Stockholm: Samhällsförlaget.

Chamberlain, Johanna och Magnus Henrekson, red. (2014), *Institutet för Näringslivsforskning – Publikationer 1939–2013*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

Carlson, Benny och Mats Lundahl (2014), *Ett forskningsinstitut växer fram – IUI från grundandet till 1950*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

Henrekson, Magnus och Göran Albinsson Bruhner, red. (2014), *IFN 1939–2014 – 75 år av ekonomisk forskning*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

Carlson, Benny och Mats Lundahl (2019), *Ett forskningsinstitut expanderar – IUI från 1950 till 1966*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

Henrekson, Magnus, red. (2019), *IFN 1939–2019 – 80 år av ekonomisk forskning*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

MAGNUS HENREKSON, PROJEKTREDAKTÖR

PERSONREGISTER

A

Abrahamson, John 44
Ackum, Susanne 231
Adelman, Irma 227
Adler Karlsson, Gunnar 158
af Trolle, Ulf 141
Agell, Jonas 228
Ahern, Bernie 261
Ahlgren, Lennart 261
Ahrne, Göran 237
Akerlof, George 117
Albinsson Bruhner, Göran 173
Albrecht, James 216, 229, 280
Alderson, Wroe 177
Allcott, Hunt 104
Anderson, Edward 104
Andersson, Carl-Albert 136
Andersson, Fredrik 85
Andersson, Roland 158
Andersson, Rune 121
Andersson, Thomas 297
Arrow, Kenneth 202, 238
Arvidsson, Guy 158, 192
Asplund, Rita 245
Ausubel, Lawrence 104
Axell, Bo 22, 199–223, 238, 278

B

Bahnö, Gun 276, 297
Baumol, William 187
Becker, Gary 208
Bentzel, Ragnar 25, 157–158, 188, 193
Berg, Lars 149
Berggren, Niclas 50, 68, 76, 126
Bergh, Andreas 50, 68, 128
Bergholm, Fredrik 296
Berglöf, Erik 248
Bergman, Lars 96
Bergström, Villy 227
Berle, Adolf 176
Berndt, Ernst 229, 238, 281, 284
Biloch, Elsa 297
Bjuggren, Carl Magnus 119

Bjørnskov, Christian 50
Blázquez de Paz, Mario 104
Blix, Mårten 87
Blom, Gunnar 281
Bohlin, Holger 181
Bohm, Peter 158, 218
Bohman, Gösta 215
Bohman, Staffan 6
Bolander, Eva 201
Bolin, Sture 186
Borgström, Claes 247
Braconier, Henrik 263, 266, 305, 310
Braunerhjelm, Pontus 238, 240, 255–269,
274, 297, 304–305, 307
Browaldh, Tore 181
Burdett, Ken 229, 238
Burenstam Linder, Staffan 158
Bystedt, Gösta 261

C

Calmfors, Lars 132
Carling, Alf 158
Carlson, Sune 139
Carlsson, Bo III, 256, 265, 268, 293, 299
Carlsson, Ebbe 221
Carlsson, Torsten 173
Carlström, Carlaxel 188
Cesarini, David 119
Coleman, James 236
Cooley, Thomas 280
Coyle, Diane 44
Cramton, Peter 104
Croner, Fritz 161

D

Dahlberg, Gudrun 297
Dahmén, Erik III, 145, 158, 174, 237, 259,
293, 299
Dargay, Joyce 279, 281
David, Paul 238
Davis, Steven 43
De Ridder, Adri 238, 241
Delmar, Frédéric 44

Diamond, Peter 202, 205
 Dimock, Marshall 173, 175
 Dirlam, Joel B. 176
 Dorfman, Robert 189
 Douglas, Gustaf 112
 Du Rietz, Gunnar III, 265
 Dunning, John 259

E

Edquist, Harald 85
 Edström, Sigfrid 25
 Edwards, Corwin D. 173, 175
 Ek, Torbjörn 261
 Ekholm, Börje 42
 Ekholm, Karolina 238, 263, 265, 303–315,
 317
 Ekström, Erika 288
 Elert, Niklas 119
 Elger, Max 43
 Eliasson, Gunnar III, 158, 215–216, 228,
 235–236, 239, 256, 258, 262, 266, 269,
 275, 287, 295, 297, 299
 Elinder, Mikael 86
 Elmér, Åke 158
 Eriksson, Göran 277
 Eriksson, Per-Olof 261
 Eriksson, Sven-Göran 262
 Erlander, Tage 149

F

Feldt, Kjell-Olof 206
 Ferguson, Shon 118
 Flam, Harry 230
 Fogelberg Lövgren, Sara 103
 Fors, Gunnar 266, 269, 305
 Frans, Emma 131
 Fridolfsson, Sven-Olof 103
 Friedman, Milton 187, 209, 215
 Fries, Harald 296
 Fulda, Carl H. 176
 Färe, Rolf 279
 Fölster, Stefan 238, 267, 304

G

Ganslandt, Mattias 77, 263, 266, 305,
 309
 Gardberg, Malin 118–119

Genberg, Hans 256
 Gillberg, Jan 162
 Gottfries, Nils 230
 Granovetter, Mark 236
 Green, Richard 104
 Grether, Ewald T. 136
 Gulbrandsen, Odd 158, 248
 Gustafsson, Elisabeth 7
 Gustafsson, Stig 139

H

Haavelmo, Trygve 187
 Hagström, Tony 158
 Hamermesh, Daniel 229
 Hansen, Alvin 159
 Hansen, Bent 204
 Harsanyi, John 259
 Hartler, Christina 238, 240
 Hassler, John 43
 Hatzius, Jan 266
 Heckscher, Eli 139, 237
 Heckscher, Gunnar 175
 Hedborg, Anna 206
 Hedelius, Tom 313
 Helén, Gunnar 174
 Helgesson, Lars-Åke 261, 288
 Hempels, Carl 187
 Henrekson, Magnus 28–29, 41–42, 86, III,
 121, 123, 235, 238, 263, 267, 269, 299, 304
 Herin, Jan 215, 247
 Herner, Gudmund 236
 Hesanzadeh, Mohammad Reza 104
 Hesselman, Marie 308
 Heyman, Fredrik 43, 118, 121
 Hjalmarsson, Lennart 96
 Hjertstrand, Per 118
 Holmberg, Pär 103–104
 Holmlund, Bertil 228, 280
 Holmström, Bengt 242, 248
 Holmström, Bo 260
 Holt, Charles 203
 Holte, Fritz 191
 Horn, Henrik 230, 283
 Hwang, Seiwoon 244
 Håkanson, Christina 85
 Håstad, Elis 175
 Häckner, Jonas 229, 237, 240, 242, 256, 285

Högfeldt, Peter 248
 Höglund, Bengt 22, 158, 185–196
 Höglund, Zäta 141
 Höök, Erik 22, 157–168

I

Ivarsson, Staffan 293
 Iveroth, Axel 173

J

Jagrén, Lars 302
 Jakobsson, Ulf 42–43, 231, 235, 247, 262,
 267, 299, 303
 Janson, Arvid 128
 Jansson, Leif 276–279
 Jasso, Guillermina 249
 Johansson, Börje 265
 Johansson, Gunnar L. 261
 Johansson, Lennart 261
 Jones, Ronald W. 193
 Jordahl, Henrik 77, 85–87, 90
 Josephson, Jens 85
 Jungenfelt, Karl Gustav 158, 275

K

Karlsson, Anita 297
 Karlsson, Charlie 265
 Karlsson, Sune 285
 Karpaty, Patrik 263
 Kazamaki Ottersten, Eugenia 238, 287
 Kierzkowski, Henryk 255
 Klein, Naomi 58
 Klevmarken, Anders 277
 Kock, Karin 136
 Kreisky, Bruno 137
 Kristensson, Folke 22, 135–151, 158, 182
 Kristersson, Ulf 43
 Krugman, Paul 284, 305, 310
 Kwon, Illoong 244

L

Lacoste, Bernard 295
 Lacoste, Carmen 295
 Lagerroth, Fredrik 186
 Landgren, Gustav 158, 192
 Lang, Harald 205, 278, 280, 283
 Laninge, Niklas 128

Lantz, Petra 295
 Laurin, Ulf 246, 261
 Lazarczyk, Ewa 103–104
 Leijon, Anna-Greta 221
 Leimdörfer, Martin 261
 Leontief, Wassily 188
 Lindahl, Erik 227
 Lindbeck, Assar 50, 68, 87, 158, 188, 193–
 194, 206, 248, 263, 269, 303
 Lindberg, Thomas 296
 Lindh, Susanne 242
 Lindh, Thomas 287
 Lindqvist, Erik 85
 Lipsey, Robert E. 266, 307
 Ljunge, Martin 50, 68
 Ljunggren, Karl Gustav 186
 Ljungqvist, Alexander 44–45
 Lundahl, Mats 195
 Lundberg, Erik 136, 204, 237
 Lundberg, Lars 228
 Lundborg, Per 227–232, 234, 238
 Lundgren, Stefan 283
 Lundin, Erik 103–104
 Löfgren, Karl-Gustaf 218
 Löfven, Stefan 132

M

Magnusson, Gudmundur 158
 Maican, Florin 87
 Malthus, Thomas 159
 Mansur, Erin 104
 Markusen, James 266, 305
 Marsden, Peter 236
 Mattsson, Lars-Gunnar 148, 155, 184
 McFadden, Daniel 284
 Mehr, Hjalmar 139
 Meidner, Rudolf 206
 Mellander, Erik 229, 238, 240, 275–289,
 291, 304
 Meyerson, Per-Martin 235–236, 304
 Meyersson Milgrom, Eva M. 235–249, 253,
 256, 260
 Milgrom, Paul 242
 Modén, Karl-Markus 238, 256, 305, 308
 Mogren, Håkan 261–262, 288
 Morgenstern, Dorothy 187
 Morgenstern, Oskar 187

Morrison, Catherine 281
 Mortensen, Dale 203
 Motta, Massimo 266
 Murray, Richard 277
 Myrdal, Gunnar 135–136, 159

N

Nabseth, Lars 158, 190
 Nash, John 259
 Newbery, David 104
 Nicolin, Curt 258
 Nilson, Jörgen 229, 261, 297
 Nilsson, Therese 50, 68, 125
 Norbäck, Pehr-Johan 43, 118, 120–121, 266,
 305, 309
 Nordenson, Jonas 159
 Nordström, Tomas 276
 Norman, Victor 266
 Nyberg, Lars 215
 Nyberg, Sten 229, 237, 240, 242, 256, 285
 Nyblén, Göran 187
 Nye, Russel B. 176
 Nyström, Harry 148

O

Ohlin, Bertil 135–136, 150, 237
 Ohlin, Göran 158
 Olsson, Martin 119
 Oren, Shmuel 104
 Orth, Matilda 87
 Ottaviano, Gianmarco 314
 Oxelheim, Lars 259, 269, 304

P

Palme, Olof 206
 Pelikan, Pavel 240–242
 Persson, Lars 41–43, 45, III, 118–121, 124,
 263, 266, 305, 309
 Persson, Lovisa 87
 Persson, Mats 225
 Petersen, Trond 244–245
 Phelps, Edmund 203
 Philpott, Andy 104
 Pousette, Tomas 295
 Prawitz, Erik 118–119
 Precht, Elisabeth 8, 18–19, 134
 Puu, Tönu 158

Q

Quensel, Carl-Erik 186
 Quesnay, Francois 188

R

Ralph, Daniel 104
 Ramqvist, Lars 313
 Rehn, Gösta 158
 Ritz, Robert 104
 Rob, Rafael 204
 Romer, Paul 256
 Roos, Pontus 285
 Ros, C. W. 261
 Ruddell, Keith 104
 Rydén, Bengt 173
 Rydholm, May-Britt 275

S

Samuelson, Paul A. 189
 Sanandaji, Tino 119–120
 Sandelin, Bo 198
 Sandström, Ulf 14–16
 Sarfati, Mahir 104
 Savin, N. Eugene 281
 Savvidou, Eleni 288
 Schelling, Thomas 236, 240
 Schneider, Erich 187
 Schumpeter, Joseph 237, 294
 Segerstrom, Paul 229
 Selten, Reinhard 260
 Siven, Cleas-Henrik 225
 Skedinger, Per 25, 86–87, 132, 238, 288, 304
 Skogh, Göran 194
 Slaughter, Matthew 310
 Snartland, Vemund 245
 Solow, Robert M. 189, 284
 Spilerman, Seymour 249
 Stenkula, Mikael 117, 120
 Stennek, Johan 263
 Sterner, Richard 176
 Stigler, George 202
 Stolpe, Sven 222
 Ståhl, Ingemar 158, 167
 Swedenborg, Birgitta 213, 215–216, 278,
 296, 305
 Svennilson, Ingvar 25, 137, 172–173, 175
 Svensson, Roger 256, 266, 305

Södersten, Bo 158, 193
 Söderström, Lars 158
 Sørensen, Aage 236

T

Tangerås, Thomas 103–104, 110
 Thalberg, Björn 188, 192–193, 196
 Thorburn, Thomas 143
 Thore, Sten 158
 Thorelli, Hans. B 22, 171–182
 Thorelli, Sarah 173
 Thörnqvist, Gerhard 136, 143
 Tinbergen, Jan 187
 Tingsten, Herbert 172, 175
 Tirole, Jean 7, 18
 Toole, John Kennedy 222
 Torstensson, Johan 230–231, 314
 Treschow, Michael 41
 Tson Söderström, Hans 248
 Tulkens, Henry 282
 Tunhammar, Göran 288
 Tyrefors, Björn 45
 Tåg, Joacim 42, 45, 48, 120, 129

U

Ullenhag, Kersti 173
 Ulltveit-Moe, Karen Helene 266, 313

V

Valdelin, Jan 155–156
 Venables, Tony 266, 306, 310
 Vind, Karl 193
 Viotti, Staffan 215
 Vlachos, Jonas 85
 von Arnold, Kate 297
 von Hayek, Friedrich 237
 Vredin, Anders 283

W

Wadensjö, Eskil 170, 194
 Waldenström, Daniel 119
 Wallander, Jan 25, 158, 173, 181
 Wallenberg, Marcus 248
 Wallenberg, Peter 261
 Wallgren, Sven 261
 Weibull, Jörgen 263, 283, 304
 Wennberg, Kerstin 276, 297

Wennström, Johan 86
 Werin, Lars 158, 186, 188, 196, 217
 Wiberg, Daniel 43
 Willems, Bert 104
 Wohlin, Lars 208, 214–215
 Wolak, Frank A. 104

Y

Ysander, Bengt-Christer 158, 186, 202,
 208, 276, 279, 281

Z

Zenou, Yves 50
 Zerhouni, Peter 44

Å

Åberg, Carl Johan 257
 Åberg, Yngve 158
 Åkerman, Jeanette 261
 Åkerman, Johan 185–186, 190

Ö

Öhrvall, Richard 132
 Örtengren, Johan 295
 Östlind, Anders 136, 200

INSTITUTET FÖR NÄRINGSLIVSFORSKNING (IFN), tidigare Industriens Utredningsinstitut (IUI), har alltsedan grundandet 1939 spelat en central roll inom tillämpad ekonomisk forskning och i den ekonomisk-politiska debatten i Sverige. Rader av tongivande forskningsrapporter och utredningar har skrivits vid IFN. Generationer av forskare och utredare har arbetat vid institutet, som periodvis varit en ledande producent av akademiska avhandlingar i främst ämnet nationalekonomi. Många har sedan gått vidare till framträdande positioner i Sverige och utomlands.

Denna volym består främst av uppsatser om och av forskare som under åren varit verksamma vid institutet, inklusive beskrivningar av institutets fem forskningsprogram. Författarna bidrar med betraktelser över vad tiden vid IFN har betytt för deras personliga och professionella utveckling. Bidragen ger ögonblicksbilder från institutets verksamhet under de gångna åren.

För att en organisation ska överleva och blomstra under skiftande tider och förhållanden måste den både förvalta traditioner och förnya sig. Därför beskrivs här förändringar över tiden, institutets nuvarande verksamhet samt dess förutsättningar inför framtiden.

